

บทบาทของประชาสังคมข้ามชาติกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน :
ศึกษากรณีบริษัทยูโนแคลในพม่า

นายวรวิช วสาคารวะ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

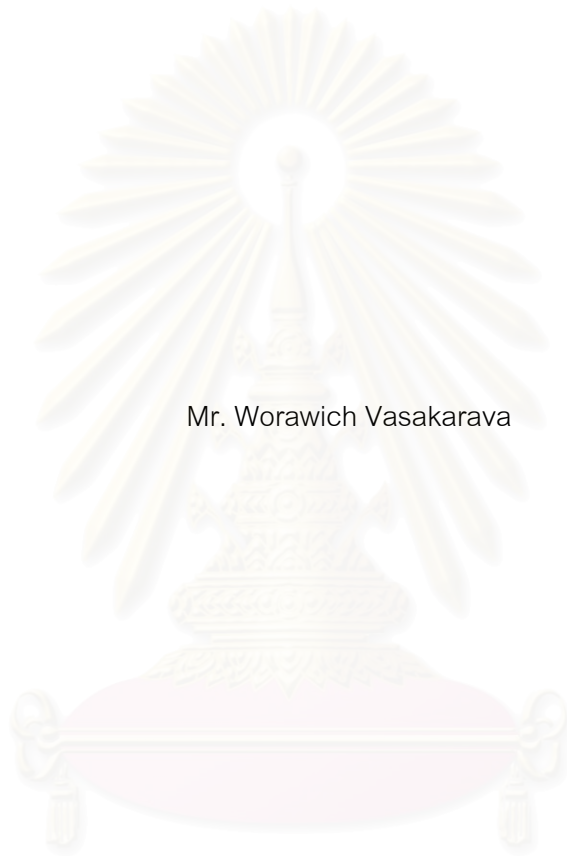
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLE OF TRANSNATIONAL CIVIL SOCIETY AND HUMAN RIGHTS VIOLATION: A
CASE STUDY OF UNOCAL IN MYANMAR

Mr. Worawich Vasakarava

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

วรัวืษ วลาการวระ : บทบาทของประชาสังคมข้ามชาติกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน :
ศึกษากรณีบริษัทยูโนแคลในพม่า. (THE ROLE OF TRANSNATIONAL CIVIL
SOCIETY AND HUMAN RIGHTS VIOLATION: A CASE STUDY OF UNOCAL IN
MYANMAR) อ. ที่ปรึกษา : อาจารย์ ดร. พวงทอง ภวัครพันธ์ 194 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมข้ามชาติใน
การรณรงค์ต่อต้านบริษัทยูโนแคลซึ่งเป็นบริษัทข้ามชาติจากสหรัฐอเมริกาที่เข้าไปทำโครงการการ
ลงทุนจนเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงในประเทศพม่า

ประเทศพม่าดำเนินนโยบายเปิดประเทศเพื่อจัดสิทธิพลต่างชาติมายาวนานจนเศรษฐกิจ
พังทลาย แต่แล้วเมื่อสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลไทยได้ในปี ค.ศ. 1988 ก็ได้
ประกาศใช้นโยบายเปิดประเทศทางเศรษฐกิจ ทำให้มีกลุ่มธุรกิจจำนวนมากสนใจเข้ามาลงทุนใน
พม่า โดยเฉพาะบริษัทข้ามชาติที่เกี่ยวข้องกับกิจการน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ บริษัทยูโนแคลเป็น
บริษัทน้ำมันที่ได้รับสัมปทานการขุดเจาะน้ำมันในแหล่งยาดานาร่วมกับรัฐบาลพม่า ผลจากการ
ลงทุนร่วมกับรัฐบาลพม่าทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายรูปแบบต่อประชาชนพม่าและ
ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยในบริเวณท่อก๊าซ แม้ว่าพยานหลักฐานต่างๆจะชี้ชัดว่าโครงการลงทุนดังกล่าว
ทำลายชีวิตของชนกลุ่มน้อยและชาวพม่า แต่ประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องก็ไม่ได้ดำเนินการให้เกิดการ
ผลักดันการแก้ไขอย่างเต็มที่ เช่น ประเทศในกลุ่มอาเซียนซึ่งยึดหลักการการไม่แทรกแซงกัน
สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสไม่ได้ดำเนินการใดๆที่จะยุติการลงทุนของบริษัทจากประเทศตน ส่วน
องค์การระหว่างประเทศที่สำคัญก็ประสบข้อจำกัดบางประการจนไม่อาจแสดงบทบาทช่วยเหลือ
ชาวพม่าได้ อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากตัวแสดงหลักที่กล่าวมาคือรัฐและองค์การระหว่างประเทศ
ก็ยังมีภาคประชาสังคมที่มีการประสานงานกันในลักษณะข้ามชาติเพื่อเปิดเผยเรื่องราวและ
พยายามพิทักษ์สิทธิของชาวพม่าเหล่านั้นไว้

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานภาคประชาสังคมข้ามชาติโดยเฉพาะหน่วยงานที่ไม่ใช่ของ
รัฐบาล (NGO) ทั้งที่ดำเนินการเรื่องพม่าโดยเฉพาะ และ NGO ในสหรัฐอเมริกา มีความร่วมมือ
และการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดในการกดดันบริษัทยูโนแคลด้วยยุทธวิธีต่างๆ เช่น การรณรงค์
ต่อผู้บริโภค, นักกฎหมาย, สถานศึกษาต่างๆ, ผู้ถือหุ้น และรัฐบาลท้องถิ่นในสหรัฐอเมริกา รวมทั้ง
การฟ้องร้องต่อศาล องค์การประชาสังคมเหล่านี้ดำเนินการกดดันบริษัทยูโนแคลอย่างไม่ลดละ
จนกระทั่งบริษัทยูโนแคลยอมขุดใช้ให้แก่ชาวพม่าที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการยาดานาใน
ที่สุด

ภาควิชา ..ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ..
สาขาวิชา ..ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ..
ปีการศึกษา2549.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
Tom Stinson

4781141924 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEY WORDS : Transnational civil society/Human right violation/Unocal/Myanmar

WORAWICH VASAKARAVA : THE ROLE OF TRANSNATIONAL CIVIL SOCIETY AND HUMAN RIGHTS VIOLATION: A CASE STUDY OF UNOCAL IN

MYANMAR.THESIS ADVISOR : PUANGTHONG PAWAKAPAN, Ph. D. 194 pp.

The objective of this thesis is to study the role of transnational civil society organizations in campaigning and fighting against the U.S.-based oil and gas venture, Unocal Corporation, whose investment in Myanmar had caused widespread and severe human rights violation to the local people.

Burma had long held on to xenophobic and close-door economic policy which led to its economic collapse. The State Law and Order Restoration Council (SLORC) took power in 1988, and thus decided to introduce a new era of market-oriented economic policy, attracting many businesses to invest in Myanmar, especially foreign oil and gas corporations. Unocal signed a contract to develop the Yadana oil and gas field with the Burmese government. The Yadana joint-venture brought about grave human rights violation to the Burmese and ethnic minorities living along the pipeline. Despite testimonies and eyewitnesses, the company insisted on its innocence. Some countries, such as ASEAN members, insisted on its iron principle of non-intervention. Others like the U.S. and France appeared to lack a strong will to punish their giant corporates. Certain international organizations were faced with some limitations. Still, while the states and international organizations seem to be paralyzed, transnational civil society has become the main actor to bring the fate of the oppressed people in Myanmar to light.

The study shows that transnational civil society, especially non-governmental organizations (NGO) concerning Myanmar issue in particular and those in the U.S., play a vital role in putting pressure on Unocal, using various tactics, such as campaigning with consumers, the company's shareholders, and state governments in the U.S., along with suing the company in courts. Finally, Unocal agreed to compensate for the Burmese people who suffer from human rights violation in its Yadana pipeline project.

Department ..International Relations..

Student's signature.....

Field of study ..International Relations..

Advisor's signature.....

Academic year2006.....

[Handwritten signatures]

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะความอนุเคราะห์อย่างสูงจากอาจารย์ ดร.พวงทอง ภวัครพันธ์ ที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และให้คำปรึกษาแนะนำ เสนอแนะวิธีคิด มุมมองในประเด็นต่างๆ ที่มีประโยชน์และสำคัญต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอขอบคุณท่านอาจารย์ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี ทิพย์รัตน์ ในฐานะประธานสอบวิทยานิพนธ์ และในฐานะอาจารย์ผู้สอน ที่คอยให้คำแนะนำและให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมา ขอกราบขอขอบคุณอาจารย์พรพิมล ตริโซติ แห่งสถาบันเอเชียศึกษา ที่กรุณาสละเวลารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และยังอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่มีค่าแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนทุกคนที่คอยให้กำลังใจกันและกันอยู่เสมอจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณนายจีระศักดิ์ วาสิกคุตต์ ที่คอยให้กำลังใจและยังช่วยในการอ่านตรวจทาน และให้ข้อเสนอแนะต่างๆ แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษาบ้างในอนาคต ผู้วิจัยขอมอบให้เป็นความดีและแสดงความกตัญญูแด่บิดา มารดา ที่ได้มอบทุนทรัพย์และความเข้าใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการศึกษา และคณาจารย์ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้เขียนด้วยความเคารพเป็นอย่างสูง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
คำอธิบายคำย่อ.....	ฐ
บทที่ 1	
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 สำรวจวรรณกรรม.....	8
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	11
1.4 ขอบเขตในการศึกษาวิจัย.....	12
1.5 สมมติฐาน.....	12
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	12
1.7 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	14
1.8 วิธีการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูล.....	20
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	20
1.10 วิธีการนำเสนอ.....	20
บทที่ 2	
เศรษฐกิจและสังคมพม่าในช่วงปิดประเทศจนถึงการเปิดรับ การลงทุนจากภายนอก.....	22
2.1 สภาพเศรษฐกิจสังคมของพม่าก่อนการปฏิวัติ ค.ศ. 1962.....	22
2.2 ภาวะเศรษฐกิจสังคมของพม่าหลังการปฏิวัติ (ค.ศ. 1962-1988).....	23
2.2.1 การก่อตั้งพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า.....	23
2.2.2 ปรัชญาและอุดมการณ์ของพรรคโครงการ สังคมนิยมของพม่า.....	23
2.2.3 การจัดการระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมของรัฐบาลพม่า ในช่วง 10 ปีแรก (ค.ศ. 1962-1971).....	24

2.2.4	การปฏิรูปเศรษฐกิจและสภาพเศรษฐกิจของพม่าปี ค.ศ. 1972-1987.....	27
2.2.5	ปัญหาเศรษฐกิจของพม่าในปี ค.ศ 1987.....	29
2.2.6	การขึ้นสู่อำนาจของสภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ...	30
2.3	การเปิดประเทศทางเศรษฐกิจของพม่า.....	32
2.3.1	ชนกลุ่มน้อย : อุปสรรคในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ ของรัฐบาลพม่า.....	33
2.3.2	อุตสาหกรรมป่าไม้ : ยุทธวิธีในการเข้าถึงทรัพยากร ของรัฐบาลพม่า.....	38
2.3.3	น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ : ความหวังใหม่ของรัฐบาลพม่า....	40
บทที่ 3	บริษัทยูโนแคลและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการ ท่อส่งก๊าซยาดานา.....	43
3.1	บริษัทยูโนแคลกับการลงทุนในโครงการยาดานา.....	43
3.2	พื้นที่สร้างท่อก๊าซ การเข้าสู่พื้นที่ และการเตรียมการ ก่อสร้างท่อก๊าซ.....	49
3.3	การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชนกลุ่มน้อยในโครงการยาดานา.....	58
3.3.1	การบังคับย้ายถิ่นที่อยู่.....	58
3.3.2	การยึดที่ดินอยู่อาศัยและที่ดินทำกิน.....	61
3.3.3	การบังคับใช้แรงงานเยี่ยงทาส.....	62
3.3.4	การบังคับเป็นลูกหาบ.....	67
3.3.5	การทรมานและการสังหารชีวิต.....	68
3.3.6	การข่มขืน.....	69
3.3.7	ผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจของชาวบ้านและชุมชน.....	69
3.3.8	ผลกระทบต่อสิทธิในการดำรงรักษาไว้ซึ่ง วัฒนธรรมของชุมชน.....	71
3.3.9	ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม.....	71
3.4	ปฏิบัติการและการตอบโต้จากกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบในพม่า.....	73
บทที่ 4	บทบาทและท่าทีของรัฐและองค์กรระหว่างประเทศ.....	78
4.1	ประเทศฝรั่งเศส.....	78

4.2	ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	80
4.3	ประเทศไทย.....	84
4.4	อาเซียน.....	91
4.5	องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.....	96
4.6	องค์การสหประชาชาติ.....	99
บทที่ 5	บทบาทของประชาสังคมข้ามชาติ.....	102
5.1	การก่อตัวของแกนนำประชาสังคมข้ามชาติ.....	102
5.2	การเคลื่อนไหวในสหรัฐอเมริกา.....	118
5.3	การเคลื่อนไหวผ่านอินเทอร์เน็ต.....	120
5.4	การรณรงค์ในมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา.....	125
5.5	การรณรงค์ต่อผู้บริโภค.....	126
5.6	การผลักดันปัญหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม.....	130
5.7	มาตรการตอบโต้ของบริษัทยูโนแคล.....	134
5.8	การประสานหลากหลายวิธี...สู่ชัยชนะ.....	138
บทที่ 6	บทสรุป.....	165
	รายการอ้างอิง.....	172
	ภาคผนวก.....	191
	จดหมายจากนักศึกษากะเหรี่ยง	
	ที่ส่งไปยังผู้บริหารบริษัทยูโนแคลในสหรัฐอเมริกา.....	192
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	194

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1	การลงทุนของต่างชาติในพม่าปี ค.ศ.1989-1992.....41
ตารางที่ 2	สรุปช่วงเวลาและการดำเนินการทอส่งก๊าซของบริษัทยูโนแคล.....58

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
รูปภาพที่ 1	รูปแบบนวมเมอแรง.....18
รูปภาพที่ 2	รูปแบบนวมเมอแรงในกรณีการเคลื่อนไหวของประชาสังคมข้ามชาติ ที่ต่อต้านบริษัทยูโนแคลในพม่า.....19
รูปภาพที่ 3	แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของประเทศพม่า.....35
รูปภาพที่ 4	พื้นที่ครอบครองของชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยในพม่า.....36
รูปภาพที่ 5	ท่าอากาศยานนานาชาติไทย-พม่า.....50
รูปภาพที่ 6	แผนที่แสดงพื้นที่ก่อนการก่อสร้างท่าส่งก๊าซยาดานา.....53
รูปภาพที่ 7	แผนที่แสดงที่ตั้งของหมู่บ้านและกองทหารที่เข้ามาควบคุม พื้นที่ก่อสร้างท่าส่งก๊าซยาดานา.....54
รูปภาพที่ 8	แผนที่การโจมตีของทหารพม่าในอำเภอคูปลายา.....56
รูปภาพที่ 9	แผนที่แสดงการโจมตีเขตมะริด – ทวาย ของทหารพม่า.....57
รูปภาพที่ 10	ตัวอย่างหมู่บ้านที่ถูกบังคับย้ายถิ่นฐานบริเวณก่อสร้างท่าส่งก๊าซ.....61
รูปภาพที่ 11	กลยุทธ์ในการกดดันบริษัทยูโนแคลขององค์กรประชาสังคมข้ามชาติ.....162

คำอธิบายคำย่อ

ABSDF	All-Burma Students Democratic Fronts
ACTU	Australian Council of Trade Union
AFL-CIO	American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations
ASSU	the Associated Students of Stanford University
ATCA	Alien Torture Claim Act
BHF	Business Humanitarian Forum
BSPP	The Burmese Socialist Programme Party
CalPERS	the California Public Employees' Retirement System
CalSTRS	the California State Teachers' Retirement System
CCR	Center for Constitutional Rights
ERI	Earthrights International
FBC	Free Burma Coalition
FDI	Foreign Direct Investment
FSIA	Foreign Sovereign Immunity Act
FTUB	Federation of Trade Unions of Burma
HEED	the International Law Project for Human Economic and Environmental Defense
ICEM	International Federation of Chemical, Energy, Mine and General Workers' Union
ILO	International Labor Organization
ILRF	International Labor Rights Fund
INGO	International non-governmental organization
KNU	Karen National Union
LDC	Least Developed Country
MGTC	the Mataban Gas Transportation Company
MOGE	Myanmar Oil and Gas Enterprise
NCGUB	The National Coalition Government of the union of Burma
NCUB	National Council of the Union of Burma
NFTC	National Foreign Trade Council

NGO	Non-governmental organization
NLD	National Leagues for Democracy
NMSP	New Mon State Party
NUP	National Unity Party
OCAW	Oil, Chemical, and Atomic Workers Union
PACE	Paper, Allied-Industrial, Chemical & Energy Workers International Union
PND	Party for National Democracy
RAN	Rainforest Action network
SEAS	Students for Environmental Action at Stanford
SLORC	State Law and Order Restoration Council
SRI	Socially responsible investing
TIAA-CREF	Teachers Insurance and Annuity Association - College Retirement Equities Fund
TNC	Transnational corporation
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNOCAL	Union Oil of California

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันมาโดยตลอดว่ารัฐเป็นตัวแสดงหลักที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ตั้งแต่สงครามเย็นสิ้นสุดลงในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา โลกก็ได้เข้าสู่ระบบระหว่างประเทศแบบใหม่ (New International system) ซึ่งแม้ว่ารัฐจะยังคงเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดในกิจการระหว่างประเทศ แต่ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (Non-state actors) ไม่ว่าจะเป็นองค์การระหว่างประเทศ (International Organizations) บริษัทข้ามชาติ (Transnational Corporations–TNC) องค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล (Non-governmental organizations-NGO) หรือแม้แต่ปัจเจกบุคคล ได้มีบทบาทสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ในเวทีระหว่างประเทศ และบ่อยครั้งที่ตัวแสดงเหล่านี้สามารถมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย¹

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ตัวแสดงดังกล่าวได้ก้าวขึ้นมา มีบทบาทและมีความสัมพันธ์ต่อกันมากขึ้นก็คือ การที่โลกได้เข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นยุคของความหลากหลาย และเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารที่ไม่มีพรมแดนระหว่างรัฐเป็นข้อจำกัดอีกต่อไป² หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้ตัวแสดงต่างๆ ในโลกมีช่องทางที่จะแสดงบทบาทของตนได้มากขึ้นนั่นเอง อย่างไรก็ตาม โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่มีอยู่หลายมิติ เช่น โลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม โลกาภิวัตน์ทางการทหารและความมั่นคง แต่มิติที่เด่นชัดที่สุดคือ โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Globalization) ที่ทำให้เศรษฐกิจเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในระบบระหว่างประเทศ และได้ทำให้ตัวแสดงทางเศรษฐกิจอื่นๆ ที่นอกเหนือจากรัฐมีบทบาทข้ามชาติไปด้วย³ และตัวแสดงเหล่านี้กำลังทวีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบันทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก

บริษัทข้ามชาติเป็นตัวแสดงทางเศรษฐกิจที่สำคัญมากที่สุดตัวหนึ่ง ประสิทธิภาพในการผลิตของบริษัทข้ามชาติได้ส่งผลกระทบใหญ่หลวงต่อเศรษฐกิจโลก ในปี ค.ศ. 2001 มีบริษัทข้ามชาติประมาณ 65,000 บริษัทและมีบริษัทลูกอยู่ทั่วโลกประมาณเกือบหนึ่งล้านบริษัทซึ่งทำให้เกิดผลผลิตประมาณร้อยละ 20 ของผลผลิตโลกทั้งหมด ยอดขายรวมกันของบริษัทที่ใหญ่ที่สุด

¹ Daniel S. Papp, *Contemporary International Relations, 4th edition* (New York : Macmillan College Publishing company, 1994), p. 1.

² Anthony Payne, "Globalization and Modes of Regionalist Governance," in *The Global Transformation Reader : An Introduction to the Globalization Debate* (Cambridge : Polity Press, 2003), p. 204.

³ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, *โลกาภิวัตน์ บริษัทข้ามชาติ และความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 2.

200 บริษัทแทรกวมกันแล้วมากกว่าเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศทั่วโลกโดยไม่นับรวม 10 ประเทศที่ร่ำรวยที่สุด ดังนั้น พลังทางเศรษฐกิจของบริษัทข้ามชาติ โดยเฉพาะบริษัทข้ามชาติที่มีขนาดใหญ่หลายบริษัทนั้นมีมากกว่าพลังทางเศรษฐกิจของรัฐชาติจำนวนมาก⁴ ในปัจจุบันบริษัทข้ามชาติได้แทรกซึมเข้าไปในเกือบทุกประเทศในโลก

บริษัทข้ามชาติจำนวนมากได้เข้ามาลงทุนในประเทศโลกที่สามหรือประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งแม้ประเทศกำลังพัฒนาที่บริษัทข้ามชาติเข้าไปลงทุนจะไม่มีความพร้อมในหลายๆ ด้าน แต่ก็จุดเด่นที่สำคัญ คือทรัพยากรจำนวนมหาศาลซึ่งส่วนใหญ่ยังมิได้ถูกนำมาใช้โดยเฉพาะทรัพยากรสำคัญๆ เช่น น้ำมัน ปิโตรเลียม ก๊าซธรรมชาติ และแร่ธาตุต่างๆ ที่ยังมิได้นำมาใช้อย่างเต็มที่ ทรัพยากรดังกล่าวจึงยังคงสะสมอยู่ตามธรรมชาติ ความต้องการทรัพยากรของบริษัทข้ามชาติจึงเป็นแรงผลักดันให้บริษัทต่างๆ หาทางเข้าไปทำการลงทุนขุดค้น⁵ นอกจากนี้บริษัทข้ามชาติยังต้องการที่จะแสวงหาแรงงานราคาถูกที่มีอยู่มากมายในประเทศกำลังพัฒนาอีกด้วย ซึ่งความต้องการเข้ามาในประเทศกำลังพัฒนาของบริษัทข้ามชาติก็สอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องการส่งเสริมการลงทุนจากภายนอกด้วยเช่นกัน เพราะประเทศกำลังพัฒนามักขาดแคลนเงินทุน เทคโนโลยี และความสามารถในการประกอบการ

นอกจากนี้ ประเทศกำลังพัฒนามักมีระบบการเมืองที่ตกอยู่ภายใต้การควบคุม หรือบังคับจากกลุ่มบุคคล เช่น กลุ่มทหาร หรือกลุ่มผู้บริหารประเทศที่ส่วนใหญ่เป็นคนละชั้นซึ่งมักอ้างความมั่นคงของกลุ่มเป็นความมั่นคงของชาติ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การกดขี่ ปรามปราม ประชาชนอย่างรุนแรงจึงมิให้เห็นอยู่เสมอ เมื่อบริษัทข้ามชาติซึ่งมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสูงได้เข้าไปลงทุนในประเทศเหล่านี้แล้ว บ่อยครั้งที่การดำเนินกิจการของบริษัทข้ามชาติจะสอดคล้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำจำนวนน้อย⁶ ผู้ปกครองในประเทศที่ปกครองด้วยอำนาจนิยมจึงมักต้องการให้บริษัทข้ามชาติเข้ามาลงทุนและการลงทุนมักเป็นไปในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน⁷ ทั้งนี้ก็เพราะเป้าหมายของบริษัทลงทุนข้ามชาติอยู่ที่การแสวงหาผลประโยชน์ให้กับบริษัทให้มากที่สุด ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลเผด็จการของประเทศเหล่านี้ก็ต้องการอยู่ในอำนาจอย่างมั่นคงให้นานที่สุดเท่าที่นั้น และเมื่อสภาพดังกล่าวเกิดขึ้น รัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนสูงอยู่แล้วจึงมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนภายในรัฐสูงขึ้นไปอีก เช่น การทำลายชุมชนท้องถิ่นและการบังคับใช้แรงงานอย่างโหดร้าย (Forced

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61-63.

⁵ สุชาย ตรีรัตน์, “บริษัทลงทุนข้ามชาติกับการเมืองโลก,” ใน *บริษัทลงทุนข้ามชาติช่วยเหลือหรือช่วยเหี้ย* (กรุงเทพมหานคร: สยามหลวง, 2522), หน้า 176.

⁶ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, “ตัวกำหนดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของบริษัทข้ามชาติ,” ใน *บริษัทข้ามชาติ : โฉมหน้าใหม่จักรวรรดินิยม*, หน้า 56.

⁷ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, “บริษัทลงทุนข้ามชาติ : กลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยม,” ใน *บริษัทลงทุนข้ามชาติช่วยเหลือหรือช่วยเหี้ย*, หน้า 50.

labor) โดยเฉพาะในธุรกิจการลงทุนข้ามชาติของบริษัทที่เกี่ยวข้องกับการขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติซึ่งมักมีปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นให้ได้ยินอยู่บ่อยครั้ง

ก่อนหน้านี้มักยอมรับกันทั่วไปว่าการเข้าไปลงทุนของบริษัทเหล่านี้มีผลในการช่วยส่งเสริมกระบวนการพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนา⁸ ผู้บริหารบริษัทข้ามชาติยืนยันอยู่เสมอว่าบริษัทข้ามชาติช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพ ขยายโอกาสของการมีงานทำ และสร้างความชำนาญให้กับระบบเศรษฐกิจที่ยังด้อยพัฒนา⁹ แต่ประสบการณ์ในหลายประเทศที่มีบริษัทข้ามชาติที่ผลิตน้ำมันและก๊าซธรรมชาติดำเนินกิจการอยู่มาก ก็ชี้ให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม การขยายตัวของการว่างงาน หรือแม้กระทั่งปัญหาสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน¹⁰ แต่กลไกที่จะถ่วงดุลอำนาจของรัฐบาลและบริษัทก็มักไม่มีอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ประกอบกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจเองก็มีช่องว่างของการทำธุรกิจโดยปราศจากความรับผิดชอบ โดยเฉพาะในพื้นที่ข้ามชาติยังเป็นช่องโหว่ที่ไม่มีใครกำกับดูแล และปัจจุบันก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ระหว่างประเทศใดๆ ที่จะควบคุมบริษัทเหล่านี้ได้¹¹ บริษัทที่เข้ามาลงทุนจึงมักคิดว่าจะสามารถทำธุรกิจโดยไม่ถูกตรวจสอบทางศีลธรรมหรือกฎหมายใดๆ¹²

อย่างไรก็ตาม การที่โลกได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นยุคของข้อมูล ข่าวสาร ที่สามารถส่งผ่านไปอยู่ที่ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว การติดต่อสื่อสารกันสามารถทำได้รวดเร็วและไร้พรมแดนมากขึ้น เป็นผลให้ประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็ประเด็นสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน ได้กลายมาเป็นประเด็นที่ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอีกประเภทหนึ่งลุกขึ้นต่อสู้ เรียกร้อง ตัวแสดงนั้นก็คื ประชาสังคม โดยเฉพาะประชาสังคมในลักษณะข้ามชาติ (Transnational Civil Society) ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กันในระดับระหว่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่ไม่ใช่รัฐ หรือ NGO ที่ทำงานด้านต่างๆ จะมีการเคลื่อนไหว เรียกร้อง กัดดัน หรือกระตุ้นให้รัฐหรือตัวแสดงอื่นๆ ที่เป็นเป้าหมาย ทำตามทีกลุ่มของตนเรียกร้องและต้องการ¹³ หนึ่งในบทบาทที่สำคัญขององค์กรประชาสังคมเหล่านี้คือ วิชาชีพวิจารณ์ ต่อต้าน และตรวจสอบการดำเนินการของบริษัทข้ามชาติ โดยองค์กร NGO จะสร้างแรงกดดันให้แก่บริษัทข้ามชาติด้วยวิธีการต่างๆ กันไป เช่น การรณรงค์ผ่านสื่อ (Campaigns) การล็อบบี้ (Lobbying) เป็นต้น¹⁴ ประเด็นหลักของการต่อต้านบริษัทข้ามชาติจะ

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

⁹ สมพงษ์ ชูมาก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม), หน้า 61.

¹⁰ United Nations, *World Investment Report 1992 : Transnational Corporations as engines of growth* (New York: United Nations, 1992), p.99

¹¹ วิทยากร เชียงกุล, "บริษัทลงทุนข้ามชาติในระบบเศรษฐกิจโลก," ใน *บริษัทลงทุนข้ามชาติช่วยเหลือหรือช่วยเสีย* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สนามหลวง, 2522), หน้า 102.

¹² Richard Falk, "Human rights and global civil society: on the law of unintended effects," in *Fighting for human rights* (London: Routledge, 2004), p.45.

¹³ เอก ตังทรัพย์วัฒนา, *โลกาภิวัตน์ บริษัทข้ามชาติ และความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท*, หน้า 64.

¹⁴ Robin Cohen and Paul Kennedy, *Global sociology* (Houndmills: Macmillan press, 2000), p.302.

อยู่ที่ประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม เฉพาะในทศวรรษที่ 1990 บรรษัทข้ามชาติที่ทำธุรกิจด้านน้ำมันในประเทศกำลังพัฒนาและมีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนจำนวนไม่น้อยก็ถูกเปิดเผยโดยหน่วยงาน NGO¹⁵ และหลายบรรษัทที่แม้จะยังไม่ได้ทำผิดกฎหมายหรือละเมิดสิทธิมนุษยชนใดๆ ก็ถูกองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาลหรือ NGO จับตามดูอย่างใกล้ชิดซึ่งทำให้บรรษัทต่างๆ ต้องระมัดระวังบทบาทของตนเองมากขึ้น¹⁶ NGO หลายๆ องค์กรจึงเป็นตัวแสดงที่ช่วยพิทักษ์สิทธิของผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิในหลายประเด็นที่กลไกของรัฐไม่ให้การดูแลคุ้มครองเพียงพอ ดังนั้นบทบาทขององค์กร NGO ในฐานะตัวแสดงหนึ่งในระบบระหว่างประเทศ ที่ให้ความช่วยเหลือปกป้อง และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในประเทศกำลังพัฒนาจึงมีความสำคัญมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองข้ามได้¹⁷

กล่าวสำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือว่าเป็นภูมิภาคที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจทั้งในด้านการลงทุนในภาคการค้าและอุตสาหกรรม มั่งคั่งไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานราคาถูก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเป็นเป้าหมายการลงทุนของบรรษัทข้ามชาติจากตะวันตกจำนวนมาก¹⁸ ซึ่งแต่เดิมหลายประเทศก็ยังไม่เปิดให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน เช่น เวียดนาม ลาว กัมพูชา และพม่า เพิ่งมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายสนับสนุนการลงทุนจากภายนอกไม่นานนักเมื่อเทียบกับหลายประเทศในภูมิภาคเดียวกันนี้¹⁹

ประเทศพม่าเองก็มีลักษณะเช่นนี้ เดิมหลังจากที่คณะทหารนำโดยนายพลเนวินได้ยึดอำนาจการปกครองในปี ค.ศ. 1962 นายพลเนวินได้จัดตั้งสภาพักวิวัติและประกาศใช้นโยบายสังคมนิยมวิถีพม่า (The Burmese Way to Socialism) เนวินได้ให้สถาบันต่างประเทศทั้งหมดออกไปจากพม่า และยังกำจัดการติดต่อต่างชาติโดยเฉพาะบริษัทเอกชนที่เข้ามาลงทุนในประเทศ²⁰ ซึ่งเมื่อถึงช่วงทศวรรษที่ 1980 เศรษฐกิจของประเทศพม่าก็เริ่มประสบปัญหา จนกระทั่งในปี 1988 เศรษฐกิจพม่าประสบภาวะวิกฤตที่เลวร้ายยิ่งขึ้น ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเมืองกล่าวคือ สถานการณ์นี้ได้ช่วยจุดชนวนความไม่พอใจของนักศึกษาและ

¹⁵ Yahia Said, "Global Civil Society : Oil and activism," in *Global Civil Society*, pp.81-82.

¹⁶ John Gerard Ruggie, "Taking embedded liberalism: the corporate connection," in *Taming globalization: Frontiers of governance* (Blackwell: Polity, 2003), p.107.

¹⁷ ความสำคัญขององค์กรที่ไม่ใช่รัฐ หรือ NGO นี้ เห็นได้จากการที่องค์กรสหประชาชาติให้การยอมรับบทบาทขององค์กร NGO เหล่านี้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตัวอย่างเช่น สภาสังคมและเศรษฐกิจแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council-ECOSOC) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สำคัญหน่วยงานหนึ่งขององค์กรสหประชาชาติ ก็ได้ยอมรับว่า NGO เหล่านี้มีความสำคัญ โดยเฉพาะในแง่ของปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อมูลต่างๆที่ NGO มี โดย ECOSOC ให้องค์กร NGO เข้าร่วมการประชุมและเสนอข้อมูลต่างๆที่เป็นประโยชน์เพื่อประกอบการตัดสินใจกำหนดทิศทางนโยบายได้

¹⁸ Tim G. Andrews, Narnalin Chompusri and Bryan J. Baldwin OBE, *The changing face of multinationals in Southeast Asia* (New York: Routledge, 2003), p.28.

¹⁹ Ibid., p. 17.

²⁰ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, "พม่า: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น," ใน *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น* (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 488.

ประชาชนที่มีต่อรัฐบาลซึ่งมาถึงจุดแตกหักในปี ค.ศ. 1988 ส่งผลให้นายพลเนวินตัดสินใจลงจากตำแหน่งการเมือง หลังจากที่ได้ผูกขาดอำนาจในการปกครองมาถึง 26 ปี²¹

ความเปลี่ยนแปลงในพม่าในปี ค.ศ. 1988 เกิดขึ้นพร้อมๆกับการสิ้นสุดของสงครามเย็นในระดับสากล นั่นคือ การล่มสลายของระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม ฉะนั้นทันทีที่นายพลชอหม่องยึดอำนาจและได้ประกาศจัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่เรียกว่า “สภาฟื้นฟูกฎระเบียบแห่งรัฐ” (State Law and Order Restoration Council) หรือที่รู้จักกันในนาม SLORC รัฐบาลก็ได้ประกาศยกเลิกเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และออกระเบียบทางเศรษฐกิจของประเทศใหม่ ด้วยการหันมาเปิดประเทศเพื่อปฏิรูปเศรษฐกิจโดยใช้ระบบตลาดเสรีหรือระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด (Market-oriented Economy) เพื่อเปิดโอกาสให้ต่างชาติได้เข้ามาลงทุนในประเทศ ซึ่งยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่รัฐบาลทหารยังไม่สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ได้ เพราะพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ยังมีชนกลุ่มน้อยครอบครองอยู่²² การลงทุนของต่างประเทศในพม่าได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่มีบริษัทข้ามชาติให้ความสนใจเข้าไปลงทุนมากคือกิจการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติประเภทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งรายได้สำคัญของพม่า ประเทศที่ไปลงทุนในพม่าในระยะแรกส่วนใหญ่เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชีย ส่วนประเทศตะวันตกมักลงทุนในกิจการสำรวจและขุดเจาะน้ำมันซึ่งมีบริษัทขนาดใหญ่จาก 7 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ เกาหลีใต้ แคนาดา อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย²³ เข้าไปทำสัญญากับรัฐบาลพม่า และจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์กับรัฐบาลพม่าด้วย หนึ่งในบริษัทน้ำมันขนาดใหญ่ที่เข้าไปก็คือบริษัทยูโนแคล (Union Oil Company of California-UNOCAL)

บริษัทยูโนแคลได้เข้ามาลงทุนขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในพม่าในปี 1989 โดยการลงทุนดังกล่าวเป็นการร่วมทุนระหว่างบริษัทยูโนแคล (Unocal) ของสหรัฐอเมริกา บริษัทโทแทล (Total) ของฝรั่งเศส บริษัทปตท.สำรวจและขุดเจาะ (PTTEP) ของไทย และบริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งสหภาพพม่า (Myanmar Oil and Gas Enterprise-MOGE) บริษัทยูโนแคลได้เข้าไปขุดเจาะก๊าซธรรมชาติในแหล่งยาดานา (Yadana field) ในบริเวณอ่าวเมาะตะมะ และนำมาขายให้แก่รัฐบาลไทยจนสร้างรายได้กับบริษัท และรัฐบาลพม่ามหาศาล แต่ในปัจจุบันพม่าไม่มีภัยคุกคามทางทหารใดๆจากภายนอกอยู่แล้ว รายได้มหาศาลจากการทำธุรกิจข้ามชาติของบริษัทเหล่านี้จึงถูกนำไปใช้สร้างเสริมกองทัพของรัฐบาลพม่าให้แข็งแกร่งขึ้น และรัฐบาลทหารก็ยังมีสมรรถนะที่จะกดขี่ประชาชนและปราบปรามชนกลุ่มน้อยในพม่าได้มากเท่านั้น²⁴

²¹ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า* (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 56-58.

²² สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักงานนายกรัฐมนตรี, *คู่มือการลงทุนในพม่า* (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2538), หน้า 6.

²³ วิชัย ไกลสุวรรณจินดา, *พม่า: ขุมทองใหม่แห่งการลงทุน* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, 2537), หน้า 91.

²⁴ Earthrights International and Southeast Asian Information Network, *Total Denial* (Rangoon: Earthrights International and Southeast Asian Information Network, 1996) p. 5-6.

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลพม่าจึงให้การสนับสนุนและปกป้องโครงการท่อก๊าซดังกล่าวของบริษัท ยูโนแคลให้มากที่สุด การที่รัฐบาลจะกระทำการดังกล่าวได้ก็ต้องอาศัยแรงงานจากประชาชน ปัญหาการบังคับใช้แรงงานจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ดังรายงานของพรสุช เกิดสว่าง และกฤตยา อาชวนิจกุล ที่ระบุว่า รัฐบาลพม่าจำเป็นต้องเพิ่มการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ต่างๆ และได้สร้างทางรถไฟสายหนึ่งมีชื่อว่าทางรถไฟสายเย-ทวอย (Ye-Tavoy Railroad) เพื่อให้ทหารใช้เป็นเส้นทางควบคุมความปลอดภัยในโครงการวางท่อก๊าซจากแหล่ง ยาดานามายังประเทศไทย และเป็นเส้นทางลำเลียงอุปกรณ์การวางท่อก๊าซอีกด้วย ทางรถไฟสาย ดังกล่าวนี้ได้ถูกสร้างขึ้นพร้อมไปกับการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งภายใน ด้วยแรงงานพม่าราว 1 ล้าน 5 แสนคน ประชาชนที่ถูกบังคับมาก่อนสร้างถูกบังคับใช้แรงงาน (Forced labor) อย่างหนัก ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านหรือชุมชนที่อยู่ในบริเวณที่บริษัทยูโนแคลลงทุนสร้างท่อก๊าซก็จะถูก บังคับย้ายถิ่น (Relocation) ทั้งหมู่บ้าน ดังนั้น ตั้งแต่สัญญาโครงการท่อก๊าซเกิดขึ้น ปัญหาสิทธิ มนุษยชนในพม่าที่เลวร้ายอยู่แล้วก็กลับแย่ลงไปอีก และจำนวนผู้อพยพจากพม่าที่หนีมายัง ประเทศไทยก็เพิ่มจำนวนขึ้น นอกจากนี้การลงทุนของบริษัทยูโนแคลยังส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมด้วย²⁵ ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมด บริษัทยูโนแคลตระหนักดีว่ามีความรุนแรงเพียงใด แต่ บริษัทยูโนแคลก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆที่จะปรับปรุงหรือแก้ไข ซ้ำยังปฏิเสธมาตลอดว่าบริษัทฯ ไม่ได้ มีส่วนรู้เห็นในการกระทำผิด

ถึงแม้ว่าต่อมาในปี ค.ศ. 1997 สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศแม่ของบริษัทยูโนแคลจะ ประกาศคว่ำบาตรการลงทุนในพม่า บริษัทยูโนแคลก็ยังคงจะมีท่าทีที่แข็งกร้าวและสวนทางกับ นโยบายต่อพม่าของรัฐบาลของสหรัฐฯ และยังประณามว่านโยบายการคว่ำบาตรพม่าของสหรัฐฯ เป็นนโยบายที่ใช้การไม่ได้ กระนั้น รัฐบาลสหรัฐฯ ก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆ ที่จะกดดันให้บริษัท ยูโนแคลและบรรษัทข้ามชาติอื่นของสหรัฐฯ ที่เหลืออยู่ยุติการทำธุรกิจพม่า²⁶ และนอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาเองยังส่งเสริมบรรษัทข้ามชาติของตนโดยให้สิทธิพิเศษและมีการเลือกปฏิบัติใน หลายกรณี²⁷ ดังนั้น มาตรการการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา รวมถึงชาติตะวันตก อื่นๆ จึงไม่ช่วยแก้ปัญหา เพราะนโยบายของประเทศตะวันตกต่อรัฐบาลทหารของพม่าตกอยู่ได้

²⁵ พรสุช เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, *การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยแรงงานข้ามชาติ* (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540), หน้า 17.

²⁶ Mon Information Service (Bangkok), *Life in the country : Continued human rights violations in Burma*, p. 46.

²⁷ ตัวอย่างเช่น ในต้นปี ค.ศ. 1986 เมื่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาประกาศตัดสินใจลงโทษทางเศรษฐกิจต่อลิเบียเพื่อเป็นการ ตอบโต้ที่ลิเบียให้การสนับสนุนการก่อการร้ายที่กระทำต่อชาติตะวันตก แต่บริษัทน้ำมันของสหรัฐกลับได้รับการยกเว้น ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวอเมริกันจำนวนมากกล่าวหาบริษัทน้ำมันและรัฐบาลของตนเองว่ายอมให้ผลกำไรทางเศรษฐกิจมาครอบงำ ผู้บริหารบริษัท น้ำมันและเจ้าหน้าที่รัฐบาลได้แก้ตัวว่า การดำเนินกิจการของบริษัทน้ำมันในลิเบียจะหยุดไม่ได้ด้วยเหตุผลบางประการ ได้แก่ 1) เพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลลิเบียได้กำไรทั้งหมดจากการกลั่นน้ำมันในลิเบีย ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ลิเบียมีเงินส่งไปสนับสนุนลัทธิก่อการ ร้ายเพิ่มขึ้น 2) เพื่อปกป้องการลงทุนขนาดใหญ่ของสหรัฐในลิเบีย

อิทธิพลของผลประโยชน์²⁸

นอกจากสหรัฐอเมริกาแล้ว ยังมีองค์การระหว่างประเทศ ที่ได้พยายามเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหา ซึ่งก็คือ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization-ILO) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์การสหประชาชาติ แต่องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็เป็นได้เพียง “ผู้วิจารณ์” ต่อพม่าเท่านั้น เพราะยังไม่มีกฎหมายระหว่างประเทศฉบับใดที่สามารถบังคับให้รัฐบาลพม่าต้องปฏิบัติตามแนวทางขององค์การแรงงานระหว่างประเทศได้²⁹

สำหรับองค์การความร่วมมือในภูมิภาคหรืออาเซียนเอง การแก้ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในพม่ายังมีความเป็นไปได้น้อยมาก เพราะอาเซียนยึดหลักการ “การไม่แทรกแซงกัน”³⁰ (Non-interference principle) ยิ่งไปกว่านั้นนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) ของอาเซียน ก็มุ่งหวังแต่เพียงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากพม่าก่อนที่ประเทศอื่นๆจะเข้ามามีโอกาสกอบโกยผลประโยชน์ โดยไม่ได้สนใจประเด็นเรื่องปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่าอย่างจริงจัง³¹ บรรดาประเทศเพื่อนบ้านของพม่าในภูมิภาคนี้ยังคัดค้านการดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวของตะวันตก และยังรับพม่าเข้าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการของอาเซียนด้วย³² ซึ่งท่าทีของกลุ่มประเทศอาเซียนเช่นนี้ได้ทำให้รัฐบาลทหารพม่าได้รับประโยชน์มาโดยตลอด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสหรัฐอเมริกา องค์การแรงงานระหว่างประเทศ และอาเซียน จะไม่สามารถแก้ไขหรือป้องกันปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในโครงการยาดานาในพม่าได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าไรนัก แต่ยังมีองค์กรทางประชาสังคมจำนวนไม่น้อยทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงาน NGO ที่ได้คอยติดตามรณรงค์และต่อสู้เพื่อสิทธิของชาวพม่าที่ถูกเอาเปรียบจากบริษัทขนาดใหญ่และรัฐบาลพม่าอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เช่น รัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่า (NCGUB) แต่บทบาทขององค์กร NGO และประชาสังคมในพม่าเองก็เป็นไปอย่างจำกัดเต็มทีเพราะถูกปิดกั้นและปราบปรามโดยรัฐบาลพม่า³³ อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยบริษัทยูนิแคลในพม่ายังได้รับความช่วยเหลือจากองค์กร NGO ที่ดำเนินการภายนอกพม่า เช่น Earthrights International (ERI) และกองทุนสิทธิแรงงานสากล (International Labor Rights Fund-ILRF) ด้วยวิธีการต่างๆมากมาย รวมทั้งวิธีการผลักดันปัญหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1996 โดย

²⁸ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 74.

²⁹ Alan Boyd, Global Economy: Multinationals and Accountability[Online]. Available from: http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/EH19Dj01.html[2006, January 12]

³⁰ The Asian Forum for Human Rights and Development, Creating Asia: Flags of human rights, seeds of freedom, p. 98.

³¹ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 69-70.

³² “รัฐบาลทหารพม่าห้ามทูตสหรัฐเข้าประเทศ,” ผู้จัดการ (10 เมษายน 2541): 14.

³³ Zunetta Liddell, International Policies towards Burma : Western governments, NGOs and multilateral institutions [Online]. Available from: http://english.dvb.no/e_docs/57burma_beyond_2000.pdf[2006, January 12]

ประเด็นหลักของการฟ้องร้องต่อศาลคือบริษัทยูโนแคลจะต้องหยุดการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งหมดที่เกิดขึ้น และแสดงความรับผิดชอบต่อชาวพม่าที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วย³⁴

ผลจากการรณรงค์ต่อผู้ขององค์กรประชาสังคมในระดับข้ามชาติทั้งหลายทำให้ในที่สุดบริษัทยูโนแคลได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนไปในทางตรงกันข้ามจากเดิมอย่างมาก โดยบริษัทฯ ยินยอมจ่ายเงินชดเชยจำนวนสูงถึง 1,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการดูแลด้านสุขอนามัยและพัฒนาการศึกษาให้ชาวพม่าที่อยู่อาศัยตามแนวท่อก๊าซตลอดจนสนับสนุนการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมเสีย³⁵ บริษัทยูโนแคลที่เดิมเป็นผู้มีส่วนละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในประเทศพม่าจึงได้กลับกลายเป็นบรรษัทข้ามชาติบรรษัทแรกในประวัติ - ศาสตร์ของพม่าและสหรัฐอเมริกา ที่จำต้องยอมรับความผิดที่บรรษัทได้ก่อขึ้น และแสดงความรับผิดชอบต่อการทำของ บริษัทฯ ที่ร่วมมือกับรัฐบาลพม่า

จากข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากรณีบริษัทยูโนแคลในพม่าเป็นปรากฏการณ์การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างประเทศที่น่าสนใจอย่างยิ่ง จึงนำไปสู่คำถามการวิจัยที่ว่า ภายใต้สภาพที่จำกัดของระบบระหว่างประเทศและระบบเผด็จการที่มีสภาพปิดดังเช่นประเทศพม่า องค์กรทางประชาสังคมเหล่านี้มีความร่วมมือและมีวิธีการผลักดันประเด็นปัญหาอย่างไร จนสามารถทำให้บริษัทยูโนแคลซึ่งเป็นบรรษัทที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจสูงและยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลพม่ายอมรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดของตน โดยยอมชดใช้ค่าเสียหายและให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนชาวพม่าที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและบังคับใช้แรงงานมาตลอด ซึ่งถึงแม้ว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นจะจำกัดอยู่เฉพาะบทบาทและความรับผิดชอบของบรรษัทข้ามชาติเท่านั้น ไม่ได้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของรัฐบาลพม่าก็ตาม แต่ก็กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้มีนัยสำคัญไม่น้อยทีเดียวสำหรับสังคม “ปิด” เช่นพม่า ที่ “การเปลี่ยนแปลง” เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นได้บ่อยนัก และที่สำคัญกว่านั้นก็คือ บทเรียนจากกรณีบริษัทยูโนแคลยังอาจเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญที่บรรดาบริษัทข้ามชาติทั้งหลายที่ต้องการลงทุนในพม่าและ/หรือในประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ พึงตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนที่มีต่อประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา ขณะเดียวกัน ความสำเร็จของการรณรงค์ต่อผู้ขององค์กรต่างๆ ที่มีการทำงานในลักษณะข้ามชาติในกรณียูโนแคลนี้ ยังอาจเป็นแบบอย่างให้กับการทำงานของหน่วยงานที่ไม่ใช่รัฐและภาคประชาสังคมอื่นๆ ที่ต้องการอ้างไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชนของคนอีกจำนวนมากที่ต้องตกเป็นเหยื่อของบรรษัทข้ามชาติในอื่นๆ ได้ด้วยเช่นกัน

1.2 สํารวจวรรณกรรม

³⁴ “ยูโนแคลยอมชดใช้-ผิดพลาดท่อก๊าซไทย-พม่า,” *ข่าวสด* (15 ธันวาคม 2547): 15.

³⁵ United Nations, *Transnational corporations and the developing pacific Island countries*

ในการสำรวจงานทางวิชาการและบทความที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของประชาสังคมข้ามชาติกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน : ศึกษากรณีบริษัทยูโนแคลในพม่า” ฉบับนี้ ผู้วิจัยจำแนกผลงานที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) งานทางวิชาการและบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหน่วยงานที่ไม่ใช่ของรัฐบาล (NGO) และภาคประชาสังคมข้ามชาติ
- 2) งานทางวิชาการและบทความที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบรรษัทข้ามชาติในประเทศกำลังพัฒนา
- 3) งานทางวิชาการและบทความที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปลงทุนของบริษัทยูโนแคลในพม่า

ในแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

- 1) งานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหน่วยงานที่ไม่ใช่ของรัฐบาล(NGO) และภาคประชาสังคมข้ามชาติ

จากการสำรวจวรรณกรรมพบว่างานในกลุ่มนี้มีปริมาณมากพอควร ส่วนใหญ่กล่าวถึง NGO ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์³⁶ งานเขียนบางเล่มจะกล่าวเจาะจงในเรื่องบทบาทของ NGO ในฐานะทางเลือกในการปกป้องสิทธิมนุษยชน³⁷ “NGOs and Civil Society : Democracy by Proxy?”³⁸ และ “Global Human Rights : Public Policies, Comparative Measures , and NGO Strategies”³⁹ เป็นต้น

งานเขียนอีกประเภทหนึ่งที่มีอยู่มากคืองานที่มุ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง NGO กับรัฐ เช่น “The State and NGOs : Perspective from Asia”⁴⁰ และ “NGOs, states and donors : too close for comfort?”⁴¹

ส่วนงานวิชาการที่เกี่ยวกับประชาสังคม มีผู้เขียนหนังสือไว้บ้างแล้ว เช่น “ประชาสังคม : คำ ความคิดและความหมาย”⁴² และ “ประชาสังคม : ประสบการณ์จากการอ่านและสอนที่จอห์น

³⁶ เช่น วิวัฒน์ ปภุสสโร, NGOs 2000 : สู่อุณหภูมิและความยั่งยืนของชุมชน (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2540).

³⁷ เช่น Paul Gready, Fighting for human rights (London: Routledge, 2004).

³⁸ Ann C. Hudock, NGOs and civil society : democracy by proxy? (Cambridge: Polity Press, 1999).

³⁹ Ved P. Nanda, James R. Scarritt and George W. Shepherd, Jr, Global human rights : public policies, comparative measures, and NGO strategies (Boulder, Col.: Westview Press, 1981).

⁴⁰ Shinichi Shigetomi, “The States and NGOs: Issues and Analytical framework,” in The States and NGOs : Perspective from Asia (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2002).

⁴¹ David Hulme and Michael Edwards, NGOs, states and donors: too close for comfort? (Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan Press in association with Save the Children, 1997).

⁴² อุนชาติ พวงลำลี, ประชาสังคม: คำ ความคิดและความหมาย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540).

ฮอปกินส์⁴³ งานเขียนที่เหลือส่วนใหญ่จะเป็นงานวิชาการภาษาอังกฤษ เช่น “Global Civil Society”⁴⁴ และ “Global civil society and its limits” เป็นต้น งานส่วนใหญ่จะอธิบายถึง พัฒนาการ ความหมาย และลักษณะต่างๆของประชาสังคมในทางทฤษฎีเป็นส่วนมาก

นอกจากนี้ ยังมีบทความที่เกี่ยวข้องซึ่งกล่าวถึงการเคลื่อนไหวของหน่วยงาน NGO และประชาสังคมในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดจากบริษัทข้ามชาติ แต่กรณีดังกล่าวนี้ก็เป็นกรณีที่เกิดขึ้นในแอฟริกา⁴⁵ อีกบทความหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาในครั้งนี้ก็คือ “Think Globally , Punish Locally : Nonstate Actors, Multinational Corporations, and Human Rights Sanctions”⁴⁶ ซึ่งกล่าวถึงบทบาทของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของบริษัทเชลล์ในไนจีเรีย และบางส่วนของบทความจะกล่าวถึงกรณีบริษัทยูโนแคลในพม่า แต่ก็เป็นการกล่าวถึงในลักษณะกว้างๆ ไม่ได้ลงรายละเอียดในสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนเพียงพอ

จากงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับ NGO และประชาสังคมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่บทบาทต่างๆไปของ NGO และความสัมพันธ์ระหว่าง NGO กับรัฐ และแม้จะมีบางส่วนที่กล่าวถึงบทบาทของ NGO และภาคประชาสังคมในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญในระบบระหว่างประเทศดังเช่นปัญหาการเข้าไปละเมิดสิทธิมนุษยชนของบริษัทข้ามชาติ แต่ก็มีอยู่เพียงเล็กน้อย ไม่ได้ลงรายละเอียดและยังไม่ให้ภาพที่ชัดเจนเท่าไรนัก

2) งานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบริษัทข้ามชาติในประเทศกำลังพัฒนา

งานส่วนใหญ่จะศึกษาลักษณะการเข้าไปลงทุนของบริษัทข้ามชาติในที่ไหนๆ เช่น “Transnational corporations and the developing Pacific Island countries”⁴⁷ และ “Transnational corporations in South Africa and Namibia : United Nations Public Hearings”⁴⁸, “The Changing Face of Multinational in Southeast Asia”⁴⁹ เป็นต้น ผลงานเหล่านี้ส่วนมากยังเน้นเจาะจงไปที่บริษัทข้ามชาติสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น เช่น “Transnational

⁴³ อเนก เหล่าธรรมทัศน์, ประชาสังคม : ประสบการณ์จากการอ่านและสอนที่จอห์น ฮอปกินส์ (กรุงเทพมหานคร: ทิป ปิง พอยท์, 2546).

⁴⁴ John keane, Global civil society (London: Sage, 2005).

⁴⁵ Ingrid J. Tamn, “Dangerous Appetite: Human Rights Activism and Conflict Commodities,” in Human Rights Watch Quarterly 26, No. 3 (2004).

⁴⁶ Kenneth A. Rodman, “Think Globally, Punish Locally: Nonstate Actors, Multinational Corporations, and Human Rights Sanctions,” in Ethics and International Affairs 12 , (1998).

⁴⁷ United Nations, Transnational corporations and the developing pacific Island countries, (Bangkok: ESCAP, 1985).

⁴⁸ United Nations, Transnational corporations in South Africa and Namibia: United Nations Public Hearings, (New York: s.n., 1986).

⁴⁹ Tim G. Andrews, Nartnalin Chompusri and Bryan J. Baldwin, The changing face of multinationals in Southeast Asia (London: Routledge, 2003).

Corporations and the Third World : The tin industry in Thailand”⁵⁰ นอกจากนี้ยังมีผลงานที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดจากบริษัทข้ามชาติที่เข้าไปลงทุนในประเทศโลกที่สามด้วย เช่น “Corporations and Governments : Business-Government Relations in an International Context”⁵¹ เป็นต้น

3) งานที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปลงทุนของบริษัทยูนิแคลในพม่า

งานในส่วนสุดท้ายนี้มีอยู่เพียง 2 ชิ้นเท่านั้น คือ “Total Denial”⁵² และ “Total Denial Continues”⁵³ ของ Earthrights International ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่า การเข้าไปลงทุนของบริษัทยูนิแคลและบริษัทร่วมทุนอื่นๆ ในพม่า ได้สร้างผลกระทบและความเดือดร้อนแก่ประชาชนตามแนวท่อก๊าซที่บริษัทสร้างขึ้น

ในส่วนบทความ เกือบทั้งหมดจะกล่าวถึงการที่บริษัทยูนิแคลต้องยอมชดใช้ให้แก่ชาวพม่า เช่น “ยูนิแคลยอมชดใช้-ผิดพลาดท่อก๊าซไทย-พม่า” ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปลงทุนในประเทศโลกที่สามของบริษัทข้ามชาติ ส่วนใหญ่กล่าวถึงบทบาทของบริษัทข้ามชาติในฐานะพลังที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ยังยากจนเหล่านั้น แต่ไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากบริษัทข้ามชาติในประเทศกำลังพัฒนาได้อย่างชัดเจนเพียงพอ ส่วนผลงานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของหน่วยงาน NGO ก็มุ่งเน้นไปที่ NGO กับการพัฒนาชุมชนและ ส่วนผลงานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและวิธีการที่ NGO และ/หรือประชาสังคมข้ามชาติใช้ในการผลักดันแก้ไขนั้น แม้จะมีอยู่บ้างแต่ก็เป็นกรณีอื่นเสียมาก เช่น กรณีแอฟริกาและไนจีเรีย เป็นต้น ไม่มีงานชิ้นใดที่กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้น หรือยุทธศาสตร์ที่ประชาสังคมข้ามชาติในกรณีพม่าอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าเป็นประเด็น “บทบาทของประชาสังคมข้ามชาติในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยบริษัทข้ามชาติในประเทศกำลังพัฒนา : ศึกษากรณีบริษัทยูนิแคลในพม่า” ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ เป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาและวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่บริษัทข้ามชาติก่อขึ้นภายใต้ระบบโลกที่ยังขาดเครื่องมือที่จะดำเนินการกับบริษัทเหล่านี้ได้ ในขณะที่เดียวกันการศึกษาในครั้งนี้นี้ยังสามารถช่วยให้เกิดภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ในลักษณะข้ามชาติ ในการแก้ไขปัญหาในกรณีดังกล่าวด้วย

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

⁵⁰ กรรณชญา พูนพนิช, บริษัทลงทุนข้ามชาติกับประเทศโลกที่สาม: อุตสาหกรรมดีบุกในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

⁵¹ Patrick M.Boarman and Hans Schollhammer, *Corporations and governments : Business-governments relations in an international context* (London: Praeger Publishers).

⁵² EarthRight International and Southeast Asian Information Network, *Total Denial*.

⁵³ Earthrights International, *Total Denial Continues : Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma*.

1. เพื่อศึกษาถึงความร่วมมือ บทบาท วิธีการ และประเด็นการรณรงค์ที่องค์กรประชาสังคมข้ามชาติ โดยเฉพาะหน่วยงาน NGO ใช้ในการดำเนินการต่อสู้กับบริษัทข้ามชาติ หรือก็คือ บริษัทยูนิแคลในพม่า จนประสบความสำเร็จ

2. เพื่อเข้าใจเครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่งที่ภาคประชาสังคมใช้เป็นช่องทางเสริมในการผลักดันประเด็นปัญหา คือบริบทและสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศแม่ของบริษัทยูนิแคล

3. เพื่อให้เข้าใจข้อจำกัดของตัวแสดงที่สำคัญ ทั้งที่เป็นรัฐและไม่ใช่อรัฐในระบบระหว่างประเทศในการผลักดันการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนภายในพม่า

1.4 ขอบเขตในการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของประชาสังคมในลักษณะข้ามชาติที่เข้าไปมีส่วนแก้ไขปัญหาค่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยบริษัทยูนิแคลในพม่า ซึ่งในกรณีนี้หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญก็คือ NGO ขอบเขตระยะเวลาที่กำหนดในการศึกษาจึงจำกัดอยู่ในช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 2005 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่บริษัทยูนิแคลเริ่มทำสัญญาที่จะเข้าไปลงทุนในพม่า ในปี ค.ศ. 1989 จนถึงช่วงที่บริษัทยูนิแคลยอมชดใช้และให้ความช่วยเหลือชาวพม่าที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยการบังคับใช้แรงงาน ในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 2005

1.5 สมมติฐาน

ความสำเร็จในการแก้ไขกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของบริษัทยูนิแคลในพม่า เกิดจากประชาสังคมที่มีการดำเนินงานในลักษณะข้ามชาติ โดยเฉพาะหน่วยงาน NGO ภายนอกพม่าที่ได้เข้ามามีความร่วมมือและช่วยเหลือ NGO ภายในพม่า จนเกิดเครือข่ายการผลักดันปัญหาในลักษณะข้ามชาติ

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย (Operational definitions)

ผู้วิจัยจะให้คำจำกัดความแก่คำสำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. สิทธิมนุษยชน (Human rights)

“สิทธิมนุษยชน” เป็นคำที่มีความหมายกว้างมากและมีผู้ให้คำจำกัดความแตกต่างกันไป แต่คำว่าสิทธิมนุษยชนที่ใช้ในงานวิจัยฉบับนี้จะยึดเอาตามที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) กล่าวคือ “สิทธิมนุษยชน” จะเน้นถึง

สิทธิที่สำคัญ 2 ประเภท คือ 1) สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights) ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติแต่ดั้งเดิมที่มนุษย์ทุกคนมีมาแต่กำเนิด ได้แก่ สิทธิในการดำรงชีวิต, เสรีภาพ, ทรัพย์สิน, ความเสมอภาค, ความยุติธรรม และการแสวงหาความสุข (The rights to life, property, equality, justice, and the pursuit of happiness) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐทุกรัฐต้องให้การรับรองและปกป้อง⁵⁴ และ 2) สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Rights) ได้แก่ สิทธิในการมาตรฐานการครองชีพที่ดี (The rights to a standard of living), สิทธิในการจำกัดเวลาการทำงานตามสมควร (The rights to reasonable limitation of working), สิทธิในการได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม (The rights to fair payment), สิทธิในการจัดตั้งสหภาพการค้า (The rights to form trade union) เป็นต้น ภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนทั้ง 2 ประการดังที่กล่าวมานี้ ประชาชนทุกคนในรัฐทุกรัฐต้องได้รับการรับรองในการที่จะไม่ถูกบังคับกดขี่ให้เป็นทาส จักกม ทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมไม่ว่าด้วยเหตุผลประการใดทั้งสิ้น⁵⁵

2. บรษัทข้ามชาติ (Transnational corporations-TNC)

บริษัทข้ามชาติเป็นหนึ่งในตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (Non-state actors) ที่สำคัญ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของบริษัทข้ามชาติไว้ โดยผู้วิจัยประมวลสรุปได้ว่า บริษัทข้ามชาติหมายถึง บริษัทที่มีบริษัทแม่ในประเทศหนึ่ง และยังมีบริษัทสาขาไปลงทุนในประเทศอื่นนอกพรมแดนของรัฐที่บริษัทแม่ตั้งอยู่อย่างน้อยอีก 1 ประเทศ⁵⁶ รัฐที่เป็นที่ตั้งของบริษัทแม่เรียกว่า home state ส่วนรัฐที่มีสาขาของบริษัทไปตั้งอยู่เรียกว่า host state⁵⁷ จุดมุ่งหมายของบริษัทข้ามชาติคือแสวงหากำไรจากการใช้ทรัพยากรในประเทศที่บริษัทเข้าไปลงทุนให้มากที่สุด⁵⁸

3. องค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล (Non-governmental organizations-NGO)

เช่นเดียวกับบริษัทข้ามชาติ ความหมายของ “องค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล” หรือ NGO ก็มี ความหมายที่หลากหลายเหมือนกัน แต่ผู้วิจัยจะยึดคำจำกัดความที่ Shinichi Shigetomi ให้ไว้ว่า NGO หมายถึง องค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล ไม่มุ่งหวังผลประโยชน์หรือผลกำไรจากการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานล้วนมาร่วมตัวกันด้วยความสนใจต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่งด้วยความสมัครใจ จุดมุ่งหมายหลักของหน่วยงานจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสหรือ

⁵⁴ Graham Evans and Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations* (London: Penguin Books, 1998), p. 239.

⁵⁵ Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, *Human Rights: the New Consensus* (London : Regency Press in association with the United Nations High Commissioner for Refugees, 1994) ,pp. 11-13.

⁵⁶ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, “บริษัทลงทุนข้ามชาติ : กลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยม,” *บริษัทลงทุนข้ามชาติ ช่วยเหลือหรือช่วยเถิด*, หน้า 7.

⁵⁷ Graham Evans and Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International*, p. 333.

⁵⁸ วิทยากร เชียงกุล, “บริษัทลงทุนข้ามชาติในระบบเศรษฐกิจโลก,” *บริษัทลงทุนข้ามชาติ ช่วยเหลือหรือช่วยเถิด*, หน้า 95-96.

ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศกำลังพัฒนา และ NGO จะไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆจากผู้ที่ได้รับ ความช่วยเหลือจากองค์กร รายได้ขององค์กรจึงมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น กิจกรรมเพื่อหาทุน สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กร เป็นต้น⁵⁹

อย่างไรก็ตาม ประเภทขององค์กร NGO ยังอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่⁶⁰

- 1) NGO ภายในประเทศ คือ NGO ที่ปฏิบัติงานในรัฐใดรัฐหนึ่ง
- 2) NGO ระหว่างประเทศ (International non-governmental organizations)

ซึ่งหมายถึง NGO ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่กว้างกว่า NGO ทั่วไป คือ ปฏิบัติงานข้ามชาติ

1.7 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การใช้กรอบความคิดหรือทฤษฎีใดเพียงอันเดียวไม่สามารถ อธิบายประเด็นปัญหาในงานวิจัยชิ้นนี้ได้อย่างสมบูรณ์ งานวิจัยชิ้นนี้จึงอาศัยแนวคิด 2 แนวคิดใน การอธิบายเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาให้มากที่สุด ซึ่งทั้งสองแนวคิดที่จะนำมาใช้มีจุดเน้นที่ต่างกันไป แต่ก็จะช่วยเสริมกันในการอธิบายปรากฏการณ์ย่อยๆ ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยกรอบความคิดที่ ผู้วิจัยได้เลือกมาประกอบการศึกษา ได้แก่

1. แนวคิดพหุนิยม (Pluralism) ที่จะให้ภาพตัวแสดงใหม่ๆ ที่ก้าวขึ้นมามีบทบาทในเวที ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน
2. ประชาสังคมข้ามชาติ (Transnational Civil Society) และรูปแบบบูมเมอแรง (The Boomerang Pattern) ซึ่งเป็นรูปแบบที่จะอธิบายลักษณะความร่วมมือระหว่างตัวแสดงที่สำคัญ ในกรณีนี้ ซึ่งก็คือ องค์กร NGO

แนวคิดพหุนิยม (Pluralism)

นักคิดในกลุ่ม Pluralism มองว่าความคิดแบบเก่าที่มองการเมืองโลกเป็นการเมืองแบบ รวมศูนย์อยู่ที่รัฐทั้งหมดนั้นเป็นความคิดที่ใช้ได้ในสมัยที่ระดับการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างรัฐยัง น้อยกว่าในปัจจุบันนี้มาก Pluralism จึงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่เน้นไปที่บทบาทของรัฐแต่เพียง อย่างเดียว (State-centrism) และสนับสนุนแนวความคิดแบบที่มีตัวแสดงผสมผสาน (Mixed Actor Model)⁶¹ ซึ่งตัวแสดงอื่นๆ ที่นอกเหนือจากรัฐจะมีลักษณะกิจกรรมแตกต่างกันไปโดยขึ้นอยู่กับ ลักษณะของกิจกรรมที่ตนเกี่ยวข้องอยู่ (Issue Area) และตัวแสดงหรือหน่วยงานอื่นๆ (other agencies) ที่นอกเหนือจากรัฐเหล่านี้ต่างก็มีวัตถุประสงค์และวิธีการที่จะดำเนินการให้บรรลุ

⁵⁹ Shinichi Shigetomi, "The States and NGOs: Issues and Analytical framework," in *The States and NGOs: Perspective from Asia*, pp. 6-7.

⁶⁰ Peter Willets, *What is a Non-governmental Organization?*[Online]. Available from: <http://www.staff.city.ac.uk/p.willets/CS-NTWKS/NGO-ART.HTM>[2006, January 16]

⁶¹ สมพงษ์ ชูมาก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน(ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม), หน้า 27.

เป้าหมายต่างกันออกไป และสามารถปฏิบัติการข้ามพรมแดนของชาติได้ เช่น องค์การระหว่างประเทศ (IGO) องค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล (NGO) และบริษัทข้ามชาติ (TNC) เป็นต้น การอธิบายการเมืองโลกอย่างสมบูรณ์แบบนั้นจึงจำเป็นต้องทราบถึงกิจกรรมของหน่วยงานเหล่านี้ด้วย ดังนั้น สำหรับนักคิดในกลุ่ม Pluralism นี้ โลกจึงเป็นเสมือนใยแมงมุม (Cobweb) ที่หนาแน่น และใน cobweb นี้ รัฐเป็นแค่ “แมลงวัน” ตัวหนึ่งเท่านั้น ใย “แมงมุม” ใย⁶²

กล่าวโดยสรุป กรอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมุมมองของนักคิดกลุ่มพหุนิยม (Pluralism) นี้ ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่⁶³

1.Pluralists ทำทนายความคิดของสำนัก Realism ที่ว่ารัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผล (Rational actor) เช่น มองว่าการตัดสินใจของรัฐอาจไม่ได้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดต่อตัวรัฐเองเสมอไป การตัดสินใจบางอย่างของรัฐอาจเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ปกครองหรือรัฐบาลมากกว่าที่จะเป็นผลประโยชน์ของชาติ เป็นต้น

2.Pluralists เชื่อว่ารัฐไม่ใช่ตัวแสดงเดียวในระบบโลก (Unitary actor) การมองว่าโลกนี้มีรัฐเป็นตัวแสดงเพียงตัวเดียวจะทำให้มองข้ามบทบาทของตัวแสดงที่อยู่เหนือพรมแดนของรัฐ เช่น องค์กรข้ามชาติข้ามรัฐต่างๆ เป็นต้น

3.ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (Non-state actors) ซึ่งเป็นตัวแสดงที่ไม่ยึดติดกับอธิปไตย (Sovereignty) เป็นหน่วยงานการเมืองที่มีความสำคัญอย่างมากในการเมืองโลก ไม่ว่าจะเป็นบริษัทข้ามชาติ (Transnational corporations-TNC) หรือองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล (Non-governmental organizations-NGO) ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะข้ามชาติ

4.ประเด็นของการเมืองระหว่างประเทศไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงความมั่นคงทางการทหาร และดินแดนของรัฐแบบเดิมเท่านั้น หากยังรวมไปถึงประเด็นอื่นๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมด้วย

การใช้กรอบความคิดพหุนิยมนี้ ก็เพื่ออธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของตัวแสดงใหม่ๆ นอกจากรัฐที่ก้าวขึ้นมา มีบทบาทในการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบบางประการในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ ตัวแสดงที่สำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นตัวแทนที่ไม่ใช่รัฐ กล่าวคือ รัฐบาลทหารพม่าเป็นผู้ได้ประโยชน์จากการลงทุนของบริษัทข้ามชาติ จึงให้ความร่วมมือกับบริษัทข้ามชาติและนำไปสู่การกดขี่ประชาชนพม่า จึงเท่ากับรัฐบาลไม่เพียงแต่ล้มเหลวในการคุ้มครองประชาชนของตนเอง แต่ยังเป็นผู้มีส่วนในการละเมิดสิทธิมนุษยชนร่วมกับบริษัทข้ามชาติโดยตรง นอกจากนี้ แม้จะมีความพยายามกดดันของรัฐและองค์กรต่างๆ ในระบบระหว่างประเทศ เช่น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ สหภาพ

⁶² John Baylis and Steve Smith, *The Globalization of World Politics* (New York: Oxford University press,2001), p. 358.

⁶³ สมพงษ์ ชูมาก, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม)*, หน้า 28.

ยุโรป และรัฐบาลสหรัฐอเมริกา แต่รัฐและองค์กรเหล่านี้ก็ไม่สามารถผลักดันให้เกิดสัมฤทธิ์ผลสักเท่าไรนัก ทั้งนี้ ผู้ที่มีบทบาทหลักที่นำไปสู่การกดดันให้บรรษัทข้ามชาติต้องแสดงความรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า คือ หน่วยงาน NGO ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ

แนวคิดประชาสังคมข้ามชาติ (Transnational civil society)

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่าปัจจัยที่นำไปสู่แก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของบรรษัทข้ามชาติในพม่าคือ การผลักดันขององค์กรประชาสังคมต่างๆ ที่มีการดำเนินการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาลักษณะข้ามชาติหรือข้ามพรมแดนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของผู้วิจัยจึงเลือกแนวคิด “ประชาสังคมข้ามชาติ” มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดประชาสังคมข้ามชาติ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิดเรื่อง “ประชาสังคม” (Civil society) เสียก่อนว่ามีความหมายอย่างไร

ประชาสังคมหมายถึง การที่คนหรือกลุ่มคนภายในรัฐออกมารวมตัวเคลื่อนไหว เพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปในแนวทางที่ต้องการ สาเหตุที่ประชาสังคมก่อกำเนิดขึ้นก็เพราะระบบราชการและกลไกของรัฐไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการตอบสนองต่อสิ่งที่กลุ่มผู้เรียกร้องมองว่าเป็นปัญหาของสังคม⁶⁴ นอกจากนี้ภาคประชาสังคมยังอาจหมายถึงองค์กรและกิจกรรมทางสังคมใดๆ ที่อยู่นอกระบบอำนาจทางการเมืองที่เป็นทางการ ประชาสังคมจึงครอบคลุมถึงองค์กรอิสระสาธารณประโยชน์ องค์กรการกุศล องค์กรอาสาสมัครเพื่อสังคม สมาคม ชมรม มูลนิธิต่างๆ หรือแม้กระทั่งปัจเจกชนพลเมืองที่สนใจและร่วมมือกันกระทำการเพื่อสาธารณะและเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมต่างๆ⁶⁵ ประชาสังคมจึงเป็น “กลุ่มพลังที่สาม” ที่จะสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย⁶⁶ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ในปัจจุบัน กลุ่ม “ประชาสังคม” ในประเทศต่างๆ ได้มีบทบาทในการเรียกร้อง ต่อสู้ในประเด็นต่างๆ สูงขึ้นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการทำงานของภาคประชาสังคมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งๆ มิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะในเขตแดนของรัฐใดรัฐหนึ่งที่ปัญหาเกิดขึ้นเท่านั้น หากแต่ประชาสังคมภายในรัฐนั้นๆ ยังมีการติดต่อ และได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานประชาสังคมภายนอก โดยอาศัยช่องทางที่โลกาภิวัตน์เอื้ออำนวยให้ซึ่งก็คือเทคโนโลยีต่างๆ อาทิเช่น อินเทอร์เน็ต อีเมล ฯลฯ จนกระทั่งเกิดความร่วมมือระหว่างภาคประชาสังคมต่างที่ในการที่จะแก้ไข

⁶⁴ Jan Aart Scholte, “Global Civil Society,” *Civil Society and Global Finance*, p. 177.

⁶⁵ อเนก เหล่าธรรมทัศน์, การเมืองของพลเมือง: สู่สหประชาชาติใหม่ (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2545), หน้า 23-27.

¹³⁰ โกมาตกร จึงเสถียรทรัพย์, “ประชาคม: มิติใหม่ของการเมืองสาธารณะ” ใน ประชาสังคมกับสุขภาพ (นนทบุรี: สำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข, 2544), หน้า 3.

⁶⁶ Kyung Tae Lee, *Globalization and the Asia Pacific economy* (London: Routledge, 2002), p. 7

ปัญหา เรียกว่า “ประชาสังคมข้ามชาติ” (Transnational civil society)⁶⁷ ประชาสังคมข้ามชาติจึงมีช่องทางและวิธีการที่หลากหลายในพื้นที่ระหว่างประเทศ ในการที่จะเรียกร้อง รมรงค์ ต่อสู้ ให้ประสบผลสำเร็จในประเด็นนั้นๆ

การที่ประชาสังคมข้ามชาติต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกรัฐหนึ่งๆ มีความสัมพันธ์กันนั้น ก็เพราะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่จะผลักดัน แก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของรัฐ หรือตัวแสดงอื่นๆ จากภายนอกที่เข้าไปมีบทบาทที่ก่อให้เกิดปัญหาภายในรัฐนั้นๆ เมื่อเกิดลักษณะการเข้ามามีบทบาทของประชาสังคมจากภายนอกพร้อมด้วยเช่นนี้ “เครือข่ายประชาสังคมข้ามชาติ” (Transnational network) จึงเกิดขึ้น โดยภายใต้เครือข่ายดังกล่าวมักปรากฏตัวแสดงที่สำคัญๆ เช่น กลุ่มคนท้องถิ่นที่ออกมาเคลื่อนไหว มูลนิธิต่างๆ สหภาพการค้า องค์กรผู้บริโภค ปัญญาชน บัณฑิต บุคคล สื่อ หรือแม้กระทั่งหน่วยงานของรัฐบางหน่วยงานก็อาจมีส่วนร่วมในการเรียกร้องได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม องค์กรที่ไม่ใช่รัฐหรือ NGO ทั้งในระดับประเทศ และ NGO ระหว่างประเทศ จะเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในเครือข่ายดังกล่าวนี้⁶⁸

“ประชาสังคมข้ามชาติ” หรือ “เครือข่ายประชาสังคมข้ามชาติ” ในกรณีศึกษาบริษัทยูนิแคลในพม่า นี้ จะหมายรวมถึงประชาชนพม่าที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของบริษัทยูนิแคล หน่วยงาน NGO ที่ดำเนินการเรียกร้องประเด็นพม่าโดยตรงและหน่วยงาน NGO อื่นๆ ที่เข้ามามีบทบาท รวมทั้งตัวแสดงอื่นๆ ทั้งหมดเช่น หน่วยงานของรัฐที่มีส่วนในการ ให้ความช่วยเหลือในการพิทักษ์สิทธิของชาวพม่าที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของบริษัทยูนิแคล

รูปแบบ(Pattern) ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะการเกิดและความร่วมมือของประชาสังคมข้ามชาติที่เกิดขึ้นในการผลักดันการแก้ไขปัญหาในพม่า นี้ ก็คือ รูปแบบบูมเมอแรง (The Boomerang Pattern) ที่ Margaret E. Keck และ Kathryn Sikkink⁶⁹ ได้เสนอไว้ รูปแบบนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อประชาสังคมภายในรัฐถูกปิดกั้นโดยอำนาจรัฐ หรือไม่ผลักดันข้อเสนอของตนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ภายในรัฐได้ พื้นที่ในระดับระหว่างประเทศจึงกลายเป็นหนทางเดียวที่นักต่อต้าน นักเคลื่อนไหว NGO หรือประชาสังคมในรัฐนั้นๆ หันมาใช้เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การบรรลุจุดประสงค์ในประเด็นที่เรียกร้องหรือต้องการ

เนื่องจากผู้วิจัยมีสมมติฐานว่าความสำเร็จในการแก้ไขกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของบริษัทยูนิแคลในพม่า เกิดจากประชาสังคมที่มีการดำเนินงานในลักษณะข้ามชาติ โดยเฉพาะหน่วยงาน NGO ภายนอกพม่าที่ได้เข้ามาร่วมมือและช่วยเหลือ NGO ภายในพม่า จนเกิดเครือข่ายการผลักดันปัญหาในลักษณะข้ามชาติ “รูปแบบบูมเมอแรง” (The Boomerang pattern) จึงน่าจะสามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้

⁶⁷ Margaret E. and Kathryn Sikkink, *Activists Beyond Borders* (New York: Cornell University Press, 1998), p. 2.

⁶⁸ Ibid., pp.8-12.

⁶⁹ Ibid., p.13.

รูปภาพที่ 1 รูปแบบบูมเมอแรง (The Boomerang pattern) มีลักษณะดังแผนภาพข้างล่าง

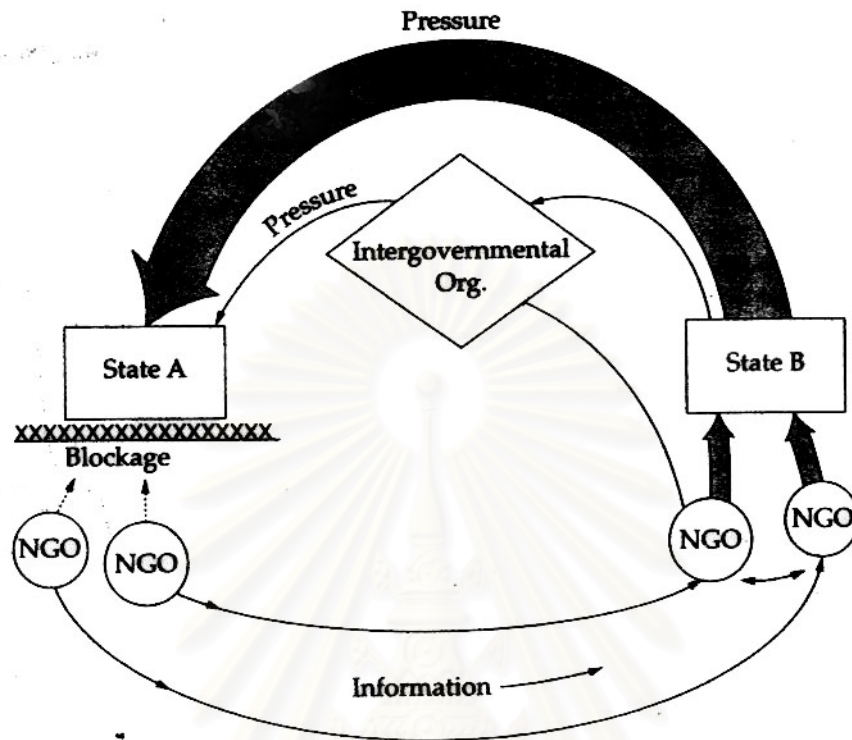

Figure 1 Boomerang pattern. State A blocks redress to organizations within it; they activate network, whose members pressure their own states and (if relevant) a third-party organization, which in turn pressure State A.

แผนภาพข้างต้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

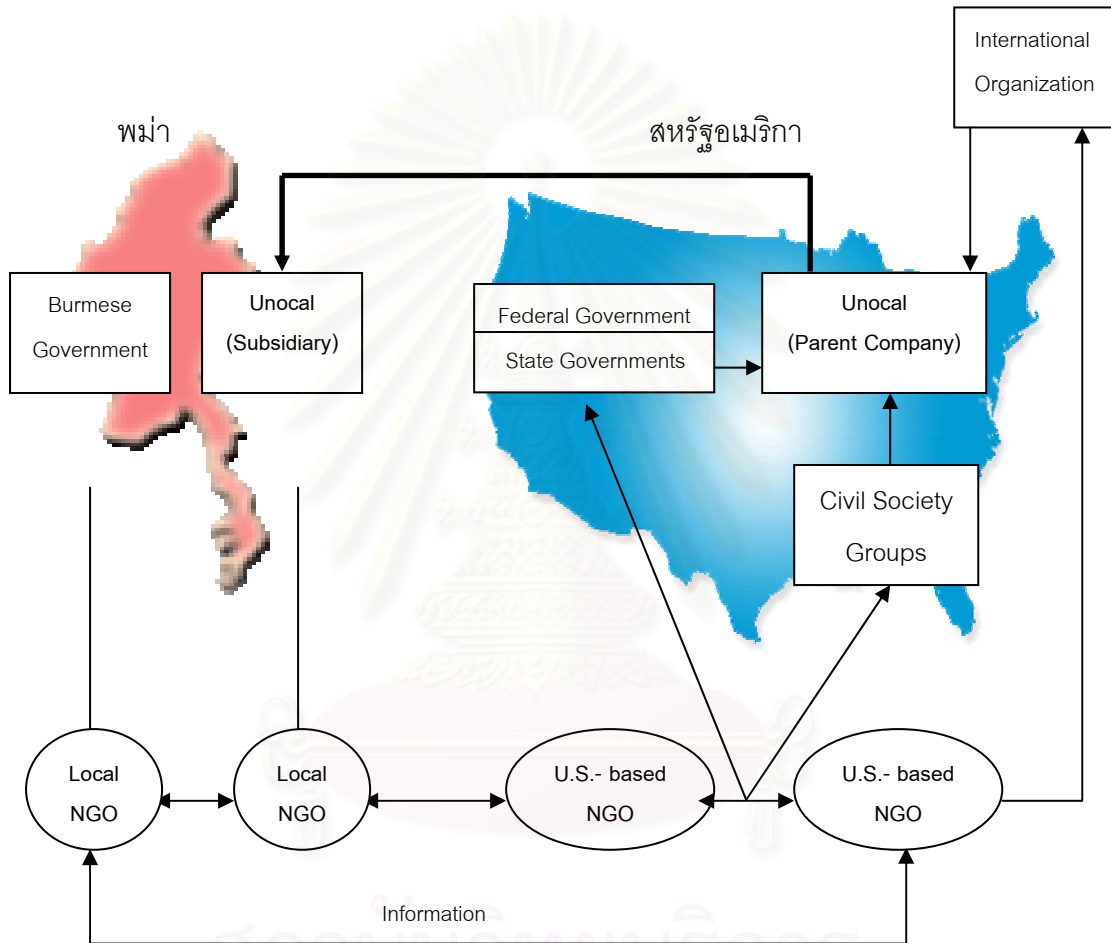
โดยปกติแล้วรัฐจะต้องเป็นผู้ให้ความคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานภายในรัฐ แต่เมื่อรัฐบาลเป็นผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชนเสียเอง เมื่อ NGO ภายในรัฐมีความต้องการจะผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงบางอย่างภายในรัฐของตน ย่อมไม่สามารถทำได้เพราะถูกรัฐปิดกั้น NGO หรือตัวแสดงภายในประเทศจึงต้องดำเนินการในพื้นที่นอกขอบเขตอำนาจของรัฐนั้นๆ และแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก เพื่อที่จะพยายามสร้างความกดดันต่อรัฐของตน โดยอาศัยแรงกดดันในระดับระหว่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากในแผนภาพ เมื่อรัฐ A ปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองใดๆ และไม่ยอมรับฟังข้อเรียกร้องของ NGO กลุ่มต่างๆ ภายในรัฐ A NGO ภายในรัฐ A ก็จะออกไปแสวงหาพันธมิตรนอกรัฐ ซึ่งก็คือ NGO ในรัฐ B จนกระทั่งเกิดเครือข่ายความร่วมมือในการผลักดันปัญหา⁷⁰ ซึ่งอาจจะทำผ่านกระบวนการบางอย่างในรัฐ B ที่มีมักเป็นรัฐมหาอำนาจ หรือผ่านองค์การระหว่างประเทศย้อนกลับมากดดันรัฐ A หรืออาจเป็นตัวแสดงอื่นในรัฐ A ที่เป็นเป้าหมายของ NGO เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่องค์กร NGO ในรัฐ A ตั้งเป้าไว้ให้ได้⁷¹

⁷⁰ Ibid., p.12.

⁷¹ Ann M. Florini, *The third force: the rise of transnational civil society* (Tokyo: Japan Center for International Exchange, 2000), pp. 189-190.

สำหรับกรณีบริษัทยูนิแคลในพม่า ผู้วิจัยได้นำรูปแบบมุมมองแรงข้างต้นมาปรับใช้ในการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวขององค์กรประชาสังคมข้ามชาติต่างๆที่มีความร่วมมือกันในการกดดันบริษัทยูนิแคล ปรากฏแผนภาพในเบื้องต้นดังต่อไปนี้

รูปภาพที่ 2 รูปแบบมุมมองแรงในกรณีการเคลื่อนไหวของประชาสังคมข้ามชาติที่ต่อต้านบริษัทยูนิแคลในพม่า

จากแผนภาพเดิมของ Margaret E. Keck และ Kathryn Sikkink แสดงให้เห็นว่าเมื่อประชาสังคมข้ามชาติไม่สามารถเข้าไปเคลื่อนไหวในรัฐ A ได้ การเคลื่อนไหวของประชาสังคมข้ามชาติจะเปลี่ยนมามุ่งเน้นการกดดันรัฐ B แทน ซึ่งในกรณีนี้ก็คือรัฐบาลสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามในกรณีบริษัทยูนิแคลนี้ สิ่งที่ต้องพิจารณาสำหรับประชาสังคมข้ามชาติมุ่งกดดันมิใช่ตัวแสดงที่เป็นรัฐเท่านั้น แต่รวมถึงตัวแสดงทั้งที่เป็นรัฐ (State actor) คือรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (Non-state actor) คือบริษัทยูนิแคลที่เป็นบริษัทแม่โดยตรง เพื่อให้มีผลกับบริษัทยูนิแคลในพม่าอีกต่อหนึ่ง ทั้งนี้เพราะบรรษัทข้ามชาติมีทั้งบริษัทแม่ (Parent company) และบริษัทลูก (Subsidiary) ดังนั้น การกดดันบริษัทยูนิแคลซึ่งเป็นบริษัทแม่ในสหรัฐอเมริกาจึงสามารถมีผลกระทบต่อบริษัทยูนิแคลในพม่าได้ นอกจากนี้ การกดดันบริษัทยูนิแคลยังกระทำผ่านองค์กรระหว่างประเทศอีก

ทางหนึ่งด้วย จะเห็นได้ว่า รูปแบบการเคลื่อนไหวของประชาสังคมข้ามชาติในกรณีบริษัทยูนิแคล นี้มีความซับซ้อนไม่น้อย การนำรูปแบบบุ่มเบวมมาใช้จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถใช้เป็นตัวแบบในการวิเคราะห์การวิธีการเคลื่อนไหวของประชาสังคมข้ามชาติได้อย่างถูกต้องและครอบคลุม

1.8 วิธีการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และจะนำเสนอแบบวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยรวบรวมข้อมูลด้วยการค้นคว้าจากเอกสารต่างๆ (Documentary research) ทั้งเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย บทความวิทยานิพนธ์ วารสาร หนังสือพิมพ์ และเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารที่เกี่ยวข้องจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศประจำประเทศไทย (ILO) เอกสารการสัมภาษณ์แรงงานชาวพม่าของหน่วยงาน NGO ต่างๆ และเอกสารคำให้การในชั้นศาลของบริษัทยูนิแคล เป็นต้น นอกจากนี้ยังจะได้รวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์ของบริษัทยูนิแคลและเว็บไซต์หน่วยงาน NGO ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยนี้ด้วย

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจบทบาทและวิธีการ ที่หน่วยงาน NGO ใช้ในการดำเนินการต่อสู้เรียกร้องจนประสบความสำเร็จ
2. เข้าใจบริบทและสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่งที่ภาคประชาสังคมใช้เป็นช่องทางเสริมในการผลักดันประเด็นปัญหา
3. เข้าใจข้อจำกัดของตัวแสดงที่สำคัญในระบบระหว่างประเทศในการผลักดันการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนภายในพม่า

1.10 วิธีการนำเสนอ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะนำเสนอเนื้อหาทั้งหมดโดยแบ่งเป็น 6 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบไปด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการสำรวจวรรณกรรม วัตถุประสงค์ในการศึกษา ขอบเขตของการศึกษา คำนิยามเชิงปฏิบัติการกรอบความคิดในการศึกษา สมมติฐานในการศึกษา วิธีการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูล ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และวิธีการนำเสนอวิทยานิพนธ์

บทที่ 2 เศรษฐกิจและสังคมพม่าในช่วงปิดประเทศ จนถึง การเปิดรับการลงทุนจากภายนอก บทนี้จะชี้ให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจการเมืองของพม่าก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง

ภายในพม่าในปี ค.ศ. 1988 ซึ่งนำไปสู่การเปิดรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภายนอก รวมทั้งบริษัทยูนิแคลที่มาลงทุนในโครงการยาดานาด้วย

บทที่ 3 บริษัทยูนิแคลและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการก่อสร้างก๊าซยาดานา เนื้อหาของบทนี้จะว่าด้วยรายละเอียดการเกิดการลงทุนร่วมในแหล่งก๊าซยาดานาของบริษัทยูนิแคล บรรษัทข้ามชาติอื่นๆ และรัฐบาลทหารพม่า จนนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังจะกล่าวถึงปฏิกิริยาต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบด้วย

บทที่ 4 บทบาทและท่าทีของรัฐและองค์กรระหว่างประเทศ ในบทนี้จะกล่าวถึงตัวแสดงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการก่อสร้างก๊าซยาดานาและตัวแสดงอื่นๆ ที่สำคัญในระบบระหว่างประเทศ ว่าจะมีท่าทีอย่างไรต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และมีความพยายามในการผลักดันการแก้ไขปัญหบ้างหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด

บทที่ 5 บทบาทของประชาสังคมข้ามชาติ จะกล่าวถึงการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรที่ไม่ใช่รัฐ หรือ NGO รวมทั้งประชาสังคมอื่นๆ ที่ได้เข้ามามีบทบาทในการผลักดันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ซึ่งในบทนี้จะเน้นศึกษาถึงบทบาทและวิธีการต่างๆประชาสังคมข้ามชาติเหล่านี้ใช้ในการรณรงค์ ผลักดัน แก้ไขปัญหาจนประสบความสำเร็จ

บทที่ 6 บทสรุป บทนี้จะเป็นการสรุปภาพรวมของเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ และเสนอแนะประเด็นประเด็นที่น่าสนใจอื่นๆ เพิ่มเติม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เศรษฐกิจและสังคมพม่าในช่วงปิดประเทศจนถึงการเปิดรับการลงทุนจากภายนอก

บทนี้เป็นการศึกษาให้ภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของพม่าในช่วงที่ทหารได้ปฏิวัติยึดอำนาจและดำเนินนโยบายปิดประเทศระหว่างปี ค.ศ.1962-1988 และการดำเนินนโยบายเปิดประเทศทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ.1988 ซึ่งนำไปสู่การเข้ามาลงทุนของบริษัทข้ามชาติหลายบริษัท รวมทั้งบริษัทยูนิแคลซึ่งเป็นบริษัทที่ลงทุนในด้านการขุดเจาะและผลิตน้ำมันและก๊าซธรรมชาติด้วย

2.1 สภาพเศรษฐกิจสังคมของพม่าก่อนการปฏิวัติ ค.ศ. 1962

เมื่อพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษในปี ค.ศ.1948 นโยบายการเมืองและการปกครองของพม่าเริ่มต้นด้วยประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก ในทางเศรษฐกิจรัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีนุ อดองเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำและปัญหาเศรษฐกิจที่ตกอยู่ในมือคนต่างชาติ รัฐบาลนุ อดองจึงหันมามุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อนำประเทศพม่ากลับคืนสู่สภาวะทางเศรษฐกิจในระดับที่เคยเป็นมาเมื่อก่อนสมัยสงครามโลกโดยเร็ว¹ นุ อดองได้ประกาศใช้นโยบายรัฐสวัสดิการ มีการปฏิรูปที่ดิน (Land nationalization) โดยการโอนที่ดินมาเป็นของรัฐ รวมทั้งโอนกิจการอื่นๆ มาเป็นของรัฐอย่างช้าๆ เพราะรัฐบาลยังมีความจำเป็นต้องพึ่งการลงทุนจากต่างประเทศอยู่ จึงจำเป็นต้องดำเนินการในเรื่องนี้อย่างระมัดระวังที่สุด² นอกจากนี้ยังมีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 8 ปีมาใช้ในปี ค.ศ.1950 แต่แผนดังกล่าวนี้ถูกวางโดยชาวต่างประเทศอีกทีหนึ่ง มีการคาดคะเนที่ผิดพลาดเพราะมองข้ามด้านเกษตรกรรมอย่างสิ้นเชิง จึงก่อให้เกิดความล้มเหลว รัฐบาลของนุ อดองตระหนักดีว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมามีปัญหา ดังนั้น ปี ค.ศ. 1955 รัฐบาลจึงได้ปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจมาส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ แต่เนื่องจากมีเงื่อนไขในการลงทุนมากเกินไปจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ประกอบกับโครงสร้างบางอย่างที่รับช่วงมาจากจักรวรรดินิยมอังกฤษใช้ไม่ได้กับพม่าหลังรับเอกราชทำให้เศรษฐกิจของพม่าฝืดเคืองและทรุดโทรมลงอย่างหนัก³ ในขณะเดียวกันนั้นได้เกิดปัญหาทางการเมืองที่สำคัญอีก 2 ประการนั่นคือความแตกแยกในพรรคของนุ อดอง ซึ่งนุ อดองไม่สามารถควบคุมสมาชิกพรรคได้ และยังมีปัญหาความแตกแยกภายในเนื่องมาจากความ

¹ พันธุ์สุรย์ อดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 16.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

³ นรนิติ เศรษฐบุตร, ทหารกับสังคมนิยมในพม่า (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า

หลากหลายของเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ของชนกลุ่มน้อยที่มีอยู่ถึง 135 กลุ่ม เมื่อถึงปี ค.ศ. 1958 อุ นู ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้จึงได้เชิญให้นายพลเนวินเข้ามาปกครองประเทศเพื่อผ่อนคลายปัญหาที่ก่อนและต่อจากนั้นอีก 2 ปี อุ นู ก็ได้จัดให้มีการเลือกตั้งและได้กลับมาจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศเช่นเดิมแต่ก็ยังไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาได้⁴

จากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ความไม่มั่นคง และปัญหาการเมืองดังกล่าว ทำให้ฝ่ายทหารนำโดยนายพลเนวินใช้อำนาจเข้ายึดอำนาจรัฐบาลพลเรือนของอุ นู ในปี ค.ศ. 1962 ประกาศยุบสภา และได้ประกาศรัฐบาลใหม่เรียกว่า “รัฐบาลปฏิวัติแห่งสหภาพพม่า” ยกเลิกรัฐธรรมนูญเดิมฉบับปี ค.ศ. 1947 เริ่มนำระบอบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจมาใช้โดยถือคำสั่งของคณะปฏิวัติเป็นตัวบทกฎหมายในการบริหารประเทศ จากนั้นคณะปฏิวัติได้ประกาศใช้ “นโยบายสังคมนิยมตามแบบพม่า” (The Burmese Way to Socialism) เป็นแนวนโยบายหลักของประเทศ

2.2 ภาวะเศรษฐกิจสังคมของพม่าหลังการปฏิวัติ (ค.ศ. 1962-1988)

2.2.1 การก่อตั้งพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า

ในแถลงการณ์ที่กล่าวถึงวิถีทางไปสู่ลัทธิสังคมนิยมแบบพม่า สภาปฏิวัติได้ประกาศไว้ว่าวิถีทางไปสู่สังคมนิยมของพม่าถือเป็นโครงการเดียวที่จะแก้ไขและพัฒนาสหภาพพม่าที่กำลังอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เพื่อให้บรรลุสู่เป้าหมาย สภาปฏิวัติภายใต้การนำของเนวินได้สั่งยุบพรรคการเมืองทั้งหมด และประกาศตั้งพรรคการเมืองของรัฐขึ้นมาพรรคหนึ่งใช้ชื่อว่า “พรรคโครงการสังคมนิยมพม่า” (The Burmese Socialist Programme Party-BSPP) หรือพรรคแลนซิน (Lanzin Party) โดยให้พรรคนี้เป็นผู้นำในการวางปรัชญาและอุดมการณ์ของการปกครองประเทศ⁵

2.2.2 ปรัชญาและอุดมการณ์ของพรรคโครงการสังคมนิยมของพม่า

หลังการก่อตั้งพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า นายพลเนวินได้ประกาศเอกสารสำคัญ 2 ฉบับ คือ “รัฐธรรมนูญของพรรคโครงการสังคมนิยมของพม่า” และ “ลักษณะเฉพาะของโครงการสังคมนิยมของพม่า” โดยสาระสำคัญของเอกสารคือ ระบบเศรษฐกิจแบบเปิดเสรีเป็นระบบเศรษฐกิจที่เลวร้าย มีลักษณะการแสวงหาความมั่งคั่งอย่างไร้ความยุติธรรม พม่าจึงต้องหันไปใช้เศรษฐกิจแบบสังคมนิยม เพราะเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมนี้จะไม่มุ่งสนองผลประโยชน์อันคับแคบของตัวเองหรือกลุ่ม แต่มุ่งสร้างความพึงพอใจให้ทุกคน⁶

เมื่อคณะปฏิวัตินำหลักการนี้มาใช้ปฏิบัติจึงนำไปสู่การยึดครองธุรกิจทุกภาคเข้ามาเป็น

⁴ ซัยโชค จุลศิริวงศ์, “พม่า : การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น,” ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 487.

⁵ ศิลปชัย ชาญเฉลิม, วิเคราะห์สังคมนิยมพม่า (กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนรักษาความปลอดภัย, 2511), หน้า 27.

⁶ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, พม่าผ่านเมือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2536), หน้า 43-48.

ของรัฐ รวมทั้งเพิ่มความเข้มงวดในด้านต่างๆ อย่างมาก ได้แก่⁷

1. ตามรัฐธรรมนูญที่รัฐบาลกำหนดขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย รวมทั้งที่ดินตกเป็นสมบัติของแผ่นดินทั้งหมด

2. กิจกรรมเอกชนเกือบทั้งหมดต้องอยู่ใต้การดำเนินงานของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นการธนาคาร อุตสาหกรรม รวมทั้งกิจการบ่อน้ำมัน เหมืองแร่ ธุรกิจการนำเข้าส่งออกสินค้าทุกประเภท กิจการโรงสีและการค้าข้าวทั้งหมด ตลอดจนควบคุมแม้กระทั่งการจำหน่ายและแจกจ่ายสินค้าและผลผลิตอื่นๆ ทั่วไปด้วย

3. สาธารณูปโภคต่างๆ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน หนังสือพิมพ์ สื่อต่างๆ รัฐเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด

4. ยกเลิกการใช้ธนบัตรใบละ 50 และ 100 จ๊าด ในปี ค.ศ. 1964 เพื่อกำจัดความมั่งคั่งของนายทุนต่างด้าวในประเทศให้หมด

5. ยกเลิกการลงทุนจากต่างประเทศที่มีอยู่ในพม่ามาแต่เดิมทั้งหมด

6. หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนทุกประเภทจะต้องถูกควบคุมโดยรัฐอย่างเข้มงวดเด็ดขาด ถึงขั้นปิดหนังสือพิมพ์ทั้งหมด ในปี ค.ศ. 1965 สำนักข่าวต่างประเทศทั้งหมดถูกสั่งห้ามดำเนินการและต้องปิดตัวลง ห้ามผู้สื่อข่าวต่างประเทศเดินทางเข้าไปในพม่า ไม่อนุญาตให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในพม่า และที่สำคัญสถาบันต่างประเทศที่ให้ความช่วยเหลือแก่พม่าไม่ว่าจะในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือการศึกษา ก็ถูกสั่งปิดและให้ถอนตัวออกจากพม่าโดยเร็วที่สุด⁸ ดังนั้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 เป็นต้นมาองค์กรของประชาชน หรือภาคประชาสังคม (Civil Society) ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงได้ตายไปจากสังคมพม่า คงเหลือแต่เพียงการควบคุมจากรัฐบาลทหารที่เป็นศูนย์กลางเท่านั้น⁹

การวางพื้นฐานอันเข้มงวดของคณะปฏิวัติภายใต้การนำของเนวินดังกล่าว ได้ทำให้เนวินสามารถควบคุมอำนาจได้อย่างมั่นคง และดำเนินการเข้าสู่แนวทางสังคมนิยมตามแบบพม่า

2.2.3 การจัดการระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมของรัฐบาลทหารพม่าในช่วง 10 ปีแรก (ค.ศ. 1962-1971)

รัฐบาลทหารพม่าได้เริ่มการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจให้เป็นแบบสังคมนิยม โดยเริ่มจากการที่รัฐยึดบริษัท อิมพีเรียล เคมิคัล อินดัสทรีรี่ (Imperial Chemical Industries) เป็นของรัฐเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1962 ต่อมาในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 1963 รัฐได้ยึดบริษัทน้ำมันน้ำมันพม่า (Burma Oil Company) ซึ่งบริษัททั้งสองเป็นของชาวอังกฤษ และยังได้ทำการยึดบริษัทดีบุกแองโกล

⁷ John F. Cady, *Thailand, Burma, Laos & Cambodia* (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., n.d.), p. 12.

⁸ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, *พม่าผ่าเมือง* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2536), หน้า 66.

⁹ พรพิมล ตริโชติ, *จากลุ่มอิรวดีสู่สาละวิน: บทวิเคราะห์การเมือง สังคมและความสัมพันธ์ไทย - พม่า* (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (กรพ.), 2547), หน้า 183.

อเมริกาด้วย¹⁰ ต่อมารัฐบาลทหารได้เข้ายึดธนาคารของต่างชาติรวมถึง 22 แห่ง พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อธนาคารเหล่านี้ใหม่เป็น “ธนาคารของประชาชน” ภายใต้การดำเนินกิจการของคณะนายทหารอีกเช่นกัน หลังจากที่โอนกิจการธนาคารได้เรียบร้อยแล้ว รัฐบาลก็ได้ออกกฎหมายโอนรัฐวิสาหกิจทั้งหมดเป็นของรัฐ (Enterprise Nationalism Law) ซึ่งกำหนดให้กิจการขนาดใหญ่อื่นๆ ที่เหลือต้อง ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงพยาบาล โรงพิมพ์ โรงงานทอผ้า โรงงานอาหารและเคมีภัณฑ์ โรงงานเครื่องเหล็ก วิศวกรรม ช่างเครื่องปั้นดินเผา ยางพารา และเครื่องหนัง เป็นต้น¹¹

หลังจากการเข้ายึดกิจการขนาดใหญ่แล้ว รัฐบาลทหารพม่าได้ดำเนินการต่อด้วยการเข้ายึดร้านค้าระดับกลางและร้านค้าขนาดเล็กกว่า 15,000 แห่งในเวลาไม่กี่ปี นอกจากนี้ยังมีการตั้งองค์กรใหม่ที่ชื่อว่า “องค์การร้านค้าของประชาชน” (People’s Stores Corporation) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงการค้าขึ้นทำหน้าที่นำสินค้าเข้า ส่งสินค้าออก และจำหน่ายสินค้าภายในประเทศทั้งหมด¹² ทั้งๆ ที่การปฏิบัติงานของหน่วยงานดังกล่าวนี้ไม่มีความคล่องตัว ขาดความสามารถในการจัดการ ล่าช้า และขาดความพร้อมอย่างมากในทุกๆ ด้าน¹³ มาตรการดังกล่าวของรัฐบาลพม่าได้ทำให้คนเชื้อชาติอินเดียและปากีสถานต้องอพยพกลับประเทศของตนเป็นจำนวนกว่าสามแสนคน ส่งผลให้ธุรกิจภาคเอกชนในช่วงนั้นล่มสลายไปโดยปริยาย

การดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจขั้นต่อไป คือ การจัดตั้งสหกรณ์ ซึ่งมีอยู่ 3 ประเภท คือ สหกรณ์ผู้บริโภค สหกรณ์การผลิต และสหกรณ์การออมทรัพย์และสินเชื่อ เพื่อให้สหกรณ์เหล่านี้ควบคุมกิจการของพ่อค้าที่เป็นคนเชื้อสายจีนที่ยังมีบริษัทห้างร้านเล็กๆ ให้อยู่ในอำนาจ เพราะรัฐบาลทหารเชื่อว่าคนจีนเหล่านี้เป็นพวกมั่งคั่งที่เข้ามากอบโกยผลประโยชน์จากพม่า¹⁴

สำหรับด้านเกษตรกรรมและที่ดินก็นับว่ามีความสำคัญมากต่อเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่พม่านำมาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพม่าเป็นประเทศเกษตรกรรม กล่าวคือ ในช่วงก่อนที่นายพลเนวินจะเข้ายึดอำนาจในปี ค.ศ. 1962 ที่ดินในประเทศจำนวนมากตกอยู่ภายใต้การครอบครองของคนเชื้อชาติอินเดีย หลังการยึดอำนาจ รัฐบาลก็ได้ประกาศใช้กฎหมายที่ดินในปี ค.ศ. 1963 ซึ่งให้อำนาจรัฐเข้าไปจัดการที่ดิน และลดอำนาจเจ้าของที่ดินลงไป และต่อมาก็ยกเลิกการเช่าที่ดินเจ้าของที่ดินที่ไม่ได้ทำการเกษตรใดๆ ให้เกิดประโยชน์จะถูกยึดที่ดินเป็นของรัฐ ชาวนาที่ทำนาเองจะยังได้ครอบครองที่ดินที่ตนทำนาแต่ไม่เกิน 14 ไร่¹⁵

¹⁰ นรนิติ เศรษฐบุตร, ทหารกับสังคมนิยมในพม่า, หน้า 40.

¹¹ พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 41.

¹² วิชัย โสสุวรรณจินดา, พม่าชุมชนใหม่แห่งการลงทุน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, 2537), หน้า 33-34.

¹³ ตัวอย่างความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงานที่รัฐบาลพม่าจัดตั้งขึ้น เช่น การขาดอุปกรณ์ที่จะช่วยจัดเก็บรักษาเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ที่จะเน่าเสียได้ง่าย เช่น ผักและปลา เป็นต้น ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการค้าในตลาดมืดโดยทั่วไปในพม่า

¹⁴ นรนิติ เศรษฐบุตร, ทหารกับสังคมนิยมในพม่า, หน้า 41.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

อย่างไรก็ดี การให้ความสำคัญของรัฐบาลต่อเรื่องของเกษตรกรรมและการจัดการที่ดิน เป็นนโยบายที่ค่อนข้างจะฉาบฉวยและไร้ประสิทธิภาพมาก เพราะหลังจากยึดกิจการต่างๆ มาเป็นของรัฐแล้ว รัฐบาลกลับหันมามุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักเป็นนโยบายหลัก รัฐบาลระดมเงินทุนเพื่อทุ่มให้แก่อุตสาหกรรมหนักถึง 1 พันล้านจั๊ตหรือเกือบร้อยละ 40 ของงบประมาณทั้งหมดของรัฐ ในช่วงสิบปีแรก (ค.ศ.1962-1971) ทำให้ปริมาณการลงทุนของรัฐบาลในภาคอุตสาหกรรมขยายมากขึ้นหลายสิบเท่าตัว แต่ผลผลิตจากการลงทุนดังกล่าวหาได้เป็นสัดส่วนอันน่าพอใจไม่ อัตราการเจริญเติบโตและผลผลิตเพิ่มขึ้นน้อยมากจนแทบไม่ทันกับอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร ผลผลิตของทุกภาคในช่วงสิบปีแรกตกลงไปกว่าครึ่งหนึ่งของแผนที่วางเอาไว้ สาเหตุแห่งความตกต่ำประการหนึ่งซึ่งสำคัญยิ่ง คือการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ผิดพลาด กล่าวคือ แทนที่รัฐบาลทหารพม่าจะมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจด้านเกษตรกรรมให้เข้มแข็งก่อน กลับหันมาเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักซึ่งพม่ายังไม่มีความพร้อม¹⁶

ทิศทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลพม่าได้นำมาใช้ในช่วง 10 ปีแรกของการปกครอง ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจของพม่าอย่างมากในทุกๆ ทาง ในด้านการเกษตร ข้าวซึ่งเป็นสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญที่สุดของพม่าเริ่มขาดแคลน การผลิตข้าวลดลงอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 42.2 ในปี ค.ศ.1961 เหลือเพียงร้อยละ 14.9 ในปี 1971 ส่วนการส่งออกข้าวก็ลดลงมากมายเช่นกัน กล่าวคือ ในปี ค.ศ.1960 ก่อนที่พม่าจะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม พม่าส่งข้าวออกถึง 2,000,000 ตัน แต่ในปี ค.ศ.1973 ปริมาณการส่งข้าวออกของพม่าเหลือเพียง 195,690 ตัน¹⁷ สาเหตุที่พม่าผลิตและส่งออกข้าวได้น้อยสืบเนื่องมาจากการที่รัฐบาลเข้าไปยุ่งเกี่ยวและควบคุมเรื่องที่น่า การซื้อขายภายในประเทศ และการส่งข้าวออกนอกประเทศ ในปี ค.ศ.1967 เศรษฐกิจพม่าเริ่มตกอยู่ในภาวะทรุดโทรมอย่างยิ่ง เกิดการขาดแคลนข้าว อาหาร และผลผลิตอื่นๆ ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เช่น อ้อย ยาสูบ ถั่วลิสง และฝ้าย ซึ่งสภาพเช่นนี้ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์พม่า¹⁸ ชาวที่มีอยู่ก็อยู่ในตลาดมืดซึ่งมีราคาแพงกว่าปกติถึงร้อยละ 700 ปัญหาคขาดแคลนข้าวนี้ได้นำไปสู่การเกิดจลาจลขึ้นในปี ค.ศ.1967¹⁹

ในด้านอุตสาหกรรมในช่วงระยะสิบปีแรกนี้ ภาคอุตสาหกรรมไม่ได้มีการพัฒนาเลยก็ว่าได้ เพราะผู้ผลิตที่มีความสามารถก็เหลือเพียงไม่กี่ราย กรรมวิธีในการผลิตก็ล้าสมัย เมื่อรัฐบาลเริ่มต้นลงทุนในภาคอุตสาหกรรมก็ไม่มีแผนที่แน่นอน อุตสาหกรรมของพม่าจึงอยู่ในสภาพที่ไม่อาจตอบสนองทั้งความต้องการภายใน และการผลิตสินค้าไปแข่งขันภายนอกได้²⁰

¹⁶ พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 42.

¹⁷ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า: อดีตและปัจจุบัน (เชียงใหม่: โครงการตำรามหาวิทยาลัย ห่องจำหน่ายหนังสือ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2526), หน้า 136.

¹⁸ นรนิติ เศรษฐบุตร, ทหารกับสังคมนิยมในพม่า, หน้า 43.

¹⁹ พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 43.

²⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า: อดีตและปัจจุบัน, หน้า 150-151.

2.2.4 การปฏิรูปเศรษฐกิจและสภาพเศรษฐกิจของพม่าปี ค.ศ.1972-1987

สภาพเศรษฐกิจที่ล้มเหลวเป็นจุดหักเหที่ทำให้นายพลเนวิน ต้องหันมาทบทวนนโยบายทางเศรษฐกิจใหม่อีกครั้ง ในการประชุมใหญ่ของพรรคโครงการสังคมนิยมของพม่าครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ.1971 ที่ประชุมได้พิจารณาจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อใช้แทนรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวที่ใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ.1962 การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้แล้วเสร็จในปี ค.ศ.1974 ในการประชุมครั้งนี้ นอกจากจะพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ดังกล่าวแล้ว ที่ประชุมยังได้พิจารณาและออกนโยบายเศรษฐกิจใหม่ของพม่า โดยใช้ชื่อว่าชื่อว่า “นโยบายเศรษฐกิจระยะยาวและระยะสั้นของพรรคโครงการสังคมนิยมของพม่า” (Long-Term and Short-Term Economic Policies of the Burma Socialist Programme Party) ในเอกสารฉบับนี้ ผู้นำพม่ายอมรับว่ามีข้อผิดพลาดในระบบเศรษฐกิจของพม่าในช่วงหลังการปฏิวัติอยู่หลายประการ คือ²¹

1. พรรคโครงการสังคมนิยมของพม่าได้วางแผนทางการเมืองในระยะยาวไว้ แต่ไม่ได้วางแผนทางเศรษฐกิจระยะยาวให้ดีพอ

2. การดำเนินงานด้านเศรษฐกิจของประเทศไม่ได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การไม่อนุญาตให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการลงทุนของรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถเพิ่มการจ้างงานทำให้เกิดปัญหาการว่างงานและสินค้าราคาแพง

4. การดำเนินเศรษฐกิจที่ล้มเหลวเรื่อยมานั้น จุดอ่อนสำคัญอยู่ที่การขาดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับต่างประเทศ

สืบเนื่องจากข้อผิดพลาดดังกล่าว เอกสารฉบับนี้จึงวางหลักการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นระยะยาวถึง 20 ปี โดยแบ่งช่วงของการพัฒนาเศรษฐกิจออกเป็น 5 ช่วง ๆ ละ 4 ปี เริ่มตั้งแต่ช่วงแผนที่ 1 ปี ค.ศ.1971-1974 จนถึงช่วงที่ 5 ซึ่งคาดว่าจะสิ้นสุดลงในปี ค.ศ.1988-1991²² แผนพัฒนาเศรษฐกิจ 20 ปีนี้ มีการจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินการทางเศรษฐกิจไว้ 3 ประการ คือ²³

1. เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การประมง การปศุสัตว์ การกลั่นกรอง การป่าไม้ และส่งเสริมการส่งออกสินค้าเหล่านี้

2. ตั้งโรงงานผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อทดแทนการนำเข้า

3. ต้องการเพิ่มการผลิตอุตสาหกรรมหนัก โดยเฉพาะการผลิตด้านเหมืองแร่ให้ถึงระดับสูงสุด

²¹ พันธุ์สุรย์ ดดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 44-45.

²² ในทางปฏิบัติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะยาวมีการคลาดเคลื่อนไปจากนี้ เริ่มด้วยแผนที่ 1 เมื่อใช้ไปได้ 2 ปี คือ ปี 1971-1973 รัฐบาลก็ยกเลิกเพราะไม่ประสบผลสำเร็จน่าพอใจเนื่องจากผลผลิตที่ยังคงลดลงและภัยพิบัติทางธรรมชาติ และได้ นำเอาแผนที่ 2 มาใช้ต่อทันทีในปี 1974 ซึ่งถ้าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปตามนี้ ปีสุดท้ายของแผนที่ 5 ควรจะเป็นปี ค.ศ.1989 อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่ใช้แผนที่ 5 นั้นเอง ได้เกิดการจลาจลภายในประเทศซึ่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล และยกเลิกระบบเศรษฐกิจแบบเดิม

²³ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, พม่าฝ่าเมือง, หน้า 84-85.

นอกจากนี้ มาตรการสำคัญประการหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง คือ การที่รัฐบาลพม่าได้หันมาขอรับความช่วยเหลือเงินกู้และความช่วยเหลือจากต่างประเทศมาช่วยในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเดิมนับแต่ที่มีการยึดอำนาจในปี ค.ศ. 1962 รัฐบาลพม่านอกจากจะขับไล่องค์การระหว่างประเทศออกนอกประเทศแล้ว ยังประกาศไม่รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศอีกด้วย ผลจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวทำให้รัฐบาลพม่าขาดเงินทุนที่จะนำมาใช้พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจในช่วงหลังการปฏิวัติประสบความสำเร็จล้มเหลว ประเทศที่ให้ความช่วยเหลือแก่พม่าที่สำคัญ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น และเยอรมันตะวันตก เป็นต้น²⁴

เมื่อพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดูเหมือนว่าเศรษฐกิจโดยทั่วไปของพม่าจะดีขึ้น โดยเฉพาะช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 2 และ 3 รัฐบาลสามารถพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตได้เท่ากับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น ในปี ค.ศ. 1977-1978 รัฐบาลตั้งเป้าหมายว่าจะทำให้เศรษฐกิจขยายตัวได้ร้อยละ 6.6 ก็ทำได้ถึงร้อยละ 6.4 อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จตามแผนฯ ที่ดูน่าพึงพอใจนี้ก็ได้หมายความว่าประชาชนพม่าทั่วไปจะมีการกินดีอยู่ดี เพราะความเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นนี้มาจากเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ ทำให้ความสามารถในการบริหารงานของรัฐบาลแต่ประการใดไม่ เห็นได้จากการที่รัฐบาลตั้งเป้าหมายในการลงทุนในช่วงดังกล่าวว่าจะใช้เงินจำนวนมากถึง 5.91 พันล้านจั๊ต แต่เงินจำนวนนั้นกว่า 1 ใน 3 ก็มาจากเงินช่วยเหลือและเงินกู้จากต่างประเทศ²⁵

ในการประชุมพรรคโครงการสังคมนิยมพม่าในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1977 พรรคฯ และเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เปิดเผยว่า สถานการณ์ที่แท้จริงนั้นเลวร้ายเพียงใด และเศรษฐกิจที่ขาดการเติบโตอย่างแท้จริงก็เริ่มมีปัญหาตกต่ำ ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคม อัตราเงินเฟ้อของพม่าเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 100 ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ที่รัฐบาลนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะยาวมาใช้ได้ไม่นานนัก เป็น ร้อยละ 295 ในปี ค.ศ. 1976 ประชาชนพม่าต่างได้รับผลกระทบกันถ้วนหน้า จนกระทั่ง ชาน ยู เลขาธิการทั่วไปของพรรคโครงการสังคมนิยมพม่าถึงกับกล่าวว่า “ได้มีผู้ที่ประสบความสำเร็จอย่างดั่งกล่าวทั้งหลายแล้ว พยายามดำเนินการที่จะล้มล้างพรรคและระบบสังคมนิยม กระทั่งถึงขั้นพยายามสังหารชีวิตผู้นำทั้งหลายของพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า”²⁶ แต่เมื่อไรก็ตามที่ราษฎรก่อความวุ่นวายและเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลทหาร รัฐบาลก็จะใช้กำลังทหารและอาวุธเข้าปราบปรามอย่างรุนแรงทุกครั้ง

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของพม่าเริ่มมีปัญหามากขึ้นเมื่อเข้าสู่ทศวรรษต่อมา ในปี ค.ศ. 1982-1985 ราคาพืชผลทางการเกษตรโดยเฉพาะข้าวในตลาดโลกตกต่ำลงอย่างมาก พม่ามีรายได้จากการส่งออกลดลงและเริ่มขาดดุลการค้ามากขึ้น ขณะเดียวกันความช่วยเหลือจากต่างประเทศก็ลดลงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 เป็นต้นมา ปริมาณเงินตราต่างประเทศของพม่าลดลงอย่าง

²⁴ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 48.

²⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า: อดีตและปัจจุบัน, หน้า 170.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 173.

มาก ในปี ค.ศ.1985 พม่ามีเงินตราต่างประเทศเหลืออยู่เพียง 34 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เท่านั้น เศรษฐกิจของพม่าอยู่ในสภาพที่ขาดความมั่นคงและไร้เสถียรภาพอย่างยิ่ง การดำเนินนโยบาย “สังคมนิยมตามแบบพม่า” แม้จะได้มีการปรับและทบทวนใหม่แล้วก็ไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น แม้แต่น้อย

2.2.5 ปัญหาเศรษฐกิจของพม่าในปี ค.ศ.1987

ในปี ค.ศ.1987 เป็นปีที่เศรษฐกิจพม่าทรุดหนักที่สุด ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 3 (ในขณะที่ในปี ค.ศ.1985 และ ค.ศ.1986 ผลิตภัณฑ์มวลรวมพม่าอยู่ที่ร้อยละ 5.6 และ 4.3 ตามลำดับ) ในขณะเดียวกันดุลการค้ำระหว่างประเทศของพม่าก็ตกอยู่ในสภาพขาดดุลติดต่อกันมาเป็นเวลาถึง 10 ปี คือ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1978-1987 ส่วนด้านการผลิตภายในประเทศก็ตกต่ำถึงขีดสุด รัฐบาลต้องบังคับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาดเพื่อที่จะนำไปส่งเป็นสินค้าออก และในช่วงปี ค.ศ.1987 นี้เอง ก็เป็นปีที่พม่าไม่มีการส่งสินค้าข้าวออกขายต่างประเทศเลยเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์²⁷

พม่ามีปัญหาทางการคลังอย่างมาก ถึงขั้นที่ไม่สามารถชำระหนี้ต่างประเทศได้ ซึ่งทำให้ประเทศเจ้าหนี้มีความวิตกกังวลมาก เพื่อหาทางแก้ไขในเรื่องดังกล่าวนี้ รัฐบาลพม่าจึงได้ยื่นเรื่องต่อสหประชาชาติให้พิจารณาประเทศของตนมีสถานะเป็นประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุดประเทศหนึ่งในโลก (Least Developed Country-LDC) ในปี ค.ศ. 1986 ซึ่งพม่าก็ได้รับการอนุมัติสถานะนี้ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1987²⁸ ด้วยฐานะดังกล่าวนี้ ทำให้รัฐบาลพม่าได้รับการผ่อนผันในเรื่องหนี้สินจากประเทศเจ้าหนี้ และยังได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินจากสถาบันการเงินระหว่างประเทศและจากต่างประเทศเป็นพิเศษด้วย

ต่อมารัฐบาลพม่าได้ประกาศยกเลิกการควบคุมการส่งออกสินค้าเกษตรบางประการ เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่ว แต่มาตรการของรัฐบาลพม่าไม่ได้มีเพียงเท่านั้น เพราะแทบทุกครั้งเมื่อพม่ามีปัญหายุ่งยากทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจะประกาศยกเลิกมูลค่าธนบัตรของตน ในปี ค.ศ.1987 นี้ก็เช่นกัน รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกธนบัตรมูลค่าใบละ 25 , 35 และ 75 จ๊าด²⁹ โดยไม่ยอมให้ประชาชนที่มีเงินมูลค่าดังกล่าวนำมาแลกเปลี่ยนเป็นเงินที่ใช้ใหม่ได้ ซึ่งมาตรการครั้งนี้ของเนวิน นอกจากจะไม่ช่วยแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นแล้ว ยังก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรง เพราะธนบัตรราคาดังกล่าวเท่ากับปริมาณเงินถึงร้อยละ 80 ที่อยู่ในมือประชาชน ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดก็

²⁷ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า: ประวัติศาสตร์และการเมือง (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544), หน้า 124-126.

²⁸ Camilla Buzzi, *Burma: twelve years after 1988-a common future?* (Oslo: PD Burma/Worldview Rights, 2001), p. 12-13.

²⁹ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า*, หน้า 52.

คือ ประชาชน คนยากจนในเมือง ชาวบ้านทั่วไป และนักศึกษา³⁰ คนเหล่านี้เริ่มหมดความเชื่อถือและความอดทนกับรัฐบาล และนำไปสู่การลุกขึ้นต่อต้านรัฐบาลในเวลาต่อมา

ทันทีที่รัฐบาลยกเลิกเงินจ้ดในปี ค.ศ.1987 นักศึกษาก็เริ่มมีปฏิริยาต่อต้านและประท้วงอย่างรุนแรง มีการทำลายสถานที่สาธารณะ ซึ่งรัฐบาลก็ตอบโต้ด้วยการปราบปรามอย่างรุนแรง เช่นเคย พร้อมๆ กับสั่งปิดสถาบันการศึกษาทั้งหมด การประท้วงของนักศึกษาในครั้งนี้ นับว่าเป็นครั้งแรกหลังจากที่ว่างเว้นมานานแต่ก็เป็นการประท้วงที่จบลงในเวลาไม่กี่ชั่วโมงและจำกดอยู่แต่เพียงกรงอย่างกึ่ง และนักศึกษายังไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการเข้าประท้วง³¹

2.2.6 การขึ้นสู่อำนาจของสภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ (SLORC)

ถึงแม้จะมีการปฏิรูปเศรษฐกิจหลายต่อหลายครั้ง และมีการพยายามซื้อเวลาด้วยการขอเป็นประเทศด้อยพัฒนาที่สุด แต่พรรคสังคมนิยมพม่าก็ไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ให้ดีขึ้นได้ ผลที่ตามมาคือ ความไม่พอใจอย่างรุนแรงของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1988 นักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้งได้ก่อการประท้วงอีกครั้ง แต่ในครั้งนี้อการประท้วงไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในหมู่นักศึกษาและปัญญาชน และไม่ได้จำกัดตัวอยู่แต่เฉพาะในเขตเมืองใหญ่เท่านั้น แต่ยังได้รับการสนับสนุนจากประชาชนโดยทั่วไป ในทุกส่วนของประเทศ มีการเรียกร้องการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และการปกครองแบบประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน เหตุการณ์นี้ตั้งเครียดและรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1988 นายพลเนวินจึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองหลังจากที่ได้ผูกขาดอำนาจในการปกครองมายาวนานถึง 26 ปี³² แต่การลาออกของนายพลเนวิน ก็ไม่ช่วยทำให้สถานการณ์ดีขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำประเทศเป็นนายพลเสง ลวิน ซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวพม่าเกลียดชังมากที่สุด การเดินขบวนประท้วงได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนถึงขีดสุดในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1988 นักศึกษาและประชาชนพม่าถูกสังหารหลายพันคน แล้วต่อมานายพลเสง ลวินก็ประกาศลาออกจากตำแหน่งไป³³ หลังจากที่นายพลเสง ลวินลาออกจากตำแหน่งแล้ว ดร.หม่อง หม่อง ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี และให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้มีประชาธิปไตยโดยจะจัดให้มีการเลือกตั้งในระบบพรรคการเมืองหลายพรรค แม้กระนั้นก็ตามสถานการณ์ก็ยังคงเดิม ประชาชนยังคงเรียกร้องให้รัฐบาลชุดใหม่นี้ลาออกอีก

ในที่สุด วันที่ 18 กันยายน ค.ศ.1988 นายพลชอหม่องซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและเสนาธิการทหาร ได้ทำรัฐประหารเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลและจัดตั้งสภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ หรือ สลอร์ค (State Law and Order Restoration Council –

³⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า : ประวัติศาสตร์และการเมือง, หน้า 127.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

³² พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 58.

³³ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ (กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น,

SLORC) ขึ้นมา³⁴ และทำการปราบปรามประชาชน นักเรียน นักศึกษา และพระสงฆ์ เสียชีวิตจำนวนมากในช่วงเวลาที่ปกครองประเทศได้เพียงไม่ถึง 10 วัน³⁵ นักศึกษาจำนวนกว่า 10,000 คน ต้องหลบหนีเอาชีวิตรอด

รอดจากภัยทหารของรัฐบาลชอ หม่อง³⁶

อย่างไรก็ตาม ด้วยแรงกดดันจากนานาชาติและประชาชนชาวพม่าเองในระยะต่อมา ทำให้รัฐบาลทหารจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในปี ค.ศ. 1990 ซึ่งผลออกมาอย่างที่รัฐบาลไม่คาดคิด พรรครัฐบาลที่ได้เปลี่ยนจากพรรคโครงการสังคมนิยมพม่าไปเป็นพรรคเอกภาพแห่งชาติ (National Unity party – NUP) พ่ายแพ้แก่พรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National Leagues for Democracy – NLD) ที่นำโดยนางอองซาน ซูจี อย่างไรก็ตาม รัฐบาลทหารก็ยังไม่ยอมมอบอำนาจบริหารให้³⁷ ทั้งยังได้จับกุมและปราบปรามผู้นำพรรค NLD เช่น นางอองซาน ซูจี และผู้ต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรงด้วย นอกจากนี้รัฐบาลยังอ้างว่าการโอนอำนาจจะมีขึ้นก็ต่อเมื่อได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ผ่านการเห็นชอบจากรัฐบาลปัจจุบันและได้รับการลงมติจากประชาชนแล้ว และระหว่างนี้รัฐบาลทหารจะปกครองประเทศโดยอาศัยกฎอัยการศึกไปก่อน โดยรัฐบาลทหารอ้างว่าตนมีความชอบธรรม และรัฐบาลนี้สหประชาชาติและประเทศต่างๆ ในโลกก็ยอมรับด้วย³⁸ การปิดเบือนเช่นนี้ทำให้ฝ่ายต่อต้านไม่พอใจจึงได้จัดตั้งรัฐบาลเฉพาะการขึ้น เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 1990 นำโดยนาย เส่ง วิน ซึ่งเป็นญาติของอองซาน ซูจี เรียกว่า รัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่า (The National Coalition Government of the Union of Burma – NCGUB)³⁹ โดยมีจุดประสงค์จะล้มล้างรัฐบาลทหารของพม่า และพยายามเรียกร้องให้นานาชาติช่วยกันใช้มาตรการกดดันรัฐบาลพม่าเพื่อให้ยุติพฤติกรรมการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกรูปแบบ และคืนอำนาจให้แก่ประชาชน

³⁴ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 59.

³⁵ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, “พม่า: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น,” ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น, หน้า 491.

³⁶ นักศึกษาและนักเคลื่อนไหวทางการเมืองบางส่วนหลบหนีภัยจากรัฐบาลทหารไปยังพื้นที่ของชนกลุ่มน้อย เช่น ในเขตรัฐฉาน รัฐมอญ และเขตตะนาวศรี เริ่มทำการฝึกอาวุธและการสู้รบแบบกองโจรเพื่อต่อสู้กับฝ่ายทหารของรัฐบาลต่อไป บางส่วนก็หนีข้ามไปยังพรมแดนของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น ประเทศจีน บังกลาเทศและอินเดีย และนักศึกษาอีกจำนวนนับพันคนก็พากันหลบหนีมายังประเทศไทย บางส่วนอาจเดินทางทั้งบ้านเกิดของตนไปอยู่ในยุโรป สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลียและดำเนินกิจกรรมต่อต้านรัฐบาลทหารพม่าต่อไปในอนาคต เช่น เรียกร้องให้รัฐบาลของประเทศนั้นๆ ช่วยต่อต้านการกระทำอันไร้มนุษยธรรมของรัฐบาลพม่า ทั้งนี้เพราะกลุ่มผู้หนีตายเหล่านี้ล้วนได้เห็นภาพและได้เผชิญความทารุณอย่างร้ายกาจของทหารพม่าที่กระทำอย่างโหดเหี้ยมต่อชาวพม่ามาแล้วทั้งสิ้น

³⁷ ทรายแก้ว ชูทรัพย์, “สหภาพพม่า,” ใน เอเชียรายปี 1991 (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 3.

³⁸ ชัยโชค จุลศิริวงศ์, “พม่า: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น,” ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น, หน้า 521.

³⁹ Martin Smith, *Burma(Myanmar): the time for change* (London: Minority Rights Group International, 2002), p. 10.

โดยเร็ว⁴⁰

2.3 การเปิดประเทศทางเศรษฐกิจของพม่า

ระหว่างที่เกิดความวุ่นวายถึงขั้นจลาจล และมีการกราบปรามประชาชนอย่างรุนแรงกลางปี ค.ศ. 1988 นั้น ประเทศต่างๆ เกือบทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้ทำการประท้วงรัฐบาลทหารของนายพลชอหม่อง และระงับการให้ความช่วยเหลือแก่พม่าทุกประเภทยกเว้นความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม เพื่อต่อต้านการปกครองโดยทหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชน⁴¹ ภาวะทางเศรษฐกิจของพม่าที่ประสบปัญหาหนักอึ้งก่อนหน้านี้แล้วจึงยิ่งตกต่ำลงไปกว่าเดิม สถานภาพทางการเงินการคลังของรัฐบาลตกอยู่ในสภาพที่ร่อยหรอ ฉะนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและรักษาสถานการณ์อำนาจของรัฐบาลทหารให้มั่นคงต่อไป⁴² ทันทิที่นายพลชอหม่องยึดอำนาจและจัดตั้งรัฐบาล SLORC เรียบร้อยแล้ว จึงได้ประกาศยกเลิกเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่ใช้มายาวนานถึง 3 ทศวรรษ และออกระเบียบทางเศรษฐกิจของประเทศใหม่ด้วยการผ่อนคลายการควบคุมจากศูนย์กลาง และหันมาเปิดประเทศเพื่อปฏิรูปเศรษฐกิจโดยใช้ระบบตลาดเสรีหรือระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด (Market-oriented economy) เพื่อเปิดโอกาสให้ต่างชาติได้เข้ามาลงทุนในประเทศพม่า ซึ่งยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก⁴³

เพื่อเป็นการจูงใจชาวต่างชาติให้เข้ามาลงทุนในพม่า รัฐบาลได้ปฏิรูปกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจเพิ่มเติมอีกหลายประการ มีการออกกฎหมายสำคัญจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ กฎหมายการธนาคาร กฎหมายควบคุมการบริวรรตเงินตรา และกฎหมายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ⁴⁴ โดยเฉพาะกฎหมายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศนี้ถือเป็นสัญลักษณ์ของการเปิดประเทศพม่าเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจโลก และยังเป็นกฎหมายสำคัญที่สุดที่กำหนดรายละเอียด หลักเกณฑ์

⁴⁰ รัฐบาลผสมแห่งชาติของสหภาพพม่า (National Coalition of the Union of Burma – NCGUB) เป็นการรวมตัวของสมาชิกพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National Leagues for Democracy – NLD) พรรคประชาธิปไตยแห่งชาติ (Party for National Democracy – PND) และสมาชิกอิสระ มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ค่ายมาเนอริปลดอร์ อย่างไรก็ตาม เมื่อค่ายมาเนอริปลดอร์ถูกทหารพม่าตีแตกในปี ค.ศ. 1995 ทำให้คณะรัฐมนตรีของ NCGUB ต้องเปลี่ยนที่ตั้งสำนักงานใหม่ ซึ่งปัจจุบันไม่เป็นที่เปิดเผย สถานที่ตั้ง ความเคลื่อนไหวทางการเมืองระหว่างประเทศของ NCGUB เน้นในด้านการเผยแพร่นโยบาย และข่าวสาร ในช่วงแรกส่ง จิน ได้เดินทางไปแสวงหาการสนับสนุนจากต่างประเทศโดยการเยือนสหรัฐอเมริกา นอร์เวย์ สวีเดน แคนาดา ญี่ปุ่น รวมทั้งออสเตรเลีย นอกจากนี้ NCGUB ยังมีบทบาทในการติดต่อและประสานงานกับองค์กรต่างชาติที่สนใจการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในพม่า นอกจากนี้ยังได้ประสานงานกับกลุ่มชาวพม่าที่ลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศเพื่อหาทางรณรงค์ให้เกิดประชาธิปไตยในพม่า

⁴¹ Camilla Buzzi, *Burma: twelve years after 1988-a common future?*, p. 42.

⁴² Ibid., p. 26.

⁴³ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า*, หน้า 69.

⁴⁴ วิชัย โสสุวรรณจินดา, *พม่าขุมทองใหม่แห่งการลงทุน*, หน้า 57.

และขั้นตอนสำคัญต่างๆ ในการเข้ามาลงทุนของธุรกิจภายนอก

นอกเหนือจากหลักการและกฎเกณฑ์ต่างๆ ในการลงทุน รัฐบาลพม่ายังพยายามสร้างความมั่นใจให้ชาวต่างชาติที่จะเข้าไปลงทุนในพม่าด้วยการให้หลักประกันและสิทธิประโยชน์ต่างๆ แก่บริษัทต่างชาติอีกด้วย โดยเฉพาะในประเด็นต่อไปนี้ คือ⁴⁵

1. บริษัทที่เข้ามาลงทุนจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐบาล
2. รัฐบาลให้หลักประกันว่าธุรกิจของชาวต่างประเทศจะไม่ถูกยึดเป็นของรัฐ
3. รัฐบาลอนุญาตให้ต่างชาตินำเงินลงทุนและผลกำไรที่บริษัทได้จากการประกอบกิจการออกไปได้ทั้งหมดเมื่อเลิกหรือสิ้นสุดระยะเวลาของการดำเนินกิจการ

ด้วยหลักการที่กำหนดไว้นี้ได้แสดงถึงความปลอดภัย และความมั่นคงของกิจการจากต่างชาติที่จะเข้าไปลงทุน เพราะเมื่อกฎหมายลายลักษณ์อักษรได้แสดงถึงความเสมอภาค บรรษัทภายนอกพม่าที่สนใจจะเข้าไปลงทุนจึงมั่นใจได้ว่า การลงทุนของบริษัทจะไม่มีความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศพม่า รวมทั้งการดำเนินธุรกิจนั้น ผู้ประกอบการจะได้รับผลตอบแทนเต็มที่

การที่พม่ากำหนดหลักการตอบแทนซึ่งกันและกันเช่นนี้ จึงเป็นการสร้างแรงดึงดูดแก่นักลงทุนและบริษัทต่างชาติอย่างมาก จนกระทั่งรัฐบาลพม่าได้กล่าวไว้ว่า การเปิดประเทศของพม่าและกฎหมายที่รัฐบาลกำหนดขึ้นในครั้งนี้ ถือเป็นโอกาสในการลงทุนที่ดีที่สุดในโลก⁴⁶ ขณะเดียวกัน ท่าทีของคนพม่าจำนวนไม่น้อยต่อการเปิดประเทศและเข้ามาลงทุนของบริษัทต่างชาติก็เริ่มมีความหวังกว่าเดิม แม้จะยังคงแคลงใจอยู่ว่าการใช้นโยบายเปิดทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลทำอยู่นี้เป็นแต่เพียงการนำเอาทรัพยากรอันบริสุทธิ์ของประเทศที่ไม่เคยถูกใช้มาเกือบ 30 ปี มาขายให้กับชาวต่างชาติเพื่อประโยชน์ของฝ่ายทหารที่ยึดอำนาจขึ้นปกครองพม่าในขณะนั้น⁴⁷

2.3.1 ชนกลุ่มน้อย : อุปสรรคในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของรัฐบาลพม่า

หลังจากที่รัฐบาลพม่าประกาศเปิดประเทศและใช้กฎหมายการลงทุนต่างชาติแล้ว การลงทุนของต่างประเทศในพม่าในทุกๆกิจการได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องอย่างไม่เคยมีมาก่อน แต่กิจการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ป่าไม้ และประมง เป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่มีบริษัทต่างๆ พยายามเข้าไปลงทุนมากที่สุด⁴⁸ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความต้องการลงทุนจากภายนอกสูงและรัฐบาลพม่าเองก็พยายามส่งเสริมการลงทุนในกิจการดัง

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

⁴⁶ David I. Steinberg, *The Future of Burma: crisis and choice in Myanmar* (Lanham, Md.: University Press of America, 1990), p. 95.

⁴⁷ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, *พม่าฝ่าเมือง*, หน้า 374.

⁴⁸ Robert I. Rotberg, *Burma: prospects for a democratic future* (Cambridge, Mass.: World Peace Foundation and Harvard Institute for International Development, 1998), p. 216.

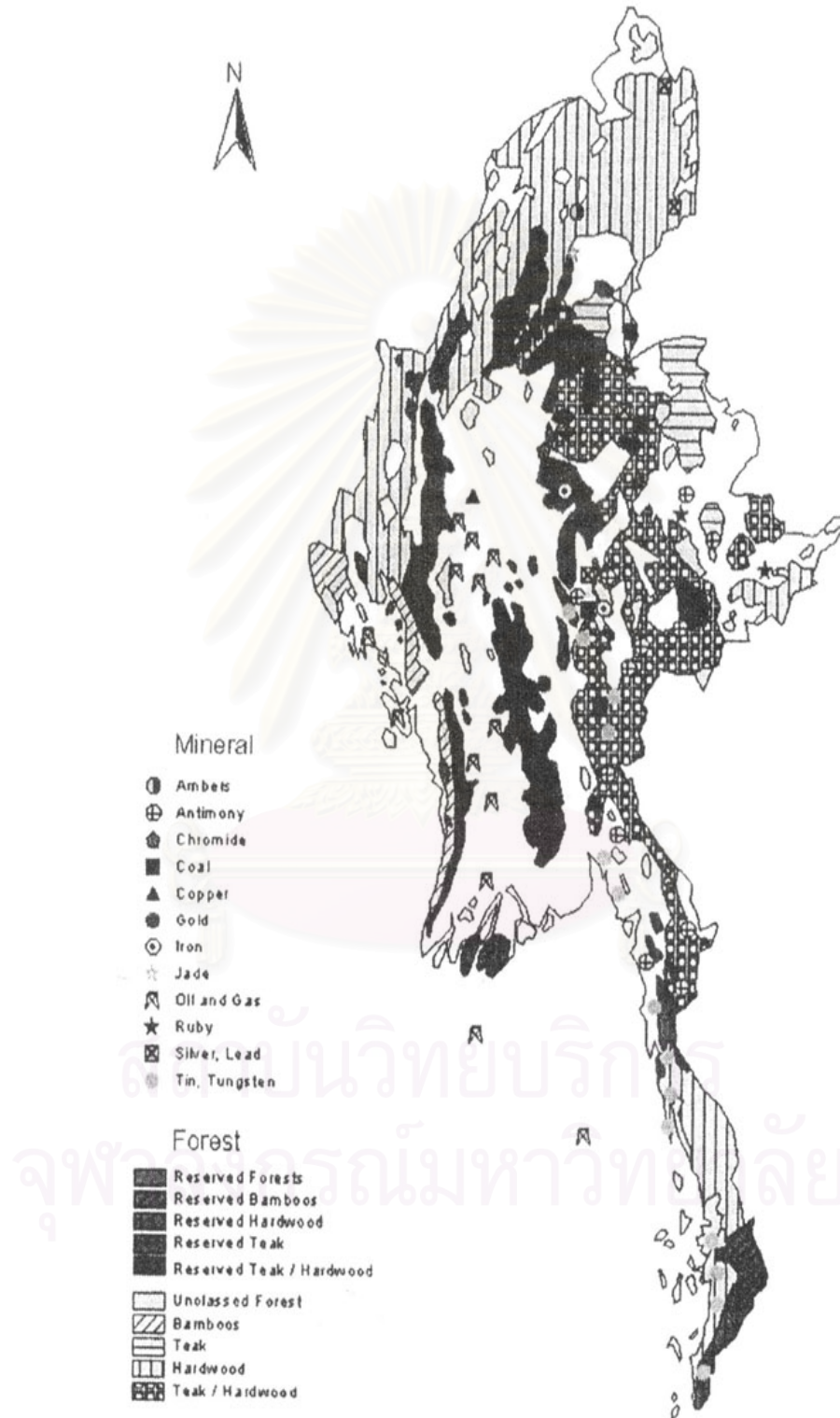
กล่าวนี้มากเพียงไร รัฐบาลก็ต้องเผชิญอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาทางการเมืองของพม่าที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง ก็คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่รัฐบาลพม่าต้องการจะนำมา “ขาย” แก่บรรษัทข้ามชาติที่หลังไหลเข้าไปในพม่า ล้วนอยู่ในพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การครอบครองของ “ชนกลุ่มน้อย” ซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลพม่าทั้งสิ้น⁴⁹ ดังที่แสดงในรูปภาพที่ 3 และ 4

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

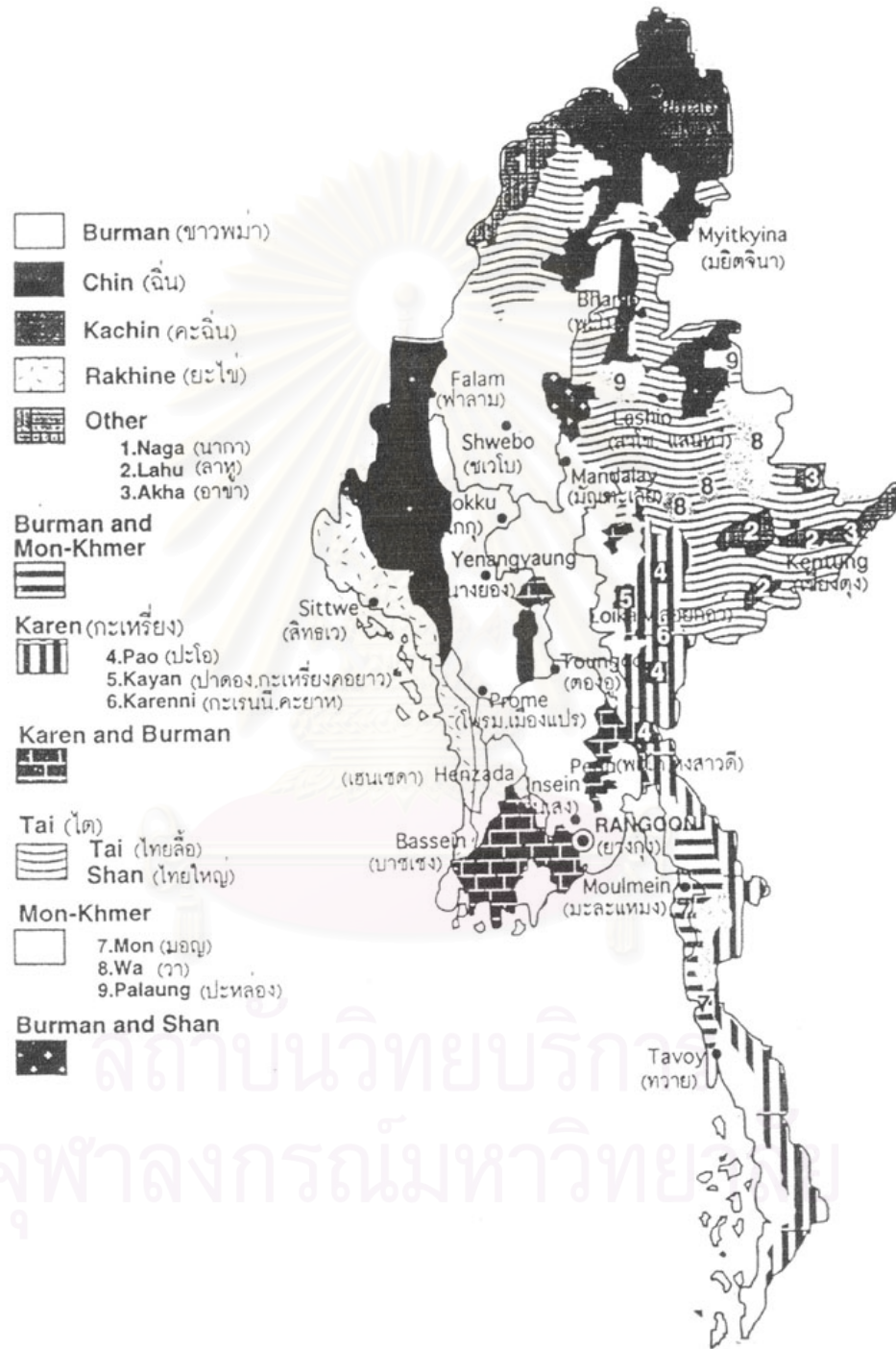
⁴⁹ David I. Steinberg, *The Future of Burma: crisis and choice in Myanmar*, p. 6.

รูปภาพที่ 3 แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของประเทศพม่า⁵⁰

⁵⁰ พรพิมล ตรีโชติ, จากกลุ่มอิสระวดี สุสาละวิน: บทวิเคราะห์การเมือง สังคม และความสัมพันธ์ไทย-พม่า, หน้า 35.

รูปภาพที่ 4 พื้นที่ครอบครองของชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยในพม่า⁵¹

⁵¹ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540), หน้า 6.

พลเมืองในประเทศพม่าเกือบครึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย และชนกลุ่มน้อยกลุ่มหลักๆ ก็ล้วนมีความพยายามที่จะมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของตนมาตลอด ความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่าในอดีตจึงเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์และการเมือง และเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมาตลอด⁵² อย่างไรก็ตาม ปมปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลพม่าและชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในปัจจุบันได้มีประเด็นทางเศรษฐกิจเพิ่มเข้ามา⁵³ พื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากร ธรรมชาติ อาทิเช่น อัญมณี ป่าไม้ แร่ธาตุชนิดต่างๆ เช่น ทองแดง เงิน ทองคำ หยก พลวง ฯลฯ ก๊าซธรรมชาติ และน้ำมัน ส่วนใหญ่เป็นดินแดนที่ชนกลุ่มน้อยครอบครองอยู่ทั้งสิ้น อาทิ รัฐกะเหรี่ยง รัฐมอญ และรัฐฉาน ซึ่งรัฐบาลทหารพม่าและบริษัทต่างๆ จากนานาประเทศก็ล้วนตระหนักความจริงในข้อนี้ ดังนั้น ในเมื่อรัฐบาลพม่าจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ก็จำเป็นต้องแทรกแซงอิทธิพลหรือปราบปรามชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในบริเวณเหล่านี้ และใช้อำนาจทางทหารที่เหนือกว่าจัดการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่เป็นธรรมต่อไป⁵⁴

อย่างไรก็ตาม ชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เหล่านี้ก็ยังมีกองกำลังติดอาวุธที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อปกป้องคุ้มครองชุมชนของตนจากการถูกกดขี่โดยรัฐบาลทหารพม่า แต่ถึงแม้ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้จะพยายามต้านทานรัฐบาลพม่าสักเพียงใดก็ดูจะไม่เป็นผลนัก โดยเฉพาะตั้งแต่หลังจากที่รัฐบาลได้นำนโยบายการเปิดประเทศมาใช้ในปี ค.ศ.1988 ผลประโยชน์ที่รัฐบาลจะตัดจากรัฐของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ก็เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ดังนั้น นับตั้งแต่รัฐบาล SLORC ขึ้นสู่อำนาจในปี ค.ศ.1988 เป็นต้นมา รัฐบาลก็ได้เร่งปราบปรามกองกำลังติดอาวุธของชนกลุ่มน้อยทั้งหลายให้หมดไปโดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นแหล่งกำเนิดของทรัพยากรทั้งหลายอย่างจริงจัง ซึ่งยุทธวิธีสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ “ยุทธการตัดสี่” (Four-cuts)⁵⁵ ที่ได้นำมาใช้อย่างรุนแรงและรัดกุม นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้เรียกร้องให้องค์กรชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ เข้ามาร่วมมือในการแก้ไขความขัดแย้งที่ดำเนินมาเป็นเวลาช้านาน โดยการเจรจา “หยุดยิง” (Cease-fire)⁵⁶ ผลปรากฏว่า กองกำลังชนกลุ่มน้อยจำนวนมากต้องเสียพื้นที่หลายพื้นที่ให้กับกองทัพพม่า ทั้งจากการแพ้สงครามและการเจรจาหยุดยิง⁵⁷

⁵² สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลพม่ากับชนกลุ่มน้อยเกิดขึ้นจากรัฐบาลพม่าไม่ยอมรับหลักการปกครองตนเอง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนความเท่าเทียมกันในหลายๆ ด้านของชนกลุ่มน้อย ที่ชนกลุ่มน้อยควรได้รับ เมื่อพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ

⁵³ “ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า หนึ่งเรื่องยาวที่ยากจะเดาตอนจบ,” *ฐานเศรษฐกิจ* (22-24 มี.ค.2544): 49.

⁵⁴ พรพิมล ตริโชติ, *จากลุ่มอิระวดี สู่อ่าวตงวิน: บทวิเคราะห์การเมือง สังคม และความสัมพันธ์ไทย-พม่า*, หน้า 8.

⁵⁵ ยุทธการตัดสี่ ได้แก่ การตัดปัจจัยสำคัญอันได้แก่ อาหาร(food) แหล่งทุน(fund) แหล่งข่าว(intelligence) และกำลังพล(recruit)

⁵⁶ พรพิมล ตริโชติ, *ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า* (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2542), หน้า 180.

⁵⁷ หลังจากปี 1989 เป็นต้นมา จนถึงปี ค.ศ.1997 รัฐบาลทหารพม่าได้ทำการเจรจาหยุดยิงกับกองกำลังชนกลุ่มน้อยทั้งหมด 22 กลุ่ม ในบรรดากลุ่มที่หยุดยิงมีกลุ่มสำคัญอย่าง พรรคมอญใหม่ (NMSP) รวมอยู่ด้วย

การที่รัฐบาลพม่าสามารถเข้าไปจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติในดินแดนของชนกลุ่มน้อยได้มากยิ่งขึ้น ไม่ได้หมายความว่ารัฐบาลสามารถเข้าไปจัดการได้หมดทุกพื้นที่ อาทิเช่น ในรัฐกะเหรี่ยง ซึ่งยังมีได้ลงนามในข้อตกลงหยุดยิงกับรัฐบาลพม่า กองทัพพม่ายังไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ ฝ่ายองค์กร KNU ของชาวกะเหรี่ยงเองก็ประกาศว่า ชาวกะเหรี่ยงมีความชอบธรรมเหนือทรัพยากรในพื้นที่ของตน และได้ตั้งทรัพยากรต่างๆ ขึ้นมาดูแลรับผิดชอบการซื้อขายทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ รายได้ที่ได้จากการขายทรัพยากรธรรมชาติ องค์กร KNU นำมาบำรุงกองทัพไว้ต่อสู้กับทหารพม่าต่อไป⁵⁸

นอกจากนี้ รัฐบาลพม่าเองก็ยังไม่สามารถเข้าไปปราบปรามชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ได้ทั้งหมด เพราะชนกลุ่มน้อยต่างๆ ได้อาศัยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นป่าทึบและทิวทัศน์ดาร ประกอบกับความชำนาญในพื้นที่ เป็นข้อได้เปรียบในการหลบซ่อนและต่อสู้กับทหารพม่ามาตลอด และยังอาศัยชายแดนไทยเป็นแหล่งพักพิง ส่งกำลัง ตลอดจนเป็นแหล่งเสบียงและอาวุธ⁵⁹

ด้วยเหตุที่รัฐบาลพม่าไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเช่นป่าไม้และน้ำมันในพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยได้นี้เอง ต่อมารัฐบาลก็ได้เล็งเห็นโอกาสที่จะใช้ประโยชน์จากการเข้ามาลงทุนของบริษัทต่างๆ เพื่อกำจัดชนกลุ่มน้อยที่เป็นอุปสรรคในการที่รัฐบาลจะชักนำบริษัทต่างๆ มาลงทุนให้หมดไป

2.3.2 อุตสาหกรรมป่าไม้ : ยุทธวิธีในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐบาลทหารพม่า

ในปี ค.ศ.1989 รัฐบาลพม่าได้ทำข้อตกลงกับรัฐบาลไทยด้วยการมอบสัมปทานการตัดไม้ทางตะวันออกของพม่าให้บริษัทไทยจำนวนมากถึง 46 บริษัท⁶⁰ ทั้งนี้ก็เพราะรัฐบาลของ กำลังต้องการเงินตราต่างประเทศอย่างเร่งด่วน และธุรกิจการให้สัมปทานป่าไม้สามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ทันที่⁶¹

นอกจากที่รัฐบาลทหารพม่าจะสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลไทยและการได้รับรายได้จากอุตสาหกรรมดังกล่าวแล้ว ผลพวงที่ติดตามมาจากการให้สัมปทานป่าไม้กับบริษัทของไทย คือ การทำลายแหล่งงบประมาณของชนกลุ่มน้อยนั่นเอง ทั้งนี้ เพราะป่าไม้ที่รัฐบาลพม่าให้มานั้นล้วนอยู่ในเขตครอบครองของกองกำลังชนกลุ่มน้อยทั้งสิ้น การเข้าไปตัดไม้ของบริษัททำไม้ยังช่วยเป็นการเปิดป่าอันถือว่าเป็นยุทธภูมิที่สำคัญของชนกลุ่มน้อยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

⁵⁸ พรพิมล ตรีโชติ, จากกลุ่มอิระวดีสู่สาละวิน : บทวิเคราะห์การเมือง สังคม และความสัมพันธ์ไทย-พม่า, หน้า 8-9.

⁵⁹ ทวี อร่ามเรืองกุล, “นโยบายของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์: ศึกษาการดำเนินนโยบายการเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ.2534-2537,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิตย์ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 89-90.

⁶⁰ “การลงทุนของต่างชาติในสหภาพพม่า,” สยามจดหมายเหตุ 15 (22-28 มิ.ย. 2533): 719-720.

⁶¹ เวณิกา บุญมาคลี, “นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิตย์ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 160-161.

ด้วย กองกำลังชนกลุ่มน้อยไม่สามารถอำพรางตัวหรือหลบซ่อนได้อีกต่อไป และกองทัพพม่ายังสามารถใช้รถบรรทุกอาวุธและกำลังทหารบุกเข้าไปถึงฐานที่มั่นของกองกำลังชนกลุ่มน้อยได้สะดวกยิ่งขึ้นเพราะบริษัทที่เข้าไปลงทุนจะเป็นผู้ดำเนินการด้านกิจการสาธารณูปโภคบางอย่าง เช่น สร้างถนน⁶² การเข้าตัดไม้ของบริษัทจากไทยจึงเท่ากับเป็นยุทธวิธีในการทำลายชนกลุ่มน้อยและเข้าถึงพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่รัฐบาลไม่เคยเข้าถึงได้ไปในตัว และประการสำคัญนับตั้งแต่รัฐบาลพม่าเปิดความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับไทยโดยการให้สัมปทานป่าไม้ดังกล่าวนี้ ทำให้รัฐบาลไทยหันมาเข้มงวดกับกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่อยู่ตามแนวชายแดนไทยมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นผลให้ชนกลุ่มน้อยหมดหนทางต่อต้านรัฐบาลพม่าและต้องยอมแพ้หรือพิจารณาข้อเสนอหยุดยิงกับรัฐบาลทหารพม่าในที่สุด⁶³

อย่างไรก็ตาม ความหวังของรัฐบาลพม่าก็ไม่ประสบผลอย่างที่รัฐบาลคาดหวังไว้ ธุรกิจการทำไม้ในพม่าไม่ได้เป็นไปด้วยความราบรื่น ปัญหาสำคัญคือเรื่องอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยในเขตพื้นที่สัมปทานป่าไม้ ปัญหาที่มีเริ่มตั้งแต่เจ้าหน้าที่ทหารพม่าไม่สามารถเข้าไปตีตราไม้ในเขตสัมปทาน เพราะจะได้รับการอันตรายจากการข่มขู่โจมตีของกองกำลังชนกลุ่มน้อย⁶⁴ และที่สำคัญคือบริษัทเอกชนที่เข้าไปทำไม้ในพม่าไม่สามารถปฏิเสธอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยได้ และต้องจ่ายค่าคุ้มครองการทำธุรกิจให้กับกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่มีอิทธิพลในพื้นที่ ทำให้ชนกลุ่มน้อยมีรายได้จากบริษัททำไม้⁶⁵ ซึ่งทำให้รัฐบาลพม่าไม่พอใจอย่างมากถึงกับกล่าวว่า “การที่รัฐบาลพม่าให้สัมปทานป่าไม้แก่ไทยเพราะเราเข้าไปตัดไม้ในบริเวณนั้นเองไม่ได้ แต่การตัดสินใจครั้งนั้นถือเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดและโง่เขลาของเรา บริษัทไม้ของไทยไม่ได้สร้างประโยชน์อะไรให้แก่รัฐบาลพม่าเลยแม้แต่น้อย”⁶⁶

ในที่สุดเพียงไม่นานนักรัฐบาลพม่าจึงประกาศยกเลิกการให้สัมปทานป่าไม้แก่ไทยด้วยเหตุผลว่าต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหลังจากอนุญาตการสัมปทานทำป่าไม้ได้เพียง 3 ปีเท่านั้น พร้อมกับหันมาให้ความสนใจการลงทุนประเภทใหม่ ที่รัฐบาลเชื่อว่า จะสร้างรายได้มหาศาลได้ในระยะยาวกว่า และมีบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่มีศักยภาพสูงเฝ้ารอที่จะเข้ามาลงทุนในพม่าอยู่นั้นก็คือ อุตสาหกรรมกาสิโนและขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ⁶⁷

⁶² พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า*, หน้า 78.

⁶³ พรพิมล ตรีโชติ, *ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า* (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2542), หน้า 192-194.

⁶⁴ เวณิกา บุญมาคณี, “นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ”, หน้า 164.

⁶⁵ ทวี อร่ามเรืองกุล, “นโยบายของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์: ศึกษาการดำเนินนโยบายการเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ.2534-2537”, หน้า 92.

⁶⁶ อ้างใน Hazel J. Lang, *Fear and sanctuary: Burmese refugees in Thailand* (Ithaca, NY.: Southeast Asia Program, Cornell University, 2002), p. 147.

⁶⁷ *Ibid.*, pp. 147-148.

2.3.3 น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ : ความหวังใหม่ของรัฐบาลทหารพม่า

พม่ามีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ยิ่งทั้งบนบกและในทะเล ตัวเลขการประเมินทางการเชื่อว่าเท่าที่พบพม่ามีน้ำมันดิบสำรองที่ยังไม่ได้สูบขึ้นมาใช้ประมาณเกือบ 500 ล้านบาร์เรล และคาดว่าจะยังจะสำรวจพบอีกมากในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีโอกาสที่จะสำรวจพบแหล่งน้ำมันนอกชายฝั่งสูงมาก ดังนั้น หากพม่าสามารถนำแหล่งน้ำมันดิบของตนขึ้นมาใช้ได้ ก็จะเป็นการช่วยกู้สถานการณ์ของกลุ่มผู้ปกครองได้มาก⁶⁸ แต่แม้ว่าพม่าจะมีทรัพยากรเหล่านี้มากมายเพียงใด พม่าก็ไม่มีความสามารถสำรวจ ผลิต และขุดเจาะได้เพราะขาดเทคโนโลยีขั้นสูงในการสำรวจและขุดเจาะ อันเป็นผลจากการที่พม่าปิดประเทศมากกว่า 3 ทศวรรษ และโรงกลั่นน้ำมันที่มีอยู่ 2 แห่ง ก็ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และที่สำคัญรัฐบาลทหารพม่าในขณะนั้นยังขาดเงินทุนอีกด้วย ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมการขุดเจาะและผลิตน้ำมันเป็นอุตสาหกรรมหนักที่ต้องอาศัยเงินลงทุนมหาศาล⁶⁹

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลพม่าจึงตัดสินใจส่งเสริมการลงทุนด้านการสำรวจและผลิตน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจากต่างประเทศอย่างจริงจัง โดยเปิดให้บริษัทน้ำมันต่างชาติหลายบริษัทเข้าไปขอสัมปทานการสำรวจน้ำมัน ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองจากบริษัทน้ำมันจากต่างประเทศจำนวนมาก บริษัทน้ำมันต่างประเทศส่วนใหญ่พยายามที่จะเข้าไปลงทุน สำรวจ และผลิตน้ำมันในพม่ามานานแล้ว ส่งผลให้อุตสาหกรรมน้ำมันกลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีปริมาณการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment – FDI) เข้ามายังพม่าสูงที่สุดในปี ค.ศ.1989-1992 จนกระทั่งถึงปี ค.ศ.1996⁷⁰ ดังตาราง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁸ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า: อดีตและปัจจุบัน, หน้า 141.

⁶⁹ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, “หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน,” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 30(ม.ค.-เม.ย. 2547), หน้า 2.

⁷⁰ Robert I. Rotberg, *Burma: prospects for a democratic future*, p. 213.

ตารางที่ 1 การลงทุนของต่างชาติในพม่าปี ค.ศ.1989-1992⁷¹

	จำนวน บริษัท	จำนวนเงินลงทุนที่ได้รับอนุมัติ			การลงทุนรวมปี ค.ศ. 1989-1992	
		ใน ประเทศ	ต่างชาติ	รวม	รวม	การลงทุน ต่างชาติ
1. น้ำมันและก๊าซ	11		2,143	2,143	2,324	2,324
2. อุตสาหกรรม	12	127	179	306	197	127
3. โรงแรมและการ ท่องเที่ยว	7	53	616	669	93	80
4. เหมืองแร่	3	21	389	410	24	24
5. การเลี้ยงสัตว์และ สัตว์น้ำ	3	93	540	633	122	22
รวม	36	294	3,867	4,161	2,760	2,577

ในกิจการสำรวจน้ำมันและก๊าซธรรมชาตินี้มีบริษัทขนาดใหญ่จาก 7 ประเทศ ได้แก่ บริษัท Croft exploration และบริษัท Kirkland Resource ของอังกฤษ บริษัท Idemitsu Oil Development ของญี่ปุ่น บริษัท Shell Exploration BV ของเนเธอร์แลนด์ บริษัท Yukong ของเกาหลีใต้ บริษัท Petro Canada ของแคนาดา บริษัทน้ำมันของอินโดนีเซีย บริษัท EXPP ของออสเตรเลีย บริษัทบริษัทยูโนแคลของสหรัฐอเมริกา และบริษัทโทแทล (Total) ของฝรั่งเศส เข้าไปทำสัญญากับรัฐบาลพม่าและมีการแบ่งปันผลประโยชน์กับรัฐบาลพม่าด้วย⁷²

หนึ่งในบรรดาบริษัทน้ำมันขนาดใหญ่ที่เข้าไปลงทุนในพม่าและมีความสำคัญอย่างสูงต่อรัฐบาลพม่าในเวลาต่อมาก็คือบริษัทยูโนแคล (Union Oil Company of California -UNOCAL) ของสหรัฐอเมริกา⁷³ ซึ่งเมื่อบริษัทฯ มีเป้าหมายที่จะมาทำการลงทุนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพม่าในครั้งนี้ บริษัทฯ ก็ได้เริ่มทยอยขยายกิจการการผลิตน้ำมันที่มีอยู่ใน

⁷¹ วิชัย โถสุวรรณจินดา, พม่าขุมทองใหม่แห่งการลงทุน, หน้า 99.

⁷² สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักงานนายกรัฐมนตรี, คู่มือการลงทุนในพม่า, หน้า 20.

⁷³ ในช่วงทศวรรษที่ 1980-1990 บริษัทยูโนแคลเป็นบริษัทข้ามชาติที่มีขนาดใหญ่ที่สุดอันดับที่ 35 ของสหรัฐอเมริกา และมีธุรกิจน้ำมันกว้างขวางมาก

ประเทศตะวันตกบางประเทศ เช่น เนเธอร์แลนด์ เพราะบริษัทฯ เล็งเห็นบรรยากาศการลงทุนที่จะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจของบริษัทฯ คือสภาพแวดล้อมทางการปกครองและสภาพสังคมที่ปราศจากคู่แข่งทางธุรกิจ และที่สำคัญที่สุดคือผลประโยชน์มหาศาลที่บริษัทฯ จะได้รับ โดยบริษัทยูโนแคลถึงกับระบุว่า “การผลิตน้ำมันในสหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ หรือในประเทศแถบตะวันตกหลายประเทศ บริษัทได้กำไรเพียง 0.60 ดอลลาร์สหรัฐต่อบาร์เรลเท่านั้น แต่หากบริษัทมาลงทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นในประเทศพม่า บริษัทจะสามารถทำกำไรได้อย่างน้อยถึง 3 ดอลลาร์สหรัฐต่อบาร์เรลทีเดียว”⁷⁴

ผลการสำรวจแหล่งน้ำมันขนาดใหญ่ปรากฏว่า บริษัทยูโนแคลได้พบแหล่งน้ำมันนอกชายฝั่งทางตอนใต้ของพม่าที่ชื่อว่า “แหล่งยาดานา” (Yadana field) ซึ่งมีปริมาณน้ำมันสำรองถึงราว 6 ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต พม่าได้ค้นพบน้ำมันปริมาณมหาศาลดังกล่าวนี้ในช่วงเวลาเดียวกันกับที่รัฐบาลไทยกำลังแสวงหาแหล่งพลังงานจากภายนอกเพื่อสนองความต้องการพลังงานภายในประเทศที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ⁷⁵ เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นที่พม่าจะทำการค้าน้ำมันและก๊าซธรรมชาติกับไทย แผนการการลงทุนร่วมระหว่างรัฐบาลทหารพม่า บริษัทยูโนแคลของสหรัฐอเมริกา และบริษัทร่วมทุนอื่น ได้ถูกกำหนดและจัดวางขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลปรากฏว่าต่อมา โครงการดังกล่าวนี้ได้ทำให้ประชาชนพม่า โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยจำนวนมากมาย ที่อยู่อาศัยทางตอนใต้ของพม่าในบริเวณใกล้กับแหล่งยาดานา กลายเป็นเหยื่อรายใหม่ของการกดขี่และละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงทุกรูปแบบของรัฐบาลทหารที่ร่วมมือกับบริษัทข้ามชาติจากตะวันตก⁷⁶ จนกระทั่งโครงการ “ยาดานา” นี้ ถูกเรียกว่าเป็นโครงการพัฒนา (Development Project) ของพม่าที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนสูงที่สุดโครงการหนึ่งในเวลาต่อมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁴ Earthrights International and Southeast Asian Information Network, Total Denial (Rangoon: Earthrights International and Southeast Asian Information Network, 1996), p. 60 .

⁷⁵ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, “หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน”, หน้า 5.

⁷⁶ Moe K. Tun , The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma (Bangkok: Burma Issues, 1997), p. 9.

บริษัทยูโนแคลและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการท่อส่งก๊าซยาดานา

ในบทที่ 2 ผู้วิจัยได้นำเสนอภูมิหลังสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพม่าในช่วงที่รัฐบาลทหารพม่ายังคงดำเนินนโยบายปิดประเทศอย่างเคร่งครัด (ค.ศ.1962 – ค.ศ.1987) ถึงปี ค.ศ.1988 ที่เศรษฐกิจของพม่าตกต่ำลงอย่างมากจนกระทั่งพม่าจำเป็นต้องดำเนินนโยบายยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้การลงทุนจากภายนอกประเทศเข้ามาพยุงสภาพเศรษฐกิจที่ย่ำแย่และสถานะทางการเงินของรัฐบาลที่กำลังตกอยู่ในสภาพล้มละลาย รัฐบาลพม่าได้สร้างแรงจูงใจในการลงทุนและประสบความสำเร็จในการดึงดูดบริษัทต่างๆ ที่เฝ้ารอโอกาสเข้ามาสำรวจและนำทรัพยากรธรรมชาติของพม่าออกมาใช้เพื่อผลกำไรมหาศาล ธุรกิจการลงทุนด้านการสำรวจและผลิตน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจัดเป็นธุรกิจที่จะสร้างกำไรมหาศาล และมีบริษัทต่างๆ แสดงความสนใจที่จะเข้ามาลงทุนมากที่สุด โดยเฉพาะบริษัทยูโนแคล (Unocal) ของสหรัฐอเมริกา ที่ต้องการดำเนินธุรกิจน้ำมันในแหล่งยาดานาซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของพม่า และได้ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงต่อประชาชนพม่า

ดังนั้น เนื้อหาของบทนี้จึงจะมุ่งไปที่การละเมิดสิทธิมนุษยชนอันเป็นผลพวงจากโครงการการลงทุนดังกล่าวของบริษัทยูโนแคล โดยผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ รายละเอียดการลงทุนในแหล่งก๊าซธรรมชาติยาดานาของบริษัทยูโนแคล การเกิดการร่วมทุนกับบริษัทอื่นๆ และหน่วยงานของรัฐบาลทหาร ผลกระทบที่เกิดขึ้นในบริเวณที่บริษัทเข้าไปสร้างท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ โดยเฉพาะในด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปฏิบัติการและการต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

3.1 บริษัทยูโนแคลกับการลงทุนในโครงการยาดานา

นับตั้งแต่รัฐบาลพม่ายอมเปิดให้มีการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ก็ได้มีบริษัทจากต่างประเทศจำนวนมากยื่นความจำนงที่จะทำการสำรวจหาแหล่งน้ำมันที่คาดว่ายังคงมีอยู่อีกมากเพื่อขุดเจาะออกมาใช้หรือขายต่ออันจะสร้างผลกำไรมหาศาลให้แก่บริษัทที่ประสบความสำเร็จในการผลิตน้ำมัน อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกของการสำรวจหาแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ รัฐบาลพม่าอนุญาตให้บริษัทต่างๆ ทำการสำรวจเฉพาะแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติบนบกเท่านั้น (Onshore Exploration) ผลการสำรวจของบริษัทส่วนใหญ่พบว่าแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติบนชายฝั่งของพม่ามีน้อยมากเมื่อเทียบกับแหล่งน้ำมันที่คาดว่ามิได้อยู่บนชายฝั่ง และถึงแม้จะพบแหล่งน้ำมันบนบก ปริมาณน้ำมันที่มีอยู่ก็ไม่มากพอที่บริษัทควรที่จะทุ่มทุน

ในการตัดสินใจผลิตน้ำมันจำนวนนั้นออกมาขาย บริษัทยูโนแคลร์รับรู้ถึงปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงตัดสินใจที่จะหลีกเลี่ยงการสำรวจน้ำมันบนชายฝั่ง และได้พุ่งความสนใจไปยังแหล่งน้ำมันนอกชายฝั่งของพม่า อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลานี้พม่ายังเปิดประเทศได้ไม่นานนัก รัฐบาลทหารยังคงมีความกังวลว่าบรรษัทจากภายนอกจะเข้ามาใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จนหมดสิ้นแต่ไม่ให้ประโยชน์แก่ตนอย่างเต็มที่ ข้อเสนอของบริษัทยูโนแคลร์จึงยังไม่ได้รับการตอบตกลง บริษัทยูโนแคลร์จึงได้เสนอที่จะมอบเงินสดให้แก่รัฐบาลพม่า 8 ล้านดอลลาร์สหรัฐเพื่อแลกเปลี่ยนกับการสำรวจน้ำมันในบริเวณนอกชายฝั่ง และต่อมาได้เพิ่มจำนวนเงินที่เสนอให้รัฐบาลทหาร 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐในปลายปี ค.ศ.1989¹ และต่อมาในปี ค.ศ.1990 บริษัทยูโนแคลร์ก็ได้เสนอเงินลงทุนก้อนแรกในการขุดเจาะน้ำมันแก่รัฐบาลทหารพม่าถึง 415 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รัฐบาลพม่าเล็งเห็นว่าแม้บริษัทยูโนแคลร์ยังไม่ได้เริ่มทำการผลิตน้ำมันจริง ก็ยังสร้างรายได้ให้รัฐบาลมากเพียงนี้ ในที่สุด บริษัทยูโนแคลร์จึงได้รับอนุมัติให้ทำการสำรวจและขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาตินอกชายฝั่งพม่า (Offshore Exploration)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าแหล่งก๊าซธรรมชาตินอกชายฝั่งเป็นแหล่งก๊าซธรรมชาติที่สำคัญที่สุดของพม่าเนื่องจากมีปริมาณก๊าซสำรองจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 3 แห่ง คือ 1) บริเวณชายฝั่งทะเลของรัฐยะไข่ (Rakhine or Arakan State) อยู่ทางตะวันตกของประเทศ 2) อ่าวมะตะมะ (Gulf of Mataban) และ 3) น่านน้ำนอกเขตตะนาวศรี (Tenasserim Division) ซึ่งทั้ง 3 แหล่ง นี้อยู่ทางตอนใต้ของประเทศ และใกล้กับชายแดนของไทย พื้นที่ทั้ง 3 แห่งนี้ถูกล้อมรอบด้วยทะเลน้ำลึก ที่มีระดับความลึกมากถึง 1,000-5,000 เมตร อีกทั้งยังมีตะกอนทับถมหนาแน่นเป็นเวลานานทำให้มีปริมาณก๊าซธรรมชาติสะสมอยู่เป็นจำนวนมาก³ บริษัทยูโนแคลร์ได้ทำการสำรวจแหล่งก๊าซธรรมชาตินอกชายฝั่งที่สำคัญเหล่านี้และพบว่าในบริเวณอ่าวมะตะมะมีแหล่งน้ำมันที่บริษัทสนใจจะลงทุนคือแหล่งยาดานา

สัมปทานแหล่งยาดานา (Yadana Field)⁴ ครอบคลุมพื้นที่ราว 26,140 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในบริเวณอ่าวมะตะมะ เป็นส่วนหนึ่งของทะเลอันดามัน อยู่ห่างจากเมืองทวาย (Tavoy) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของเขตตะนาวศรี ไปทางตอนใต้ราว 60 กิโลเมตร และห่างจากชายแดนด้านตะวันตกของไทยราว 409 กิโลเมตร แหล่งยาดานามีปริมาณน้ำมันและก๊าซธรรมชาติสำรองรวมมากกว่า 150 พันล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งบริษัท คาดว่าจะสามารถขุดเจาะขึ้นมาใช้งานได้นานถึง 30 ปี เป็นอย่างต่ำ และหากสร้างโรงกลั่นแล้วคาดว่าจะสามารถทำการผลิตก๊าซธรรมชาติจาก

¹ David I. Steinberg, *The Future of Burma: crisis and choice in Myanmar*, p. 89.

² Dara O.Rourke, *Transnational at Work: Fueling Oppression (in Burma)*[Online]. Available from: File://G:TNCs at work in Burma.htm[2006,June 10]

³ ส่วนเศรษฐกิจต่างประเทศ ฝ่ายวิชาการ ACMECS Weekly Focus, แหล่งก๊าซธรรมชาติของพม่า[Online]. Available from: <http://www.exim.go.th/doc/research/ACMECS/4520.pdf>. [2006,June 10]

⁴ คำว่า “ยาดานา” เป็นภาษาพม่า มีความหมายว่าอัญมณี

แหล่งนี้ได้สูงถึง 525 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน⁵

ถึงแม้การค้นพบก๊าซธรรมชาติปริมาณมหาศาลดังกล่าวจะเริ่มสร้างความหวังให้แก่รัฐบาลพม่าและบริษัทผู้ค้นพบเองมากเพียงไร บริษัทยูโนแคลก็ยังไม่สามารถเริ่มทำการขุดเจาะและผลิตอย่างจริงจังเพราะยังไม่มีผู้ซื้อรายใดยืนยันความต้องการน้ำมันและก๊าซธรรมชาติดังกล่าว และในขณะนั้นพม่าเองก็สามารถผลิตก๊าซธรรมชาติได้มากพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศอยู่แล้วด้วย⁶

อย่างไรก็ตาม ต่อมาไม่นานนัก รัฐบาลพม่าและบริษัทยูโนแคลก็เริ่มความหวังที่จะขายก๊าซธรรมชาติที่เพิ่งค้นพบ เมื่อประเทศไทยเริ่มแสดงความสนใจในพลังงานนั้น เนื่องจากในช่วงก่อนหน้านั้น นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อเนื่องมาถึงรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้เศรษฐกิจของไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว คือ มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 10.9 ต่อปี ซึ่งนับว่าเป็นอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงที่สุดในโลกในช่วงนั้น การพัฒนาที่มุ่งเน้นอุตสาหกรรมส่งออก ทำให้ความต้องการใช้พลังงานของประเทศไทยมีสูง แต่ทรัพยากรด้านพลังงานของไทยมีอยู่จำกัด ปริมาณก๊าซธรรมชาติสำรองในอ่าวไทยจะหมดไปในเวลา 10 ปี⁷ รัฐบาลไทยในขณะนั้น คือ รัฐบาลนายชวน หลีกภัย จึงต้องเร่งแสวงหาแหล่งทรัพยากรด้านพลังงานจากประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งก่อนหน้านั้นรัฐบาลไทยเองได้ส่งเสริมให้มีการพัฒนาการสำรวจและผลิตปิโตรเลียม และการสร้างศักยภาพด้วยการเป็นผู้ลงทุนในกิจการด้านพลังงานด้วยการจัดตั้งบริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) เพื่อให้เป็นตัวแทนรัฐบาลไทยในการร่วมลงทุนกับบริษัทน้ำมันต่างชาติต่างๆ ดังนั้น เมื่อมีการพบแหล่งก๊าซธรรมชาติขนาดใหญ่ในพม่า รัฐบาลไทยจึงมองว่าพม่าเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่จะเป็นแหล่งป้อนพลังงานของไทยที่สำคัญในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้ไทยสามารถซื้อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติได้ในราคาถูกกว่าการนำเข้าจากประเทศอื่น จึงเป็นโอกาสที่ไทยต้องรีบคว้าไว้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลชวน หลีกภัยจึงเร่งดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพม่าเพื่อการแสวงหาทรัพยากรด้านพลังงานโดยเฉพาะการซื้อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาต่อไป⁸

คณะรัฐมนตรีของไทยได้มีมติเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ.1993 ให้เร่งรัดการจัดซื้อก๊าซ

⁵ พรพิมล ตริโชติ, ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 58.

⁶ Bruce Hawke, The Burma-Thailand Gas Debacle[Online]. Available from: [http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=4216&print=yes&c=e\[2006,June 10\]](http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=4216&print=yes&c=e[2006,June 10])

⁷ คณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา, รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหากรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา (กรุงเทพมหานคร: ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย, 2541), หน้า 21.

⁸ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, “หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน,” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 5.

ธรรมชาติจากแหล่งยาดานาของพม่า⁹ โดยจัดให้มีคณะตัวแทน อันได้แก่ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีพร้อมด้วยผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) กรมวิเทศสหการ กระทรวงการต่างประเทศ และผู้แทนจาก ปตท. เดินทางไปยังประเทศพม่าเพื่อเข้าพบพลเรือโทหม่อง หม่อง คิน (Maung Maung Khin) รองนายกรัฐมนตรีที่ดูแลด้านการลงทุนจากต่างชาติ นายอุ ออง จ้อ (U Ohn Gyaw) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายอุ ชิ่น หม่อง เต็ง (U Khin Maung Thein) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงพลังงาน ในของพม่า เพื่อหารือในเรื่องการซื้อขายก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาอย่างใกล้ชิด¹⁰ ในการเจรจาครั้งนี้ผู้บริหารของบริษัทยูนิแคลด์ได้มีส่วนสำคัญในการชักจูงให้บริษัท ปตท. ของไทยตัดสินใจซื้อก๊าซธรรมชาติจากพม่า เพราะผู้บริหารของบริษัทยูนิแคลด์มีความคุ้นเคยและความสัมพันธ์กับบริษัท ปตท. ของไทยอยู่ก่อนแล้ว¹¹

ในที่สุด ช่วงเวลาที่ประวัติศาสตร์ธุรกิจภาคพลังงานของไทยและพม่าจะต้องจารึกไว้กันได้มาถึง ด้วยการลงนามในบันทึกข้อตกลงเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา จำนวน 2 ฉบับ การลงนามข้อตกลงฉบับแรกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน ค.ศ.1994 เป็นการลงนามในแถลงการณ์ร่วมระหว่างนายอุ ชิ่น หม่อง เต็ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานของพม่า กับพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมของไทย โดยสาระสำคัญของแถลงการณ์ร่วมระบุว่า ประเทศไทยเป็นผู้รับซื้อพลังงานรายแรกและรายเดียวของพม่า (Sole buyer) และทั้งสองกระทรวงจะสนับสนุนการดำเนินงานในการซื้อขายก๊าซธรรมชาติอันเป็นสัญลักษณ์และตัวอย่างที่ดีของความสัมพันธ์อันดีในด้านพลังงานทั้งในปัจจุบันและต่อไปในอนาคต¹²

หลังจากนั้นเพียง 5 เดือน คือในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1995 การลงนามในสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาก็เกิดขึ้น การลงนามดังกล่าวจัดขึ้นที่ทำเนียบรัฐบาลของไทยระหว่างนายเลือน กฤษณะกรีย์ ผู้ว่าการการ ปตท. กับผู้แทนบริษัทยูนิแคลด์ เมียนมาร์ ออฟชอร์ จำกัด (Unocal Myanmar Offshore Limited) ซึ่งเป็นบริษัทลูกของบริษัทยูนิแคลด์ที่จะรับผิดชอบการผลิตน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในพม่า¹³ สัญญาฉบับนี้ระบุว่าโครงการนี้เป็นการร่วมทุนระหว่าง

⁹ รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาระบบโครงสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา, หน้า 8.

¹⁰ “การเยือนประเทศสหภาพพม่าของรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี,” *วารสารนโยบายพลังงาน* (เมษายน-มิถุนายน 2540): 3.

¹¹ Bruce Hawke, *The Burma-Thailand Gas Debacle*[Online]. Available from: [http:// www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=4216&print=yes&c=e\[2006,June 10\]](http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=4216&print=yes&c=e[2006,June 10])

¹² พรพิมล ตรีโชติ, *ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย* (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 57-58.

¹³ ในการลงนามสัญญาฉบับนี้ มีรายงานว่าบริษัทยูนิแคลด์ได้จ่ายเงินให้แก่รัฐบาลพม่าอีกถึง 40 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็น “ค่าธรรมเนียมการลงนาม” (Signature fee) ครั้งนี้

บริษัทยูโนแคล (Unocal) ของสหรัฐอเมริกา บริษัทโทแทล (Total) ของฝรั่งเศส บริษัทปตท.สำรวจ และขุดเจาะ (PTTEP) ของไทย และบริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งสหภาพพม่า (Myanmar Oil and gas Enterprise-MOGE)¹⁴ โดยบริษัทร่วมทุนทั้ง 4 นี้จะมีชื่อร่วมกันว่า “บริษัทขนส่งก๊าซ แห่งอ่าวมาะตะมะ” (the Mataban Gas Transportation Company - MGTC) สัญญาการซื้อขายก๊าซธรรมชาติระหว่างไทย-พม่าในครั้งนี้มีอายุ 30 ปี กลุ่มบริษัทที่ร่วมดำเนินการ (Consortium) จะเริ่มส่งก๊าซจากแหล่งยาดานาไปยังประเทศไทยในปี ค.ศ.1998 เป็นปริมาณ 525 ล้านลูกบาศก์ฟุตต่อวัน โดยผู้ขายจะต้องรับผิดชอบในการสร้างท่อจากแท่นผลิตกลางอ่าวมาะตะมะมาถึงชายแดนไทยเป็นระยะทาง 409 กิโลเมตร¹⁵ ส่วนท่อก๊าซในฝั่งไทย บริษัท ปตท. จะเป็นผู้ดำเนินการสร้างเอง ซึ่งโครงการท่อก๊าซนี้ถือเป็นความภาคภูมิใจของทั้งสองฝ่ายเพราะถือเป็นท่อก๊าซที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁶

ในพิธีการลงนามข้อตกลงครั้งนั้น รัฐมนตรีด้านพลังงานของพม่าได้กล่าวว่าโครงการท่อ ก๊าซยาดานาจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนพม่า รวมทั้งชนกลุ่มน้อยทางตอนใต้ของประเทศ¹⁷ เช่นเดียวกับผู้บริหารของบริษัทยูโนแคลที่กล่าวไว้ว่า ในเมื่อประเทศไทยต้องการพลังงาน บริษัทก็ จะทำโครงการนี้ ซึ่งจะเป็นโครงการที่ดี ชาวพม่าทั้งหมดจะได้ประโยชน์ จะช่วยสร้างงานสร้าง รายได้ให้ชาวพม่า และการเมืองพม่าจะมั่นคงมากขึ้นเพราะโครงการนี้ด้วย¹⁸

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่ารัฐบาลพม่าและบริษัทฯ จะได้กล่าวถึงข้อดีของความร่วมมือนี้ไว้มากเพียงใด ผลลัพธ์ที่ตรงกันข้ามก็เริ่มแสดงออกมาให้เห็นแล้วตั้งแต่ปีที่มีการลงนามสัญญาเป็นต้นมา กล่าวคือ บริษัทยูโนแคลได้ให้เงินแก่รัฐบาลพม่าตลอดมาตั้งแต่ต้น และเมื่อใดที่เริ่มการส่งก๊าซมายังประเทศไทย รัฐบาลพม่าจะมีรายได้จากการขายน้ำมันและก๊าซธรรมชาตินั้นถึงปีละ 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่สร้างรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศให้รัฐบาลทหารพม่า

¹⁴ บริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งสหภาพพม่า (Myanmar Oil and gas Enterprise-MOGE) ได้ ตั้งขึ้นมาในปี 1963 MOGE เป็นรัฐวิสาหกิจเพียงรายเดียวของพม่าที่มีสิทธิ์ขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ โดยมีผู้นำในรัฐบาลทหารพม่าถือหุ้น 100% เต็ม

¹⁵ นอกจากบริษัทร่วมทุนทั้ง 4 แล้ว โครงการท่อก๊าซยาดานาของพม่ายังมีบริษัท Halliburton ของรองประธานาธิบดี Dick Cheney ของสหรัฐอเมริกาช่วยก่อสร้างด้วย โดยบริษัท Halliburton เป็นบริษัทด้าน oil-service ที่มีหน้าที่สนับสนุนการ ดำเนินการของบริษัทน้ำมันขนาดใหญ่ โดยจะดูแลรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ เช่น การศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่จะขุดเจาะ น้ำมัน สนับสนุนการสร้างถนนและการสร้างลานจอดเฮลิคอปเตอร์ และให้ความร่วมมืออื่นๆ ตามที่บริษัทน้ำมันที่เป็นผู้ผลิตในพื้นที่ นั้นๆ ร้องขอ บริษัท Halliburton มีเครือข่ายธุรกิจกว้างขวางทั่วโลก เช่นในประเทศอินโดนีเซีย อิหร่าน อิรัก และพม่า ซึ่งเป็นที่นา สังเกตว่าประเทศที่บริษัทนี้เข้าไปดำเนินการธุรกิจล้วนเป็นประเทศที่ปกครองหรือเคยปกครองแบบเผด็จการ และมีปัญหาสิทธิมนุษยชน แทบทั้งสิ้น

¹⁶ “ยาดานา” รัตนะแห่งอันดามัน, วารสารสื่อพลัง (ตุลาคม-ธันวาคม 2537): 46-49.

¹⁷ Tavorn Tammachatwicht, Blood for Oil[Online]. Available from: <http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/pipeline.html>[2006,June 13]

¹⁸ Barry Lane, Unocal Signs Myanmar Gas Sales and Pipeline Agreements[Online].Available from: <http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/unocal.txt>[2006,June 13]

สูงที่สุด แต่รายได้นี้ก็กลับมีได้ตกถึงมือประชาชนชาวพม่าแม่เลยแต่น้อย¹⁹ เพราะรัฐบาลพม่ากลับนำเงินกว่าร้อยละ 70 จากการขายทรัพยากรธรรมชาติ ไปใช้สร้างความเข้มแข็งให้กองทัพของตน โดยพยายามเพิ่มสมรรถนะให้ทหารทุกวิถีทาง เช่นการสั่งซื้ออาวุธจากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากประเทศจีนมากที่สุด ถึง 390 ล้านดอลลาร์สหรัฐ²⁰ นอกจากนี้รัฐบาลพม่ายังติดต่อบริษัทเครื่องบินรบสมรรถนะสูง รุ่น MiG-29 จากประเทศรัสเซียซึ่งมีราคารวมกว่า 130 ล้านดอลลาร์สหรัฐได้เป็นผลสำเร็จ ทั้งที่ก่อนหน้านี้พม่าเคยติดต่อบริษัทเครื่องบินรบดังกล่าวจากรัสเซียแล้ว แต่เนื่องจากรัสเซียยังไม่มั่นใจในสถานะทางการเงินของพม่า จึงชะลอการขายเครื่องบินรบให้แก่พม่าและขอให้พม่ารอรายรับจากการขายก๊าซธรรมชาติให้ประเทศไทยก่อน²¹ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเมื่อรัฐบาลพม่ามีรายได้จากการลงทุนของบริษัทร่วมทุนต่างๆ ในโครงการยาดานา รัฐบาลจึงมีรายได้มาสร้างความเข้มแข็งของกองทัพได้อย่างเต็มที่ จนอาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่พม่าในยุคปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ทหารพม่าไม่เคยมีฐานะที่มั่นคงและกองกำลังที่เข้มแข็งเหมือนเช่นนี้มาก่อน ทั้งที่ในปัจจุบันพม่าเองก็ปราศจากภัยคุกคามทางทหารจากภายนอกอยู่แล้ว ดังนั้น รายได้จากโครงการลงทุนร่วมกับบริษัทยูโนแคล และบริษัทอื่นๆนี้ จึงหมายถึง การช่วยเพิ่มความเข้มแข็งของกองทัพที่จะกดขี่และปราบปรามประชาชนและชนกลุ่มน้อยที่ยังคงหลงเหลืออยู่ได้มากขึ้นโดยไม่ต้องสงสัย²² จึงไม่แปลกนักหากจะกล่าวว่าบริษัทยูโนแคลเป็นผู้สร้างรายได้ให้รัฐบาลพม่าไปตลอดจนถึงราวปี ค.ศ. 2030 จนกระทั่งนิตยสาร Faultline ของสหรัฐอเมริกาเรียกบริษัทยูโนแคลว่า “เป็นแหล่งเงินที่ใหญ่ที่สุดของรัฐบาลที่ชั่วร้าย” ที่เดียว นอกจากนี้ ยังมีรายงานว่าเบื้องหลังธุรกิจน้ำมัน บริษัทยูโนแคลยังมีส่วนร่วมมือกับบริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งสหภาพพม่า (MOGE) ในการเป็นช่องทางฟอกเงินที่รัฐบาลพม่าได้มาจากการจำหน่ายยาเสพติดอย่างลับๆ ด้วย²³

เมื่อสถานการณ์สื่อเคাঁที่จะเริ่มเลวร้ายลงเพราะความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างบริษัทฯ กับรัฐบาลที่ชั่วร้ายในสายตาประชาชนได้เริ่มต้นขึ้น ทุกองค์การที่เกี่ยวข้อง เช่น กองกำลังชนกลุ่มน้อยต่างๆ และรัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่า (NCGUB) ต่างก็เริ่มรู้สึกกังวลถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้จากการโครงการท่อส่งก๊าซที่บริษัทยูโนแคลและรัฐบาลพม่ากำลังจะสร้างขึ้นทาง

¹⁹ Dara O'Rourke, *Transnationals at Work : Fuelling Oppression (in Burma)* [Online]. Available from: http://www.thirdworldtraveler.com/Transnational_corps/FuelOppress_Burma.html [2006, June 13]

²⁰ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, *พม่าผ่าเมือง* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2536), หน้า 379.

²¹ Burma Campaign UK, *The Burma Campaign UK: TOTAL Oil – pull out of Burma now!* [Online]. Available from: http://burmacampaign.org.uk/total_vriefing.html [2006, June 13]

²² พรพิมล ตริโซติ, “ปัญหาการเมืองเรื่องทรัพยากรในดินของพม่า,” *มติชนสุดสัปดาห์* 1011 (4 ม.ค. 2543): 91.

²³ Unocal : *Betraying Burma* [Online]. Available from: http://www.thirdworldtraveler.com/Transnational_corps/FuelOppress_Burma.html [2006, June 14] ; การผลิตยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า นั้น ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในดินแดนที่เป็นของพม่า ตัวเลขที่ผู้เชี่ยวชาญด้านยาเสพติดทั้งของไทยและตะวันตกประเมินเอาไว้ใกล้เคียงกัน ก็คือ รัฐบาลมีโรงงานผลิตยาบ้าเฉพาะที่เป็นโรงงาน “ขนาดใหญ่” อยู่ในชายแดนด้านพม่าถึง 50 โรงงาน ปริมาณยาบ้าที่โรงงานเหล่านี้ผลิตได้มีมากถึง 80 ตัน หรือคิดเป็น 800 ล้านเม็ดต่อปี ยาเสพติดที่พม่าผลิตส่วนหนึ่งจะถูกส่งไปประเทศเอเชียประเทศอื่น สหรัฐอเมริกาและยุโรป แต่ส่วนใหญ่ของ 800 ล้านเม็ดนั้นจะทะลักเข้ามาและคงอยู่ในประเทศไทยกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยมาตลอด

ตอนใต้ของประเทศ และเริ่มตระหนักว่า ผลสุดท้ายการได้รับความสนใจจากโลกภายนอกหาได้ เป็นผลดีต่อบรรดาชาวบ้านที่เป็นชนกลุ่มน้อยเสมอไป รัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่าได้ติดต่อไปยัง ผู้บริหารของบริษัทฯ ขอให้ยุติการลงทุนนี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกองกำลังชนกลุ่มน้อย คือ กองกำลังขององค์กรสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (KNU) และองค์กรพรรคคอมมิวนิสต์ (NMSP) ถึงกับ ร่วมกันประกาศว่า “ข้อตกลงทางเศรษฐกิจจะระหว่างสลีร์คและบริษัทน้ำมันต่างชาติช่วยสร้างความแข็งแกร่งให้ฝ่ายทหาร ช่วยให้สลีร์คอยู่ในอำนาจได้นานขึ้น ช่วยให้สลีร์คสามารถซื้ออาวุธ มาเช่นฆ่าและกดขี่ประชาชนได้มากขึ้น และเมื่อการก่อสร้างท่อก๊าซเริ่มขึ้น ความรุนแรงโหดร้ายทุก ประเภทจะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย KNU และ NMSP จะไม่ยอมให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น การใช้ ความรุนแรงทำลายท่อก๊าซเป็นทางเลือกสุดท้ายของเรา”²⁴ แต่บริษัทฯ ก็ไม่ได้ใส่ใจข้อเรียกร้องนั้น แม้แต่น้อย และยืนยันที่จะเร่งสร้างท่อส่งก๊าซร่วมกับรัฐบาลกลางให้เร็วที่สุด

3.2 พื้นที่สร้างท่อก๊าซ การเข้าสู่พื้นที่ และการเตรียมการก่อสร้างท่อก๊าซ

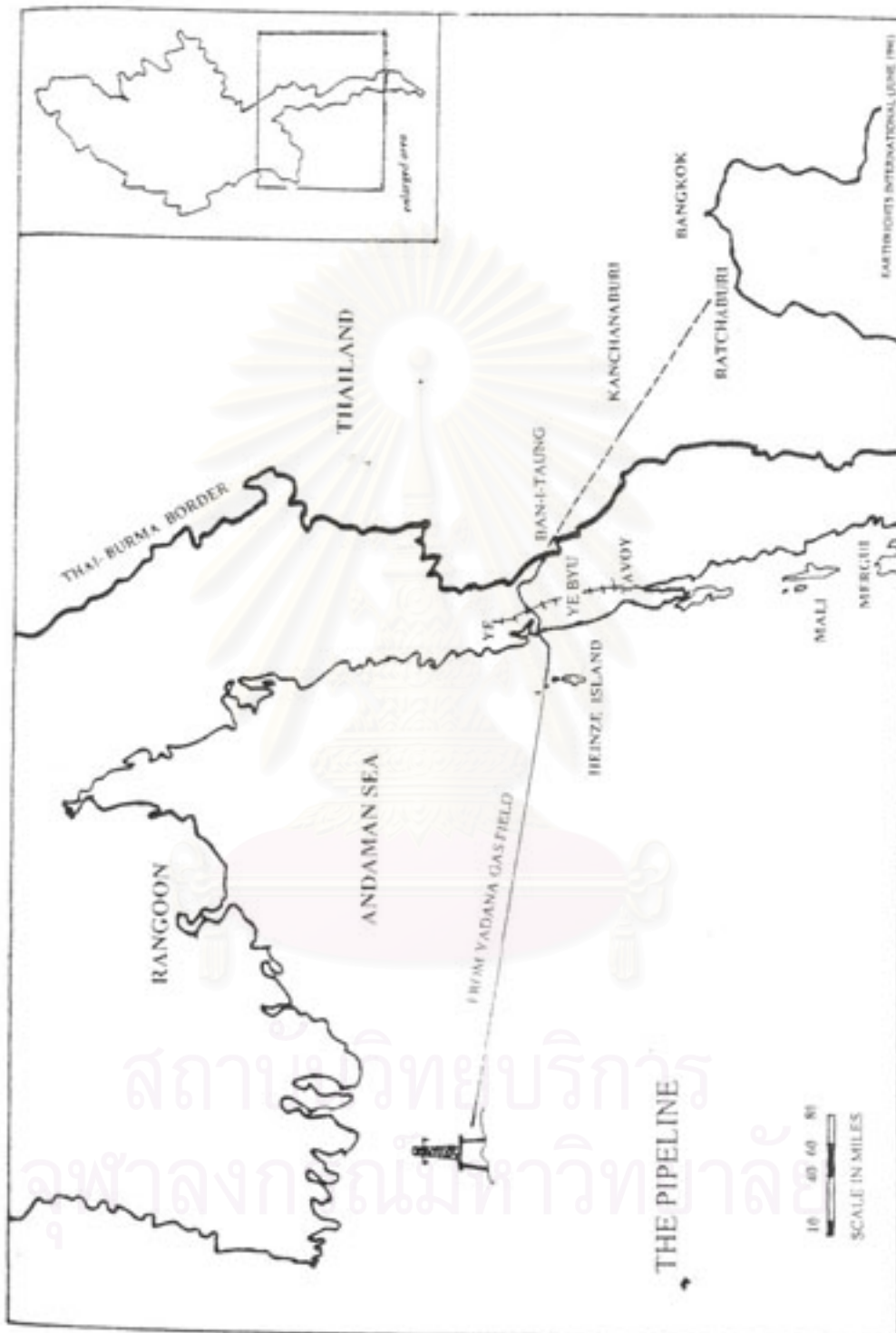
อันที่จริงในขณะที่บริษัทยูโนแคลเซ็นต์สัญญาผลิตก๊าซธรรมชาติกับประเทศไทย ได้มีการหารือในประเด็นเรื่องสถานที่ที่จะกำหนดเป็นจุดรับส่งก๊าซธรรมชาติ ในครั้งนั้น ได้มีการเสนอจุดที่ ประเทศไทยจะรับก๊าซธรรมชาติขึ้นมา คือที่จังหวัดระนอง แต่บริษัทยูโนแคลและรัฐบาลพม่า ต่างปฏิเสธจุดรับก๊าซทั้งสองจุดดังกล่าว ทั้งนี้เพราะหากบริษัทฯ จะต้องสร้างท่อก๊าซมายังจังหวัด ระนองซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของไทย การสร้างท่อก๊าซจะต้องทำในทะเลเป็นส่วนใหญ่ซึ่งจะยุ่งยาก และ ระยะเวลาของท่อก๊าซและค่าใช้จ่ายในการสร้างจะเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่าตัว ดังนั้น บริษัทฯ จึง ต้องการให้ท่อก๊าซส่วนใหญ่อยู่บนบกมากกว่า จึงมีการเสนอให้สร้างท่อก๊าซมาทางอำเภอสังขละ บุรี จังหวัดกาญจนบุรี แต่บริษัทฯ และรัฐบาลพม่าก็ไม่เห็นชอบ เพราะบริเวณชายแดนอำเภอสังขละบุรียังมีกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์อยู่หนาแน่น รัฐบาลไทยจึงขอให้ทางพม่าเป็นผู้กำหนดจุดมา บริษัทยูโนแคลจึงขอให้รัฐบาลพม่าเสนอจุดรับก๊าซที่บ้าน นัต-อีตอง (Nat-E-Taung) จังหวัดราชบุรี เพราะเส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางที่สั้นที่สุด จึงช่วยให้ “ประหยัด” และยังมี “ปลอดภัย” จากกองกำลังชนกลุ่มน้อยมากกว่าเส้นทางอื่น²⁵ ซึ่งรัฐบาลไทยก็ยอมตามข้อเสนอดังกล่าว และยังคงกล่าวว่ ไทยพร้อมจะสร้างโรงงานผลิตไฟฟ้า โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจะเป็นผู้รับผิดชอบในการก่อสร้าง²⁶

²⁴ อังโน ภาณู บุชรรัตนพันธ์, “มอญอพยพกับทางรถไฟสายมรณะสายใหม่ในพม่า,” *สารคดี* 127 (กันยายน 2538): 159.

²⁵ James Fahn, “When gas is not so nature-friendly,” *The Nation* (5 May 1997): 20.

²⁶ พรพิมล ตรีโชติ, *ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย*, หน้า 81.

รูปภาพที่ 5 ท่อก๊าซยาดานาไทย-พม่า²⁷

²⁷ บริษัท ปตท. สํารวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด(มหาชน), โครงการยาดานา[Online]. Available from: <http://www.pttep.com/th/operations/index.asp?id=23>[2006,June 14]

พื้นที่ทางตอนใต้ของพม่าที่บริษัทยูโนแคลและรัฐบาลจะสร้างท่อก๊าซผ่านคือบริเวณรัฐมอญ (Mon State) รัฐกะเหรี่ยง (Karen State) และเขตตะนาวศรี (Tenasserim Division)²⁸ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ขาดความเจริญ ปราศจากโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นถนนหรือทางรถไฟ อันเป็นผลมาจากการที่พม่าปิดประเทศมานานถึง 30 ปี ส่วนสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่ก็ชำรุดทรุดโทรมลง นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังมีกองโจร และกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่ต่อต้านรัฐบาลทหารมากกว่าครึ่งศตวรรษ

บริษัทยูโนแคลตระหนักถึงอุปสรรคเหล่านี้ดีและมีความกังวลถึงความปลอดภัยของตนมิใช่น้อย แต่กระนั้นก็ยังเชื่อว่าหากโครงการสำเร็จบริษัทฯ จะได้กำไรมหาศาล บริษัทฯ จึงได้ติดต่อว่าจ้างบริษัทวิเคราะห์ความเสี่ยงของการลงทุนหลายแห่ง ทุกแห่งสรุปตรงกันว่าหากบริษัทตัดสินใจสร้างท่อก๊าซ บริษัทฯ จะได้กำไรแน่นอน แต่คงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการมีส่วนข้องเกี่ยวกับปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่นการบังคับใช้แรงงาน และท่อก๊าซอาจเสี่ยงต่อการถูกทำลายได้เพราะบริเวณนั้นมีชนกลุ่มน้อยที่มีความขัดแย้งกับรัฐบาลพม่าอาศัยอยู่หนาแน่น²⁹ บริษัทฯ รู้ดีว่าคำเตือนดังกล่าวเป็นความจริงที่ไม่ควรมองข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนต่างๆ เช่น Amnesty International , Human Rights Watch-Asia ก็มีรายงานเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในพื้นที่เหล่านั้นเสมอ³⁰ ที่สำคัญ บริษัทฯ ยังได้รับคำเตือนจากธนาคารโลก (World Bank) ว่าควรหลีกเลี่ยงการสร้างท่อก๊าซผ่าน “เส้นทางแห่งความขัดแย้ง” นั้น³¹ แต่บริษัทฯ ก็ไม่ได้ให้น้ำหนักรายงานและคำเตือนทั้งหมดมากนัก และได้ให้นาย Joel Robinson ผู้บริหารบริษัทยูโนแคลที่ประเทศสิงคโปร์เดินทางมาประเมินสถานการณ์อยู่หลายครั้ง³² ในที่สุดบริษัทฯ จึงตัดสินใจที่จะเริ่มเข้าไปในพื้นที่เพื่อสร้างท่อก๊าซร่วมกับรัฐบาลทหารพม่า เพราะเชื่อว่ากองทัพที่แข็งแกร่งของรัฐบาลพม่าจะให้ความคุ้มครองแก่ตนได้แน่นอน

บริษัทยูโนแคลได้ออกสำรวจเส้นทางวางท่อก๊าซในเขตประเทศพม่าร่วมกับเจ้าหน้าที่ทหารของรัฐบาลพม่าโดยละเอียด นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ ยังได้ข้ามเข้ามาสำรวจในบริเวณบ้านนัต-อิตองในเขตประเทศไทยด้วย จากนั้นบริษัทยูโนแคลได้ประกาศผลสรุปของการ

²⁸ ประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่จึงเป็นชนกลุ่มน้อยชาวมอญและกะเหรี่ยงที่ถูกรัฐบาลพม่ากดขี่มาตลอด ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และทำการประมง เพื่อยังชีพ

²⁹ Evidence of Unocal's Complicity.[Online]. Available from: <http://homepages.uc.edu/thro/doe/complicity.html>[2006,June 14]

³⁰ Edith T. Mirante, *Burma's Gas Pipeline – Litmus Test for Global Boycott Movement*[Online]. Available from: <http://www.pacificnews.org/jinn/stories/2.12/960611-burma.html>[2006,June 15]

³¹ National Coalition Government of the Union of Burma, Human Rights Documentation Unit, *Human Rights Yearbook 1998-1999* (Nonthaburi, Thailand: Human Rights Documentation Unit, NCGUB, 1999), p. 102.

³² Evidence of Unocal's Complicity[Online]. Available from: <http://homepages.uc.edu/thro/doe/complicity.html>[2006,June 14]

สำรวจครั้งนี้ออกมาอย่างมั่นใจว่า³³

“พื้นที่ที่ท่อก๊าซจะผ่านนับเป็นพื้นที่ที่มีประชากรเบาบางมาก มีหมู่บ้านเพียงไม่กี่แห่ง บริษัทฯ ได้สร้างความเข้าใจและสอบถามความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่แล้ว สถานการณ์ทั่วไปจึงสงบเรียบร้อย ดังนั้นจึงมั่นใจว่าจะไม่มีการเคลื่อนย้ายประชาชนออกจากแนวท่อก๊าซ และจะไม่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น”

บริษัทยูโนแคลได้วางแผนว่าจะนำท่อก๊าซจากแหล่งยาดานาผ่านเกาะเฮนเซ (Heinze) มาขึ้นฝั่งที่ปวงดอร์ (Phaung Htaw) หมู่บ้านหาลาในตำบลเยบู (Ye Byu) ในเขตตะนาวศรี และเดินสายไปทางตะวันออกผ่านหมู่บ้านต่างๆ ได้แก่ ออนบิงควิน (Ohnbingwin) กันบวก (Kanbauk) และไมชองลอง (Michaung Laung) จากนั้นจะเลียบหุบเขาของแม่น้ำทวาย (Tavoy) และซิมบา (Zimba) พาดผ่านป่าที่บั้นอุดมสมบูรณ์มาก ก่อนจะมาถึงเขตชายแดนไทย-พม่าที่บ้านนัต-อิตอง³⁴

จากนั้นบริษัทฯ ได้ติดต่อไปยังกองทัพพม่าเพื่อขอให้ส่งทหารเข้ามาเปิดพื้นที่ และรักษาความปลอดภัยให้แก่ท่อก๊าซและเจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ โดยอ้างว่า หากรัฐบาลไม่สามารถรักษาความปลอดภัยได้ ท่อก๊าซจะไม่สามารถอยู่ได้ถึง 30 ปีตามสัญญา ทั้งนี้การให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่ของบริษัททุกคนถือเป็นหน้าที่ของรัฐบาลตามสัญญาร่วมทุนก่อสร้างท่อก๊าซ บริษัทจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายใดๆ ที่จำเป็นต่อการรักษาความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่และท่อก๊าซโดยจ่ายเงินให้รัฐบาลผ่านบริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งสหภาพพม่า (MOGE) บริษัทจะเป็นผู้ระบุว่าต้องการให้ทหารเข้าไปยังบริเวณใดเป็นพิเศษตามที่บริษัทฯ ต้องการ³⁵ ซึ่งในการนี้ บริษัทฯ ได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลพม่าอย่างเต็มที่ เพราะรัฐบาลพม่าเองก็เล็งเห็นประโยชน์ของการส่งทหารเข้าไปในพื้นที่เพราะรัฐบาลรู้ว่าโครงการนี้มีความสำคัญต่อผลประโยชน์ของตนมาก และการส่งทหารเข้าไปจะเป็นการทำลายชนกลุ่มน้อยให้หมดสิ้น รัฐบาลจึงได้ประกาศว่าพร้อมจะให้การปกป้องเจ้าหน้าที่บริษัทฯ อย่างเต็มที่ และได้ส่งทหารมากกว่าที่บริษัทร้องขอเสียด้วยซ้ำ³⁶

รัฐบาลพม่าได้ส่งทหารราบจำนวนมากเข้าไปยังบริเวณรัฐมอญ รัฐกะเหรี่ยง และเขต

³³ The Southeast Asian Information Network and All Burma's Student Democratic Front, Burma: Human Lives for Natural Resources Oil and Natural Gas (Bangkok: Burma Issues, 1994) , p. 11.

³⁴ พรพิมล ตรีโชติ, ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย, หน้า 81.

³⁵ Carlyn Carey, Unocal Corporation[Online]. Available from: <http://www.wcl.american.edu/hrbrief/v7i1/unocal.htm>[2006,June 15]

³⁶ Bruce E. Johansen, Burma (Myanmar): Forced Labor in the World's Last Teak forest[Online]. Available from: <http://www.ratical.org/ratville/IPEIE/Burma.txt>[2006,June 15]

ตะนาวศรีตามคำขอของบริษัทฯ ถึง 14 กองพัน (14 Battalions)³⁷ ทำให้ภูมิภาคที่ท่อก๊าซพาดผ่านนี้กลายเป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีทหารเข้าไปยึดครองมากที่สุดในพม่า ประมาณว่ามีทหาร 1 คน ต่อชาวบ้าน 3 คนเลยทีเดียว³⁸ ดังภาพที่ 6 และ 7 ซึ่งเปรียบเทียบการเข้ามายึดพื้นที่ของทหารก่อนและหลังการทำโครงการท่อก๊าซของบริษัทยูโนแคล

รูปภาพที่ 6 แผนที่แสดงพื้นที่ก่อนการก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา³⁹

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁷ ทหาร 1 กองพัน ประกอบด้วยกองทหารย่อย 800 กอง สาเหตุที่รัฐบาลพม่าต้องส่งทหารเข้ามามากก็เพราะพื้นที่สร้างท่อส่งก๊าซเป็นบริเวณหนึ่งที่รัฐบาลมีอำนาจครอบคลุมอยู่น้อยที่สุดมาแต่อดีต

³⁸ Unocal Fact Sheet : The Human Rights pipeline in Burma[Online]. Available from: <http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/unocalfactsheet.txt>[2006, June 16]

³⁹ Earthrights International, Total Denial Continues : Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma(Chiangmai: 2003), p. 25.

รูปภาพที่ 7 แผนที่แสดงที่ตั้งของหมู่บ้านและกองทหารที่เข้ามาควบคุมพื้นที่ก่อสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา⁴⁰

⁴⁰ Earthrights International, Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma, p. 20-21.

ชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างประหลาดใจที่มีทหารเข้ามามากเป็นประวัติการณ์ เพราะก่อนหน้านี้ชาวบ้านต่างพูดตรงกันว่าบริเวณนี้มีแต่ทหารของกองกำลัง KNU และ NMSP เท่านั้น ชาวบ้านรู้เพียงว่าจะมีชาวตะวันตกมาทำธุรกิจ อย่างไรก็ตาม บริษัทฯ และรัฐบาลก็ไม่ได้แจ้งให้ชาวบ้านในพื้นที่ทราบแต่อย่างใดว่าจะเข้ามาสร้างท่อก๊าซผ่านที่อยู่ของพวกเขา แต่กลับบอกชาวบ้านเหล่านั้นว่าจะเข้ามาสร้างไฟฟ้าให้ใช้และเริ่มกักกันพื้นที่ชาวบ้านให้อยู่ในความควบคุมของกองทหารอย่างเคร่งครัด⁴¹

เมื่อเตรียมการในส่วนของประเทศชนในพื้นที่เรียบร้อยแล้ว ทหารที่เข้ามาในพื้นที่ก็ได้เตรียมการปราบปรามกองกำลัง KNU และกองกำลัง NMSP ซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลพม่า เพื่อเปิดทางสร้างท่อก๊าซ⁴² ในปี ค.ศ.1994 รัฐบาลพม่าได้สั่งใช้ “แผนปฏิบัติการนัตมิน” (Operation Natmin) เพื่อทำลายกองกำลังของมอญและกะเหรี่ยงที่ยังมีอิทธิพลอยู่ใกล้บริเวณท่อก๊าซ⁴³ ถัดมาในปี ค.ศ.1995 รัฐบาลก็ได้สั่งการให้ใช้ “แผนปฏิบัติการธูยา” (Thuya Operation) เพื่อปราบปรามกองกำลังฝ่ายต่อต้านที่ยังคงเหลืออยู่ให้ราบคาบ ในช่วงนี้รัฐบาลได้ส่งกำลังเข้ามาเสริมในเขตนี้อีกเป็นจำนวนมากไม่ต่ำกว่า 20,000 คน แบ่งกำลังเป็น 3 กองทัพ เพื่อกวาดล้างพื้นที่อำเภอดูปลายา (Duplaya District) ดังนี้ คือ⁴⁴

- 1) กองพันที่ 1 เคลื่อนทัพจากผาฉาเลียบชายแดนไทยเข้าตั้งฐานที่มั่น KNU ที่ซากันนิตและอีกาเปอร์ เพื่อโอบล้อมชาวบ้านและทหารไม่ให้หนีเข้ามาในเขตไทย
- 2) กองพันที่ 2 เคลื่อนทัพจากเจง ไชค์ จี (Kyain Seik Gyi) คุมชายแดนทางใต้ไม่ให้ทหารกะเหรี่ยงหนีเข้าไทย
- 3) กองพันที่ 3 เข้าโจมตี KNU ที่หุบเขาดาวนา (Dawna Valley) จนกองทัพ KNU ที่ 16 ต้องยอมแพ้ ชาวบ้านและทหารถูกฆ่าตายจำนวนมาก

รัฐบาลพม่าใช้เวลาเพียง 2 สัปดาห์ ก็สามารถกวาดล้างกองกำลังชนกลุ่มน้อยได้ จากนั้นก็ได้ส่งทหารไปยังพื้นที่ต่อไปเพื่อเตรียมความปลอดภัยให้แก่บริษัทคือ พื้นที่ในเขตมะริด-ทวาย ซึ่งเป็นที่ตั้งของกองพลน้อยที่ 4 (4th Brigade) ซึ่งเป็นกองพันที่เข้มแข็งของขององค์กรสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง ในการโจมตี ทหารพม่าจำนวนเกือบ 10,000 คน ได้แบ่งออกเป็น 3 กองทัพ เพียง 19

⁴¹ Human Rights Foundation of Monland(Burma), “NO LAND TO FARM” : A Comprehensive Report on Land, Real Estates and Properties Confiscations in Mon's Area, Burma (1998-2002) (Bangkok: 2003), p. 55.

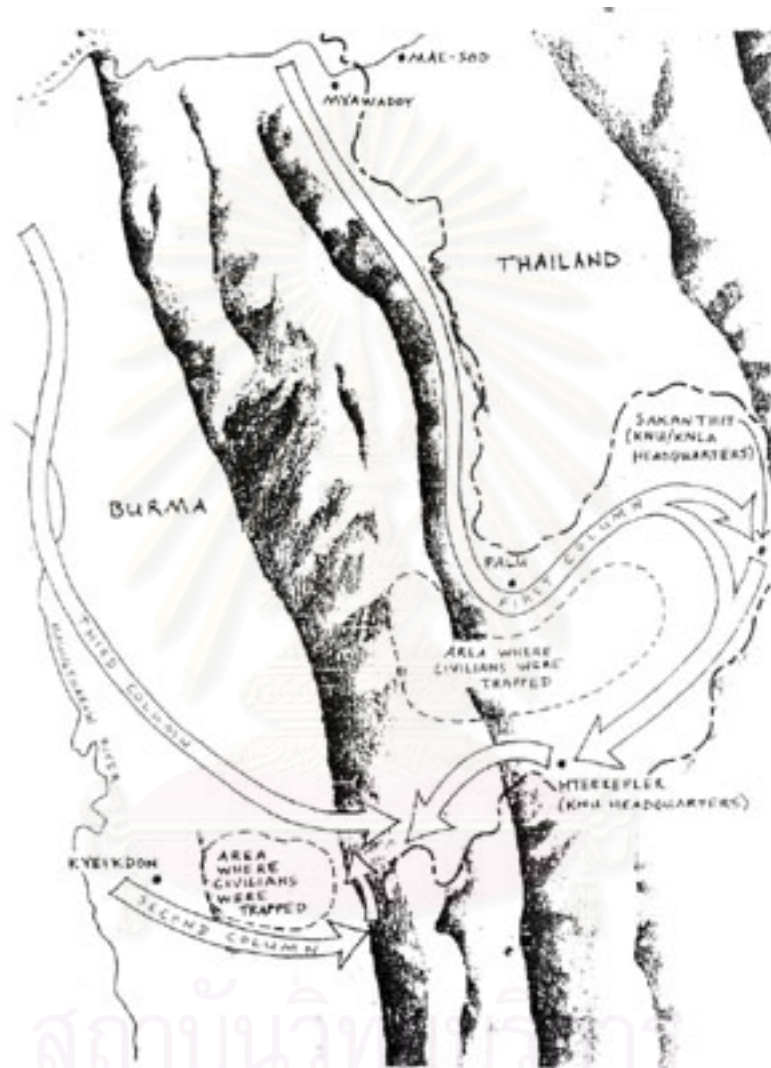
⁴² รัฐบาลพม่าได้เตรียมความพร้อมในการการปราบปรามและขับไล่กองกำลังฝ่ายตรงข้ามทั้งหมดออกจากพื้นที่มาก่อนแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ.1991-1992 แล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมพื้นที่ก่อนที่มีการตกลงซื้อขายก๊าซธรรมชาติ แต่ในปี ค.ศ.1994-1995 การปราบปรามชนกลุ่มน้อยก็หนักหน่วงและรุนแรงขึ้นอีกหลายเท่า

⁴³ Noel Rajesh, Yadana Pipeline Rout Starts Controversy[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199701/msg00116.html>[2006,June 16]

⁴⁴ Moe K. Tun, The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma (Bangkok: Burma Issues, 1997), p. 7.

วัน ก็สามารถปราบปรามกองกำลัง KNU ได้ ประชากรที่อยู่ในพื้นที่นับหมื่นคนที่หนีเอาชีวิตรอดได้ ก็อพยพหนีมาในประเทศไทย

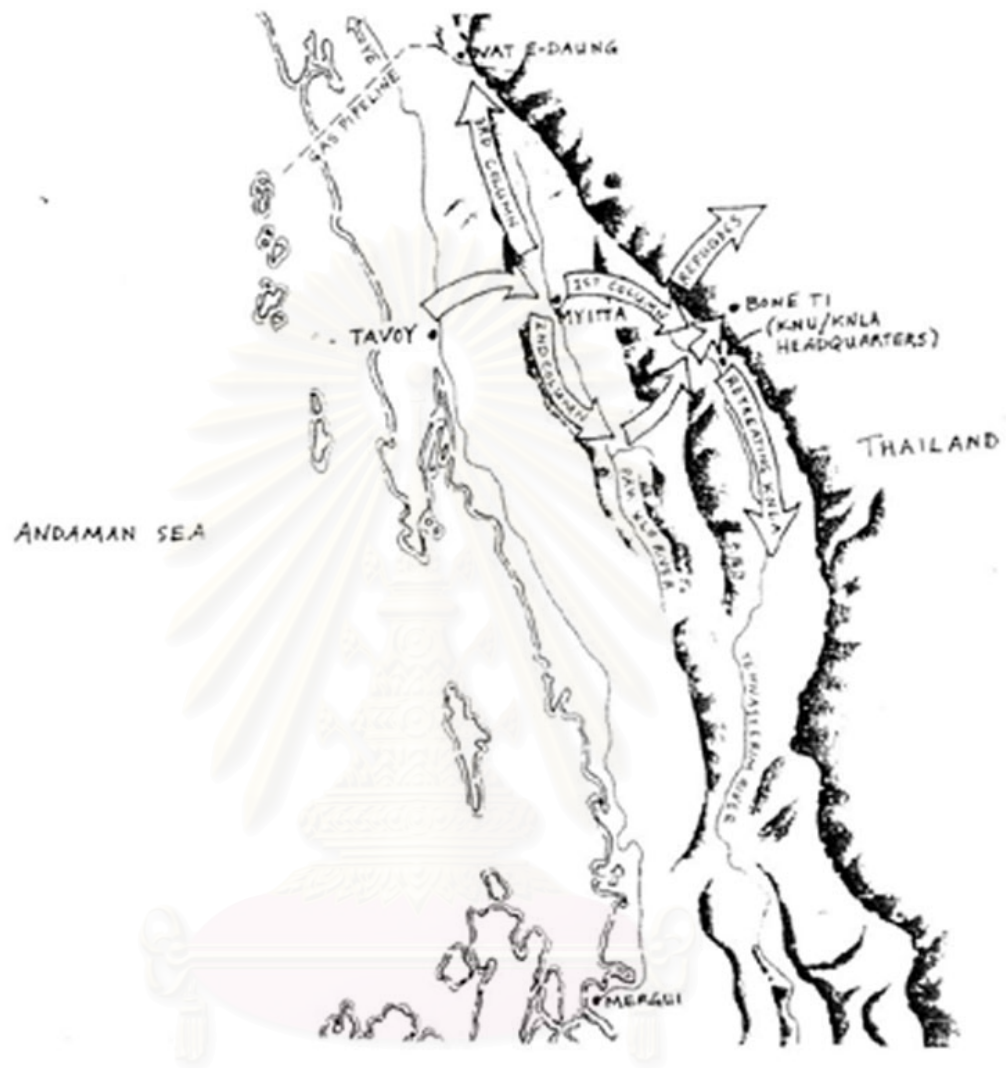
รูปภาพที่ 8 แผนที่การโจมตีของทหารพม่าในอำเภอคูปลายา⁴⁵

สถาบันวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁵ Moe K. Tun, The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma, p. 6.

รูปภาพที่ 9 แผนที่แสดงการโจมตีเขตมะริด - ทวาย ของทหารพม่า⁴⁶

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁶ Moe K. Tun, *The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma*, p. 12.

ตารางที่ 2 สรุปช่วงเวลาและการดำเนินการก่อสร้างก๊าซของบริษัทยูโนแคล

ปี	ค.ศ.1993-1994	ค.ศ.1994-1995	ค.ศ.1995-1998	ค.ศ.1998
การดำเนินการ	- ต่อรองการซื้อ ขายกับประเทศ ไทย	- ดำรวจพื้นที่ - ปราบปรามกอง กำลังฝ่ายต่อต้าน	- สร้างท่อส่งก๊าซ ยาดานา	- เริ่มส่งก๊าซให้ ประเทศไทยตาม สัญญา

หลังจากที่ปี ค.ศ.1994-1995 กองกำลังที่ให้ความคุ้มครองกับฝ่ายตนถูกกวาดล้างไปจนแทบไม่มีเหลือ ทหาร KNU และ NMSP ในพื้นที่ที่ถูกแทนที่ด้วยกองทหารจากรัฐบาลกลาง และทหารระดับสูงก็เข้ามาในพื้นที่พร้อมกับ “ชาวต่างชาติ” ที่บางคนใช้ชีวิตไม่เคยเห็นมาก่อน เมื่อถึงเวลานี้ ประชาชนในพื้นที่ต่างเริ่มตระหนกและวิตกกังวลแล้วว่า ไม่ว่าจะรัฐบาลและชาวต่างชาติเหล่านั้นจะทำอะไร ในอนาคตอันใกล้สภาพชีวิตอันเลวร้ายลงของพวกเขา ก็คงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นแล้ว

3.3 การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชนกลุ่มน้อยในโครงการยาดานา

เมื่อทุกอย่างพร้อม การก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานามายังประเทศไทยก็ได้เริ่มต้นขึ้น ข้อมูลของหน่วยงานด้านพม่าและองค์กร NGO ต่างๆ ที่ติดตามเฝ้าดูโครงการยาดานาของพม่า ชี้ว่า พื้นที่ที่เริ่มการก่อสร้างผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ที่เกิดขึ้น ชนกลุ่มน้อยในพื้นที่รัฐกะเหรี่ยง มอญ และเขตตะนาวศรีต้องเผชิญกับการบังคับย้ายถิ่นที่อยู่ การยึดที่อยู่และที่ทำกิน การบังคับใช้แรงงานและการจับตัวมาเป็นลูกหาบ สภาพการทรมาณ ฆ่า และข่มขืน การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงเกิดขึ้นทั่วไป นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมอันอุดมสมบูรณ์ที่ชาวบ้านเคยพึ่งพาอาศัยมาชีวิตยังถูกทำลายลงด้วย

3.3.1 การบังคับย้ายถิ่นที่อยู่ (Forced relocation)

เพื่อเปิดทางสร้างท่อก๊าซรักษาความปลอดภัย หมู่บ้านของชนกลุ่มน้อยบางแห่งในบริเวณท่อก๊าซถูกเริ่มบังคับให้ออกจากพื้นที่มาตั้งแต่ก่อนหน้าปี ค.ศ.1995 แล้ว แต่ในปี ค.ศ.1995 ถือเป็นปีที่การบังคับชาวบ้านให้ออกจากหมู่บ้านหรือที่อยู่ของตนเองมากที่สุด⁴⁷ ในการบังคับให้ชาวบ้าน ออกจากหมู่บ้าน ทหารจะยกกำลังไปปิดล้อมหมู่บ้านและสั่งด้วยวาจา แต่บางครั้งชาวบ้านก็จะได้รับจดหมายคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร ให้อพยพออกจากหมู่บ้านโดยเร็วที่สุด มี

⁴⁷ National Coalition Government of the Union of Burma, Human Rights Documentation Unit, *Human Rights Yearbook 1998-1999*, p.104.

ตั้งแต่ภายใน 24 ชั่วโมง 3 วัน หรือสูงที่สุดไม่เกิน 7 วัน ในการออกคำสั่งให้ย้ายออกจากหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่บริษัท ได้มากกว่ากับชาวบ้านเพียงว่า “เป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้ ต้องย้ายออก” จากนั้นทหารจะเริ่มการกวาดต้อนผู้คนซึ่งมักดำเนินไปด้วยความรุนแรง เช่นการข่มขู่ ทำร้าย จับกุม หรือแม้กระทั่งประหารถ้าขัดคำสั่ง ซึ่งชาวบ้านก็จำต้องทิ้งพืชผลไร่นาที่ลงมือลงแรงทำมาและยังไม่ได้เก็บเกี่ยว สัตว์เลี้ยง ไร่ที่หมู่บ้าน ทหารจะห้ามชาวบ้านนำสิ่งของหรือทรัพย์สินสมบัติใดๆ ติดตัวไปเด็ดขาด ของที่ให้นำติดตัวไปได้บ้าง ก็ให้นำไปได้เท่าที่แต่ละคนจะถือไหวเท่านั้น ส่วนที่เหลือทั้งหมดจะต้องทิ้งไว้ในหมู่บ้าน⁴⁸ และทหารจะเก็บทรัพย์สินที่ถูกทิ้งไว้จากนั้นจะเผาหมู่บ้านทิ้งทันทีหลายครั้งชาวบ้านจะถูกสั่งให้รื้อบ้านและเผาทำลายบ้านเรือนของตนเองจนหมด จากนั้นรัฐบาลพม่าจะประกาศให้พื้นที่ที่ชาวบ้านย้ายออกไปแล้วเป็น Free Fire zone ซึ่งไม่ได้หมายความว่ามีความปลอดภัยต่อผู้แต่อย่างใด หากแต่หมายถึง “เขตยิงอิสระ” หมายความว่าใครก็ตามที่ยังหลงเหลืออยู่ หรือชาวบ้านที่ย้อนกลับมาในพื้นที่นี้ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดจะถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามที่ไม่ประสงค์ดีต่อโครงการท่อก๊าซของรัฐบาล ทหารสามารถยิงทิ้งได้ทันที⁴⁹

ความทุกข์ทรมานของชาวบ้านที่ถูกบังคับให้ออกจากที่อยู่เดิมของตนยังไม่สิ้นสุดเพียงเท่านั้น เพราะระหว่างทางที่ชาวบ้านกำลังอพยพไปยังสถานที่กักกันของทหารพม่า ชาวบ้านยังต้องเผชิญกับการทรมานของทหาร บ้างก็ถูกฆ่า บ้างก็ถูกข่มขืน ชาวบ้านที่ทนสภาพอันโหดร้ายไม่ไหวก็จะหาทางออกนอกเส้นทางไปหลบซ่อนอยู่ในป่า แต่ทหารก็จะตามจับและหากพบก็จะฆ่าทิ้ง ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยยังโชคดีที่อาศัยสภาพภูมิประเทศที่เป็นป่ารกทึบหลบหนีมาได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะหนีเข้าไปในป่าดงดิบลึก หรือหลบหนีเข้ามายังเขตแดนของประเทศไทยเพื่อเอาชีวิตรอด ส่วนชาวบ้านที่หลบหนีไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็เด็ก ผู้หญิง ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ชายที่จำต้องเดินทางต่อไปเพราะไม่สามารถหิ้วครอบครัวได้ บางส่วนก็ได้เห็นท่อเหล็กและวัสดุก่อสร้างอันทันสมัยที่ไม่เคยเห็นมาก่อนและเริ่มจะคาดเดาได้แล้วว่าพวกตนจะต้องเผชิญกับอะไรต่อไปแม้จะยังไม่รู้ถึงโครงการร่วมของบริษัทกับรัฐบาลก็ตาม⁵⁰

เมื่อไปถึงพื้นที่กักกันที่ทหารจัดไว้ให้ ชาวบ้านต่างรู้สึกหมดหวังเมื่อได้เห็นเพียงผืนดินว่างเปล่า ไม่มีสาธารณูปโภค ไม่มีแหล่งน้ำ ไม่มีพื้นที่เพื่อการเกษตร และแม้ว่าจะมีพื้นที่ว่างเปล่าอยู่ ชาวบ้านก็ไม่อาจเพาะปลูกได้ทันทีก่อนที่เสบียงจะขมมาหมด ทหารจะถือโอกาสนำอาหารที่ยึดมาจากหมู่บ้านเดิมมาขายในราคาขูดรีด แต่ชาวบ้านก็ไม่มีเงินที่จะมาซื้ออาหารได้อีกแล้ว ในพื้นที่รองรับของรัฐจึงมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเด็กเล็กที่ไม่สามารถอดทนต่อความอดอยากและ

⁴⁸ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, *การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ* (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540), หน้า 22.

⁴⁹ พรพิมล ตรีโชติ, *จากลุ่มอิรวดีสู่สาละวิน: บทวิเคราะห์การก่อเมือง สังคมและความสัมพันธ์ไทย – พม่า* (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (กรพ.), 2547), หน้า 228.

⁵⁰ Earthrights International and Southeast Asian Information Network, *Total Denial* (Rangoon: EarthRights International and Southeast Asian Information Network, 1996), p. 34.

ความป่วยไข้ได้⁵¹ ชาวบ้านที่อยู่ในเขตกักกันก็เกิดความหวาดระแวงกันเองเพราะบางครั้งก็มีทหารที่ทำตัวเหมือนชาวบ้านธรรมดาเข้ามาปะปนอยู่ด้วย⁵² นอกจากนี้ หากชาวบ้านคนใดต้องการจะออกจากพื้นที่กักกันเพื่อไปหาอาหารมาประทังชีวิตส่วนใหญ่จะไม่ได้รับอนุญาต ยกเว้นบางรายที่หากโชคดีได้รับอนุญาตก็ต้องแลกมาด้วยการจ่ายเงินที่มีอยู่น้อยนิดให้แก่ทหารเพื่อแลกกับใบอนุญาตเพียงใบเดียวแต่ก็ไม่สามารถไปได้ไกลเกิน 2-3 ไมล์จากพื้นที่กักกัน เพราะพื้นที่นอกเหนือจากนี้ได้กลายเป็นเขตยิงอิสระไปหมดแล้ว ชาวบ้านที่ซื้อใบอนุญาตออกไปแล้วย้อนกลับไปยังหมู่บ้านเดิมก็ถูกทหารฆ่าไปจำนวนมาก ส่วนที่รอดชีวิตกลับมาหลายรายก็จะถูกสงสัยว่าออกไปติดต่อกองกำลังชนกลุ่มน้อย KNU และ NMSP และจะถูกทหารสอบสวนหรือทรมานให้รับสารภาพ

การย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่อยู่อาศัยเดิมไปยังพื้นที่กักกันใหม่นี้ มักอยู่ใกล้ถนนเยทวอย (Ye-Tavoy Road) เพราะง่ายต่อการควบคุมของทหาร ป้องกันการหลบหนีหรือติดต่อกองกำลังติดอาวุธ และยังเป็นแผนการเตรียมการระดมชาวบ้านมาบังคับใช้แรงงานด้วย ซึ่งบริษัทยูโนแคลและบริษัทร่วมทุนอื่นๆ ก็รับรู้ถึงการกระทำของทหารพม่าโดยตลอด อย่างไรก็ตามบริษัทฯ กลับแสดงท่าทีไม่รับรู้และยังได้ประกาศว่าไม่มีการบังคับย้ายถิ่นฐานใดๆ เกิดขึ้นในพื้นที่เลยแม้แต่น้อยเพราะไม่มีคนอยู่ในพื้นที่ตามที่บริษัทฯ ได้ประกาศไปก่อนหน้านี้แล้ว⁵³

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵¹ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, *การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ*, หน้า 23.

⁵² Burma Issues, *After the 1997 Offensives: The Burma Army's Relocation program*(Bangkok : Burma Issues, 2002), p. 14.

⁵³ National Coalition Government of the Union of Burma, Human Rights Documentation Unit, *Human Rights Yearbook 1998-1999*, p.102.

รูปภาพที่ 10 ตัวอย่างหมู่บ้านที่ถูกบังคับย้ายถิ่นฐานบริเวณก่อสร้างท่อก๊าซ⁵⁴

3.3.2 การยึดที่ดินอยู่อาศัยและที่ดินทำกิน (Land Confiscations)

เมื่อทหารบังคับชาวบ้านย้ายออกไปจนหมดแล้ว ทหารก็จะส่งกำลังมาเพิ่มอีกเพื่อเข้าถือครองทรัพย์สินและยึดพื้นที่มาเตรียมก่อสร้าง พื้นที่บางส่วนที่ทหารเลือกยึดจะเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านทำการเพาะปลูกไว้อย่างดีแล้ว ทหารจึงสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตไปขายชาวบ้านในราคาขูดรีดได้ ต่อ มูลค่าที่ดินและเรือทอหวนไรรานาที่ถูกยึดไปนั้นสูงหลายสิบล้านจ๊าด แต่ชาวบ้านก็ไม่มีสิทธิ์ได้รับค่าทดแทนแต่อย่างใด⁵⁵ ทั้งที่เป็นที่ดินที่รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและอยู่กันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ชาวบ้านบางคน/บางกลุ่มที่คับแค้นใจพยายามเขียนจดหมายร้องเรียนขอเงินชดเชยค่าที่ดินไปยังหน่วยทหารหลายครั้งก็ไม่เป็นผล ขอกลับไปทำกินในที่ดินของตนเองก็ไม่ได้รับอนุญาต ชาวบ้านที่มีหนทางติดต่อกองกำลัง KNU หรือ NMSP ได้ก็พยายามติดต่อขอให้กองกำลังทั้งสองช่วยเรียกร้องให้รัฐบาลหรือบริษัทฯ จ่ายค่าชดเชยให้ แต่คำร้องดังกล่าวกลับเงียบหายไป ชาวบ้านจึงไม่ได้รับการชดเชยใดๆ ทั้งสิ้น⁵⁶ บริษัทฯ ได้ตอบกลับไปยังกองกำลัง KNU และ NMSP ว่า ที่ดินที่จะนำมาก่อสร้างไม่ได้ผ่านหมู่บ้าน แต่หากจะผ่านไร่นาบ้าง บริษัทฯ ก็ซื้อมาทั้งสิ้น ไม่ได้ยึดที่ทำกินตามข้อกล่าวหาของกองกำลังชนกลุ่มน้อยทั้งสอง⁵⁷

⁵⁴ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma*, p. 42.

⁵⁵ Human Rights Foundation of Monland(Burma), “NO LAND TO FARM”: A Comprehensive Report on Land, Real Estates and Properties Confiscations in Mon’s Area, Burma, pp. 20-21.

⁵⁶ Ibid., p. 26.

⁵⁷ Chris Naud, “Chris Naud” [Online]. Available from: <http://criterion.uchicago.edu/issues/i4/naud.html>

3.3.3 การบังคับใช้แรงงาน (Forced Labor)

เมื่อมาถึงขั้นตอนการก่อสร้าง สิ่งสำคัญที่สุดที่ขาดไม่ได้คือแรงงาน และแน่นอนว่าโครงการยาดานาซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ รัฐบาลและบริษัท ย่อมต้องการแรงงานจำนวนมากเพื่อมาใช้ในการก่อสร้าง ในช่วงเดือนมีนาคม ค.ศ.1995 รัฐบาลได้แจกจ่ายใบสมัครงานให้แก่ผู้ที่สนใจตำแหน่งในโครงการยาดานา แต่ผู้มีสิทธิได้รับใบสมัครคือคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทหาร มีสินบนให้ทหารเท่านั้น ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก⁵⁸ แต่ไม่ว่าแรงงานในหน้าที่เหลือจะยังขาดอีกมากเพียงไรก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่สำหรับบริษัทยูโนแคล เพราะตามสัญญาการลงทุน บริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งสหภาพพม่าและรัฐบาลมีหน้าที่ในการจัดหาแรงงานมาป้อนให้เพื่อโครงการเสร็จทันกำหนด ทหารจะไปกวาดต้อนผู้คนมาเพิ่มโดยไม่แจ้งเหตุผลให้ทราบว่าจะให้คนเหล่านั้นมาสร้างอะไร คงบอกแต่เพียงว่าทุกคนจะต้องอุทิศแรงงานให้โครงการของ “ชาวต่างชาติ” เสร็จจงให้ได้⁵⁹

การบังคับใช้แรงงานในการสร้างท่อส่งก๊าซไม่ได้เกิดขึ้นอย่างสะเปะสะปะหรือขาดการวางแผน หากแต่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบจากการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐบาล และบริษัทยูโนแคลก็รับรู้กระบวนการดังกล่าวเป็นอย่างดี วิธีการบังคับใช้แรงงานที่เกิดขึ้นได้แก่⁶⁰

1) การบังคับให้ผู้ใหญ่บ้านมาประชุมร่วมกับทหารทุกสัปดาห์

ทหารจะเรียกผู้ใหญ่บ้านให้มาประชุมรับคำสั่งโดยตรงจากทหารในทุกสัปดาห์ หากไม่ไป ทหารจะส่งจดหมายขู่มาสั่งให้ไป การประชุมช่วงสัปดาห์กับทหารช่วยให้เกิดการติดต่อโดยตรงและสม่ำเสมอระหว่างทหารกับชาวบ้านที่จะมาเป็นแรงงาน โดยมีวัตถุประสงค์สองประการ คือ อันดับแรกทหารสามารถบังคับสอบถามสถานการณ์และข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับกิจกรรมทางการทหารของกองกำลังกู้ชาติชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ และเพื่อออกคำสั่งในการบังคับใช้แรงงาน การออกคำสั่งโดยตรงเช่นนี้จะทำให้ทุกหมู่บ้านหมดโอกาสปฏิเสธว่าไม่ได้รับคำสั่งของทหารให้มาก่อสร้าง นอกจากนี้ทหารยังใช้การประชุมเป็นโอกาสลงโทษผู้ใหญ่บ้านที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งบังคับใช้แรงงานด้วยจนกระทั่งไม่มีใครอยากเป็นหัวหน้าหมู่บ้านเพราะทนแรงกดดันและความเสี่ยงไม่ไหว

2) การออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร

นอกจากการออกคำสั่งโดยตรงทางวาจา ทหารยังมีคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรมายังผู้ใหญ่บ้านอยู่เป็นประจำ หากหมู่บ้านใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวโดยส่งแรงงานเสียบ้าง เงิน มาในเวลาที่กำหนด ก็จะมีจดหมายข่มขู่เขียนด้วยปากกาสีแดง ชาวบ้านจะกลัวจดหมายที่เขียนด้วยปากกาสีแดงที่สุดเพราะทหารจะส่งมาพร้อมกระสุนปืนเสมอ คำสั่งทุกฉบับลง

⁵⁸ Earthrights International and Southeast Asian Information Network, *Total Denial*, p. 7.

⁵⁹ Ibid., p.34-35.

⁶⁰ เอิร์ธไรท์ อินเตอร์เนชันแนล, *แรงงานทาสในพม่า: อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ* (เชียงใหม่: ศูนย์ข่าวสาละวิน, 2546),

วันที่และชื่อผู้มีอำนาจ และประทับตราอย่างเป็นทางการ

คำสั่งบังคับใช้แรงงานไม่ได้มาจากทหารระดับล่าง แต่มาจากเจ้าหน้าที่ระดับสูง บ่อยครั้งที่คำสั่งเหล่านี้มาจากผู้บังคับบัญชาด้านยุทธศาสตร์ในพื้นที่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ระดับสูงในกองทัพพม่ามีบทบาทโดยตรงในการบังคับใช้แรงงานที่มีการวางแผนอย่างเป็นทางการจะเป็นกิจจะลักษณะ ทหารย้ากับชาวบ้านเสมอว่าคำสั่งการเกณฑ์แรงงานมาจากผู้บังคับบัญชาทั้งทหารและคนต่างชาติ ถ้าใครขัดขึ้นจะพบกับผลลัพธ์ที่รุนแรง ชาวบ้านจึงไม่กล้าขัดขึ้นคำสั่งทหารเพราะรู้ดีว่าการขัดขึ้นคำสั่งรังแต่จะนำมาซึ่งปัญหาที่หนักกว่าเท่านั้น

ทหารเริ่มต้นด้วยการบังคับชาวบ้านให้สร้างฐานที่ตั้งของทหาร (Military Camps) ที่เข้ามาในพื้นที่แล้วเป็นอันดับแรก พื้นที่ที่ทหารใช้ก่อสร้างฐานที่มั่นก็คือพื้นที่หมู่บ้านที่ทหารยึดมาจากชาวบ้าน ชาวบ้านต้องตัดไม้และขนมาเพื่อสร้างค่ายทหาร ชาวบ้านจะถูกข่มขู่ว่าหากไม่ยอมสร้างค่ายทหาร จะต้องไปใช้แรงงานแล้วทางและสร้างท่อก๊าซ แม้ชาวบ้านจะรู้ว่าตนจำต้องสร้างทุกอย่างอยู่แล้วก็ไม่สามารถพูดอะไรได้⁶¹ ชาวบ้านยังต้องหาไม้และวัสดุก่อสร้างอื่นๆ มาสร้างอาคารที่ตั้งสำนักงานให้บริษัทในเครือรวมทั้งบริษัทโทแทล ซึ่งต้องมีรั้วที่แข็งแรงล้อมรอบอยู่อย่างแน่นหนา เพราะรัฐบาลต้องการสร้างความมั่นใจในความปลอดภัยให้แก่เจ้าหน้าที่ของบริษัททั้งสองอย่างเต็มที่⁶² จากนั้นชาวบ้านที่ถูกเกณฑ์แรงงานจะถูกบังคับให้เริ่มสร้างลานจอดเฮลิคอปเตอร์ตลอดแนวที่จะสร้างท่อก๊าซ ลานจอดเฮลิคอปเตอร์นี้ทหารสร้างขึ้นตามความต้องการของบริษัท เพราะเจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัท ต้องการให้เฮลิคอปเตอร์ในการเดินทางเข้าไปยังงานก่อสร้างเพื่อความสะดวก เนื่องจากบริเวณนี้ยังไม่มีถนนที่ดีและมากเพียงพอตลอดเวลาที่ชาวบ้านสร้างลานจอดเฮลิคอปเตอร์ ทหารและเจ้าหน้าที่บริษัทจะคอยควบคุมสั่งการไปด้วยเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่รู้จักรว่าลานจอดเฮลิคอปเตอร์เป็นอย่างไรและต้องสร้างอย่างไรเสียด้วยซ้ำ⁶³ ทหารและเจ้าหน้าที่บริษัทจึงต้องมาควบคุมเพื่อความเรียบร้อย

เมื่อการก่อสร้างฐานทหาร อาคารสำนักงานบริษัท และลานจอดเฮลิคอปเตอร์เสร็จสิ้นลงด้วยแรงงานที่ถูกบังคับมา ทหารจึงได้บังคับแรงงานชาวบ้านมาสร้างเส้นทางคมนาคมต่างๆ อันได้แก่ถนนเพื่อให้ทหารเข้ามายังพื้นที่ได้โดยง่ายและยังใช้ในการขนส่งอุปกรณ์ก่อสร้าง ขั้นตอนการก่อสร้างเส้นทางคมนาคมถือว่าเป็นขั้นตอนที่ลำบากมากสำหรับชาวบ้านเพราะการก่อสร้างถนนกินเวลามากกว่าการสร้างฐานทหารมากมายนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชาวบ้านต้องมาก่อสร้างในพื้นที่ทุรกันดารที่ไม่เคยมีการก่อสร้างใดๆ ไว้เลยเช่นนี้⁶⁴ การสร้างถนนสักสายหนึ่งทหารจะ

⁶¹ Earthrights International and Southeast Asian Information Network, *Total Denial*, p. 36.

⁶² Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma*, p. 34.

⁶³ *Ibid.*, p.63.

⁶⁴ Camilla Buzzi, *Burma : twelve years after 1988-a common future?* (Oslo: PD Burma/Worldview Rights, 2001), p. 45.

เกณฑ์ผู้คนมากกว่าหมื่นคน ประชาชนจะถูกสั่งให้เอาเครื่องมือที่ใช้ในการเกษตร เช่น จอบ เสียม ฯลฯ มาเอง และจะต้องออกค่าเดินทาง เตรียมเสบียงมาเอง บางครั้งคำสั่งให้เตรียมเสบียงนั้นหมายถึงว่ากองทัพจะริบเสบียงไปทั้งหมด การใช้แรงงานสร้างถนนจะมีทหารคอยควบคุม “รักษาความปลอดภัย” กันคนหลบหนี ชาวบ้านก็ต้องจ่าย “ค่ารักษาความปลอดภัย” (Security Fees) กันตัวเองหลบหนีให้แก่ทหารด้วย⁶⁵ ในการสร้างถนนชาวบ้านจากแต่ละหมู่บ้านจะต้องสร้างให้ได้ระยะทางตามที่กำหนด หากชาวบ้านสร้างเสร็จไม่ทันตามกำหนดก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง และเมื่อสร้างถนนเสร็จทหารจะใช้แรงงานเด็กในการเฝ้ายามเพื่อป้องกันกองกำลังฝ่ายตรงข้ามโจมตีถนนเสียหายด้วย กองกำลังติดอาวุธจึงไม่สามารถทำลายถนนที่ทหารบังคับแรงงานชาวบ้านสร้างได้เพราะการทำลายถนนก็หมายถึงชีวิตของเด็กมากขึ้นที่จะถูกคร่าไป⁶⁶

นอกเหนือจากการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเช่นถนนแล้ว รัฐบาลได้สร้างทางรถไฟขึ้นมาสายหนึ่งมีชื่อว่าทางรถไฟสายเย-ทวอย (Ye-Tavoy Railway) เพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงอุปกรณ์การก่อสร้างท่อก๊าซ ขนส่งเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามายังพื้นที่ และยังคงใช้เป็นเส้นทางรักษาความปลอดภัยให้ท่อก๊าซยาดานาได้ตลอดทั้งเส้นก่อนที่จะมาถึงประเทศไทย ทางรถไฟสายนี้มีความยาวประมาณ 177 กิโลเมตร ตำแหน่งที่ตั้งคือจะขนานกับทะเลอันดามัน เชื่อมเมืองเยในรัฐมอญเข้ากับเมืองทวอยในเขตตะนาวศรี⁶⁷ ทางรถไฟสายนี้ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยแรงงานราว 1 ล้าน 5 แสนคน ประชาชนที่ถูกบังคับมากที่สุดสร้างถูกบังคับใช้แรงงานอย่างหนัก ต้องทำงานตั้งแต่เช้าตรู่จนค่ำไม่ว่าสภาพอากาศจะเป็นอย่างไรก็ตาม ชาวพม่าหลายคนเจ็บป่วยล้มตายหลายหมื่นคน ทั้งด้วยความทุกข์ทรมานจากความอดอยาก ขาดทั้งอาหารและน้ำ ทั้งโรคร้ายไข้เจ็บ เช่น ไข้มาลาเรีย อุบัติเหตุระหว่างการก่อสร้าง การใช้งานเกินกำลัง การถูกทุบตี ทำร้ายและทรมานเยี่ยงทาสจนถึงการสังหารเพื่อเป็นการลงโทษที่หลบหนี ขัดคำสั่ง หรือไม่สามารถทำงานได้ คนงานเหล่านี้มีทั้งประชาชน นักโทษ เด็กชายและเด็กหญิงที่อายุต่ำสุดเพียง 8-10 ปี คนชราที่มีอายุถึง 60-70 ปี นักโทษการเมือง ผู้หญิง หรือแม้กระทั่งหญิงมีครรภ์รวมอยู่ด้วย และที่ร้ายไปกว่านั้นคือ บางครั้งคนงานหญิง นอกจากจะถูกบังคับใช้แรงงานทาสแล้ว ยังถูกทหารพม่ารุมข่มขืนอย่างทารุณ⁶⁸ แรงงานคนใดที่ถูกทำร้ายจนบาดเจ็บหรือพิการต้องจ่ายเงินแทนการทำงานอย่างไม่มีข้อยกเว้น เมื่อทหารต้องการแรงงานเพิ่มก็จะจับและคุมตัวชาวกะเหรี่ยงและมอญทุกคนที่พบ จับมาเป็นกรรมกรสร้างทางรถไฟ ทหารพม่าเคยชี้แจงกับประชาชนเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการสร้างทาง

⁶⁵ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ, หน้า 15-16.

⁶⁶ National Coalition Government of the Union of Burma, Human Rights Documentation Unit, Human Rights Yearbook 1998-1999, p. 91.

⁶⁷ Hazel J. Lang, Fear and sanctuary: Burmese refugees in Thailand (Ithaca, NY.: Southeast Asia Program, Cornell University, 2002), p. 74.

⁶⁸ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ, หน้า 17.

รถไฟสายนี้ว่า ผู้รับผิดชอบโครงการคือรัฐบาลและบริษัท ในงบประมาณสำหรับสร้างทางรถไฟสายนี้น้อยมาก เพราะต้องการลดต้นทุนให้มากที่สุด⁶⁹ ดังนั้น เมื่อสภาพการณ์เลวร้ายลงทุกขณะ จึงมีคนจำนวนหนึ่งพยายามหลบหนีการเกณฑ์แรงงานไปสร้างทางรถไฟมรณะสายนี้ บางส่วนหนีไปอยู่ในค่ายของกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ ซึ่งกองกำลังก็รู้ว่าชนกลุ่มน้อยร่วมชะตากรรมจำนวนมากได้ล้มตายเพราะการสร้างทางรถไฟสายนี้แต่ก็ไม่สามารถช่วยอะไรได้ ข้าเมื่อมีแรงงานหนีมาอยู่ในค่ายมากขึ้น กองทัพพม่าก็ตามมาเผาค่ายทิ้งและจับกลับไปเป็นแรงงานหรือฆ่าทิ้งอย่างไม่ปราณี⁷⁰ ในขณะที่อีกจำนวนหนึ่งต้องหาทางหลบหนีเข้าป่าและเดินทางมายังประเทศไทยด้วยความยากลำบากแต่พวกเขาพร้อมที่จะเสี่ยงเพราะการอยู่ในพม่าก็ไม่ต่างจากตายทั้งเป็น

เมื่อทางรถไฟเย-ทวายสร้างเสร็จรัฐบาลก็เปิดใช้ในการขนส่งอุปกรณ์สร้างท่อส่งก๊าซยาดานาได้ แต่หลังจากเปิดใช้ไปไม่นานนักทางรถไฟก็เริ่มเสียหายเพราะไม่ได้สร้างด้วยแรงงานมีฝีมือมาตั้งแต่ต้นและทางรถไฟยังถูกใช้งานขนส่งอุปกรณ์ก่อสร้างตลอดเวลา โดยเฉพาะในฤดูฝนทางรถไฟจะเสียหายมาก ซึ่งทหารก็จะบังคับแรงงานชาวบ้านมาซ่อมแซมโดยเร่งด่วนอีกเช่นกัน⁷¹ ผลกระทบจากการสร้างทางรถไฟสายนี้ทำให้ชาวบ้านที่บริสุทธิสูญเสียทั้งร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สินไปมากนับเป็นที่รับรู้กันโดยทั่ว แต่บริษัทยูนิแคลก็ยังคงยืนยันเช่นเดิมว่าทางรถไฟสายเย-ทวายไม่ได้สร้างขึ้นด้วยการบังคับแรงงานชนกลุ่มน้อยในพม่าแม้แต่คนเดียว ละบริษัท ก็ไม่เคยใช้ทางรถไฟในการขนส่งอุปกรณ์ก่อสร้างเลยด้วย⁷²

ในส่วนของการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา ได้เริ่มต้นด้วยการสร้างท่อส่งก๊าซผ่านทะเลอันดามันก่อน โดยจุดแรกที่ท่อก๊าซจะผ่านก่อนถึงแผ่นดินคือบริเวณเกาะเฮนเซ (Heinze Island) ที่บริษัท ได้กำหนดให้เป็นจุดขนถ่ายวัสดุอุปกรณ์ที่ส่งมาทางเรือ (ดูภาพที่ 3) และยังเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการรักษาความปลอดภัยให้กับท่อก๊าซที่อยู่ใต้ทะเล เพราะเป็นจุดที่อยู่ใกล้กับชายฝั่ง⁷³ เดิมเกาะนี้เป็นเกาะร้างที่ไม่มีอะไรอยู่เลย ทหารกองพันที่ 410 เป็นหน่วยรับผิดชอบบนเกาะนี้ได้เกณฑ์แรงงานชาวบ้านมา บางหมู่บ้านถูกบังคับให้มาทำงานที่เกาะแห่งนี้ทั้งหมด ชาวบ้านต้องออกค่าเดินทางมายังเกาะเอง ต้องสร้างท่อก๊าซ รวมทั้งที่พักตากอากาศและลานจอดเครื่องบิน ให้ “ชาวต่างชาติ” จากบริษัท สภาพความกดดันของพื้นที่บนเกาะทำให้ชาวบ้านได้รับความยากลำบากมาก ทั้งขาดแคลนอาหารและสภาพที่ร้อนอบอ้าว แต่เจ้าหน้าที่บริษัทที่มาจับเจ้าหน้าที่ทหารพม่าก็ยืนดูชาวบ้านทำงานด้วยความพอใจโดยไม่ได้สนใจในความทุกข์ทรมานที่

⁶⁹ ภาณุ นุราชรัตนพันธ์, “มอญอพยพกับทางรถไฟสายมรณะสายใหม่ในพม่า,” *สารคดี* 127 (กันยายน 2538): 158.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 149.

⁷¹ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma*, p. 46.

⁷² Hazel J. Lang, *Fear and sanctuary: Burmese refugees in Thailand*, p.150.

⁷³ บริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนซี เน็ทเวอร์ค, *โครงการศึกษาแนวทางการร่วมมือด้านอุตสาหกรรม ระหว่างไทย-สหภาพเมียนมาร์ ในเส้นทางแม่สอด-เมียวดี-มาะละหมั่ง-ย่างกุ้ง* (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนซี เน็ทเวอร์ค, 2540), หน้า 2-31.

ชาวบ้านเผชิญอยู่เลย น่านน้ำรอบเกาะเฮนเซแห่งนี้ก็ถือเป็นเขตหวงห้าม ห้ามเข้าใกล้เด็ดขาด แม้แต่ชาวประมงก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เดินเรือเข้ามาใกล้ มิฉะนั้นทหารจะถือว่ามึ่เจตนามุ่งร้ายต่อการก่อสร้างท่อก๊าซและยิงได้ทันที⁷⁴

การก่อสร้างท่อส่งก๊าซบนบกก็ไม่ได้สร้างความทรมานและความสูญเสียให้ชาวบ้านน้อยไปกว่าการสร้างในทะเลแม้เพียงนิด ทหารพม่ายังคงบังคับใช้แรงงานชนกลุ่มน้อยอย่างกว้างขวาง ชาวบ้านไม่ได้รับอนุญาตให้สร้างที่อยู่ให้ตนเองในตอนกลางคืนชาวบ้านที่ถูกจับมาเป็นแรงงานจะถูกจับมัดมือเข้าด้วยกันเพื่อป้องกันการหลบหนี⁷⁵ และเมื่อมาถึงตอนนี้ บริษัทเองก็รู้อยู่แก่ใจแล้วว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยการบังคับใช้แรงงานเกิดขึ้นในแผ่นดินพม่าที่ตนเข้าไปลงทุน แต่บริษัท ก็ยังคงตัดสินใจดำเนินการต่อไป บริษัท ได้เสนอจ่ายค่าแรงงานเล็กน้อยให้แก่ชาวบ้าน บางกลุ่มผ่านทหารเมื่อเจ้าหน้าที่บริษัท จ่ายเงินให้ไปแล้ว ทหารก็เก็บไว้เองไม่ได้ส่งให้ถึงชาวบ้าน บางครั้งชาวบ้านต้องจ่ายเงินแทนแรงงาน ที่รู้จักกันดีในชื่อ “ภาษีท่อก๊าซ” (Pipeline Tax) บริษัทเองก็รับรู้ถึงพฤติกรรมนี้ทั้งหมดแต่ก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆ ทั้งสิ้น คงปล่อยให้ทหารทำตามใจชอบ⁷⁶

ที่จุดกึ่งกลางของท่อก๊าซ ที่เรียกว่า “ไมล์ 52” (Mile 52) ก็เป็นอีกจุดหนึ่งที่มีการใช้แรงงานสูง และมีเจ้าหน้าที่ของบริษัท ที่คอยควบคุมงานอยู่มาก เจ้าหน้าที่ระดับสูงของบริษัท ก็ได้เห็นว่าชาวบ้านต้องทำงานสร้างท่อก๊าซของบริษัท อย่างทรมาน⁷⁷ ในการตรวจตราการก่อสร้างของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่บริษัท จะต้องพกอาวุธปืนติดตัวหรือมิฉะนั้นก็ต้องมีทหารคอยคุ้มกันอยู่อย่างแน่นหนาตลอดเวลา ทหารที่คุ้มครองเจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารบริษัทจะได้รับค่าจ้างเป็นพิเศษด้วย⁷⁸ บางครั้งทหารจะถ่ายรูปรูปตนเองทำงานเพื่อเป็นหลักฐานว่าไม่ได้ใช้แรงงานชาวบ้าน ส่วนเจ้าหน้าที่บริษัท ก็จะขอให้ชาวบ้านถ่ายรูปด้วยท่าทางยิ้มแย้ม โดยมีทหารคอยกำกับอยู่ใกล้ๆ⁷⁹ ซึ่งชาวบ้านต่างรู้สึกคับแค้นใจแต่ก็ไม่มีหนทางทำอะไรได้

เมื่อการก่อสร้างท่อก๊าซคืบหน้าไปมากแล้ว บริษัท ก็ได้แสดงความวิตกกังวลต่อรัฐบาลในเรื่องความปลอดภัยของท่อก๊าซ เพราะบริษัท เกรงว่าท่อก๊าซจะถูกลอบทำลาย รัฐบาลจึงได้จัดส่งทหารมาเพิ่มอีก 2 กองพันเพื่อรักษาความปลอดภัยท่อก๊าซโดยเฉพาะ ได้แก่ ทหารกองพันที่ 273 และ 282 โดยกองพันที่ 273 จะคุ้มครองท่อก๊าซตลอดแนวเขตพม่า ส่วนกองพันที่ 282 จะคุ้ม

⁷⁴ Earthrights International and Southeast Asian Information Network, Total Denial, p. 28-33.

⁷⁵ Daniel Zwerdling, Blood and Oil in Burma[Online]. Available from: <http://americanradioworks.Publicradio.org/features/burma>[2006,June 19]

⁷⁶ The Burma Campaign UK, TOTAL Oil – Pull out of Burma Now[Online].Available from: http://www.burmacampaign.org.uk/total_briefing.html[2006,June 19]

⁷⁷ Earthrights International, Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma, p. 35.

⁷⁸ Ibid., p. 74.

⁷⁹ Mon Information Service(Bangkok), Life in the Country: Continued Human Rights Violations in Burma, p.

กันต่อก๊าซบริเวณจุดรับส่งที่บ้านนัต-อิต่องใกล้ชายแดนไทย⁸⁰ ซึ่งทหารที่มาเพิ่มเติมนี้ บริษัทฯ จะจ่ายเงินให้มากน้อยตามตำแหน่ง นอกจากนี้ทหารทั้งสองกองพันนี้ยังมีหน้าที่รักษาความปลอดภัย และเป็นล่ามแปลในการออกคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ ด้วย โดยไม่ว่าเจ้าหน้าที่บริษัทฯ จะเดินทางไปไหน ทหารจากกองพัน 273 และ 282 ส่วนหนึ่งก็จะติดตามไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปทำงาน ล่าสัตว์ หรือทำกิจกรรมใดก็ตาม⁸¹ ความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับบริษัทฯ จึงแน่นแฟ้นและเข้มข้นขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเมื่อการก่อสร้างดำเนินมาเรื่อยๆ

3.3.4 การบังคับเป็นลูกหาบ (Forced Portering)

นอกจากการบังคับใช้แรงงานในการก่อสร้างแล้ว ชาวบ้านยังถูกบังคับใช้แรงงานเป็นลูกหาบ (Porters) อีกด้วย ชาวบ้านจะต้องแบกทั้งอุปกรณ์ที่ใช้ในการก่อสร้างและอาวุธยุทโธปกรณ์ของทหาร เมื่อบริษัทฯ และรัฐบาลจะสร้างสิ่งก่อสร้างในบริเวณที่ถนนเข้าไปไม่ถึง บริษัทฯ จะแจ้งแก่ทหารว่าต้องการลูกหาบ จากนั้นเจ้าหน้าที่บริษัทฯ และทหารจะเดินทางไปหมู่บ้านเพื่อ “ขอความร่วมมือ” ชาวบ้าน ชาวบ้านไม่มีทางเลือกก็ต้องส่งแรงงานไปตามคำสั่งของทหาร บางครั้งชาวบ้านจำต้องส่งผู้สูงอายุไปเป็นลูกหาบเพราะไม่ต้องการให้เด็กไปทนทุกข์ทรมาน แต่สุดท้ายทหารก็ยังมาเกณฑ์แรงงานเด็กไปเป็นลูกหาบ⁸² ชาวบ้านที่ถูกบังคับเป็นลูกหาบจะต้องแบกของที่มีน้ำหนักมากและเดินทางไกล ทหารจะมัดชาวบ้านให้เดินต่อๆ กันเป็นแถวเพื่อป้องกันการหลบหนี ชาวบ้านจำนวนมากล้มป่วยและเสียชีวิตเพราะความอดอยาก ชาวบ้านคนหนึ่งที่เป็นลูกหาบกล่าวว่าลูกหาบทำงานเหมือนทาส ตัวเขาต้องแบกกระสอบใส่กระสุนปืนหลายพันนัด และยังต้องแบกข้าวไปส่งให้ที่ทำการของทหารและของบริษัทฯ ของที่แบกมีน้ำหนักมากจนแทบจะเดินไปข้างหน้าไม่ไหวถ้าไม่ได้เพื่อนในหมู่บ้านช่วย ระยะทางที่เดินไกลมาก เขารู้สึกกระหายน้ำแต่ก็ไม่มีน้ำให้ดื่มสักหยด ตลอดทางที่เดินเขาจึงได้แต่คอยกินเหงื่อที่ไหลลงมาตามใบหน้าเพื่อประทังชีวิต”⁸³

สำหรับทหารนอกจากชาวบ้านจะเป็นลูกหาบชั้นดีแล้ว ทหารยังใช้ชาวบ้านเป็น “เครื่องมือในการตรวจหาถ้ำระเบิด” ทหารจะบังคับให้ชาวบ้านเดินนำไปข้างหน้าในระยะห่างกันพอสมควร เพราะหากทางเดินมีถ้ำระเบิดฝังอยู่ ชาวบ้านจะโดนระเบิด โดยเฉพาะในบริเวณใกล้ท่อก๊าซในจุดที่ล่อแหลมต่อการถูกโจมตีโดยกองกำลังฝ่ายกบฏจะมีถ้ำระเบิดฝังอยู่มาก ชาวบ้านหลายคนต้อง

⁸⁰ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma*, p. 32.

⁸¹ Ibid., p. 76-80

⁸² Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma*, p. 53-57.

⁸³ Ibid., p. 58

จบชีวิตลงเพราะเหยียบกับระเบิดที่ถูกฝังไว้⁸⁴ ชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งรอดชีวิตจากการเป็นลูกหาบมา ได้กล่าวว่า “ผมไม่มั่นใจว่าจะเดินกลับไปถึงบ้านหรือไม่ ตลอดทางสิ่งที่ผมทำได้มีเพียงสวดภาวนา เท่านั้น เพื่อนคนหนึ่งที่ถูกจับมาเป็นลูกหาบเขาโชคร้ายไปเหยียบกับระเบิดเข้า แรงระเบิดทำให้เขาขาขาด เขาขอให้พวกเราทุกคนทิ้งเขาไว้ที่นั่น พวกเราสงสารเขาจึงไม่ทิ้งเขา ค็นนั้นเราก่อกองไฟนอนในป่า เพื่อนของผมร้องครางด้วยความเจ็บปวดตลอดทั้งคืน พอใกล้จะเช้าเขายังร้องหนักขึ้น พวกเราคิดว่าเขาทรمانแค่ไหน เขาหยิบเงินออกมาจากกระเป๋าเสื้อ 90 จ๊าด ขอร้องให้พวกเรานำกลับไปให้ภรรยาและลูกๆของเขาด้วย เพราะเขาคงไม่มีชีวิตรอด เราทุกคนพยายามให้กำลังใจเขา ทั้งที่เราเองก็กลัว กลัวว่าเราจะเป็นเหมือนเขาหากเดินไปอีกไม่กี่ก้าวข้างหน้า แล้วสุดท้ายเขาก็ตายต่อหน้าพวกเรา แต่ที่น่าเศร้าไปกว่านั้นก็คือ เมื่อพวกเรากลับไปถึงหมู่บ้าน ภรรยาและลูกๆ ของเขาถูกทหารจับตัวไปแล้วและไม่รู้ว่าชะตากรรมของพวกเขาจะเป็นอย่างไร”⁸⁵

ชาวบ้านที่ถูกจับไปเป็นลูกหาบต่างต้องเผชิญชะตากรรมที่โหดร้ายและไม่มีทางเลือก นอกจากนี้บางครั้งทหารจะจับตัวชาวบ้านมากกว่าจำนวนที่ต้องการและเรียกมาไต่ด้วย ทหารของกองกำลัง KNU และ NMSP ต่างก็ทราบเรื่องนี้ดีจึงพยายามจะให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่บาดเจ็บหรือถูกกับระเบิดและ/หรือถูกจับตัวไปเรียกค่าไถ่ แต่ก็ไม่สามารถช่วยได้มากและยังถูกทหารฆ่าขัดขวางอีกด้วย⁸⁶

3.3.5 การทรมานและการสังหารชีวิต (Torture and Killing)

ก่อนหน้านี้ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นไปพอสมควรแล้วว่า ในการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติยาดานา ชาวบ้านที่เป็นชนกลุ่มน้อยจำนวนมากต้องถูกทรมานและสังหารอย่างโหดเหี้ยมในทั้งผู้ใหญ่บ้าน หรือชาวบ้านทั่วไปที่ถูกบังคับใช้แรงงานก่อสร้างหรือเป็นลูกหาบ ในหัวข้อการทรมานและสังหารชีวิตนี้ ผู้วิจัยจะขอก้าวเพิ่มเติมสักเล็กน้อยว่า ชาวบ้านตกอยู่ในสภาพที่หมดหนทางสู้ไม่ว่าชาวบ้านชายหรือหญิง เด็กหรือผู้สูงอายุ จะถูกทรมานให้รับสารภาพหรือสังหารอย่างโหดเหี้ยมหากทหารที่คุ้มกันท่อก๊าซสงสัยว่าชาวบ้านหาทางติดต่อกองกำลังฝ่ายตรงข้ามอย่างลับๆ เพื่อขอความช่วยเหลือ ชาวบ้านจึงมีชีวิตอยู่ด้วยความหวาดกลัว เพราะไม่สามารถรู้ได้เลยว่าตนจะถูกตั้งข้อกล่าวหาเมื่อไร⁸⁷

กล่าวได้ว่า การเข้ามาลงทุนของบริษัทยูโนแคลในดินแดนแห่งที่ความขัดแย้งระหว่างทหารพม่ากับกองกำลังชนกลุ่มน้อยยังคงคุกรุ่นนี้ ยิ่งเป็นตัวจุดชนวนความหวาดเกรงฝ่าย

⁸⁴ Jeremy Smith, Tortured Soul[Online]. Available from: http://www.theecologist.org/archive_detail.asp?content_id=296[2006, June 19]

⁸⁵ Earthrights International, Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma, p. 60.

⁸⁶ National Coalition Government of the Union of Burma, Human Rights Documentation Unit, Human Rights Yearbook 1998-1999, p.118.

⁸⁷ Burma Issues, After the 1997 Offensives: The Burma Army's Relocation program, p. 27.

ตรงข้ามของทหารทั้งสองฝ่าย ซึ่งผลร้ายกลับตกอยู่ที่ชาวบ้านที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.3.6 การข่มขืน (Rape)

การข่มขืนเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกรูปแบบหนึ่งที่มีมากขึ้นควบคู่กับการละเมิดสิทธิมนุษยชนรูปแบบอื่นๆ ในพม่าเสมอ เมื่อทหารมากวาดต้อนแรงงานผู้ชายไปจากหมู่บ้าน ผู้หญิงเคราะห์ร้ายที่เหลืออยู่มักจะถูกข่มขืนอยู่ประจำ เหลือจะถูกทุบตีจนหมดสติ และถูกข่มขืน บางครั้งเหยื่อจะได้รับการปล่อยตัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทหารผู้กระทำความผิดไม่ได้หวั่นเกรงต่อการกระทำของตนเลย ส่วนที่จูดักกันชาวบ้านหรือในค่ายทหารที่มีแรงงานอยู่ ผู้หญิงมักจะถูกล่วงละเมิดทางเพศจำนวนมากในลักษณะการข่มขืน (Gang-rape) ปกติแล้วผู้หญิงมักไม่เต็มใจบอกเล่าถึงเหตุร้ายที่เกิดขึ้นเพราะความอับอาย ยกเว้นแต่บางครั้งที่เป็นเหตุการณ์ข่มขืนที่เกิดขึ้นในที่สาธารณะที่ไม่สามารถปกปิดหรือเก็บเป็นความลับได้ เช่นการข่มขืนที่มีพยานเช่นลูกหาบคนอื่นหรือคนงานอื่นๆ ที่เห็นเหตุการณ์ บางครั้งการข่มขืนก็อยู่ภายใต้การรับรู้หรือร่วมด้วยของผู้บังคับบัญชา แต่ผู้บังคับบัญชากลับช่วยปกปิดความผิด หรืออาจสังหารเหยื่อทิ้งเสีย⁸⁸ มีรายงานว่าทหารบางหน่วยที่ออกลาดตระเวนเพื่อป้องกันท่อก๊าซในยามศึกจะบุกเข้าไปในที่พักของชาวบ้านแล้วข่มขืนผู้หญิง บิดาหญิงเคราะห์ร้ายรายนั้น พยายามช่วยเหลือบุตรสาวของตนแต่กลับถูกทหารยิงจนเสียชีวิต ชาวบ้านได้ร้องเรียนไปยังทหารที่มียศระดับสูงของกองพันนั้น แต่ผลกลับปรากฏว่า ผู้บังคับบัญชาระดับสูงที่มาตรวจสอบข้อเท็จจริงได้สั่งให้ชาวบ้านกระจายข่าวว่าการข่มขืนครั้งนั้นเกิดจากการกระทำของทหารจากกองกำลังฝ่ายกบฏที่ไม่ประสงค์ดี⁸⁹ สภาพการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงชาวกะเหรี่ยงและมอญที่ตกเป็นเหยื่อของการข่มขืนจะต้องทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่สามารถแต่งงานมีครอบครัวได้ บางครั้งยังติดเชื้อเอ็ดส์จนหมดทางเยียวยารักษาได้

3.3.7 ผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจของชาวบ้านและชุมชน (Economic Rights)

การก่อสร้างท่อส่งก๊าซชยาตานาให้ผลดีในด้านฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่แก่ทหารในกองทัพพม่าอย่างไม่ต้องสงสัย บริษัท เป็นทั้งแหล่งรายได้สำคัญของรัฐบาล และบริษัทยังให้เงินค่าจ้างทหารในการปกป้องคุ้มครองท่อก๊าซจนกระทั่งทหารพม่าบางคนกล่าวว่า “ทราบเท่าที่บริษัทยูโนแคลยังอยู่ในประเทศของเรา กองทัพจะร่ำรวยและพวกเราจะไม่อดตายแน่นอน”⁹⁰

⁸⁸ พรสุช เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยแรงงานข้ามชาติ, หน้า 30-31.

⁸⁹ Human Rights Foundation of Monland(Burma), “NO LAND TO FARM”: A Comprehensive Report on Land, Real Estates and Properties Confiscations in Mon’s Area, Burma, p. 37-39.

⁹⁰ Earthrights International, Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma, p. 75.

แต่สำหรับชาวบ้านแล้วการเข้ามาของบริษัทกลับมีความหมายตรงกันข้ามกับความรู้สึกของทหารอย่างสิ้นเชิง เพราะทุกขั้นตอนของโครงการที่ยังคืบหน้าไปเท่าไร ชาวบ้านก็ยังสิ้นเนื้อประดาตัวมากขึ้นเท่านั้น

แต่เดิมชาวบ้านในเขตรัฐมอญและรัฐกะเหรี่ยงมีอิสระในการทำมาหากินอย่างเต็มที่ แต่ตั้งแต่เริ่มมีการยึดที่ดินของชาวบ้านในตอนต้นของโครงการ ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ถูกยึดที่ดินไปก็จะมีที่ดินทำกิน เรือกสวนไร่นาทั้งหมดจะตกเป็นของทหาร เจ้าของที่ดินจะไม่มีทรัพย์สินสมบัติใดๆ เหลือเพราะบางคนใช้เงินเก็บที่สร้างมาตลอดชีวิตในการลงทุน และการยึดที่ดินทุกครั้งยังส่งผลกระทบต่อถึงลูกจ้างอีกด้วย คนเหล่านี้จะหมดรายได้และไม่สามารถมีพื้นฐานสุขภาพและการศึกษาที่ดีได้อีกต่อไป บางครอบครัวที่เคยส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือได้ก็ต้องจำใจให้บุตรหลานของตนลาออกมาทำงานหาเลี้ยงครอบครัว แต่สุดท้ายก็ไม่อาจหนีพ้นจากการบังคับใช้แรงงานสร้างท่อก๊าซโดยปราศจากค่าตอบแทน⁹¹ ส่วนไร่นาแปลงใดที่ไม่ถูกทหารยึดครอง การที่ชาวบ้านยังมีกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินผืนนั้นอยู่นั้นก็ดูไม่มีประโยชน์อะไรนัก เพราะทหารจะไม่ยอมให้ชาวบ้านไปทำไร่นาเด็ดขาดเนื่องจากทหารเกรงว่าชาวบ้านจะถือโอกาสหลบหนีไปติดต่อกองกำลังติดอาวุธ ที่ดินทำการเกษตรของชาวบ้านจึงถูกปล่อยทิ้งร้าง⁹² ในส่วนของชาวบ้านที่ทำการประมงเป็นอาชีพก็ถูกทหารจำกัด ชาวบ้านไม่สามารถออกเรือไปจับสัตว์น้ำในทะเลได้เลย โดยเฉพาะในบริเวณใกล้เกาะเฮนเซซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่ท่อก๊าซผ่านจะมีทหารคอยลาดตระเวนอย่างหนาแน่น ทหารมีสิทธิ์ยิงเรือประมงทุกลำที่เข้าใกล้⁹³ ชาวบ้านที่ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และหาของป่าก็ไม่สามารถเข้าป่าได้โดยอิสระเช่นเดิม ทหารจะกำหนดเวลาเข้า-ออก และห้ามค้างคืนในป่าเด็ดขาด ผู้ที่ละเมิดคำสั่งล้วนมีโทษถึงตายทั้งสิ้น⁹⁴

นอกจากนี้ ทหารยังขโมยและยึดสิ่งของของชาวบ้าน โดยเฉพาะอาหาร หากชาวบ้านยังมีอาหารเหลืออยู่ ทหารก็จะเผาทิ้งทั้งหมดเพื่อป้องกันชาวบ้านส่งเป็นเสบียงให้กองทัพกะเหรี่ยงและมอญ⁹⁵ ชาวบ้านจึงไม่มีอาหารเหลือและไม่สามารถซื้อได้เพราะไม่มีเงิน แม้คนที่ไม่มีเงินก็ยังหาซื้ออาหารด้วยความลำบากเพราะสินค้าอุปโภคบริโภคทุกชนิดขาดแคลนจนมีราคาสูงขึ้นหลายเท่าตัว บางชนิดทหารเป็นผู้กำหนดราคาซื้อขายไว้สูงมาก ผู้ที่พอจะซื้อหาได้ก็มีแต่พนักงานเจ้าหน้าที่บริษัท เท่านั้น ซึ่งความจริงแล้วไม่จำเป็นต้องซื้อจากชาวบ้านด้วยซ้ำไป⁹⁶ ในบางแห่งทหารยังกระทำการฆ่าเดิมชาวบ้านด้วยการจุดตรวจตามเส้นทางสัญจร (Check-points) และเรียกเก็บเงิน

⁹¹ Human Rights Foundation of Monland(Burma), "NO LAND TO FARM": A Comprehensive Report on Land, Real Estates and Properties Confiscations in Mon's Area, Burma, p. 29-31.

⁹² Burma Issues, *After the 1997 Offensives: The Burma Army's Relocation program*, p. 20.

⁹³ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma*, p. 114.

⁹⁴ Ibid., p. 118.

⁹⁵ Ibid., p. 105-106.

⁹⁶ Ibid., p. 136-137.

ค่าผ่านทางจากชาวบ้านที่ไม่มีแม่อาหารจะบริโภคเพื่อมาสร้างท่อก๊าซดั่งที่ได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งเจ้าหน้าที่บริษัทก็รับรู้ถึงพฤติกรรมดังกล่าวนี้ของทหารพม่าในพื้นที่มาตลอดระยะเวลาที่เข้าไปทำการก่อสร้าง⁹⁷

ในที่สุดเมื่อชาวบ้านก็ไม่มีสิ่งใดเหลือ ความยากจนที่เกิดขึ้นเกือบทุกตารางเมตรก็ได้นำไปสู่อาชญากรรมที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านต่างรู้สึกไม่ต่างกันนักว่าเมื่อบริษัทฯ นำโครงการท่อก๊าซมา ทหารก็เข้ามาด้วย เมื่อทหารเข้ามา การกดขี่ข่มเหงก็เกิดขึ้น เมื่อการกดขี่ข่มเหงเกิดขึ้น ชาวบ้านก็ไม่มีอะไรเหลือ⁹⁸

3.3.8 ผลกระทบต่อสิทธิในการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชน (Cultural Rights)

ประชาชนชาวกะเหรี่ยงและมอญที่ถูกบังคับมาสร้างท่อก๊าซยาดานาทั้งหมดมิได้เผชิญการละเมิดสิทธิมนุษยชนเฉพาะในทางร่างกายอันเป็นรูปธรรม เช่น การบังคับใช้แรงงานและการข่มขืน เท่านั้น สภาพจิตใจของคนเหล่านี้ก็ย่ำแย่พอกัน ชาวบ้านถูกพรากจากถิ่นที่อยู่อันเป็นที่รัก ต้องทอดทิ้งหมู่บ้านไปอยู่ที่แห่งใหม่ทั้งที่ไม่ใช่ความต้องการของพวกเขา เพราะสำหรับชาวบ้านป่าเหล่านี้ การละทิ้งแผ่นดินก็ไม่ต่างไปจากการทอดทิ้งและไม่เคารพบรรพบุรุษ⁹⁹ และการที่คนพม่าเข้ามาในพื้นที่ก็ทำให้คนท้องถิ่นไม่มีความสุขในการอยู่ร่วมกันด้วย

นอกจากนี้การละเมิดซึ่งสิทธิทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การบังคับใช้แรงงานชาวกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาคริสต์ เพราะพวกเขาไม่มีสิทธิ์เลือกวันและเวลาทำงานได้ หากต้องการรักษาชีวิต การทำงานวันอาทิตย์จึงทำให้รู้สึกผิดและเป็นบาป แต่ชาวบ้านเหล่านี้ก็ไม่มีสิทธิ์มีเสียง¹⁰⁰

3.3.9 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Impacts)

นอกจากปัญหาการบังคับใช้แรงงานอันโหดร้าย การบังคับย้ายถิ่นที่อยู่ รวมทั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงอื่นๆ ที่เกิดขึ้น การเข้าไปลงทุนของบริษัทยูนิแคลในพม่ายังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย บริษัทฯ ได้อ้างว่าบริษัทฯ ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานของธนาคารโลก (World Bank) ในการสอบถามและรับฟังความเห็นของประชาชนในท้องถิ่นถึงผลกระทบด้านสภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่บริษัทจะเข้าไปลงทุนก่อน ทั้งที่ความจริงบริษัทยูนิแคลไม่ได้สอบถามความเห็นของผู้คนในบริเวณที่จะก่อสร้างท่อก๊าซแต่อย่างใด การดำเนินการก่อสร้าง

⁹⁷ Human Rights Foundation of Monland(Burma), "NO LAND TO FARM": A Comprehensive Report on Land, Real Estates and Properties Confiscations in Mon's Area, Burma, p. 36.

⁹⁸ Earthrights International, Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma, p. 119.

⁹⁹ Ibid., p. 111

¹⁰⁰ Ibid., p. 112.

ท่อก๊าซของบริษัทกระแทบสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ทั้งในเขตของประเทศพม่าเอง และในอาณาบริเวณของประเทศไทยที่ท่อก๊าซผ่านด้วย เช่น พื้นที่ป่าในพม่าที่ท่อก๊าซผ่านถูกตัดทำลายราบคาบ โดยบริษัทยูนิแคลได้อ้างว่าบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าไม้และระบบนิเวศน์วิทยาไม่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งที่จริงแล้วบริเวณนั้นมีผืนป่าเขตร้อนที่หนาแน่น เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่าหายากจำนวนมาก ถือว่าเป็นผืนป่าปิดที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁰¹ และตั้งแต่ที่บริษัทฯ เข้าไปทำการก่อสร้าง บริษัทฯ ไม่เคยยินยอมให้นักสิ่งแวดล้อมและนักนิเวศวิทยาเข้าไปในบริเวณหวงห้ามนั้นอีกเลย ผู้ที่มีข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมในบริเวณนั้นจึงมีเพียงบริษัทฯ กับรัฐบาลเท่านั้น แต่บริษัทฯ ก็ยังคงอ้างต่อไปว่าการทำธุรกิจของบริษัทฯ ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมของบริษัทฯ และถูกต้องตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของพม่า ทั้งที่บริษัทฯ เองและคนทั่วโลกต่างรู้ดีว่าพม่าไม่มีกฎหมายเช่นนั้นที่บริษัทฯ อ้างถึงอยู่แล้ว¹⁰²

นอกจากผลกระทบจากการก่อสร้างท่อก๊าซ บริษัทฯ ยังมีส่วนโดยตรงในการทำลายสิ่งแวดล้อม ตลอดช่วงที่บริษัทฯ อยู่ในพม่าเพื่อควบคุมการก่อสร้างท่อก๊าซ ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทฯ มักกล่าวสัตว์ป่าหายากเป็นกิจกรรมร่วมกับทหาร บางครั้งยังวางยาเบื่อหรือใช้ระเบิดจับปลาในแม่น้ำมาเป็นอาหาร ชาวบ้านที่รู้เห็นเหตุการณ์ต่างรู้สึกต่อต้านการกระทำนั้นแต่ก็ทำได้เพียงทนดูสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยความเศร้าสลดใจ¹⁰³ ที่แย่ไปกว่านั้นคือบริษัทฯ ยังร่วมกับรัฐบาลทหารพม่าในการตัดไม้และค้าไม้เถื่อน โดยบริษัทฯ เป็นผู้สนับสนุนด้านเงินทุนและอุปกรณ์ตัดไม้แก่รัฐบาล รัฐบาลจะออกคำสั่งให้ชาวบ้านจัดส่งไม้ตามจำนวนที่ระบุไปยังที่สถานที่ที่ทหารกำหนด ทหารจะอ้างว่าจะใช้ไม้เหล่านั้นสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน แต่ในความเป็นจริงไม้ที่ถูกตัดมักไม่ได้ถูกใช้ตามโครงการที่ทหารบอก และไม่มีใครรู้ว่าไม้จำนวนมากนั้นหายไปไหน¹⁰⁴ จากนั้นไม้ที่ถูกตัดแล้วจะถูกลำเลียงมาตามถนนที่ถูกสร้างขึ้นพร้อมท่อส่งก๊าซเพื่อนำมาขายตามเขตชายแดนประเทศพม่ากับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนไทยด้วย¹⁰⁵

อนึ่ง เมื่อท่อส่งก๊าซยาดานาส่งเสร็จสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1998 รัฐบาลได้จัดให้มีพิธีเปิดท่อก๊าซโดยบริษัทยูนิแคลเป็นผู้ทดสอบการส่งก๊าซก่อนวันเริ่มส่งก๊าซจริง ทั้งนี้บริษัทฯ ไม่ได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบแต่อย่างใด ปรากฏว่าได้เกิดเหตุก๊าซรั่วขึ้นบางจุดทำให้สัตว์น้ำตาย ชาวบ้านหลาย

¹⁰¹ Earthrights International, Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma, p. 150-151.

¹⁰² Ibid., p. 149.

¹⁰³ Ibid., p. 159.

¹⁰⁴ เอิร์ธไรท์ อินเทอร์เนชันแนล, แรงงานทาสในพม่า: อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (เชียงใหม่: ศูนย์ข่าวสาละวิน, 2546), หน้า 34.

¹⁰⁵ A Landmark Case[Online]. Available from: <http://www.hinduonnet.com/mag/2003/02/02/stories/200302020100400.htm>[2006, June 20]

รายได้รับก๊าซพิษทางอากาศ ชาวบ้านบางส่วนใช้น้ำที่ถูกสารพิษปนเปื้อนเสียชีวิตทันที ในขณะที่บางคนป่วยเรื้อรังอยู่นานจึงเสียชีวิต¹⁰⁶

การกระทำของบริษัทและรัฐบาลทำให้ป่าไม้ถูกทำลาย แม่น้ำลำธารหลายสายที่เคยใสสะอาดและเป็นที่พักของชาวบ้านมายาวนานเริ่มสกปรกและแห้งขอด สิ่งแวดล้อมในภาคใต้ของพม่าที่เคยอุดมสมบูรณ์เสื่อมสภาพลงจนยากจะฟื้นคืนได้

3.4 ปฏิกริยาและการตอบโต้จากกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบในพม่า

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประชาชนที่อยู่ในพื้นที่บริเวณที่บริษัท ได้รับความคุ้มครองและการสนับสนุนจากรัฐบาลให้เข้าไปลงทุนนั้นรุนแรงและกว้างขวางนัก ชาวบ้านชาวกะเหรี่ยงและมอญที่ตกเป็นเหยื่อต่างรู้สึกต่อต้านการกระทำที่ผิดของบริษัทน้ำมันต่างชาติอยู่ลึกๆ แต่ก็ไม่สามารถแสดงออกอะไรได้มากนักเพราะรู้ดีแก่ใจว่าตนไม่อาจต้านทานความรุนแรงใดๆ ที่ผู้กดขี่อย่างรัฐบาลสลิอร์คมีอยู่ กระนั้น ก็ยังมีนักศึกษาบางคนที่เสนอตัวเป็นตัวแทนชนกลุ่มน้อยที่เคราะห์ร้าย ตัดสินใจที่จะแสดงความรู้สึกต่อต้านของตนออกมา เพราะไม่อาจทนรับสภาพการกดขี่อันป่าเถื่อนได้ โดยได้เรียกร้องไปยังบริษัทยูโนแคลในพม่าและในสหรัฐอเมริกา ด้วยการส่งจดหมายร้องทุกข์ไปเป็นลายลักษณ์อักษรหลายฉบับ จดหมายจากนักศึกษากะเหรี่ยงฉบับหนึ่งที่ส่งไปยังผู้บริหารบริษัทยูโนแคลในสหรัฐอเมริกามีข้อความตอนหนึ่งว่า¹⁰⁷

“บริษัทของคุณได้เข้ามาลงทุนและไม่ก่อให้เกิดผลดีอะไรกับพวกเราเลยสักนิด ทั้งผู้คน วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่เรารักถูกทำลายย่อยยับ การที่พวกคุณร่วมมือกับรัฐบาลพม่าเช่นนี้ คุณก็รู้ดีอยู่แก่ใจว่าทหารพวกนั้นฆ่าคนไปมากแค่ไหน พวกเราอยากจะบอกพวกคุณว่า ได้โปรดไตร่ตรองให้รอบคอบ และอย่าให้ความช่วยเหลือรัฐบาลเผด็จการทหารของพม่าอีกต่อไป และจงหยุดการสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติ เพราะพวกเรารู้ดีเป็นห่วงคุณว่า...ถ้าคุณยอมยื่นมือมาจับกับมืออันโสมมที่เปื้อนไปด้วยเลือดแล้ว ไม่มีทางที่มือของคุณจะไม่เปื้อนเลือดไปด้วยได้”

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะกลุ่มนักศึกษาชาวกะเหรี่ยงจะใช้ความพยายามร้องเรียนไปยังบริษัทยูโนแคลกี่ครั้ง นาย John Imle ประธานบริษัทยูโนแคลกลับออกมากล่าวปฏิเสธในเรื่องนี้ว่า ตนและทางบริษัทไม่เคยได้รับจดหมายร้องเรียนใดๆ แม้แต่ฉบับเดียว และเรื่องเช่นนั้นไม่มีทางเกิดขึ้นได้แน่นอน¹⁰⁸

ความพยายามในการเรียกร้องไปยังบริษัทให้ยุติความร่วมมือใดๆ ทางเศรษฐกิจกับรัฐบาล

¹⁰⁶ Earthrights International, Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma, p. 132.

¹⁰⁷ อ่านตัวอย่างจดหมายฉบับเต็มได้ในภาคผนวกท้ายเล่ม หน้า 184.

¹⁰⁸ Letters and comment[Online]. Available from: <http://www.pathfinder.com/asiaweek/97/0307/letters.html>

ทหารมิได้มีเพียงเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งกองกำลังชนกลุ่มน้อยคือต่างก็พยายามหาทางยับยั้งสิ่งที่เกิดขึ้น KNU และ NMSP ได้ตามสังเกตการณ์สถานการณ์อยู่ตลอดและได้ระบุว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการท่อก๊าซยาดานาเกิดขึ้นรุนแรงมาก ชาวกะเหรี่ยงและมอญนับพันครอบครัวต้องหนีตายมาขออยู่ภายใต้ความคุ้มครองของกองกำลังทั้งสอง และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ก็เสียหาย ทั้งบริษัทและรัฐบาลที่สมรู้ร่วมคิดกันต้องร่วมกันแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น¹⁰⁹ ทั้งองค์กร KNU และ NMSP ได้ร่วมกันร้องเรียนต่อบริษัทฯ โดยขอพบตัวแทนบริษัทยูโนแคลและบริษัทโทแทล แต่บริษัทกลับปฏิเสธ¹¹⁰ และไม่รับฟังข้อเรียกร้องใดๆ ของ KNU และ NMSP¹¹¹ ซ้ำยังกล่าวว่า “สิ่งที่ทุกคนต้องรับรู้ไว้คือ ถ้าใครกล้าเข้ามาทำลายท่อส่งก๊าซแห่งนี้ก็จะมีทหารเข้ามามากเท่านั้น และถ้าทหารเข้ามา การบังคับใช้แรงงานจะเพิ่มขึ้นอีกแน่นอน” เมื่อรัฐบาลและบริษัทเป็นฝ่ายปฏิเสธการเจรจาและปลุกเร้าให้กองกำลังชนกลุ่มน้อยใช้กำลังเข้าแก้ไขปัญหาก็ประกอบกับความคับแค้นใจที่ตนถูกทหารยึดพื้นที่ที่เคยครอบครองมายาวนาน และการไม่สามารถทนดูสภาพชีวิตอันเลวร้ายที่ชาวบ้านเผชิญได้โดยไม่ทำอะไรอีกต่อไป กองกำลัง KNU ได้ส่งสายลับเข้าไปปะปนในกองทหารของรัฐบาลที่เป็นหน่วยคุ้มครองท่อก๊าซเพื่อสืบหาเส้นทางในการทำลายท่อก๊าซแต่ก็ถูกทหารพม่าจับได้และสังหารทิ้ง ทั้งสององค์กรจึงเปิดฉากโจมตีทหาร เจ้าหน้าที่บริษัทยูโนแคลและโทแทลและท่อส่งก๊าซยาดานา ดังที่ได้ประกาศไว้ตั้งแต่เมื่อบริษัทตัดสินใจเข้ามาทำธุรกิจแล้ว

ในระยะเวลาปี ค.ศ. 1995 -1998 กองกำลัง KNU และ NMSP ได้ทำการโจมตีอย่างน้อย 3 ครั้ง ได้แก่ ครั้งแรกในช่วงต้นปี ค.ศ. 1995 กองกำลัง KNU ได้ส่งทหารไปลอบโจมตีทหารที่เฝ้ารักษาความปลอดภัยท่อก๊าซเสียชีวิตไปหลายนาย และยังลอบโจมตีรถบรรทุก 3 คัน ที่ออกมาจากที่ทำการบริษัท การโจมตีในครั้งนี้ส่งผลให้ทหารและเจ้าหน้าที่บริษัท เสียชีวิต 5 นายเป็นอย่างน้อย¹¹² การโจมตีครั้งที่สองกองกำลัง KNU ร่วมกับชาวบ้านโจมตีที่ตั้งบริษัท กองกำลังได้ยิงจรวดเพื่อหวังจะทำลายที่ตั้งบริษัทตั้งแต่พลาดเป้าหมาย จรวดได้ไปตกและระเบิด ณ จุดอื่น หลังการโจมตีครั้งนี้ทหารพม่าบอกกับชาวบ้านว่าถ้าได้ยินเสียงปืนอีกครั้งชาวบ้านจะต้องตายและหมู่บ้านที่เหลือจะต้องถูกเผาทั้งทั้งหมด การโจมตีครั้งที่สาม เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1996 ชาวบ้านและกองกำลังยิงระเบิดตกไปที่ลานจอดเฮลิคอปเตอร์แต่ระเบิดไม่ทำงาน ส่วนระเบิดที่ทำงานไปตกที่บ้านพักคนงานบริษัท มีลูกจ้างบริษัทบางคนบาดเจ็บและเสียชีวิต หลังการโจมตีครั้งนี้ เจ้าหน้าที่บริษัทบางส่วนได้เดินทางกลับประเทศเพื่อความปลอดภัยของตน เมื่อทุกอย่างสงบลง รัฐบาลก็ส่งกำลัง

¹⁰⁹ Moe K. Tun, *The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma*, p. 12.

¹¹⁰ สาเหตุหนึ่งที่บริษัทโทแทลและไม่ยอมรับการติดต่อใดๆ จากกลุ่มต่อต้านภายในพม่าทั้งหมดก็เป็นเพราะรัฐบาลห้ามบริษัทติดต่อกลุ่มอื่นใดในประเทศเด็ดขาด มิฉะนั้นสัญญาจะยุติและบริษัทจะหมดกรรมสิทธิ์ครอบครองใดๆ ในโครงการ ทุกอย่างจะตกเป็นของรัฐบาล ซึ่งข้อตกลงนี้ระบุไว้ในสัญญาการลงทุนร่วมระหว่างรัฐบาลพม่ากับบริษัทยูโนแคลด้วย

¹¹¹ Earthrights International and Southeast Asian Information Network, *Total Denial*, p. 7.

¹¹² *Ibid.*, p. 15.

มาสังหารชาวบ้านในข้อหาให้ความร่วมมือกองกำลังกบฏไปอีกมาก¹¹³

นอกจากการโจมตีที่เกิดขึ้นทั้งสามครั้ง ทหารจากกองกำลัง KNU และ NMSP ยังได้ปะทะกับทหารพม่าที่คุ้มกันท่าอากาศยานอีกครั้งในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1998 ปรากฏว่าทหารพม่าเสียชีวิตไปหลายนายพอกๆกับทหาร KNU เอง ต่อมาในปี ค.ศ.1999 เมื่อท่าอากาศยานเริ่มใช้งานส่งก๊าซมายังประเทศไทยแล้ว รัฐบาลก็ยังเพิ่มความเข้มงวดในการปกป้องท่าอากาศยานโดยส่งกำลังไปปราบปรามกองกำลัง KNU และ NMSP ที่หลบซ่อนอยู่ตลอดแนวท่อจนถึงชายแดนไทย กองกำลังชนกลุ่มน้อยจึงอ่อนแรงลงอย่างมากและเริ่มรู้ดีแล้วว่าการใช้กำลังเข้าสู่เพื่อต่อต้านโครงการท่าอากาศยานนี้คงไม่ใช่อะไร¹¹⁴

ในส่วนของรัฐบาลผสมแห่งชาติของสหภาพพม่าซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนพม่าทั้งประเทศก็แสดงความพยายามในการคัดค้านพฤติกรรมของรัฐบาลทหารและบริษัทด้วยเช่นกัน โดยได้ติดต่อไปยังบริษัทยูโนแคลขอให้บริษัทหยุดการร่วมมือทำธุรกิจอันเลวร้ายกับรัฐบาลพม่า โดยได้พยายามชี้แจงให้บริษัท เห็นถึงผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมากที่เกิดขึ้น¹¹⁵

โดยเฉพาะนางอองซาน ซู จี ในฐานะตัวแทนของพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นพรรคที่ได้รับความสนับสนุนส่วนใหญ่ของประชาชนชาวพม่ากว่าครึ่งประเทศจนชนะการเลือกตั้งได้ออกมาประกาศผ่านสื่อไปยังบริษัท ผู้บริหารยูโนแคลว่า “พม่าในยังไม่พร้อมรับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิตขนาดใหญ่ดังเช่นอุตสาหกรรมน้ำมันที่บริษัทยูโนแคลทำอยู่ เพราะจะไม่มีผลประโยชน์ใดๆมาถึงมือชาวพม่าทั้งสิ้น การที่บริษัท ยืนยันจะอยู่ในประเทศพม่าต่อไปจึงมีแต่จะนำผลประโยชน์เข้าไปสู่มือรัฐบาลเผด็จการแล้วย้อนกลับมาเป็นผลร้ายกับประชาชนผู้บริโภค ดังนั้น หากบริษัท สนใจที่จะเข้ามาทำธุรกิจเพื่อแสวงหาผลกำไรใดๆ จากทรัพยากรในประเทศพม่า บริษัทฯ จึงควรตระหนักว่า ผู้ที่บริษัทควรตรวจสอบเรื่องการทำธุรกิจด้วยคือรัฐบาลผสมแห่งชาติของสหภาพพม่าที่เป็นตัวแทนชาวพม่าเกือบทั้งประเทศจึงจะถูกต้อง การกระทำของบริษัทในเวลานี้จึงเป็นการมองข้ามเสียงส่วนใหญ่ของประชาชนชาวพม่าเพียงเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น”¹¹⁶ นอกจากนี้นางอองซาน ซู จี ยังระบุด้วยว่า “การลงทุนของบริษัทขนาดใหญ่เช่นบริษัทยูโนแคลเป็นการสร้างรายได้ให้กลุ่มทหารที่ไม่มีความชอบธรรม บริษัทจึงมีส่วนสำคัญในการขัดขวางกระบวนการไปสู่ประชาธิปไตยของพม่า จึงขอเรียกร้องให้นานาชาติร่วมกดดันบริษัทเหล่านี้ให้ออกไปจากพม่า”¹¹⁷

¹¹³ Ibid., p. 15-16.

¹¹⁴ TED Case Studies[Online]. Available from: <http://www.american.edu/TED/burmapipeline.htm> [2006, June 24]

¹¹⁵ John Pilger, *Burma: A Cry for Freedom*[Online]. Available from: <http://www.newint.org/issue280/>[2006, June 22]

¹¹⁶ Robert Lebowitz, *Court Decision could further isolate Burma*[Online]. Available from: <http://www.asiaobserver.com/Burma/Burma-story2.htm>[2006, June 22]

¹¹⁷ Camilla Buzzi, *Burma: twelve years after 1988-a common future?* ,p. 28.

อย่างไรก็ตาม บริษัทยูนิแคลก็ยังคงยืนยันที่จะไม่ถอนการลงทุนของตนออกจากพม่าด้วยเหตุผลที่ว่า บริษัทฯ ได้ลงทุนไปมากแล้ว และต่อมาเมื่อนางอองซาน ซู จี ได้รับการปล่อยตัวจากรัฐบาลทหารพม่าชั่วคราว บริษัทฯ ยังคงแสดงท่าทีไม่พอใจต่อการที่นางซูจีได้รับอิสรภาพแม้เพียงชั่วคราวด้วย¹¹⁸

กล่าวโดยสรุป การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในพม่าซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานานหลายทศวรรษในขณะนี้กำลังยิ่งตกต่ำลงเรื่อยๆ ปัญหาสิทธิมนุษยชนในรัฐกะเหรี่ยงและมอญ รวมทั้งเมืองหรือเขตสำคัญอื่นๆ ทางตอนใต้ได้ทวีความรุนแรงขึ้น อันเป็นผลลัพท์โดยตรงจากโครงการก่อสร้างก๊าซตานาของรัฐบาลพม่าและบริษัทยูนิแคล ถึงขนาดที่องค์การนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) ระบุว่า ปี ค.ศ. 1996-1998 ที่รัฐบาลพม่าดำเนินการก่อสร้างโครงการการลงทุนขนาดใหญ่ทางตอนใต้ของประเทศ เป็นปีที่ปัญหาสิทธิมนุษยชนของพม่าอยู่ในสภาพเลวร้ายที่สุดนับแต่ที่ทหารยึดอำนาจในปี ค.ศ. 1998 เป็นต้นมา¹¹⁹ จึงไม่น่าแปลกใจว่า สำหรับชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยทั้งหลายการลงทุนของบริษัทยูนิแคลในพม่ามีความหมายตรงข้ามกับการส่งเสริมอิสรภาพและประชาธิปไตยที่พวกเขาเฝ้ารออยู่อย่างสิ้นเชิง ชาวบ้านและองค์กรชนกลุ่มน้อยต่างมีความเห็นตรงกันว่าหากไม่มีท่อก๊าซและไม่มีบริษัทยูนิแคลเข้ามาเกี่ยวพันกับชีวิตของพวกเขา ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในถิ่นที่อยู่กันมาแต่เดิมคงไม่ลุกลามรวดเร็วและรุนแรงเช่นนี้ หลายองค์กรในพม่าจึงได้เรียกร้องไปยังบริษัทยูนิแคลโดยตรงเพื่อขอเรียกร้องให้บริษัทยูนิแคลยุติการลงทุนและการมีส่วนร่วมกับรัฐบาลทหารในการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อการก่อสร้างท่อก๊าซแต่ก็ไม่เป็นผลเพราะบริษัทยูนิแคลเห็นว่าประชาชนและองค์กรเล็กๆ ที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการของบริษัทยูนิแคลจะมีอำนาจเพียงพอที่จะเป็นภัยต่อบริษัทฯ ได้ และเมื่อการก่อสร้างท่อก๊าซเสร็จสมบูรณ์ก็ปรากฏว่าบริษัทยูนิแคลสามารถผลิตก๊าซธรรมชาติได้มากถึง 700 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน ทำให้บริษัทได้กำไรมากกว่าที่บริษัทคำนวณไว้ในตอนแรกเสียด้วยซ้ำ¹²⁰ ดังนั้นทั้งที่บริษัทยูนิแคลรู้ถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นในการก่อสร้างท่อก๊าซแต่ก็ยืนยันที่จะดำเนินธุรกิจต่อไปเพื่อรักษาโอกาสในการดักตวงผลประโยชน์ และยังประกาศต่อสังคมโลกให้รับรู้ด้วยว่าบริษัทฯ ทำธุรกิจที่ชาวสะอาดให้ประชาชนในพม่ามีความสุขทั้งที่ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น และยิ่งนานวันบริษัทฯ ก็ยิ่งมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากขึ้นกับรัฐบาลพม่าเพราะบริษัทฯ ตระหนักดีว่า ตราบเท่าที่ยังคงอยู่ในพม่า รัฐบาลทหารคือแหล่งอำนาจเดียวที่ให้ความคุ้มครองแก่ตนได้ดีที่สุด และรัฐบาลพม่าเองก็เต็มใจที่จะให้การปกป้องบริษัทเพราะมี

¹¹⁸ Earthrights International and southeast Asian Information Network, *Total Denial*, p. 6.

¹¹⁹ Ken Silverstein, *The Village Voice "Local Lobbyist"*[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/a99704/msg00259.html>[2006, June 25]

¹²⁰ Daphne Eviatar, *Profits at Gunpoints*[Online]. Available from: <http://www.thenation.com/doc/20030630/eviatar>[2006, June 28]

ผลประโยชน์ตอบแทนซึ่งกันและกัน¹²¹ พฤติกรรมเช่นนี้ของบริษัทยูโนแคลทำให้บริษัทฯ ถูกขนานนามว่าเป็น “บริษัทข้ามชาติที่แย่ที่สุดในยุคสมัย”¹²²

ปรากฏการณ์รัฐบาลทหารพม่าร่วมมือกับบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่สมรู้ร่วมคิดเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและยากต่อการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นปัญหาที่เรื้อรังและรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จึงน่าจับตามองต่อไปว่าชุมชนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการยาดานาโดยตรงและองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญๆ จะเข้ามามีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมต่อชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยที่ได้รับผลกระทบจากโครงการท่อก๊าซยาดานานี้ได้หรือไม่

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹²¹ Martin Sieg, Unocal-Total Gas Pipeline and Slorc's Use of Forced labor[Online]. Available from: <http://library.wustl.edu/~listmgr/devel-I/Jan1996/0146.html>[2006, June 12]

¹²² Earth Island Joins Move to Dissolve UNOCAL[Online]. Available from: <http://www.thenation.com/doc/20030630/eviatar>[2006, June 22]

บทบาทและท่าทีของรัฐและองค์กรระหว่างประเทศ

เป็นที่ทราบกันดีว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในพม่าไม่ว่าจะเป็นการยึดอำนาจโดยปราศจากความชอบธรรมของรัฐบาลทหารหรือปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางเป็นสิ่งที่มีดำเนินมากกว่า 3 ทศวรรษ ซึ่งแม้ปัญหาเหล่านี้แม้จะเป็นปัญหาภายในของพม่า แต่ก็อยู่ในความสนใจของประเทศต่างๆ ทั้งในตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกาและกลุ่มประชาคมยุโรป และในภูมิภาคเอเชีย เช่น ประเทศไทยและอาเซียน (ASEAN) ซึ่งเป็นองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศต่างๆ อาทิ องค์การสหประชาชาติ และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ เป็นต้น ประเทศและองค์การระหว่างประเทศที่กล่าวมานี้ล้วนแต่ให้ความสนใจต่อสถานการณ์ภายในของพม่าอย่างใกล้ชิด และมีการแสดงท่าทีในลักษณะใดลักษณะหนึ่งต่อพฤติกรรมของรัฐบาลพม่ามาโดยตลอด การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพม่าจึงไม่อาจมองข้ามความสำคัญของตัวแสดงที่มีความสำคัญในระบบระหว่างประเทศเหล่านี้ได้

พม่าเป็นประเทศที่ได้รับความสนใจจากชุมชนระหว่างประเทศ การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในโครงการท่อก๊าซธรรมชาติยาดานาที่รัฐบาลพม่าให้ชื่อว่าเป็น “โครงการพัฒนาที่สำคัญที่สุด” จึงเป็นเหตุการณ์ที่ประชาคมระหว่างประเทศรับรู้ ดังนั้น ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงตัวแสดงที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้คือ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศไทย อาเซียน องค์การแรงงานระหว่างประเทศ และองค์การสหประชาชาติ ตามลำดับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าประชาคมระหว่างประเทศจะมีท่าทีและการผลักดันการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นบ้างหรือไม่ อย่างไร

4.1 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการท่อก๊าซยาดานา เนื่องจากเป็นประเทศแม่ของบริษัทโทแทลซึ่งเป็นหนึ่งในบริษัทน้ำมันที่ร่วมลงทุนกับบริษัทยูโนแคลในโครงการท่อส่งก๊าซยาดานาของพม่า

ในช่วงปี ค.ศ. 1995 หลังเกิดเหตุการณ์การกองกำลังชนกลุ่มน้อยลอบโจมตีฐานที่มั่นของทหารพม่าและอาคารที่ทำการของบริษัทยูโนแคลและบริษัทโทแทลซึ่งเป็นที่รับรู้กันไปแล้ว กระทรวงกลาโหมของฝรั่งเศส ในนามของรัฐบาลฝรั่งเศส ได้ออกมาแสดงความกังวลในความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่บริษัทโทแทลที่ส่วนใหญ่เป็นชาวฝรั่งเศส และได้เรียกขอข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการโจมตีที่เกิดขึ้นไปยังบริษัทโทแทลในพม่า แต่บริษัทโทแทลกลับนิ่งเฉยจนกระทั่งเรื่องเริ่มเงียบไป อีกเกือบหนึ่งเดือนต่อมาบริษัทโทแทลจึงได้ตอบกลับไปยังรัฐบาล

ฝรั่งเศสว่า บริษัทโทแทลเป็นหนึ่งในผู้ร่วมลงทุนของโครงการจึงไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลใดๆ ได้ ต่อมาไม่นานนักเจ้าหน้าที่จากกระทรวงกลาโหมของฝรั่งเศสได้ติดต่อมายังบริษัทโทแทลอีกครั้งเพื่อขอพบเจ้าหน้าที่บริษัท แต่บริษัทฯ ก็ยังคงตอบปฏิเสธอยู่เช่นเดิม¹ ส่วนสถานทูตฝรั่งเศสในพม่าก็ไม่ได้รับข้อมูลใดๆ จากบริษัทโทแทลเช่นกัน² และบริษัทโทแทลได้รายงานไปยังสถานทูตฝรั่งเศสประจำประเทศพม่าโดยระบุว่าโครงการก่อสร้างไม่มีปัญหาเกิดขึ้น ทั้งบริษัทโทแทลและบริษัทยูโนแคลจ่ายค่าแรงงานให้ชาวบ้านที่มาก่อสร้างครบทุกคน³

แม้บริษัทโทแทลจะหาทางหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลใดๆ ตามที่รัฐบาลฝรั่งเศสขอ แต่ทางการฝรั่งเศสเองก็ไม่ได้ดำเนินการกดดันบริษัทโทแทลแต่อย่างใด ทั้งยังออกแถลงการณ์ระบุว่า การร่วมลงทุนด้านพลังงานของบริษัทฝรั่งเศสเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศพม่าอย่างมาก⁴

อย่างไรก็ตาม ต่อมารัฐบาลฝรั่งเศสก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 1 ชุด เพื่อติดตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในการลงทุนสร้างท่อส่งก๊าซยาดานา (The French Parliamentary Mission investigating the Yadana Project) จากผลการรวบรวมข้อมูลของคณะกรรมการชุดนี้ ได้ข้อสรุปชัดเจนว่า การโจมตีดังกล่าวเกิดขึ้นจริง โดยเป็นปฏิบัติการต่อต้านจากกองกำลังและชาวบ้านบางส่วนที่ไม่อาจอดทนต่อการบังคับใช้แรงงานและการกดขี่ทุกรูปแบบของทหารได้⁵ การลงทุนโครงการนี้จึงมีปัญหา และคณะกรรมการยังได้ข้อสรุปว่า บริษัทโทแทลของฝรั่งเศสและบริษัทยูโนแคลของสหรัฐอเมริกาได้ประโยชน์จากการกระทำของทหารพม่าในพื้นที่ก่อสร้าง คณะกรรมการจึงไม่เห็นด้วยกับการลงทุนของทั้งสองบริษัท⁶ อย่างไรก็ตาม แม้ผลการตรวจสอบของคณะทำงานที่รัฐบาลฝรั่งเศสตั้งขึ้นมาจะสรุปชัดเจนเช่นนั้น รัฐบาลฝรั่งเศสเองก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆ กับบริษัทโทแทลของประเทศตน จะมีก็แต่เพียงกระทรวงการต่างประเทศของฝรั่งเศสที่ติดต่อไปยังบริษัทโทแทลในปี ค.ศ.2000 เพื่อขอให้ปรับปรุงภาพพจน์ของบริษัทฯ เกี่ยวกับการลงทุนในพม่าให้ดีขึ้นเท่านั้น สาเหตุที่รัฐบาลฝรั่งเศสไม่ใช้นโยบายบีบบังคับให้บริษัทโทแทลทบทวนการ

¹ สาเหตุที่บริษัทโทแทลไม่ยินยอมพบและให้ข้อมูลหน่วยงานที่แม้จะเป็นของประเทศตน ประการหนึ่งก็เป็นเพราะหากบริษัทให้ข้อมูลแก่คนภายนอกหรือกระทำการใดให้กระทบต่อโครงการ สัญญาการลงทุนอาจะยุติและทุกอย่างจะตกเป็นของรัฐบาลพม่า ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทก่อนหน้า

² Earthrights International and Southeast Asian Information Network, *Total Denial* (Rangoon: Earthrights International and Southeast Asian Information Network, 1996), pp.15-16.

³ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma* (Chiangmai: 2003), p. 94.

⁴ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, “หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน,” *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 3.

⁵ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma*, p. 61.

⁶ Ibid., p. 161.

ลงทุนในพม่าก็เพราะรัฐบาลฝรั่งเศสตระหนักดีว่าโครงการยาดานาเป็นโครงการที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงมากโครงการหนึ่ง

นอกจากนี้ ท่าทีของรัฐบาลฝรั่งเศสที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ในปี ค.ศ.1997-1998 ที่ประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปกำลังพิจารณาจะตัดสินใจประกาศใช้มาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจที่รุนแรงขึ้นกับพม่า ฝรั่งเศสเป็นประเทศเดียวที่คัดค้านข้อเสนอการคว่ำบาตรของสหภาพยุโรปต่อพม่า⁷ ในขณะที่อังกฤษ สวีเดน เดนมาร์ก และเนเธอร์แลนด์เรียกร้องให้ใช้มาตรการคว่ำบาตรต่อพม่าให้รุนแรงขึ้นกว่าที่สหภาพยุโรปใช้อยู่ก่อนแล้ว⁸ อย่างไรก็ตามแม้สหภาพยุโรปจะกดดันพม่าด้วยการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ แต่ในความเป็นจริงแล้วประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปแทบทุกประเทศยังคงทยอยเข้าไปลงทุนในพม่าอย่างต่อเนื่อง แรงกดดันของมาตรการต่างๆ ที่สหภาพยุโรปใช้กับพม่าจึงมิได้ก่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้อย่างแท้จริง⁹

4.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในยุคหลังสงครามเย็น กล่าวคือหลังเริ่มต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาได้ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศอย่างเต็มตัว สหรัฐอเมริกากำหนดหลักการในการดำเนินความสัมพันธ์กับนานาประเทศไว้หลายประการ ที่สำคัญได้แก่ การส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด (Market-oriented Economy) การส่งเสริมและแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนและความขัดแย้งด้านเผ่าพันธุ์และเชื้อชาติ สนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิทธิมนุษยชนเป็นประเด็นสำคัญที่สุดข้อหนึ่งในนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้ระบุถึงสิทธิมนุษยชนในนโยบายต่างประเทศว่า สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ และถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเป็นประชาธิปไตยและเอื้ออำนวยต่อสันติภาพและเสถียรภาพของโลก¹⁰ สหรัฐอเมริกาจึงต้องเป็นผู้นำในการแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของตนในการส่งเสริมเสรีภาพ และพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศต่างๆ ด้วยเหตุนี้ สหรัฐอเมริกาจึงมักเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศที่มีปัญหาที่กล่าวมานี้เกิดขึ้น

⁷ ผู้วิจัยจะไม่กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการของสหภาพยุโรปต่อพม่าเนื่องจากไม่ใช่ประเด็นหลักที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ต้องการศึกษา

⁸ Morten B. Pedersen, *Burma-Myanmar: strong regime, weak state?* (Adelaide, SA: Crawford House Publishing, 2000), p.198.

⁹ พรพิมล ตริโชติ, “มุมมองตะวันออกและตะวันตกต่อปัญหาพม่า,” *มติชนสุดสัปดาห์* 1032 (29 พฤษภาคม 2543): 91.

¹⁰ กิตติภัทร วีระเดชะ, “ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน: ศึกษากรณีนโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนระหว่าง ค.ศ. 1989-1998,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 24.

นโยบายของสหรัฐที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อนำมาใช้กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยรวมได้มุ่งเน้นไปที่ 1) นโยบายส่งเสริมสิทธิมนุษยชน 2) นโยบายส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย 3) นโยบายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4) นโยบายการค้า และ 5) นโยบายต่อต้านยาเสพติด หากพิจารณาตามนี้ จะเห็นได้ว่าทุกนโยบายของสหรัฐล้วนกระทบต่อพม่าทั้งสิ้น¹¹ และสหรัฐอเมริกาเองก็แสดงความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่าให้ได้ ดังนั้นการพิจารณาว่าประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีบทบาทและทำได้อย่างไรต่อปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นโครงการท่อก๊าซยาดานาจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อสหรัฐอเมริกาเป็นหนึ่งในประเทศแม่ของบริษัทที่เข้ามาลงทุนคือบริษัทยูโนแคล ที่เป็นบริษัทที่มีบทบาทสำคัญร่วมกับรัฐบาลทหารในโครงการนี้

สหรัฐอเมริกาได้พยายามสร้างแรงกดดันทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจต่อรัฐบาลทหารพม่ามานานแล้ว ในทางการเมืองสหรัฐอเมริกามีวิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น การห้ามทหารและผู้นำพม่าเดินทางเข้าประเทศ การประณามรัฐบาลพม่าอย่างรุนแรงต่อสังคมโลก การเรียกร้องให้องค์การสหประชาชาติมีมติในการกดดันพม่า เป็นต้น ในทางเศรษฐกิจก็เช่นกัน สหรัฐอเมริกาก็ดำเนินนโยบายกดดันพม่าโดยใช้วิธีการลดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพม่าลงรวมทั้งคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อพม่า (Economic Sanction) ด้วยเหตุผลที่ว่ารัฐบาลพม่ามีความก้าวหน้าน้อยมากในการปรับปรุงสิทธิมนุษยชนภายในประเทศให้ดีขึ้น การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจถือเป็น “เครื่องมือสำคัญที่สุด” อันหนึ่ง ที่สหรัฐอเมริกาเชื่อว่าจะสามารถกดดันให้รัฐบาลพม่าเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนและทำให้สภาพแวดล้อมด้านสิทธิมนุษยชนของประชาชนพม่าดีขึ้นได้¹²

ในปี ค.ศ. 1997 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐบาลพม่าดำเนินการสร้างท่อก๊าซยาดานาทางตอนใต้ของประเทศ เป็นปีที่สภาพปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่าเลวร้ายมาก ในปีนั้นสหรัฐอเมริกาได้เริ่มพิจารณาทบทวนนโยบายต่อพม่าว่าควรจะดำเนินไปในทิศทางใด โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่าสหรัฐอเมริกาคงจะใช้วิถีทางการทูตในการเจรจากับพม่า หรือควรจะใช่วิธีการลงโทษด้วยการหามาตรการที่เข้มงวดยิ่งขึ้นโดยการคว่ำบาตรเพื่อโดดเดี่ยวพม่า ในขั้นแรกวุฒิสมาชิกจำนวนหนึ่งได้เสนอให้รัฐบาลปิด คลินตัน ประกาศถอนการลงทุนของสหรัฐอเมริกาในพม่าทั้งหมด รวมทั้งความช่วยเหลือทุกรูปแบบทันที ข้อเสนอดังกล่าวนี้น่าจะทำให้บริษัทยูโนแคลของสหรัฐที่กำลังมีปัญหาเกี่ยวพันกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าถอนตัวออกมา¹³ เมื่อรัฐสภาสหรัฐฯ เริ่มถกเถียงกันเพื่อหาข้อสรุป บริษัทยูโนแคลได้ติดต่อไปยังรัฐบาลสหรัฐเพื่อขอให้รัฐบาลสหรัฐระงับมาตรการ

¹¹ ประพาส ลิมปะพันธุ์, “ท่าทีของบางประเทศต่อพม่า,” *รัฐจักพม่า* 6 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2540): 3.

¹² DLA Piper Rudnick Gray Cary, *Threat to the Peace: A Call for the UN Security Council to Act in Burma* (Washington, D.C.: 2005), p. 40.

¹³ Martin Sieg, *Unocal-Total Gas pipeline and Slorc's use of Forced Labor*[Online]. Available from: <http://library.wustl.edu/~listmgr/devel-I/Jan1996/0146.html>[2006, July 17]

ดังกล่าวเพราะจะกระทบต่อการลงทุนของสหรัฐฯ หลายโครงการในพม่า โดยเฉพาะโครงการขุดเจาะน้ำมันของบริษัทยูโนแคลที่มีเม็ดเงินลงทุนไปจำนวนมากแล้ว¹⁴ หลังจากนั้นไม่นานประธานาธิบดีบิล คลินตันได้แสดงความไม่เห็นด้วยที่สภาจะออกกฎหมายให้ถอนการลงทุนของสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากพม่า¹⁵ แต่ต้องการให้ใช้มาตรการคว่ำบาตรที่ยังคงรักษาประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาที่มีอยู่ในพม่าไว้ ในที่สุดกฎหมายการคว่ำบาตรของสหรัฐอเมริกาจึงผ่านรัฐสภา ด้วยเหตุผลที่ว่าพม่ายังคงไม่เป็นประชาธิปไตยและยังคงมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและบังคับใช้แรงงานพลเมือง แต่มาตรการคว่ำบาตรที่รัฐสภาสหรัฐฯ จะให้ใช้กับพม่าเป็นมาตรการการคว่ำบาตรแบบ “มีเงื่อนไข” กล่าวคือ รัฐบาลสหรัฐฯ จะห้ามไม่ให้บริษัทของอเมริกาที่ยังไม่ได้เข้าไปลงทุนในพม่าเข้าไปเปิดการลงทุนใหม่ๆ ในอนาคตเท่านั้น ส่วนบริษัทที่ดำเนินการอยู่ในพม่าอยู่แล้วรัฐบาลจะปล่อยให้ทำธุรกิจต่อไปได้ตามปกติ¹⁶ และมาตรการคว่ำบาตรของสหรัฐฯ ในครั้งนี้ ได้หันไปมุ่งเน้นในด้านอื่นๆ แทน เช่น จำกัดการค้าระหว่างสหรัฐฯ-พม่า จำกัดการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการปราบปรามยาเสพติด ดังนั้น การประกาศคว่ำบาตรพม่าทางเศรษฐกิจจึงไม่มีผลกระทบต่อการลงทุนของบริษัทยูโนแคลและโครงการยาดานาเลย¹⁷

อย่างไรก็ตาม ด้วยแรงกดดันจากการประกาศคว่ำบาตรพม่าของรัฐบาลสหรัฐฯ ผนวกเข้ากับการเคลื่อนไหวกดดันของกลุ่มประชาสังคมต่างๆ ที่ร่วมเรียกร้องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในพม่า ได้ส่งผลให้บรรษัทข้ามชาติหลายบริษัทน้ำมันที่เข้าไปลงทุนในพม่าอยู่ก่อนแล้ว ถอนการลงทุนออกจากพม่าไป อาทิ บริษัทอาร์โก (Arco) เลิกต่อสัญญาการสำรวจก๊าซธรรมชาติ บริษัทเทกซาโก้ (Texaco) ถอนตัวจากการขุดเจาะน้ำมันบนบก บริษัทพรีเมียร์ ออยล์ (Premier Oil) ของอังกฤษนั้นต้องถอนตัวเพราะแรงกดดันจากการประท้วงโดยกลุ่มสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ยังมีการประท้วงในนอร์เวย์ ซึ่งส่งผลให้บริษัทน้ำมันร่วมทุนนอร์เวย์-อังกฤษ (The Anglo-Norwegian Engineering Group Kvaerner ASA) ประกาศถอนตัวออกจากพม่าทันที¹⁸ นอกจากนี้บริษัทอื่นๆ อีกจำนวนมาก เช่น บริษัท Levi Strauss , Pepsi , Reebok international , Lizz Claiborne และ Eddie Bauer ก็ถอนตัวออกไปเพราะแรงกดดันจากรอบด้านรวมทั้งความกังวลต่อภาพพจน์ของบริษัทหากบริษัทจะยังคงอยู่ในพม่าต่อไป¹⁹ ผู้บริหารของหลายบริษัทที่ตัดสินใจถอนตัวออกจากพม่ากล่าวตรงกันว่า สภาพการณ์ในพม่าขณะนั้นไม่เหมาะสมที่จะทำการ

¹⁴ The Nation, *Slorc May Be in Albright's Gun Sight*[Online]. Available from: http://www.burmanet.org/bnn_archives/a997/bnn0197n604.txt[2006,July 19]

¹⁵ Ken Silverstein, *The Village Voice "Local Lobbyists"*[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg_burma/archives/199704/msg00259.html - 14k -[2006,July 15]

¹⁶ “สหรัฐฯ แหย่ผอนแผนกดดันพม่าขึ้นเนตผ่านแคชชิ่งแบบจำกัด,” *ผู้จัดการรายวัน* (27-28 กรกฎาคม 2539): 3.

¹⁷ ประพาส ลิมปะพันธุ์, “ท่าทีของบางประเทศต่อพม่า,” *รัฐจักพม่า* 6 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2540): 3.

¹⁸ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, “หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน,” *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 30.1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 2-3.

¹⁹ “การคว่ำบาตรพม่าทางเศรษฐกิจ,” *ผู้จัดการรายวัน*, (24 กรกฎาคม 2546): 2.

ลงทุนเพราะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรต่อชาวพม่า ดังนั้นในเมื่อหลายบริษัทที่ทำธุรกิจเ็นพม่าได้ ตัดสินใจออกมาจากพม่าแล้ว บริษัทที่ยังเหลืออยู่ก็ควรคำนึงถึงศีลธรรมและความเหมาะสม และ รีบออกมาจากพม่าโดยเร็วเช่นกัน²⁰ อย่างไรก็ตาม บริษัทยูนิแคล บริษัทโทแทล และบริษัทฮัลลิ - เบอर्टัน กลับไม่ยอมถอนการลงทุนออกจากพม่า แม้จะมีเสียงประณามคัดค้านจากภาคต่างๆ โดยบริษัทเหล่านี้ โดยเฉพาะบริษัทยูนิแคลได้สร้างคำอธิบายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางธุรกิจ และเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนว่า การกีดกันพม่าไม่มีประโยชน์ บริษัทฯ กำลังทำในสิ่งที่ ควรทำ เพราะการลงทุนของบริษัทในพม่าจะช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และยังเป็น เสมือน “หน้าต่าง” บานสุดท้ายให้พม่าเชื่อมกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและโลกตะวันตกได้ โครงการ สำรอกน้ำมันและท่อส่งก๊าซนี้จึงเป็นทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องแล้ว และยังประณามการคว่ำบาตร ของรัฐบาลของประเทศตนว่าเป็นนโยบายที่ใช้ไม่ได้ ทั้งยังยืนยันด้วยว่า ถึงแม้จะมีการคว่ำบาตร แต่บริษัทยูนิแคลก็ยังคงดำเนินโครงการของบริษัทในพม่าต่อไปเช่นเดิม²¹ และเมื่อบริษัทอื่นๆ ของ สหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตกบางประเทศทยอยถอนตัวออกไปแล้ว บริษัทยูนิแคลที่ยังคงอยู่ ในพม่าจึงกลายเป็นบริษัทที่มีทุนสูงที่สุดในพม่า²² ผลลัพธ์ของการใช้นโยบายคว่ำบาตรของ สหรัฐอเมริกาต่อพม่าก็คือ นอกจากจะไม่ช่วยแก้ปัญหาระดับนี้ได้ตรงจุดแล้ว ในทางตรงกันข้ามยัง ทำให้ประชาชนพม่าที่ทำงานภาคธุรกิจเ็นเขตเมืองได้รับผลกระทบมากขึ้นไปอีก²³

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ แม้บริษัทจะมีท่าทีที่แข็งกร้าว อีกทั้งยังออกมาวิจารณ์นโยบายของ รัฐบาลอย่างรุนแรง แต่สหรัฐอเมริกาไม่ได้ดำเนินการใดๆ ที่จะผลักดันให้บริษัทยูนิแคลและ บรรษัทอื่นที่เหลือนอยู่ถอนการลงทุนหรือยุติการทำธุรกิจเ็นพม่า²⁴ ทั้งที่รัฐบาลสหรัฐอเมริการู้และ ตระหนักมาโดยตลอดว่าบริษัทยูนิแคลที่ออกมาวิจารณ์นโยบายนั้นมีส่วนร่วมรู้เห็นในปัญหาการ

²⁰ John Pilger, *A cry for freedom*[Online]. Available from: <http://www.newint.org/issue280/keynote.html> [2006, July 21]

²¹ “สหรัฐฝันค้างคว่ำบาตรพม่าไม่หวั่นเหมือนที่คิด”, *กรุงเทพธุรกิจ* (28 เมษายน 2543): 27.

²² Ken Silverstein, *The Village Voice* “Local Lobbyists”[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199704/msg00259.html - 14k - [2006, July 15]

²³ นักธุรกิจชาวพม่าจำนวนมากมีความเห็นตรงกันว่า นอกจากมาตรการคว่ำบาตรที่สหรัฐใช้กับพม่าจะไม่ช่วยในเรื่อง สิทธิมนุษยชนแล้วยังก่อให้เกิดผลเสียต่อประชาชนพม่าอีก กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาไม่ได้ห้ามการลงทุนในภาคที่มีปัญหา แต่กลับ ห้ามการลงทุนในภาคธุรกิจที่ตั้งเ็นเขตเมือง เช่น ธุรกิจสิ่งทอ นักธุรกิจพม่าคนหนึ่งให้สัมภาษณ์สื่อไว้ว่า “ผมอยากให้คุณได้เห็นเด็ก สาววิ่งร้องไห้ตอนที่โรงงานทอผ้าแห่งหนึ่งถูกประกาศปิดเ็นวันก่อน การตัดสินใจของสหรัฐครั้งนี้จะไม่กระทบพวกผู้นำทหารมาก อย่างที่สหรัฐคิด รัฐบาลพม่าไม่ได้ประโยชน์นักจากอุตสาหกรรมนี้ เพราะทหารยังมีธุรกิจน้ำมันใหญ่ๆ อยู่ แต่มันจะกระทบ ประชาชนรุนแรงมากกว่าที่พวกเขาคิด” การคว่ำบาตรของสหรัฐจึงถูกมองจากนักวิชาการจำนวนไม่น้อยว่าเป็นวิธีการที่สหรัฐใช้ บ่อยเกินไป ไม่ช่วยแก้ปัญหา เป็นวิธีการที่ราคาถูกแต่สร้างความสูญเสียสูงต่อประชาชนมากกว่าต่อกลุ่มผู้ปกครอง และรัฐบาลพม่า เองก็ไม่สนใจในมาตรการของรัฐบาลสหรัฐมากนัก เพราะผู้นำทหารในรัฐบาลพม่ามองว่ามาตรการใดๆ ของสหรัฐที่อ้างเรื่องสิทธิ มนุษยชนคือข้ออ้างในการแทรกแซงกิจการของพม่า และรัฐบาลพม่าก็ยอมรับไม่ได้ด้วยที่ชาติตะวันตกจะเข้ามาบีบบังคับตนให้ทำ ตามต้องการ

²⁴ Mon Information Service (Bangkok), *Life in the country: Continued human rights violations in Burma*, p.

ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ทั้งนี้ก็เพราะหลายหน่วยงานของสหรัฐไม่ว่าจะเป็น กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงแรงงาน สถานทูตสหรัฐในพม่า สถานทูตสหรัฐในประเทศไทย อดีตทูตสหรัฐประจำพม่า รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านพม่าของสหรัฐหลายคนต่างก็ออกรายงานหลายฉบับและได้ข้อสรุปตรงกันว่า โครงการท่อส่งก๊าซยาดานาที่บริษัทบริษัทยาโนแคลทำอยู่นั้นมีปัญห การละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการบังคับใช้แรงงานที่ทั้งทหารและบริษัทต่างรับรู้ การที่รัฐบาลสหรัฐจะอ้างว่าไม่รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปได้ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งได้ว่า ทั้งที่ รัฐบาลสหรัฐรู้ดีถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เคราะห์ร้ายชาวพม่าแต่ก็ไม่ได้ดำเนินการอะไรกับบริษัท ขนาดใหญ่ของตน เท่ากับว่าที่จริงแล้วรัฐบาลสหรัฐยืนขาต่อความทุกข์ทรมานของชนกลุ่มน้อย²⁵ และไม่จริงใจต่อการกดดันพม่าอย่างที่แสดงเจตนารมณ์และเรียกร้องให้นานาประเทศปฏิบัติตาม ด้วย

กล่าวโดยสรุป ในขณะที่สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังในฐานะ ประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่เป็นผู้นำในการผลักดันหลักการดังกล่าวอีกทั้งยังต้องการแสดงให้ ประเทศที่ด้อยพัฒนากว่ายอมรับแนวคิดทางสิทธิมนุษยชนของตน สหรัฐอเมริกาก็ยังต้อง ระมัดระวังไม่ให้เสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจำนวนมหาศาลไปด้วย²⁶ นโยบายของประเทศ สหรัฐอเมริกาต่อรัฐบาลทหารของพม่าโดยแท้จริงแล้วก็ยังคงอยู่ใต้อิทธิพลของผลประโยชน์²⁷ ดัง เห็นได้จากการที่สหรัฐละเว้นการปฏิบัติในกรณีบริษัทบริษัทยาโนแคลในพม่าในขณะนี้ยังคงเรียกร้องให้ ประเทศอื่นกดดันพม่าให้มากขึ้น

4.3 ประเทศไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการท่อส่งก๊าซยาดานาโดยตรง ทั้ง ในฐานะผู้ร่วมลงทุนและผู้รับซื้อก๊าซธรรมชาติจากรัฐบาลพม่า นอกจากนั้นยังมีส่วนสัมพันธ์กับ ปัญหาอื่นๆของพม่าในฐานะที่เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์กับพม่ามายาวนานและมี พรมแดนติดกับพม่าอีกด้วย

รัฐบาลไทยในช่วงสงครามเย็นยังไม่ไว้วางใจรัฐบาลพม่าที่มีอุดมการณ์การปกครอง แตกต่างจากไทย แต่ต่อมาแนวความคิดเช่นนี้ได้เปลี่ยนไปเมื่อสงครามเย็นยุติลง และรัฐบาลไทย มุ่งใช้เศรษฐกิจนโยบายต่างประเทศ ทำให้รัฐบาลไทยมีทัศนคติต่อพม่าว่า ระบอบการปกครอง ของพม่าก็เป็นเรื่องภายในของพม่าที่ไม่มีผลกระทบต่อไทยแต่อย่างใด ทำให้รัฐบาลไทยในระยะ

²⁵ Ibid.

²⁶ กิตติภัทร วีระเตชะ, “ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชน: ศึกษากรณี นโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนระหว่าง ค.ศ. 1989-1998,” หน้า 154.

²⁷ พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า

หลังนับตั้งแต่พม่าเริ่มดำเนินนโยบายเปิดประเทศทางเศรษฐกิจเริ่มให้ความสำคัญกับการมีสัมพันธอันดีกับพม่า²⁸ จากจุดเริ่ม ต้นนี้เองที่ทำให้ไทยและพม่าหันมามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นในต้นทศวรรษที่ 1990 ที่พม่าเปิดประเทศ สาเหตุที่ทำให้ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างรวดเร็วได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผลประโยชน์และเป้าประสงค์ค่อนข้างสอดคล้องกัน คือ ในส่วนของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นตัวหลักตามที่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้แถลงไว้ ในส่วนของพม่าเองก็จำเป็นต้องปฏิรูปเศรษฐกิจของตนจึงต้องการเม็ดเงินจากประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิดด้วย นอกจากนี้ พม่าต้องการผูกมิตรกับไทย เพราะต้องการให้ไทยให้ความร่วมมือในการกดดันกองกำลังชนกลุ่มน้อย ประชาชน และนักศึกษาพม่าที่หนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก²⁹ ซึ่งความต้องการข้อนี้ของพม่าก็ได้รับการตอบรับจากไทยเป็นอย่างดี เพราะไทยได้ยืนยันถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่จะไม่ให้ความช่วยเหลือแก่กองกำลังชนกลุ่มน้อยของพม่าและจะพยายามสกัดกั้นไม่ให้ชนกลุ่มน้อยที่มีที่พำนักอยู่ในประเทศไทยสร้างปัญหาให้แก่รัฐบาลพม่าด้วย³⁰ ไทยจึงเข้าไปมีความสัมพันธ์กับพม่าในเชิงธุรกิจอย่างแนบแน่นนับตั้งแต่ปี 1988 เป็นต้นมา และนโยบายนี้ก็ได้รับการสนับสนุนและรับช่วงต่อกันมาโดยรัฐบาลไทยหลังจากนั้น ไม่ว่าจะเป็นสมัยของนายกรัฐมนตรีนานันท์ ปันยารชุน(ค.ศ.1991-1992) พลเอกสุจินดา คราประยูร(ค.ศ.1992) และนายชวน หลีกภัย(ค.ศ.1992-1995) ซึ่งเป็นสมัยที่เกิดโครงการท่อก๊าซร่วมกับพม่า จนถึงปัจจุบัน³¹

กล่าวสำหรับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-พม่าในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน นักธุรกิจไทยได้เข้าไปลงทุนในกิจการต่างๆ ในพม่าเป็นจำนวนมาก ทั้งรัฐบาลของนายอานันท์ยังได้ลงนามบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางการค้าระหว่างไทยกับพม่า จากนั้นในรัฐบาลชุนดาชาน หลีกภัย ซึ่งมองว่าพม่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงสำหรับการลงทุนของไทยก็ยังคงมุ่งดำเนินนโยบายต่อพม่าในลักษณะที่ไม่แตกต่างจากแนวนโยบายของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน เท่าไรนัก สำหรับนโยบายต่อพม่าของนายชวน หลีกภัย มี

²⁸ เฉนิภา บุญมาคลี่, “นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 48.

²⁹ พรพิมล ตรีโชติ, ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในรอบ 50 ปี (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 33.

³⁰ เฉนิภา บุญมาคลี่, “นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ,” หน้า 50.

³¹ พรพิมล ตรีโชติ, ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในรอบ 50 ปี, หน้า 34.

สาระสำคัญดังต่อไปนี้คือ³²

1. ไทยยึดหลักไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศเพื่อนบ้าน
2. ไทยมีความจำเป็นต้องเปิดช่องทางในการติดต่อกับพม่าไว้อย่างถาวร และ
3. ไทยสนับสนุนให้พม่าได้สัมผัสโลกภายนอกให้มากขึ้น

นอกจากนั้น รัฐบาลนายชวณ หลีกภัย ยังได้แถลงถึงทัศนคติบางประการในการดำเนินความสัมพันธ์กับพม่าไว้ ดังนี้³³

1. ในปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่า นั้น รัฐบาลไทยให้ความสำคัญและมีความปรารถนาจะเห็นว่า ทุกสังคมเคารพ ปฏิบัติและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในสังคมของตนให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยเห็นว่า หลักการสิทธิมนุษยชนของแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ดังนั้น ในกรณีของพม่า นี้ จึงเห็นว่า ประเทศต่างๆ อยู่ในวิสัยที่จะส่งเสริมให้รัฐบาลพม่าเคารพหลักการสิทธิมนุษยชน แต่ไม่เห็นด้วยที่ประเทศต่างๆ จะบีบบังคับ หรือกดดันให้รัฐบาลพม่าปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนตามบรรทัดฐานภายนอก

2. รัฐบาลไทยเห็นว่า ในฐานะประเทศภายนอก ไทยจำเป็นต้องระมัดระวังในการที่จะเข้าไปมรบบทบาทเพื่อคลี่คลายหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ในพม่า และต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของประเด็นเกี่ยวกับอธิปไตยของพม่าด้วย ประเทศต่างๆ อาจส่งสัญญาณให้พม่าทราบได้ด้วยการสนับสนุนในสิ่งที่เห็นว่ารัฐบาลพม่าทำถูกต้องและไม่ให้การสนับสนุนในสิ่งที่เห็นว่าไม่เหมาะสม แต่ประเทศต่างๆ คงไม่อยู่ในวิสัยที่จะเข้าไปแทรกแซงหรือบีบบังคับให้รัฐบาลพม่า

3. ไทยมีความเห็นว่าพม่าเป็นสังคมปิด และมีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองมาเป็นเวลานาน ประชาชนพม่าจึงเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ดังนั้น การกดดันทางเศรษฐกิจจากภายนอกต่อพม่า เพื่อให้รัฐบาลพม่ายอมปฏิรูปทางการเมืองไม่น่าจะได้ผล ตรงกันข้ามจะยิ่งเป็นการผลักดันพม่าให้โดดเดี่ยวตนเองหรือหันไปพึ่งพาประเทศมหาอำนาจประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป ซึ่งอาจกระทบถึงความมั่นคงของภูมิภาค

นายชวณ หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้กล่าวว่า “.. นโยบายของเราเป็นลักษณะสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการเปิดประตูให้ไทยกับพม่ามีโอกาสร่วมมือกันมากขึ้น การใช้นโยบายให้เป็นผลก็คือให้เขามีโอกาสในการรับรู้ ไม่ใช่ไปบีบอะไรเขา...”³⁴ นอกจากนี้ นาวาอากาศตรีประสงค์ สุนศิริ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ได้ให้ความหมายของที่ไทยจะเป็น

³² ไคริน เฟื่องเกษม, “นโยบายต่างประเทศและการตอบสนองผลประโยชน์ของชาติ : การวิเคราะห์ผลงานด้านการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลชวณ หลีกภัย (ตุลาคม พ.ศ. 2535-2536),” ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : นโยบายต่างประเทศยุคโลกาภิวัตน์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538), หน้า 8-9 อ้างจากคำกล่าวของนาวาอากาศตรีประสงค์ สุนศิริ, 16 สิงหาคม 2536, หน้า 1.

³³ แถลงการณ์ของรัฐบาลต่อปัญหาพม่า. เอกสารข่าวกระทรวงการต่างประเทศ. 10 มิถุนายน 2536.

³⁴ สรุปจากคำแถลงในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 27 ใน กรุงเทพฯ, ไทยรัฐ(23 กรกฎาคม 2537):

“เพื่อนบ้านที่ดี” ตอบพม่าไว้ว่า “...ประเทศไทยจะไม่แทรกแซงในเรื่องปัญหาการเมืองและช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน”³⁵

จากนโยบายของไทยดังกล่าว เห็นได้ชัดเจนว่าไทยมุ่งเน้นในเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพม่ามากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการผลักดันปัญหาสิทธิมนุษยชน นโยบายของไทยมีลักษณะคล้ายตามความต้องการพม่าเพราะไทยต้องการรักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับพม่าไว้เพื่อไม่ให้เสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น นโยบายและการปฏิบัติต่อผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าจึงไม่มีลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อคนเหล่านั้นมากนัก แม้ว่าจะมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มองค์กรสิทธิมนุษยชน เช่น กลุ่ม Human Rights Watch Asia รวมทั้งกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยต่างๆ ในประเทศไทย ว่านโยบายของไทยที่พยายามเข้าไปผูกพันกับพม่านั้นเป็นไปเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในพม่า โดยปราศจากการมองด้านสิทธิมนุษยชน ทั้งที่ชาวพม่าหรือชนกลุ่มน้อยที่ต้องอพยพออกมาก็เป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านั้นด้วย แต่รัฐบาลไทยก็ยังย่ำจุดยืนเดิมที่จะไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการใดๆ ของประเทศพม่า³⁶

สำหรับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโครงการท่อส่งก๊าซยาดานานั้น ก่อนที่บริษัท ปตท. ของไทยจะเข้าไปลงทุนในพม่า บริษัทฯ ได้ทำการประเมินแล้วและตระหนักดีว่าการลงทุนในพื้นที่ที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่อาจเกิดปัญหาขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อโครงการร่วมทุนชุดนี้จะน้ำมันในแหล่งยาดานาได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลแล้ว บริษัท ปตท. จึงได้ขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานด้านทหารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกองทัพพร้อมจะให้การสนับสนุนในโครงการนี้ของรัฐบาล³⁷ โดยก่อนที่การสร้างท่อก๊าซจะเริ่มขึ้น กองพลทหารราบที่ 9 ซึ่งรับผิดชอบชายแดนฝั่งตะวันตก ในนามของกองทัพไทย ได้ช่วยเหลือรัฐบาลพม่าในการกดดันกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่ต่อต้านรัฐบาลพม่าให้ยินยอมวางอาวุธและลงนามในสัญญาหยุดยิงกับรัฐบาลพม่า ต่อมาในปี ค.ศ. 1996 เมื่อทหารพม่าประสบอุปสรรคในการเข้าไปยังพื้นที่บางจุดที่กองกำลังชนกลุ่มน้อยครอบครองอยู่ กองทัพพม่าก็ได้ติดต่อขอความร่วมมือมายังกองพลทหารราบที่ 9 ของไทยเพื่อให้โครงการเดินทางต่อไปได้โดยเร็วที่สุด ฝ่ายไทยได้ส่งตัวแทนเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่และทหารอีกกว่า 30 นายเข้าไปในเขตมะริด-ทวาย และจุดที่ใกล้ชายแดนไทยเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางการรบ อาวุธยุทโธปกรณ์ และที่มั่นของกองกำลังชนกลุ่มน้อย จากนั้นจึงได้มอบข้อมูลดังกล่าวให้แก่รัฐบาลพม่าเพื่อเตรียมการปราบปรามต่อไป นอกจากนี้กองกำลังทหารราบที่ 9 ของไทยยังช่วยเหลือรัฐบาลพม่าปราบปรามกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่ขัดขวางการก่อสร้างท่อก๊าซโดยทางอ้อมด้วยการจำกัดการส่ง

³⁵ นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ, คำแถลงในการสัมมนา เรื่องการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่ห้องประชุมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 25 สิงหาคม 2536.

³⁶ ทวี อร่วมเรื่องกุล, “นโยบายของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์: ศึกษาการดำเนินนโยบายการเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ. 2534-2537,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิตย์ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 32.

³⁷ Burma Issues, Human Rights[Online]. Available from: [http://www.burmaissues.org/En/Newsletter/BINews 1994-04.php\[2006,July 15\]](http://www.burmaissues.org/En/Newsletter/BINews 1994-04.php[2006,July 15])

อาหารและยาไปยังเขตที่กองกำลังกะเหรี่ยง (KNU) มีอำนาจอยู่ พร้อมยังให้ความมั่นใจรัฐบาลพม่าว่าฝ่ายไทยจะไม่อนุญาตให้กองกำลังฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพม่าเข้ามาดำเนินการต่อสู้ใดๆ ในเขตแดนไทยได้ และหากมีชนกลุ่มน้อยที่อพยพหนีมายังเขตแดนไทย ไทยก็จะดำเนินการส่งกลับทันที³⁸ ซึ่งความร่วมมือของกองทัพไทยในครั้งนั้นได้รับการยืนยันอย่างชัดเจนจากนายพล Kyaw Thein หัวหน้าหน่วยข่าวกรองของกองทัพพม่า³⁹ มีรายงานด้วยว่าความร่วมมือระหว่างกองทัพไทย-พม่าในการปราบปรามกองกำลังฝ่ายต่อต้านเพื่อสร้างและรักษาความปลอดภัยให้ต่อก๊าซมีบริษัทยูนิแคลเป็นผู้ให้การสนับสนุนเงินทุนและค่าใช้จ่าย โดยบริษัทฯ ได้จ่ายเงินให้กองทัพพม่าและกองพลทหารราบที่ 9 ของไทยฝ่ายละ 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁴⁰

เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ตลอดระยะเวลาทั้งหมดของโครงการก่อสร้างท่อก๊าซ ในปี ค.ศ. 1992-1997 จำนวนผู้หนีภัยจากการกดขี่สิทธิมนุษยชนและการสู้รบที่หนีเข้ามาด้านตะวันตกของ ไทยเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ การสร้างท่อก๊าซจำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการก่อสร้างมาก ทำให้ชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในบริเวณที่ท่อก๊าซพาดผ่านในพม่าถูกบังคับย้ายถิ่นฐาน ไล่ที่ บังคับใช้แรงงาน ต้องหนีเอาชีวิตรอดเข้ามาในเขตแดนของประเทศไทย จำนวนผู้อพยพชาวพม่าที่เพิ่มขึ้นเป็นประวัติการณ์จึงมีความสัมพันธ์กับโครงการท่อก๊าซอย่างมีนัยสำคัญ⁴¹ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยที่เป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างโรงไฟฟ้าที่จังหวัดราชบุรี ที่ระบุว่า เพื่อก่อสร้างท่อก๊าซมายังประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1995 รัฐบาลพม่าได้บังคับให้ทุกหมู่บ้านที่อยู่ในเส้นทางและขบวนการสร้างท่อก๊าซย้ายออกจากริมที่ตั้งเดิมไปแล้วอย่างน้อยที่สุด 11 หมู่บ้าน และ กฟผ. ยังได้ระบุว่าไทยจำเป็นต้องดำเนินโครงการอย่างระมัดระวัง มิฉะนั้นการลงทุนทั้งหมดที่ทำไปแล้วอาจสูญเปล่า⁴²

สำหรับชนกลุ่มน้อยที่หนีออกมาจากพม่าเข้ามาอยู่ในเขตแดนของไทยแล้วนั้นก็ไม่ได้มีสภาพที่แตกต่างกันนัก ผู้อพยพชาวกะเหรี่ยงและมอญจำนวนมากที่หนีเข้ามาในประเทศไทยจะถูกกักไว้ในค่ายผู้อพยพ แต่หลังจากนั้นไม่นานทางกองทัพของไทยก็จะย้ายผู้อพยพทั้งหมดไปอยู่ในค่ายแห่งใหม่ใกล้ชายแดนพม่า ผู้อพยพหลายคนประท้วงต่อทหารไทยเพราะเกรงว่าพวกเขาจะได้รับอันตรายเนื่องจากค่ายแห่งใหม่ที่จะย้ายไปอยู่ห่างจากฐานที่ตั้งของทหารพม่าในชายแดนพม่าเพียง 5 กิโลเมตรเท่านั้น แต่พวกเขาก็ไม่สามารถขัดขืนคำสั่งจากทางการไทยได้ มีรายงานว่ากองพลทหารราบที่ 9 จังหวัดกาญจนบุรี ได้ส่งรถบรรทุกไปยังพื้นที่พักพิงชั่วคราวและได้ขนย้ายเด็ก

³⁸ Moe K. Tun, *The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma* (Bangkok : Burma Issues, 1997), p 19.

³⁹ Ibid., p.21.

⁴⁰ Ibid., p.23.

⁴¹ พรพิมล ตริโชติ, *ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย* (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 61.

⁴² Human Rights Documentation Unit, National Coalition Government of the Union of Burma, *Human rights yearbook 1997-98: Burma* (Nonthaburi: Human Rights Documentation Unit, 1998), p. 103.

ผู้หญิง และคนชราจำนวน 2,300 คน โดยไม่แจ้งให้ทราบว่าจะไปที่ใด แต่ผู้ลี้ภัยปฏิเสธที่จะขึ้นรถ⁴³ นอกจากนี้ยังมีรายงานเพิ่มเติมว่าไทยเผด็จการผู้อพยพเพื่อเป็นการบีบบังคับให้ผู้ลี้ภัยที่หนีมาจากพม่าจำต้องเดินทางกลับประเทศไปทำงานก่อสร้างท่อก๊าซตามเดิม⁴⁴ ซึ่งทางการไทยระบุว่าผู้อพยพที่ถูกไทยส่งกลับไปยังพม่าจะปลอดภัย แต่องค์การนิรโทษกรรมสากลก็ได้ออกมาตอบได้ว่ารัฐบาลไทยว่าผู้อพยพที่ถูกส่งกลับไปยังพื้นที่ทางใต้ของพม่าที่ถูกควบคุมโดยทหารจะไม่มีทางได้รับความปลอดภัยตามที่รัฐบาลไทยกล่าวอ้าง การปฏิบัติต่อผู้อพยพชาวกะเหรี่ยงและมอญของรัฐบาลไทยจึงเท่ากับส่งคนเหล่านั้นกลับไปรับชะตากรรมเดิมของตนโดยไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ ทำให้รัฐบาลไทยถูกองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนต่างๆ ประณามว่ารัฐบาลไทยเห็นแก่ผลประโยชน์จากโครงการท่อก๊าซจนปฏิบัติต่อผู้เคราะห์ร้ายที่หมดทางสู้อย่างไร้มนุษยธรรม⁴⁵ แต่รัฐบาลไทยก็ให้คำอธิบายแก้ต่างว่าหากการก่อสร้างท่อก๊าซสำเร็จได้เร็วก็จะเป็นประโยชน์กับประชาชนพม่าและปัจจุบันเงินจากโครงการนี้ก็ไม่ได้เข้าไปสู่รัฐบาลพม่ามากนัก ในขณะที่ผู้บริหารของบริษัทปตท. ก็กล่าวแต่เพียงว่าการซื้อขายทรัพยากรก๊าซธรรมชาติและน้ำมันเป็นคนละประเด็นกับสิทธิมนุษยชนโดยสิ้นเชิง

อย่างไรก็ตาม แม้ไทยจะได้ลงทุนลงแรงในโครงการยาดานานี้ไปไม่น้อย แต่ต่อมาเหตุการณ์กลับปรากฏว่าเมื่อไทยเผชิญกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ.1997 ฝ่ายพม่าได้วางท่อส่งก๊าซธรรมชาติเกือบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ส่วนฝ่ายไทยยังวางท่อส่งก๊าซได้เพียงประมาณร้อยละ 60 เท่านั้นและการก่อสร้างโรงไฟฟ้าที่จังหวัดราชบุรีก็ยังไม่แล้วเสร็จ ไทยจึงไม่สามารถก่อสร้างเสร็จตามสัญญา จนกระทั่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมีความคิดที่จะขายโรงไฟฟ้าราชบุรีให้บริษัทยูนิแคลไปดำเนินการต่อ แต่การซื้อขายโรงไฟฟ้าราชบุรีก็ไม่ได้เกิดขึ้น ความล่าช้าของฝ่ายไทยทำให้รัฐบาลไทยต้องจ่ายเงินล่วงหน้าถึง 4 ปี กว่าที่จะสามารถวางท่อส่งก๊าซและสร้างโรงไฟฟ้าเสร็จได้จริงในปี ค.ศ.2001 เป็นเงินรวมทั้งสิ้นกว่า 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งที่ไทยไม่ได้ใช้ก๊าซจากพม่าเลยแม้แต่หยดเดียว ซึ่งเหตุการณ์นี้จะไม่เกิดขึ้นหากไทยไม่นำพาตนเองไปผูกมัดกับสัญญาที่รัฐบาลพม่าในฐานะผู้ขายมุ่งหมายให้ตนได้รับผลประโยชน์สูงสุด (Take-or-pay contract) ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญาที่กำหนดว่าผู้ขายจะได้รับการคุ้มครองทุกกรณี⁴⁶ ยิ่งไปกว่านั้นหลังจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ.1997 ต่อเนื่องมาหลายปี ปริมาณความต้องการพลังงานโดยรวมทั้งประเทศของไทยลดลง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจึงต้องการซื้อก๊าซธรรมชาติจากพม่าน้อยลงเหลือ 150 ลูกบาศก์ฟุตต่อปี ทั้งที่ก่อนเศรษฐกิจตกต่ำไทยขอเป็น

⁴³ พรพิมล ตริโซติ, ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย, หน้า 87.

⁴⁴ John Pilger, *A cry for freedom*[Online]. Available from: <http://www.newint.org/issue280/keynote.html> [2006, July 21]

⁴⁵ *Gas pipeline adds to woes of Mons: Mon refugees 'being harassed'*[Online]. Available from: <http://www.hartford-hwp.com/archives/54/073.html>[2006, July 21]

⁴⁶ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, “หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน,” *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 3.

ผู้ซื้อก๊าซรายเดียวจากพม่าในปริมาณ 525 ลูกบาศก์ฟุตต่อปี แต่ก็ติดขัดที่สัญญาซื้อขาย⁴⁷ ดังนั้น การประมาณการในการใช้พลังงานที่ปราศจากการคาดคะเนถึงสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงในอนาคต จึงส่งผลให้เกิดการสูญเสียอย่างมากต่อไทยเอง ความเสียหายเปรียบเหล่านี้รัฐบาลไทยและบริษัท ปตท. ทราบดีอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ได้พยายามชะลอโครงการด้วยการต่อรองกับรัฐบาลพม่าอย่างจริงจังเพราะโครงการท่อก๊าซมีผลประโยชน์ของบุคคลในรัฐบาลและบริษัท ปตท. เกียวข้อง⁴⁸ ดังที่ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยเคยกล่าวถึงโครงการยาดานานี้ไว้ว่า

“สายสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าเติบโตอย่างรวดเร็วเพราะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มการเมืองและธุรกิจของไทยกับผู้นำทหารพม่า ผลที่ตามมาต่อคนข้างล่างก็คือชนกลุ่มน้อยที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นกันชนให้รัฐไทยถูกบดขยี้ด้วยการรวมตัวของอำนาจของรัฐบาลพม่ากับความโลภของรัฐบาลไทย นำเสรีภาพที่บริษัท ปตท. ซึ่งเป็นของรัฐบาลก็มีส่วนรู้เห็นและยอมตามรัฐบาล ดังนั้น ไม่ว่าจะรัฐบาลหรือบริษัทจะพยายามอธิบายอย่างไร เราในฐานะประเทศไทยก็มีมือที่เปื้อนเลือดแล้ว”⁴⁹

อย่างไรก็ตาม นอกจากโครงการท่อก๊าซยาดานา รัฐบาลไทยในยุคต่อๆมา ก็ยังคงเข้าไปลงทุนในพม่าอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการเยตากุน (Yetagun) ซึ่งเป็นโครงการขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเช่นเดียวกัน และยังได้ลงนามในสัญญาซื้อขายก๊าซอีกกว่า 200 ล้านลูกบาศก์ฟุตในปี ค.ศ.1997 และเริ่มซื้อขายจริงในปี ค.ศ.2000 ทั้งที่ยังไม่สามารถรับซื้อก๊าซจากโครงการยาดานาได้เรียบร้อยตามสัญญา⁵⁰

จากการศึกษาถึงท่าทีของไทยมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ไทยเป็นคู่ค้าของพม่าที่พม่ามองว่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการพึ่งพา และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของไทยก็ใกล้ชิดกับพม่ามากที่สุด ซึ่งส่งผลให้การขนส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาของพม่ามายังไทยทำได้ง่ายและประหยัดมากกว่าที่พม่าจะส่งไปขายยังประเทศอื่นในภูมิภาค ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยควร

⁴⁷ หลังวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำปี ค.ศ.1997 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ย้อนกลับไปศึกษาการพยากรณ์ปริมาณความต้องการพลังงานของไทยในอนาคต เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องระบุว่า ไทยไม่ได้คาดการณ์ไว้เลยว่าจะประสบภาวะวิกฤต ไทยจึงต้องการเจรจาซื้อขายก๊าซกับพม่าใหม่ แต่พม่าได้อ้างสัญญาและการวางแผนการใช้จ่ายเงินตราต่างประเทศที่จะได้รับจากไทยในอนาคต โดยได้นำโครงการที่คาดการณ์ว่าจะได้กำไร 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปีไปจำนองกับองค์การการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างเรียบร้อยแล้ว

⁴⁸ วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, “ท่อก๊าซไทยพม่า ปัญหานับวันยิ่งเด่นชัด,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 10 (6-12 สิงหาคม 2543): 27.

⁴⁹ Earthrights International, Total Denial Continues (Chiangmai: Earthrights International, 2003), p. 167.

⁵⁰ ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า, “หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน,” วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 1(ม.ค.-เม.ย. 2547): 3.

เป็นประเทศที่มีศักยภาพและอิทธิพลในการต่อรองกับพม่าและบริษัทร่วมทุนอื่นๆ อีกทั้งการต่อรองทางธุรกิจการค้าอื่นใดกับพม่านั้น ไทยอาจสามารถใช้เป็นประเด็นต่อเนื่องในการเจรจาผลักดันเกี่ยวกับปัญหาการเมืองรวมทั้งประเด็นปัญหาที่สร้างผลกระทบต่อประเทศไทย อาทิ ปัญหาการค้าเนืงนโยบายกีดกันกลุ่มน้อยของรัฐบาลพม่า อันส่งผลให้จำนวนผู้อพยพที่เข้ามาบริเวณชายแดนไทยเพิ่มสูงขึ้น เช่นจากปี 1988 ที่มีประมาณหมื่นคน เพิ่มขึ้นถึง 6 เท่าในกลางปี 1997

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงที่ผ่านมามีความเหมือนว่าไทยไม่ได้พยายามใช้ศักยภาพที่มีให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติในโครงการยาดานานี้ที่ไทยนอกจากจะไม่แสดงความห่วงใยต่อสิทธิที่ชนกลุ่มน้อยพึงได้รับ หากแต่ยังเห็นชอบในการกระทำอันรุนแรงของรัฐบาลพม่า พฤติการณ์ของรัฐบาลไทยที่ผ่านมามีจึงไม่เป็นผลดีต่อชนกลุ่มน้อยชาวพม่าที่ถูกละเมิดสิทธิของตน และจึงเป็นพฤติกรรมที่ไม่แตกต่างจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้เลย

4.4 อาเซียน

แม้ว่าความจริงแล้วองค์การความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน จะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในโครงการท่อก๊าซยาดานาของพม่าที่ทำให้ต้องมีการแสดงท่าทีอย่างหนึ่งอย่างใดต่อสิ่งที่เกิดขึ้นเหมือนประเทศสหรัฐอเมริกาหรือฝรั่งเศส แต่ประเทศสมาชิกอาเซียนก็ถือเป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิดกับพม่าและมีนโยบายต่อพม่าแตกต่างจากประเทศตะวันตก อีกทั้งยังเป็นองค์การความร่วมมือในภูมิภาคที่พม่าได้เข้ามาเป็นสมาชิกในเวลาต่อมาด้วย ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะกล่าวถึงท่าทีและบทบาทของอาเซียนต่อปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าไว้โดยสังเขป

สำหรับแนวปฏิบัติของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนต่อพม่า นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) ถือว่าเป็นหลักการสำคัญที่สุดอันหนึ่งที่อาเซียนยึดถือในการดำเนินความสัมพันธ์กับพม่ามาตลอด จึงควรต้องกล่าวถึงที่มาของหลักการความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์เสียก่อน ดังนี้

ตั้งแต่กลางปี ค.ศ.1991 พม่าได้กลายเป็นประเด็นการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา (Dialogue partners) กลุ่มประเทศหลังซึ่งประกอบด้วยประเทศตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ได้คว่ำบาตรรัฐบาลทหารของพม่าภายหลังจากที่รัฐบาลพม่าปฏิเสธผลการเลือกตั้งในปี ค.ศ.1990 และกักบริเวณนางอองซาน ซูจี ผู้นำพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (NLD) และประเทศตะวันตกเหล่านี้ยังได้ประณามการละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลพม่าอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จุดยืนและท่าทีของประเทศเหล่านี้ที่ปรากฏจึงตรงข้ามกับประเทศสมาชิกอาเซียนที่ยังติดต่อดูแลกับรัฐบาลพม่า

ในการประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงของอาเซียนกับผู้แทนสหภาพยุโรปที่กรุงลักเซมเบิร์กเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1991 ฝ่ายประเทศตะวันตกได้ยกประเด็นเรื่องพม่าขึ้นมาและต้องการทราบนโยบายที่แน่ชัดของอาเซียนต่อพม่า ผู้แทนประเทศไทยซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้แทนประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆให้ชี้แจงในประเด็นนี้เนื่องจากเห็นว่าไทยเป็นประเทศที่ใกล้ชิดพม่ามากที่สุด กล่าวได้ว่า ประเทศไทยไม่เห็นด้วยกับการตัดการติดต่อกับรัฐบาลพม่าโดยสิ้นเชิง เพราะไทยมีเหตุผลจำเป็นทั้งในด้านภูมิศาสตร์ และประเด็นความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ⁵¹

ทั้งนี้ ในขณะนั้นอาเซียนยังไม่ได้กำหนดนโยบายที่แน่ชัดร่วมกันในเรื่องพม่าเลย แต่อย่างไรก็ตาม ทุกประเทศในอาเซียนก็ยังคงค้าขายกับพม่าเป็นปกติและปริมาณการค้าขายกับพม่าก็เพิ่มมากขึ้นทุกปี

ภายหลังการประชุมที่ลักเซมเบิร์ก กระทรวงการต่างประเทศและรัฐบาลไทยขณะนั้นคาดว่าเรื่องความสัมพันธ์กับพม่าจะยังคงเป็นประเด็นที่ไทยและอาเซียนต้องเผชิญหน้ากับประเทศตะวันตกต่อไป ผู้กำหนดนโยบายของไทยพบว่า ในด้านหนึ่ง แรงผลักดันจากนักธุรกิจให้ทำการค้ากับพม่ามีสูงมากตั้งแต่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (ค.ศ.1988-1991) และเป็นไปได้ยากที่จะทวนกระแสนี้ ในอีกด้านหนึ่ง การปราบปรามฝ่ายต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรงของผู้นำสลอร์คก็เกิดขึ้นโดยที่ไทยไม่ได้แสดงท่าทีคัดค้านใดๆ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทยมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นไทยควรจะต้อง “Aseanize” เรื่องพม่า ซึ่งหมายความว่า ต้องผลักดันให้อาเซียนกำหนดนโยบายร่วมกันในเรื่องพม่าเพื่อที่ว่าไทยจะได้ไม่ต้องรับมือกับประเด็นเรื่องพม่าแต่เพียงประเทศเดียว ไทยจึงริเริ่มการเสนอนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (Constructive Engagement)⁵² ขึ้นในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศของอาเซียนและคู่เจรจาในเดือนกรกฎาคม

⁵¹ จุฬาร เอื้อรักสกุล, “จาก Constructive engagement ถึง Flexible engagement กับปัญหาพม่า-อาเซียนและปัญหาทวิภาคีไทย-พม่า,” *รัฐศาสตร์สาร* 2 (มิถุนายน 2541): 133.

⁵² นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ คือ นโยบายที่สหรัฐอเมริกานำมาใช้กับแอฟริกาใต้เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1980 เพื่อผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อระบบการเมืองของแอฟริกาใต้ และได้ประกาศใช้ครั้งกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ภายหลังเกิดเหตุการณ์จัตุรัสเทียนอันเหมิน ถึงแม้จะมีเสียงคัดค้านจากนักสิทธิมนุษยชนจำนวนมาก แต่สหรัฐอเมริกาก็ยังต้องการรักษาความสัมพันธ์กับจีนไว้ เพราะรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นตระหนักถึงความสำคัญของจีนทั้งในด้านขนาด, ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์, ความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในกิจการโลก และศักยภาพทางเศรษฐกิจ และยังตระหนักดีว่าสหรัฐอเมริกากับจีนยังคงต้องมีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านความร่วมมือและกรณีพิพาทต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาได้ตั้งเงื่อนไขบางประการในการดำเนินความสัมพันธ์กับจีนต่อไป

จากการใช้นโยบายดังกล่าวของสหรัฐอเมริกาทั้งสองครั้งนั้น Gary Risser ได้สรุปไว้ว่านโยบายนี้ควรประกอบด้วยเงื่อนไขอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ต้องไม่มีการยกประเด็นที่เป็นเรื่องอ่อนไหวบางประเด็นมาเป็นสาระสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ โดยเฉพาะประเด็นสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย
2. ต้องรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ หรือความมั่นคง
3. ต้องสร้างเงื่อนไขบางอย่างที่ขึ้นมาก่อนจะดำเนินความสัมพันธ์อันดีต่อไป

อย่างไรก็ตาม อาเซียนไม่มีการกำหนดเงื่อนไขใดๆ ในการใช้นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์กับพม่าเลย นโยบายที่ต้องการเห็นพม่ามีมีเศรษฐกิจที่ก้าวหน้ารุ่งเรือง มีการเมืองที่มั่นคง และพม่าได้กลับมาอยู่ในกระแสของภูมิภาค อ้างจาก Gary

ค.ศ.1991 ทำให้เรื่องพม่ากลายเป็นประเด็นหลักของการประชุมในครั้งนั้น ฝ่ายไทยได้กล่าวว่า วิธีการติดต่อกับพม่าของอาเซียนเช่นนี้เหมาะสมกว่าการใช้วิธีการเผชิญหน้าหรือคว่ำบาตรดังที่ประเทศตะวันตกยึดถือ ประเทศอาเซียนเข้าใจสถานการณ์ในพม่าดีกว่าเพราะอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ดังนั้นจึงเห็นว่า ชาวพม่าควรเป็นผู้แก้ไขปัญหาของตนโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก

ด้วยการชักนำของไทยและสมาชิกบางประเทศที่เห็นพ้องกับไทย ได้ค่อยๆ โน้มน้าวให้สมาชิกอาเซียนทั้งหมดเห็นว่า การกดดันพม่าต่อไปไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ได้ เนื่องจากพม่าเป็นสังคมปิดและมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองมาเป็นเวลานานจนเกิดเป็นความเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่ที่แน่นแค้น ดังนั้น การกดดันจากภายนอกต่อพม่าเพื่อให้รัฐบาลพม่ายอมปฏิรูปทางการเมืองไม่น่าจะเป็นวิธีการที่ได้ผล ตรงกันข้ามจะยิ่งเป็นการผลักดันให้พม่าโดดเดี่ยวตนเองหรือหันไปพึ่งพาประเทศมหาอำนาจประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไป ซึ่งอาจกระทบถึงความมั่นคงของภูมิภาคได้ ที่สำคัญไปกว่านั้นในเมื่อพม่าเปิดประเทศแล้ว หากอาเซียนยังรอช้าก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศอื่นจากภายนอกภูมิภาคที่รอเวลาเข้าไปลงทุนในพม่าใช้ทรัพยากรที่พม่ามีอยู่ไปก่อนอย่างน่าเสียดาย ในที่สุด ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 24 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 19-20 กรกฎาคม ค.ศ.1991 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ได้ลงมติให้ใช้นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์กับพม่าตามข้อเสนอของฝ่ายไทย⁵³ โดยที่ประชุมอาเซียนให้เหตุผลว่า

“ที่ประชุมอาเซียนเชื่อว่าการดึงพม่าให้เห็นและสัมผัสกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มอาเซียนจะทำให้พม่าเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่พม่าเอง เพราะพม่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมาก การใช้วิธีการปิดกั้นตามแบบตะวันตกคงจะไม่ได้ผล เนื่องจากจะเป็นการผลักดันพม่าให้ปิดประเทศและกลับไปสู่สภาพเมื่อ 10 ปีก่อน นโยบายนี้จึงจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศและต่อประชาชนชาวพม่าทั้งหมดด้วย”⁵⁴

ผลจากการประชุมครั้งนั้น ประเทศคู่เจรจาของอาเซียน 5 ประเทศและ 1 กลุ่มประเทศ ซึ่งได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป ได้เรียกร้องให้อาเซียนร่วมมือกดดันรัฐบาลทหารพม่าเพื่อให้โอนอำนาจแก่รัฐบาลพลเรือน และให้รัฐบาลพม่าให้

Risser, “Constructive Engagement – Past and Present: The Thai Foreign Policy Dilemma and Myanmar,” Paper presented for the Conference: Myanmar Towards the 21st Century; Dynamic of Continuity and Change, Institute of Security and International Studies, June 2-3, 1995: 9.

⁵³ นาวาอากาศตรี สุรพล ทองอ่ำ และ นาวาอากาศตรี กฤษฏางค์ สุทัศน์ ณ อยุธยา, “มองพม่า,” นานิวาทิตยสาร 40 (กันยายน-ธันวาคม 2538): 54.

⁵⁴ ASEAN to pursue Constructive Engagement with Myanmar After Power Struggle[Online]. Available from: <http://www.aseansec.org/afp78.htm>[2006, July 17]

ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปได้แสดงท่าทีไม่เห็นด้วยกับนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ของอาเซียน เนื่องจากเห็นว่าเป็นนโยบายที่ไม่บังเกิดผลและเห็นควรที่จะใช้นโยบาย “กอดต้น” และ “โดดเดี่ยว” พม่า (ทั้งที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปก็ไม่ได้กอดต้นพม่าและตัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับพม่าโดยสิ้นเชิง) แต่กลุ่มประเทศอาเซียนได้ปฏิเสธที่จะโดดเดี่ยวพม่า จากนั้นเป็นต้นมาประเทศในกลุ่มอาเซียนก็ได้โอกาสที่จะเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลพม่าเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาตลอดโดยไม่เคยมีการหยิบยกประเด็นปัญหาใดๆ ในพม่าขึ้นมาหาทางแก้ไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ อาเซียนยังคงมุ่งไปที่การพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญโดยไม่ได้สนใจประเด็นปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่าอย่างจริงจัง⁵⁵ การที่อาเซียนเข้าไปเกี่ยวพันกับพม่าจึงไม่ช่วยให้ปัญหาในพม่าดีขึ้น⁵⁶ ในหลายกรณีส่งผลให้ปัญหาที่รุนแรงอยู่แล้วในพม่าสาหัสขึ้น ชาวพม่าจึงไม่ได้ประโยชน์จากนโยบายของอาเซียนตามที่อาเซียนเคยกล่าวไว้ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ ก็ตกไปอยู่กับผู้นำทหาร⁵⁷

ยิ่งไปกว่านั้น อาเซียนยังใช้หลักการ “การไม่แทรกแซงกัน” (Non-interference principle) ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนไม่ยุ่งเกี่ยวกิจการภายในของประเทศสมาชิกอื่น หลักการการไม่แทรกแซงกันนี้ได้ทำให้อาเซียนประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค⁵⁸ เพราะภายใต้นโยบายนี้ ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในประเทศหนึ่งไม่ถือเป็นปัญหาที่ชาติอาเซียนด้วยกันควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว จึงหมายความว่าอาเซียนไม่รังเกียจเผด็จการหรือสนใจตรวจสอบแก้ไขปัญหาการกดขี่ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านของตน ประเด็นสิทธิมนุษยชนจะถูกหลีกเลี่ยงในที่ประชุมอาเซียนตลอด จึงไม่น่าแปลกใจที่มุมมองที่อาเซียนมีต่อพม่ามาโดยตลอดคือการเมืองของพม่าเป็นปัญหาภายในที่ไม่ควรหยิบยกขึ้นมาให้กระทบต่อการแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจตามแนวทางนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์⁵⁹

จากก้าวนี้เอง พม่าเริ่มแสดงความสนใจที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้พม่าไม่เคยสนใจอาเซียนแต่ประการใด พม่าเริ่มต้นด้วยการเป็นแขกรับเชิญ (Guest) ของประเทศไทยในการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 27 ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1994 ต่อมาก็ได้เข้าร่วมลงนามเป็นภาคีสถิติสัญญาว่าด้วยมิตรภาพและความ

⁵⁵ พันธุ์สุรีย์ ดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 69-70.

⁵⁶ ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ ในปี ค.ศ. 1995 อินโดนีเซียเคยเสนอให้ความช่วยเหลือและขอร่วมพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติของพม่ารวมทั้งแหล่งยาดานาด้วย และต่อมาอินโดนีเซียยังมีบทบาทช่วยผลักดันพม่าเข้าเป็นสมาชิกองค์การอาเซียนอย่างกระตือรือร้นด้วย

⁵⁷ National council of the Union of Burma, Asean's Constructive Engagement Policy: A Boost to Increased Militarization and Human Rights Abuses in Burma, p. 1.

⁵⁸ The Asian Forum for Human Rights and Development, Creating Asia: Flags of human rights, seeds of freedom (Bangkok: FORUM-ASIA, 2000), p. 97-98.

⁵⁹ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540), หน้า 3.

ร่วมมีอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation - TAC) ในการประชุมประจำปีรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 28 ที่บรูไน เดือนกรกฎาคม ค.ศ.1995 ในปี ค.ศ.1996 เป็นครั้งแรกที่การรับสมาชิกใหม่ของอาเซียนถูกคัดค้านจากประเทศตะวันตกหลายประเทศที่น่าสนใจคือในระหว่างที่พม่าขอเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนนั้น รัฐบาลสหรัฐได้ปราบปรามประชาชนและกลุ่มต่อต้านภายในในปี ค.ศ.1996 กระนั้นก้าวสำคัญได้มาถึงเมื่อมีการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 29 ที่กรุงจาการ์ตา ปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1996 อาเซียนตัดสินใจรับพม่าเข้าเป็นผู้สังเกตการณ์อย่างเป็นทางการ (Official observer) อันเป็นบันไดขั้นก่อนที่จะได้รับการพิจารณาเข้าเป็นสมาชิกโดยสมบูรณ์ และเมื่อถึงการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนครั้งที่ 30 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1997 อาเซียนก็ตกลงใจรับพม่าเข้าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการโดยไม่สนใจคำทักท้วงของประเทศตะวันตก⁶⁰ โดยเหตุผลสำคัญที่ทำให้อาเซียนต้องรับพม่าเข้าเป็นสมาชิกคือ⁶¹

1. พม่าตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะฉะนั้นจึงสมควรรับเข้ามาเป็นสมาชิกอาเซียน

2. การรับพม่าเข้ามาเป็นสมาชิกอาเซียนจะทำให้อาเซียนมีขนาดใหญ่ขึ้นและมีอำนาจต่อรองและอิทธิพลในเวทีการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้น และพม่าในขณะนั้นก็มีความพร้อมทางเศรษฐกิจมากพออันเป็นผลจากการใช้นโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ของอาเซียนมาก่อนหน้านี้

3. การรับพม่าเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนเป็นผลดีต่อเหตุผลทางยุทธศาสตร์ของอาเซียนที่มีความวิตกกังวลต่อการแผ่อิทธิพลในด้านต่างๆของจีนที่นับวันได้เพิ่มขึ้นในภูมิภาคอาเซียน ฉะนั้นการรับพม่าเข้ามาในอาเซียนถือได้ว่าเป็นการลดทอนการรุกรานที่พม่ามีต่อจีน

4. อาเซียนมีความจำเป็นต้องรับพม่าเข้าเป็นสมาชิก เนื่องจากกลุ่มประเทศตะวันตก (อาทิสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป) พยายามเข้ามาตักเตือนเรียกร้องให้อาเซียนชะลอการรับพม่าเข้าเป็นสมาชิก อาเซียนจึงจำเป็นต้องแสดงท่าทีออกมาอย่างเปิดเผยและชัดเจนเพื่อส่งสัญญาณให้ประชาคมระหว่างประเทศโดยเฉพาะประเทศตะวันตกเห็นว่า อาเซียนมีความเป็นปึกแผ่น เป็นอิสระ และมีอธิปไตยของตนเอง โดยจะไม่ก้มหัวหรือสยบให้กับการบีบบังคับจากประเทศใดทั้งสิ้น

ในที่สุด อาเซียนได้รับพม่าเข้าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆให้พม่าต้องปรับปรุงเรื่องสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ เพราะอาเซียนเชื่อว่าอาเซียนสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายในพม่าเองตามแบบฉบับของอาเซียน⁶² อย่างไรก็ตามตั้งแต่อาเซียนรับพม่าเข้าเป็นสมาชิก อาเซียนก็ไม่เคยทำให้พม่าปรับปรุงเรื่องสิทธิมนุษยชนได้ ทำที่

⁶⁰ พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์, การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า, หน้า 74.

⁶¹ สุรพงษ์ ชัยนาม, “ไทย อาเซียน และปัญหาพม่า: 8 ปี แห่งความอับอาย,” มติชนสุดสัปดาห์ 25 (22-28 เมษายน 2548): 25-26.

⁶² “รัฐบาลทหารพม่าห้ามทูตสหรัฐเข้าประเทศ”, วัฏจักร, (10 เมษายน 2541): 14.

ปกป้องพม่าของกลุ่มประเทศอาเซียนเช่นนี้ได้ทำให้รัฐบาลทหารพม่าได้รับประโยชน์อย่างมากจากการใช้อาเซียนเป็นเกราะป้องกันกรณีการวิจารณ์และกดดันจากภายนอกได้สำเร็จ ส่วนประชาชนพม่ายังคงต้องรับกรรมต่อไปโดยไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง

จากมุมมองและทิศทางของอาเซียนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในพม่ายังมีความเป็นไปได้น้อยมาก เพราะเมื่อสหรัฐอเมริกาประกาศคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อพม่า อาเซียนกลับมีท่าทีตรงข้ามกับสหรัฐอเมริกาอย่างสิ้นเชิง บรรดาประเทศเพื่อนบ้านของพม่าในกลุ่มอาเซียนคัดค้านการดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวของสหรัฐอเมริกา และยังคงประกาศชัดเจนว่าอาเซียนจะไม่ดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวพม่า เพราะอาเซียนเองก็มีโครงการลงทุนในพม่าอยู่มาก อาเซียนจำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองก่อน⁶³ ดังนั้นแม้สหรัฐอเมริกาจะคว่ำบาตรพม่า อาเซียนก็จะทำธุรกิจกับพม่าต่อไป ซึ่งอาเซียนก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าอาเซียนทำเช่นนั้นจริง เพราะหลังจากที่สหรัฐอเมริกาประกาศคว่ำบาตรพม่า การลงทุนของประเทศสมาชิกอาเซียนโดยรวมในพม่าก็เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าจากเดิมซึ่งมากกว่าปริมาณการลงทุนจากสหรัฐอเมริกาหลายเท่า⁶⁴ อาเซียนจึงเป็นผู้เพิ่มความชอบธรรมให้กับการกระทำต่างๆของรัฐบาลพม่า และยังทำให้มาตรการคว่ำบาตรของตะวันตกที่ไม่จริงจังเป็นทุนเดิมยิ่งไร้ผลในทางปฏิบัติ

4.5 องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization-ILO)

ท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการท่อก๊าซยาดานา ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ไทย และอาเซียน ต่างมีผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง รัฐบาลของประเทศเหล่านี้จึงไม่ได้ดำเนินการใดๆ ต่อปัญหาสิทธิมนุษยชนในโครงการท่อก๊าซ อย่างไรก็ตาม ยังมีองค์การระหว่างประเทศที่ได้พยายามเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหา ซึ่งก็คือ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศเป็นองค์การชำนาญพิเศษขององค์การหนึ่งขององค์การสหประชาชาติ⁶⁵ วัตถุประสงค์หลักที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญขององค์การนี้คือ การส่งเสริมให้เกิด

⁶³ “อาเซียนย้ายยื่นขั้วพม่าเมินสหรัฐแซงชั้นลงทุน,” วัฏจักร (24 เมษายน 2540):13.

⁶⁴ ในปี ค.ศ.2001 ปริมาณการลงทุนจากต่างประเทศที่เข้าไปในพม่าคิดเป็น 7.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งในจำนวนนี้เป็นการลงทุนจากสหรัฐอเมริกาเพียง 582 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในขณะที่การลงทุนจากประเทศในกลุ่มอาเซียนคิดเป็นปริมาณเกินครึ่งของการลงทุนต่างชาติทั้งหมดในพม่า กล่าวคือ เป็นการลงทุนจากสิงคโปร์ 1.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากไทย 1.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากมาเลเซีย 597 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากอินโดนีเซีย 247 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และจากฟิลิปปินส์ 147 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/Myanmar-FOREIGN-INVESTMENT.html>

⁶⁵ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ก่อตั้งในปี ค.ศ.1919 พร้อมกับสันนิบาตชาติ ภายใต้สนธิสัญญาแวร์ซาย โดยต้องการให้รัฐบาล นายจ้าง สหภาพแรงงาน และกลุ่มผู้จ้างแรงงานในทุกประเทศร่วมกันสร้างความยุติธรรมในสังคมและสร้างความปรองดองที่ดีให้เกิดขึ้นในโลก ต่อมาเมื่อมีการยกเลิกสันนิบาตชาติ องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็ได้กลายเป็นองค์การชำนาญพิเศษขององค์การแรกของสหประชาชาติ ในปี ค.ศ.1946

ความยุติธรรมในสังคม ให้การรับรองสิทธิมนุษยชน สนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้แรงงาน เพราะผู้ใช้แรงงานเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี มีใช้สินค้า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงมีการกำหนดอนุสัญญาต่างๆ เกี่ยวกับเงื่อนไขในการทำงาน ค่าตอบแทน แรงงานเด็ก และแรงงานที่ถูกบังคับเกณฑ์เพื่อเป็นมาตรฐานด้านแรงงานให้ประเทศสมาชิกทั้งหมดนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ⁶⁶ พม่าก็เป็นประเทศหนึ่งที่เป็นสมาชิกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศและลงนามยอมรับข้อกำหนดต่างๆ ขององค์การมาใช้ด้วย แต่ในทางปฏิบัติรัฐบาลพม่ากลับไม่ได้เห็นความสำคัญของข้อบังคับใดๆ ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเลย⁶⁷

ในช่วงที่รัฐบาลพม่าและบริษัทยูโนแคลกำลังดำเนินการก่อสร้างโครงการท่อก๊าซทั้งหมดอย่างเร่งรีบในปี ค.ศ.1996-1997 เพื่อให้เสร็จทันกำหนดส่งมอบก๊าซในปี ค.ศ.1998 การใช้แรงงานอย่างไม่เป็นธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ในปี ค.ศ.1996 องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ออกมาระบุว่ารัฐบาลพม่ากำลังละเมิดอนุสัญญาเกี่ยวกับการใช้แรงงานทาสโดยการบังคับใช้แรงงานในการสร้างถนน ทางรถไฟ ค่ายที่พักทหาร จึงต้องการเข้าไปตรวจสอบ แต่รัฐบาลพม่าก็ไม่ยินยอมให้เจ้าหน้าที่ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเข้ามาตรวจสอบโครงการก่อสร้างใดๆ แม้แต่โครงการเดียว⁶⁸

ต่อมาในปี ค.ศ.1998 องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็ได้กล่าวตำหนิรัฐบาลพม่าเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ใช้แรงงาน และเรียกร้องไปยังรัฐบาลพม่าอีกครั้งเพื่อขอให้รัฐบาลพม่ายุติการบังคับใช้แรงงานภายในประเทศ ซึ่งในครั้งนี้อค์การแรงงานระหว่างประเทศได้แจ้งแก่รัฐบาลพม่าว่าต้องการส่งตัวแทนเข้าไปตรวจสอบความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่โครงการท่อส่งก๊าซ ยาดานาเพราะอาจมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น แต่รัฐบาลพม่าก็ยังคงปฏิเสธและกล่าวหาว่าองค์การแรงงานระหว่างประเทศกำลังจะละเมิดกิจการภายในของพม่า⁶⁹ ดังนั้น องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบโครงการยาดานาได้ตามความประสงค์ อย่างไรก็ตามหลังจากนั้นองค์การแรงงานระหว่างประเทศก็ได้ตำหนิรัฐบาลและบริษัทร่วมทุนในโครงการต่างๆ ซ้ำว่า แม้รัฐบาลพม่าจะไม่ยินยอมให้องค์การแรงงานระหว่างประเทศเข้าไปตรวจสอบโครงการท่อส่งก๊าซยาดานาในประเทศไทย องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น พม่ากำลังมีการใช้แรงงานทาสรูปแบบใหม่ (Modern form of slave labor) ร่วมกับบริษัทเอกชนที่

⁶⁶ “องค์การแรงงานระหว่างประเทศ,” *แรงงานสัมพันธ์* 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2544): 35-36.

⁶⁷ Human Rights Documentation Unit, National Coalition Government of the Union of Burma, *Human rights yearbook 1997-98: Burma*, p. 85.

⁶⁸ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, *การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยแรงงานข้ามชาติ*, หน้า 15.

⁶⁹ Jonathan Fowler, U.N.: Myanmar Must Stop Forced Labor[Online]. Available from: www.political-news.org/breaking/8180/un-myanmar-must-stop-forced-labor.html - 25k -[2006, July 25]

ู้เห็นเป็นใจกับรัฐบาล⁷⁰ และองค์การแรงงานระหว่างประเทศยังขอให้บริษัทที่ยังอยู่ในพม่า โดยเฉพาะบริษัทน้ำมันที่ยังคงอยู่ในพม่าระมัดระวังการทำธุรกิจไม่ให้มีส่วนพัวพันกับการใช้แรงงานประชาชนของรัฐบาลทหาร⁷¹ ซึ่งบริษัทยูโนแคลและบริษัทโทแทลก็ออกมาตอบองค์การแรงงานระหว่างประเทศทันทีว่าบริษัทฯ ไม่ได้มีส่วนรู้เห็นกับการเกณฑ์แรงงานใดๆ ธุรกิจของบริษัทจึงถูกต้องตามหลักศีลธรรม อีกทั้งบริษัทฯ ยังอ้างว่าบริเวณเดียวในพม่าที่ปัญหาการบังคับใช้แรงงานดีขึ้นคือบริเวณท่าอากาศยาน⁷² และบริษัทก็ได้กดดันให้รัฐบาลทหารพม่าหยุดการบังคับแรงงานและให้เปลี่ยนการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยด้วย บริษัทจึงไม่มีความผิดใดๆ⁷³

อย่างไรก็ตาม ต่อมาในปี ค.ศ.1999 องค์การแรงงานระหว่างประเทศก็ได้ออกมากล่าวตำหนิรัฐบาลพม่าเพิ่มเติมว่า พม่าไม่เคยปรับปรุงเรื่องการกดขี่สิทธิมนุษยชนในด้านแรงงานตามที่รัฐบาลพม่าออกมาบอกให้ประชาคมโลกรับรู้และยังคงละเมิดกฎข้อบังคับขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่พม่าให้สัตยาบันแล้ว เช่น อนุสัญญาลำดับที่ 29 ว่าด้วยการบังคับใช้แรงงาน⁷⁴ โครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ยังคงสร้างทุกข์ให้ประชาชนโดยตลอด โดยเฉพาะในเขตรัฐกะเหรี่ยงและรัฐมอญที่อยู่ทางตอนใต้⁷⁵ ต่อมาในปี ค.ศ.2000 องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงมีมติให้สมาชิกทั้งหมดขององค์การ ไม่ว่าจะป็นรัฐ สหภาพแรงงาน หรือสมาคมธุรกิจต่างๆ ใช้มาตรการลงโทษพม่าโดยทบทวนความสัมพันธ์กับพม่าใหม่ สมาชิกขององค์การเกือบทั้งหมดเห็นพ้องกันให้องค์การแรงงานระหว่างประเทศใช้มาตรการคว่ำบาตรพม่า โดยงดให้ความช่วยเหลือทางด้านแรงงานและสิทธิมนุษยชนทั้งหมดอย่างสิ้นเชิง พร้อมทั้งเรียกร้องไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสไม่ให้เอาเปรียบแรงงานชาวพม่าด้วย มติการคว่ำบาตรขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่มีต่อพม่าในปี ค.ศ.2000 ถือเป็นการใช้มาตรการคว่ำบาตรต่อประเทศสมาชิกครั้งแรกขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ และยังถือเป็นการเคลื่อนไหวในการเรียกร้องด้านแรงงานระดับโลกครั้งแรกด้วย⁷⁶ อย่างไรก็ดี ข้อมติคว่ำบาตรนี้ไม่มีรายละเอียดผูกมัดให้

⁷⁰ Njwollman, [Announce]Slave Labor/Burma/TIAA-CREF[Online]. Available from: <http://www.comm-org.wisc.edu/pipermail/announce/2002-April/000227.html>[2006,July 25]

⁷¹ Burma: Workers Act on ILO Ruling[Online]. Available from: http://workers.labor.net.au/79/c_historical_feature_burma.html[2006,July 30]

⁷² Total, Human Rights in Myanmar[Online]. Available from: http://burma.total.com/en/contexte/p_1_1.htm [2006,June 30]

⁷³ Total, Socio-Economic Program[Online]. Available from: http://burma.total.com/en/engagement/p_3_1_1.htm[2006,June 30]

⁷⁴ ILO Holds Conference[Online]. Available from: <http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=794&z=9> [2006,July 22]

⁷⁵ Martin Smith, Burma(Myanmar): The Time for Change (London: Minority Rights Group International, 2002), p. 24.

⁷⁶ David Moberg, Burma, Inc. Keeping the pressure on the junta and its corporate partners[Online]. Available from: http://www.thirdworldtraveler.com/Asia/Burma_Inc.html[2006,August 2]

สมาชิกดำเนินการในลักษณะที่เป็นหน้าที่หรือข้อบังคับ แต่ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของแต่ละสมาชิก ทั้งที่เป็นประเทศ องค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติและหน่วยงานอิสระต่างๆ ที่จะใช้มาตรการใดๆ ต่อพม่าตามที่ตนเห็นเหมาะสม⁷⁷

กลุ่มประเทศอาเซียนได้ออกมาแสดงท่าทีปกป้องพม่าโดยเรียกร้องให้องค์การแรงงานระหว่างประเทศระงับมาตรการใดๆที่จะดำเนินการลงโทษพม่า เพราะอาเซียนไม่เห็นด้วยกับการเชื่อมโยงประเด็นมาตรฐานการปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนและแรงงานภายในพม่าเข้ากับประเด็นอื่นๆ เช่นประเด็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ท่าทีของกลุ่มประเทศอาเซียนเช่นนี้ทำให้รัฐบาลทหารพม่าได้รับประโยชน์มาโดยตลอด⁷⁸

หลังจากการคว่ำบาตรขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ รัฐบาลพม่าก็ได้ออกคำสั่งฉบับที่ 1/99 (Order 1/99) ให้หยุดการใช้แรงงานทั่วประเทศ แต่คำสั่งที่รัฐบาลประกาศก็ถูกมองว่าเป็นเพียงการตบตานานาชาติเท่านั้นเพราะที่จริงแล้วสถานการณ์การบังคับใช้แรงงานในโครงการน้อยใหญ่ที่มีอยู่ทั่วไปในพม่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเลย รัฐบาลพม่ายังประกาศว่ามติทั้งหลายขององค์การแรงงานระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่ไร้สาระโดยสิ้นเชิง รัฐบาลไม่เคยใช้แรงงานประชาชนในโครงการก่อสร้างในประเทศ ประชาชนทุกคนมาทำงานด้วยความสมัครใจทั้งสิ้น มติขององค์การแรงงานระหว่างประเทศออกมาเพื่อกดดันแก๊งพม่า องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงกำลังขัดขวางความเจริญและกระบวนการไปสู่ประชาธิปไตยของพม่า⁷⁹

จากที่กล่าวนี้จะเห็นได้ว่า แม้องค์การแรงงานระหว่างประเทศจะมีความพยายามในการกดดันพม่าให้ปรับปรุงสภาพสิทธิมนุษยชนและปัญหาการบังคับใช้แรงงาน แต่ก็ไม่อาจดำเนินการได้มากไปกว่าการเป็นเพียง “ผู้วิจารณ์” ปัญหาในพม่า ทั้งที่ปัญหาที่เกิดขึ้นมีความชัดเจนและรุนแรงมาก⁷¹ ทั้งนี้สาเหตุก็เป็นเพราะหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติอย่างเช่นองค์การแรงงานระหว่างประเทศเอง แม้จะมีความชอบธรรมในการดำเนินงานตามหลักการ แต่ก็ไม่มีความสามารถในการบังคับให้ประเทศหรือแม้เพียงบรรษัทข้ามชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ตามต้องการ

4.6 องค์การสหประชาชาติ

อันที่จริงปัญหาในพม่าเป็นเรื่องที่องค์การสหประชาชาติติดตามและพยายามหาทางผลักดันให้พม่ามีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นมานานแล้ว ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นกับ

⁷⁷ จุฬารัตน์ เอื้อรักสกุล, “ไอแอลโอแซงชั่นและมาเลเซียกับการพบปะซูจี-ชินฮุน,” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 452 (29 มกราคม-4 กุมภาพันธ์ 2544): 30-31.

⁷⁸ “แรงงานโลกกดดัน “ยูไนเคล” ร่วมมือแก้ปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่า”, *กรุงเทพธุรกิจ*, (12 พฤษภาคม 2544): 12.

⁷⁹ พรพิมล ตรีโชติ, *จากกลุ่มอิระวดี สู่วิถีชีวิต: บทวิเคราะห์การเมือง สังคม และความสัมพันธ์ไทย-พม่า* (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (กรพ.)), 2547, หน้า 207.

ชนกลุ่มน้อยในโครงการท่อส่งก๊าซยาดานาทางใต้ของพม่าจึงยอมอยู่ในความรับรู้ขององค์การสหประชาชาติ ในปี ค.ศ.1994 นาย Yozo Yokota ผู้แทนองค์การสหประชาชาติที่เข้าไปตรวจสอบสิทธิมนุษยชนในพม่าได้สรุปว่าโครงการท่อส่งก๊าซยาดานามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกรูปแบบต่อชนกลุ่มน้อยเกิดขึ้นจริง⁸⁰ ต่อมาในปี ค.ศ.1995 ผู้แทนขององค์การสหประชาชาติคนเดิมยังคงกล่าวเพิ่มเติมในรายละเอียดว่าที่เกาะเฮนเซ (Heinze island) มีการบังคับใช้แรงงานชาวบ้านในการก่อสร้างสิ่งต่างๆ เพื่อรองรับโครงการท่อส่งก๊าซเกิดขึ้นจริง⁸¹ และหลังจากนั้นก็ยังมีรายงานในลักษณะเดียวกันนี้เพิ่มเติมอีกหลายครั้ง ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.2000 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้มีมติคว่ำบาตรพม่า คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติได้แถลงเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า โดยตอนหนึ่งมีใจความว่า⁸²

“การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่ายังคงไม่หมดไป ทั้งยังรุนแรงขึ้น ในภาคใต้ของประเทศที่มีชนกลุ่มน้อยชาวมอญและชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่หนาแน่นยังมีการบังคับย้ายถิ่นฐาน การบังคับใช้แรงงานในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การยึดทรัพย์และที่ดินทำกินยังคงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในเขตตะนาวศรีที่รัฐบาลสร้างท่อส่งก๊าซผ่าน มีชนกลุ่มน้อยที่ถูกละเมิดและต้องอพยพออกนอกประเทศมาก”

สำหรับประเด็นที่ว่าบทบาทขององค์การสหประชาชาติต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการยาดานาจะเป็นอย่างไรนั้น หากจะพิจารณาแล้วก็คงไม่ต่างจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศนัก ทั้งนี้เพราะรัฐบาลพม่ายินยอมลงนามในอนุสัญญาต่างๆ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติหลายฉบับ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการห้ามบังคับใช้แรงงาน สนธิสัญญาเกี่ยวกับการห้ามใช้แรงงานเด็ก และสนธิสัญญาเจนีวา เป็นต้น แต่ก็เป็นเพียงการกระทำเพื่อหวังการยอมรับจากต่างชาติโดยผิวเผิน มิได้ปฏิบัติตามหรือเคารพสัญญาใดๆ สำหรับชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยที่ยังคงรอคอยความช่วยเหลือ มติและกฎข้อบังคับขององค์การสหประชาชาติจึงเป็นเพียงตัวหนังสือที่อยู่บนกระดาษที่ไม่สามารถช่วยชีวิตพวกเขาได้เท่านั้น⁸³ และตั้งแต่ปี ค.ศ.1996 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นปีที่สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าเลวร้ายรุนแรงและเกิดกว้างขวางทั่วประเทศ และรัฐบาลพม่าเริ่มวางตนแข็งกร้าวต่อนานาชาติ ผู้แทนขององค์การสหประชาชาติก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศอีกต่อไป และไม่มีองค์กรสิทธิมนุษยชนใดที่

⁸⁰ R. Strider, *Blood in the Pipeline*[Online]. Available from: www.multinationalmonitor.org/hyper/issues/1995/01/mm0195_09.html - 18k -[2006, August 2]

⁸¹ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma*, p. 30.

⁸² *Ibid.*, p.15.

⁸³ Human Rights Documentation Unit, National Coalition Government of the Union of Burma, *Human rights yearbook 1997-98: Burma*, p. 4.

ได้รับอนุญาตให้เดินทางเข้าไปตรวจสอบอีกเลย⁸⁴ ผู้แทนสหประชาชาติได้แต่เพียงออกมาประกาศ
อยู่เสมอว่าการทรมานและปราบปรามชนกลุ่มน้อยในรัฐกะเหรี่ยง รัฐมอญ เกิดขึ้นสูงมาก

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของประเทศและองค์การระหว่างประเทศต่างๆมา
ทั้งหมดในบทนี้ พอสรุปได้ว่าทัศนคติต่อปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในโครงการยาดานา
ของแต่ละประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ต้องการกดดันรัฐบาลพม่าอย่างประเทศตะวันตก
ดังเช่น สหรัฐ อเมริกาและฝรั่งเศสหรือประเทศตะวันออกที่ต้องการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับ
พม่าไว้อย่างไทยและประเทศในกลุ่มอาเซียนจะแตกต่างกัน แต่โดยภาพรวมแล้ว ทุกประเทศแม้จะ
แสดงความหวังว่าพม่าจะสามารถปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจสู่การเป็นประชาธิปไตยในที่สุด
แต่กลับไม่มีประเทศใดแสดงความจริงจังในการแก้ปัญหาตามที่กล่าวอ้าง ไม่ว่าจะประเทศ
สหรัฐอเมริก ฝรั่งเศส ไทย หรืออาเซียน ต่างยังคงต้องการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอัน
เกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพม่าเหมือนกันไม่มากนักน้อย การผลักดันประเด็นสิทธิ
มนุษยชนของรัฐจึงไม่ใช่ประเด็นเดียวในนโยบายต่างประเทศ หากแต่มักมีความมุ่งหมายบาง
สิ่งเจือปนอยู่ด้วย ส่วนองค์การระหว่างประเทศที่ตระหนักดีถึงความรุนแรงของปัญหาในการสร้าง
ท่อส่งก๊าซยาดานาก็ไม่สามารถบังคับรัฐบาลพม่าหรือบรรษัทให้ถอนการลงทุนได้ เมื่อสภาพการณ์
เป็นเช่นนี้ ข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนใน “โครงการ
พัฒนา” ในนาม “โครงการยาดานา” นี้ก็ยังคงดำเนินต่อไป และเมื่อเวลาผ่านไปอาจเจียบหายไป
พร้อมชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่ไร้หนทางต่อสู้ หากไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิ
ของคนเหล่านั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁴ พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ,

บทบาทของประชาสังคมข้ามชาติ

เป็นสิ่งที่ชัดเจนว่าตั้งแต่โครงการทอก้าชยาดานาเริ่มต้นขึ้นในต้นทศวรรษที่ 1990 ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โครงการยาดานาของพม่าก็เลวร้ายลงเรื่อยๆ และดูเหมือนว่าจะยังไม่มีสัญญาณแห่งการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นปรากฏให้เห็น กระนั้น บางครั้งความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ก็อาจเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ ที่ไม่มีใครคำนึงถึงก็เป็นได้ ท่ามกลางผู้คนมากมายที่ยังตกอยู่ภายใต้ความหวาดกลัวจากการกดขี่ของรัฐบาลทหารพม่า ยังมีปัจเจกชนจำนวนหนึ่งที่มีความหวังว่าจะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนที่ต้องทนทุกข์ในแนวทอก้าชยาดานา

5.1 การก่อตัวของแกนนำประชาสังคมข้ามชาติ

บุคคลดังกล่าวนี้ที่จะเป็นผู้เริ่มต้นนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงมิใช่ผู้มีอำนาจในสังคมพม่า หากแต่เป็นเพียงนักศึกษากะเหรี่ยงคนหนึ่งที่เกิดในปี ค.ศ.1970 และจะมีโอกาสเข้าไปศึกษาในกรุงย่างกุ้งจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพราะเมื่อมาถึงปี ค.ศ.1988 สถานการณ์ทางการเมืองของพม่าก็เลวร้ายถึงขีดสุด ประชาชนทั่วพม่าลุกขึ้นมาต่อต้านรัฐบาลทหารของนายพลเนวินและพลเอก เส่ง ลวิน จนทำให้รัฐบาลทั้งสองชุดต้องยอมสละอำนาจ แต่ต่อมานายพลชอ หม่องก็ฉวยโอกาสเข้ายึดอำนาจและจัดตั้งรัฐบาลสลิโอรค์ขึ้นอย่างไร้ความชอบธรรมและยังสังหารประชาชนที่บริสุทธิ์ไปมากมาย เหตุการณ์ครั้งนั้นถูกต่อต้านจากประชาชนพม่าทั่วประเทศ รวมทั้งนักศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นแรงสำคัญในการประท้วงรัฐบาลทหาร นักศึกษาชาวกะเหรี่ยงคนดังกล่าวนี้ก็ไม่ต่างอะไรจากนักศึกษาในพม่าคนอื่นๆ ที่เกลียดชังรัฐบาลทหารที่ชั่วร้ายอยู่เต็มหัวใจ เขาได้ร่วมกับเพื่อนและแนวร่วมต่อต้านรัฐบาล จัดตั้งกลุ่มนักศึกษาประท้วงรัฐบาลสลิโอรค์ขึ้นในกรุงย่างกุ้ง แต่กลุ่มนักศึกษาที่ปราศจากอาวุธย่อมไม่มีทางต่อต้านทหารที่เพียบพร้อมไปด้วยยุทโธปกรณ์ได้ เพื่อนของเขาถูกสังหารตรงหน้าทันทีหลายคน ส่วนตัวเขาเองได้รับบาดเจ็บสาหัสเกือบเอาชีวิตไม่รอด จากนั้นยังถูกทหารจับไปทรมานอยู่อีกถึง 3 วัน ทหารให้เขาให้อดข้าวและน้ำ เชี่ยนตี ถอนเล็บ จนเขาอาเจียนเป็นเลือดและหมดสติ แต่ยังไม่รู้ว่าโชคคืนที่เขาสามารถหนีรอดจากทหารพม่ามาได้ หลังพักรักษาตัวอยู่ช่วงหนึ่งเขาก็ตัดสินใจหนี แต่เขาเองก็ไม่ต้องการทิ้งเพื่อน พ่อแม่ และครอบครัว และไม่อยากจะหนีออกไปนอกพม่า เพราะอย่างไรเสียพม่าก็ยังคงเป็นบ้านเกิดเมืองนอน ในขั้นต้นเขาจึงตัดสินใจหนีออกมาให้ไกลจากกรุงย่างกุ้งเพื่อความปลอดภัย

พร้อมกับเปลี่ยนชื่อตัวเป็นชื่อใหม่ โดยใช้ชื่อว่า Ka Hsaw Wa¹ เพื่อปกป้องตนเองและครอบครัวที่ยังคงอยู่ในกรุงย่างกุ้งไม่ให้ทหารตามล่าได้ หลังจากเดินป่ามุ่งลงใต้อยู่ 5 วันก็มาถึงเขตแดนของรัฐกะเหรี่ยงซึ่งเขาเชื่อว่าเป็นเขตที่ปลอดภัยเพราะรัฐกะเหรี่ยงเป็นดินแดนที่ชนกลุ่มน้อยของเขาอยู่อาศัย แต่ดูเหมือนเหตุการณ์จะไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง เพราะเมื่อเขาเดินทางใกล้ถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งก็พบกับภาพเหตุการณ์อันเลวร้ายที่ไม่ต่างอะไรจากสิ่งที่เกิดในกรุงย่างกุ้ง นั่นคือ ศพของหญิงสาวที่เสียชีวิตจากการถูกข่มขืนอย่างโหดเหี้ยม โคนมีดเขื่อนหน้าอกและถูกกิ้งไม้ปักอวัยวะเพศ ในขณะที่เขาเกิดความแค้นใจอย่างที่สุดและคิดจะฆ่าทหารให้ได้ แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมาสอนเขาให้รู้ว่าการกระทำเช่นนั้นคงไม่มีประโยชน์ เขาได้แต่เก็บความคับแค้นใจเอาไว้และมุ่งหน้าต่อไปหมู่บ้านข้างหน้า จากการสอบถามชาวบ้านก็ทำให้เขาได้รู้ความจริงว่า หญิงสาวคนดังกล่าวเป็นพยาบาลที่ถูกทหารนำตัวไปเพื่อรักษาผู้บังคับบัญชาที่ติดโรคมมาลาเรียแต่เธอกลับถูกทหารข่มขืนและฆ่า เขาเริ่มคิดว่าเขาต้องหาทางทำอะไรสักอย่าง หลังจากอยู่ที่หมู่บ้านดังกล่าวได้ช่วงหนึ่งเขาจึงเริ่มสัมภาษณ์ผู้คนในหมู่บ้าน ระหว่างการสัมภาษณ์เขาได้พบผู้หญิงอีกคนหนึ่งซึ่งดูซีมีเศร้าและมีอาการคล้ายคนเสียสติเนื่องจากถูกชายของนางฆ่าตัวตายเพราะถูกทหารบังคับให้ข่มขืนตัวนางเองซึ่งเป็นแม่บังเกิดเกล้าของเธอ เรื่องราวอันโหดร้ายที่เขาได้รับฟังเรื่องแล้วเรื่องเล่าทำให้เขาตัดสินใจได้อย่างแน่วแน่ว่าเขาจะต้องหาทางสู้กับทหารไม่ว่าผลจะเป็นเช่นไรจนกว่าลมหายใจสุดท้ายจะมาถึง²

ชาวกะเหรี่ยงและกองกำลังทหารกะเหรี่ยงบอกให้เขาจับอาวุธสู้ โดยเป็นกองโจรตามป่าร่วมกับกองกำลัง KNU ที่ยังคงยึดพื้นที่บางส่วนในรัฐกะเหรี่ยงไว้ได้ แต่ Ka Hsaw Wa กลับปฏิเสธเพราะเขาเห็นว่าการใช้กำลังมีแต่จะนำมาซึ่งความสูญเสียและไม่ช่วยแก้ปัญหา ในขณะที่เขาเกิดความคิดขึ้นมาว่าหากความเลวร้ายของรัฐบาลพม่าถูกนำออกไปให้เปิดเผยให้โลกภายนอกรับรู้ น่าจะมีประโยชน์มากกว่า³ เขาจึงเริ่มจดจำข้อมูลที่ได้มาจากชาวบ้าน แต่การรวบรวมข้อมูลที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็อาจเกิดความคลาดเคลื่อน เขาจึงเดินทางไปยังหน่วยย่อยของกองกำลัง KNU เพื่อขอกระดาษ ปากกา พจนานุกรมภาษาพม่า-อังกฤษ และเครื่องอัดเทป แต่ KNU ไม่ให้ในสิ่งที่เขาขอและยังบอกว่าการจะเอาชนะทหารไม่มีทางทำได้ด้วยปากกาและกระดาษ หากอยากเอาชนะทหารก็ให้จับอาวุธลุกขึ้นสู้เหมือนคนอื่น ๆ แต่เขาก็ยังไม่ลดละความพยายามที่จะรวบรวมข้อมูลไว้เปิดโปงรัฐบาลพม่า ถึงกับเสี่ยงเดินทางเข้าไปในเมืองเพื่อหาข้อมูลประกอบการจัดบันทึก เพราะเชื่อว่าตนเองสามารถทำได้เนื่องจากเคยร่วมกับองค์กรนักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อใช้ประท้วง

¹ ชื่อดังกล่าวนี้มีความหมายว่า “ข้างเผือก” อันเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นมงคลและชัยชนะอันสูงส่งของพม่า

² Kerry Kennedy, *Speak Truth to Power Defender*[Online]. Available from: http://www.speaktruth.org/defend/profiles/profile_14.asp. [2006, November 1]

³ David Montgomery, *Pipeline to justice: A Burmese Activist Has the Attention of The White House and, He Hopes, the World*[Online]. Available from: <http://www.grantsmanagement.com/cfhreports/earthrights/earthrights03.html> [2006, November 1]

ต่อต้านรัฐบาลสโลวีคมาแล้ว จากนั้นเขาจึงเดินทางกลับมายังหมู่บ้านกะเหรี่ยงอีกครั้งเพื่อรวบรวมข้อมูลด้วยการสอบถามปากคำชาวบ้าน แต่ชาวบ้านก็ยังไม่เข้าใจสิ่งที่เขาทำและดูถูกว่าเขาไร้ซึ่งความกล้าหาญ บางคนถึงกับตั้งข้อรังเกียจเขา สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เขารู้สึกท้อใจจนบางครั้งถึงกับถามตัวเองว่าเขากำลังทำอะไรอยู่ แต่ในใจของเขาก็ยังคงเชื่อว่าแม้จะเป็นเพียงการจับปากกาขึ้นสู่มือก็เป็นความกล้า แต่เป็นความกล้าในอีกรูปแบบหนึ่งที่เขาจะทำให้สำเร็จและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้ได้⁴ จากนั้นเป็นต้นมาเมื่อรวบรวมข้อมูลได้มากพอเขาก็จะเดินทางเข้าประเทศไทย และหากพบชาวต่างชาติก็จะขอให้ช่วยส่งข้อมูลไปให้องค์กรระหว่างประเทศต่างๆ แทนเขา การกระทำนี้ก็ถือว่ามีความเสี่ยงไม่น้อยเพราะ Ka Hsaw Wa เองในขณะนั้นไม่มีหนังสือเดินทาง บางครั้งจึงถูกทางการไทยจับตัวไว้จนพอสวมครกกว่าจะได้รับ การปล่อยตัว⁵ ดังนั้น จนถึงปี ค.ศ. 1992 เขาก็ยังไม่มีหนทางใดๆ ได้แต่เก็บความหวังที่จะหาทางเปิดเผยสิ่งที่เขาได้พบเจอมาให้โลกได้รู้⁶

แต่แล้วในปี ค.ศ. 1992 นั้นเอง เขาก็ได้พบกับชาวต่างชาติคนหนึ่ง คือนาย Kevin Heppner ซึ่งเป็นชาวแคนาดาที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย Heppner เป็นผู้หนึ่งที่สนใจเรื่องราวเกี่ยวกับชาวพม่าที่อพยพหนีภัยทางการเมืองและความรุนแรงเข้ามาอยู่ในประเทศไทย Heppner ได้เดินทางไปหมู่บ้านกะเหรี่ยงตามแนวชายแดนรวมทั้งเดินทางไปยังค่ายผู้พลัดถิ่นต่างๆ ในประเทศไทยเพื่อสอนหนังสือชาวบ้าน Heppner เคยถูกระเบิดของทหารพม่าจนได้รับบาดเจ็บ ทำให้เขาคิดว่าทั้งที่ตนเองเป็นชาวต่างชาติยังมีอันตรายถึงเพียงนี้ แล้วชาวพม่าโดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยที่รัฐบาลกลางรังเกียจจะทนทุกข์ทรมานสาหัสเพียงใด Heppner จึงร่วมมือกับ Ka Hsaw Wa และนักศึกษากะเหรี่ยงจำนวนหนึ่งจัดตั้งองค์กรที่จะทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของชาวกะเหรี่ยงชื่อว่า กลุ่มสิทธิมนุษยชนกะเหรี่ยง (Karen human Rights Group-KHRG) โดยมีจุดประสงค์เพื่อจับตาดูการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในรัฐกะเหรี่ยง ทั้งสองได้ฝึกสมาชิกทั้งหมดในการสืบหาและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบและร่วมกันจัดทำเอกสารเกี่ยวกับสถานการณ์ในพม่า โดย Ka Hsaw Wa จะเป็นผู้แปลจากภาษาพม่าเป็นภาษาอังกฤษส่วน Heppner เป็นผู้ตรวจทาน จากนั้น Heppner จะเดินทางเข้ามาในเมืองใหญ่ของไทย เช่น กรุงเทพมหานคร เพื่อส่งข้อมูลที่เตรียมไว้ รวมทั้งเทปวีดีโอภาพเหตุการณ์ที่ถ่ายไว้ได้ไปให้องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนต่างๆ เช่น องค์กรนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) , Human Rights Watch , องค์การแรงงานระหว่างประเทศ

⁴ Larry Dohrs, *Profile of a defender*[Online]. Available from: http://www.amnestyusa.org/justearth/newsletter/vol_3/xaseupdate.html[2006, November 1]

⁵ สาเหตุที่เขาและนักต่อสู้ชาวพม่าอีกหลายคนต้องใช้ชีวิตเดินทางเข้าออกประเทศไทยอย่างลับๆ ไม่สามารถอยู่ในประเทศไทยได้อย่างถาวรเป็นเพราะรัฐบาลไทยจะจับตัวชาวพม่าที่เข้าเมืองมาผิดกฎหมายและกักบริเวณไว้จนกระทำการใดๆ ไม่ได้หรืออาจถูกส่งกลับไปยังพม่าทันที

⁶ David Montgomery, *Pipeline to justice: A Burmese Activist Has the Attention of The White House and, He Hopes, the World*[Online]. Available from: <http://www.grantsmanagement.com/cfhreports/earthrights/earthrights03.html> [2006, November 1]

(ILO) ,องค์การเพื่อสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยของพม่าในประเทศต่างๆ รวมทั้งสื่อของประเทศตะวันตก⁷ ข้อมูลที่กลุ่มสิทธิมนุษยชนกะเหรี่ยงส่งไปนั้นจะถูกใช้เป็นข้อมูลสำคัญขององค์การระหว่างประเทศต่างๆ รวมทั้งองค์การอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น⁸ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ทั้งสองต่างยังไม่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงการก่อสร้างกั้นชายแดน เพราะในขณะนั้นโครงการยังไม่เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการ กล่าวคือ โครงการยังคงอยู่ในระยะการตกลงและเริ่มเตรียมการเข้าสู่พื้นที่ชนกลุ่มน้อย

ในปี ค.ศ.1992 Ka Hsaw Wa ยังได้พบกับบุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งต่อมาได้กลายเป็นบุคคลที่จะร่วมมือกับเขาสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น Katherine Redford เป็นนักศึกษาทางด้านกฎหมายจากวิทยาลัยกฎหมายเวอร์จิเนียในสหรัฐอเมริกา Redford ศึกษากฎหมายเพราะมีใจรักในงานบริการสังคม เธอเป็นบุคคลที่มีความเชื่อในเรื่องสิทธิมนุษยชนมาตั้งแต่ตอนที่ศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เธอได้ตั้งกลุ่มรณรงค์และส่งเสริมประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมร่วมกับเพื่อนนักศึกษาสาขากฎหมายและสาขาอื่นๆ มานานแล้ว ในเบื้องต้นเธอมีความใฝ่ฝันที่จะเป็นทนายเช่นเดียวกับนักศึกษากฎหมายทั่วไป แต่เธอยังอยากเดินทางเก็บเกี่ยวประสบการณ์ให้ชีวิตประกอบด้วยโอกาสที่เธอได้รับทุนจากธนาคารโลก (World Bank) ให้เดินทางมาศึกษาดูงานเกี่ยวกับสภาพสิทธิมนุษยชนในประเทศกำลังพัฒนาภายใต้ความยินยอมของ The Public Interest Law Association เธอได้เลือกที่จะเดินทางมาประเทศไทย และเจาะจงที่จะมาดูสภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพชาวพม่า ด้วยเหตุนี้ Redford จึงได้มาใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านผู้อพยพชาวพม่าและค่ายผู้อพยพตามแนวชายแดนไทย-พม่าในเขตจังหวัดกาญจนบุรี โดยสิ่งที่เธอทำคือการเป็นครูสอนภาษาอังกฤษให้แก่บรรดาเด็กผู้ด้อยโอกาสชาวพม่า พร้อมกันนั้นเธอยังเสริมความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมอันอุดมสมบูรณ์ในพม่าที่ชาวพม่าทุกคนควรช่วยกันรักษาไว้อย่างน้อยก็ในเขตที่อยู่อาศัยของตน ตลอดระยะเวลาที่ Redford ใช้ชีวิตอยู่ที่ค่ายผู้อพยพของชาวพม่าบริเวณชายแดนไทย-พม่าในช่วงปี ค.ศ.1992 นั้น สิ่งหนึ่งที่เธอสังเกตเห็นได้อยู่เสมอคือ จำนวนผู้อพยพที่ลี้ภัยออกมาจากพม่าเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ซึ่งเธอเองก็ยังคงไม่เข้าใจว่าเป็นเพราะอะไร อย่างไรก็ตามไม่นานนักเธอก็จำเป็นต้องเดินทางกลับประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาต่อ แต่ก่อนที่เธอจะจากค่ายผู้อพยพที่เธอมาใช้ชีวิตร่วมกับชาวพม่าไปนั้น คำพูดหนึ่งที่ชาวพม่าหลายคนบอกกับเธอและยังคงก้องอยู่ในความคิดของเธอเสมอมาคือ “กรุณาอย่าทอดทิ้งพวกเรา”

ด้วยความเคลือบแคลงสงสัยต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้อพยพชาวพม่าที่เคราะห์ร้าย รวมทั้งความรู้สึกที่ฝังติดอยู่ในสิ่งที่ยังคงค้าง Redford จึงได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยอีกครั้งในปี

⁷ Kerry Kennedy, *Speak Truth to Power Defender*[Online]. Available from: http://www.speaktruth.org/defend/profiles/profile_14.asp. [2006, November 1]

⁸ นอกจากนี้ Ka Hsaw Wa ยังมีโอกาสได้พบกับบุคคลที่ทำงานช่วยเหลือชาวพม่าอีกหลายคนที่ค่ายผู้อพยพในเขตประเทศไทย อาทิ Veronika Martin ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จาก Refugees International ใน Washington D.C. ซึ่งอาสาช่วยนำเอกสารหลักฐานต่างๆ ไปส่งมอบให้องค์กรอื่นๆ ในสหรัฐอเมริกาด้วย

ค.ศ.1993 การมาครั้งนี้ เธอเดินทางมาภายใต้การฝึกปฏิบัติงานกับองค์กร Human Rights Watch โดยมีจุดประสงค์เพื่อมาเก็บข้อมูลและเขียนรายงานเรื่องการบังคับใช้แรงงาน (forced labor) ในพม่า เธอได้พักที่หมู่บ้านเดิมและเริ่มต้นสัมภาษณ์ผู้อพยพในหมู่บ้าน ในปีนี้เองเธอได้รับคำแนะนำจากชาวบ้านทั้งหลายที่พูดตรงกันว่า หากเธอต้องการได้ข้อมูลเกี่ยวกับการบังคับใช้แรงงานที่เกิดขึ้นในพม่า เธอก็ควรเดินทางเข้าไปในพม่าและหาตัวชายที่ใช้ชื่อนามแฝงว่า Ka Hsaw Wa ให้พบโดยให้เธอสอบถามจากบรรดาชาวบ้านป่าทั้งหลายได้ เพราะส่วนใหญ่รู้จักเขาเป็นอย่างดี⁹

Redford เดินทางเข้าไปในพม่าอย่างลับๆ โดยได้รับความช่วยเหลือของชาวพม่าที่ชำนาญวิธีการหลบหนีเข้าออกตามแนวชายแดน เมื่อเข้าสู่เขตแดนพม่าได้แล้วจึงอาศัยการเดินทางทางน้ำผ่านแม่น้ำสาละวิน ตลอดทางเธอและชาวบ้านที่ร่วมเดินทางไปด้วยกันต้องหยุดถามชาวบ้านอื่นๆ เป็นระยะๆ จึงได้รู้ว่าในขณะนั้นคนที่เธอพยายามตามหาอยู่ที่ใด เธอต้องทิ้งเรือและอาศัยการเดินทางป่าระยะสั้นๆ ไม่นานนักเธอก็สามารถหาตัว Ka Hsaw Wa พบ แล้วจึงแจ้งความประสงค์ของเธอให้เขาทราบ ซึ่งเธอก็ได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากเขาทำให้การรวบรวมข้อมูลเป็นไปด้วยดี กล่าวคือ Ka Hsaw Wa เองก็สามารถเชื่อและไว้วางใจในตัว Redford เพราะเธอได้รับการแนะนำมาจากชาวบ้านในเขตชายแดนไทยที่เขารู้จักและคุ้นเคยอยู่แล้ว ในขณะเดียวกัน Ka Hsaw Wa เองก็ได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้านในพม่าเพราะเขาเดินทางกลับมาสอบถามความเป็นไปจากชาวบ้านอย่างต่อเนื่องทุกปีด้วยการเข้าหาชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่าความพยายามในการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นต้นของเขาตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ.1988-1992) เริ่มมีประโยชน์เกิดขึ้นแล้ว อย่างน้อยที่สุด เขาก็ได้สร้าง “เครือข่าย” (Network) แห่งความร่วมมือและความเชื่อมั่นภายในป่าที่ชายแดนไทย-พม่า อันจะเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการใดๆต่อไปได้สำเร็จ¹⁰

ในปี ค.ศ.1993-1994 Ka Hsaw Wa และ Redford ได้ร่วมกันเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ปากคำชาวบ้านทั้งในเขตชายแดนไทยและในเขตชายแดนพม่านับร้อยราย ทั้งสองยังคงได้ยินเรื่องราวความโหดร้ายของรัฐบาลพม่าจากปากของชาวบ้านเรื่องแล้วเรื่องเล่าไม่มีที่สิ้นสุด แต่สิ่งหนึ่งที่ทั้งสองไม่เคยรู้มาก่อน แต่กลับมาได้ยินจากปากชาวบ้านทุกคนตรงกันก็คือคำว่า “ยาดานา” ที่กำลังสร้างความทุกข์ทรมานให้แก่พวกชาวบ้านจนต้องหนีตายออกมาจากพม่า ทั้งสองจึงเริ่มสืบสาวราวเรื่องโครงการยาดานาอย่างจริงจัง บางครั้งถึงกับต้องเดินเท้าเสี่ยงเข้าไปในบริเวณที่มีทหารควบคุมพื้นที่อยู่ และได้พบว่าสิ่งที่ชาวบ้านพูดเป็นความจริง ทั้งสองเริ่มเข้าใจว่าปริมาณผู้อพยพที่เพิ่มขึ้นในค่ายผู้พลัดถิ่นของไทยเกิดจากการที่ทหารทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน

⁹ Bella English, [Katie Redford's pipe dream](http://www.boston.com/news/globe/living/articles/2003/10/22/katie_redfords_pipe_dream/)[Online]. Available from: http://www.boston.com/news/globe/living/articles/2003/10/22/katie_redfords_pipe_dream/[2006, November 2]

¹⁰ Jeremy Smith, [Tortured Soul](http://www.theecologist.org/archive_detail.asp?content_id=296)[Online]. Available from: http://www.theecologist.org/archive_detail.asp?content_id=296[2006, November 2]

และการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เพิ่มขึ้นก็มีความสัมพันธ์โดยตรงกับโครงการยาดานา¹¹ และยังได้เข้าใจข้อเท็จจริงต่อไปอีกว่าโครงการที่กำลังส่งผลร้ายให้ชาวบ้านนับหมื่นนับแสนไม่ได้ให้สิ่งใดกลับคืนมายังชาวบ้านเลย ช้ำร้ายยังทำลายในชีวิต ทรัพย์สิน แผ่นดินที่อยู่อาศัย แต่สิ่งที่ทำให้ทั้งสองแปลกใจมากที่สุดก็คือหุ้นส่วนรายใหญ่ของรัฐบาลทหารพม่าที่เป็นบริษัทน้ำมันขนาดใหญ่จากสหรัฐอเมริกาที่ชื่อบริษัทยูโนแคล¹² และเมื่อได้ข้อมูลลึกลงไปมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งได้เห็นความเลวร้ายที่เกิดขึ้นในโครงการยาดานามากขึ้นเท่านั้น หลังจากใช้เวลาศึกษาผลกระทบจากโครงการต่อก๊าชยาดานาต่อไปอีกระยะหนึ่ง ทั้งสองก็ได้เข้าไปในพม่าและเห็นกับตาว่าสิ่งแวดล้อมที่เคยอุดมสมบูรณ์ในเขตชนกลุ่มน้อยเมื่อหลายปีก่อนถูกทำลายลงย่อยยับ เมื่อทั้งสองเข้าใจชัดเจนแล้วว่าโครงการยาดานามีความเป็นมาอย่างไรและก่อให้เกิดผลกระทบอะไร ชาวบ้านในเขตพม่าหลายคนได้ถามทั้งสองว่า หากจะระเบิดต่อก๊าชของ “คนต่างชาติ” จะเป็นความคิดที่ดีหรือไม่ คำถามนี้ทำให้ Redford รู้สึกละเอียดกับการกระทำของบริษัทจากประเทศของเธอเป็นที่สุด แต่ก็ได้ตอบชาวบ้านทั้งหลายไปว่าทางแก้ไขที่ดีกว่านี้น่าจะยังมีอยู่และเธอก็จะพยายามหาหนทางนั้นให้พบ¹³

Ka Hsaw Wa และ Redford ต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาที่เกิดจากการก่อสร้างต่อก๊าชยาดานาของรัฐบาลพม่าที่ร่วมมือกับบริษัทยูโนแคลของสหรัฐอเมริกาเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องหาทางแก้ไข ทั้งสองจึงตกลงแยกกันทำงานคนละส่วน โดย Ka Hsaw Wa จะยังคงอยู่ในพม่าเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและหลักฐานต่อไป เพราะการที่จะทำให้คนนอกสนใจฟังเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังจะต้องมีหลักฐานและข้อมูลที่ชัดเจน มิฉะนั้นหากวันหนึ่งเขาพบวิธีดำเนินการกับรัฐบาลพม่าหรือบริษัทยูโนแคลได้ รัฐบาลพม่าและบริษัทยูโนแคลก็จะใช้สภาพปิดของพม่ามาอ้างว่าพื้นที่สร้างต่อก๊าชไม่มีคนอาศัยอยู่ จึงเป็นไปไม่ได้ที่จะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น¹⁴ ส่วน Redford จะเดินทางกลับสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาต่อให้สำเร็จ พร้อมกับหาทางว่าจะมีหนทางใดบ้างในสหรัฐอเมริกาที่จะพอใช้แก้ปัญหานี้ได้ เพราะ Redford ตระหนักดีว่าคงไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ในพม่า และหากจะแก้ไขปัญหานี้ให้สำเร็จก็คงต้องหาทางดำเนินการบางอย่างกับบริษัทยูโนแคลในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศแม่ (Home State) ของบริษัทยูโนแคล

ปลายปี ค.ศ.1993 เมื่อ Redford กลับไปยังสหรัฐอเมริกาแล้ว เธอเริ่มใช้เวลาทั้งหมดทำการค้นคว้าอย่างหนักเพื่อหาทางว่า ในแง่กฎหมายจะมีวิธีการใดที่พอจะยับยั้งหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบริษัทยูโนแคลได้ ในตอนแรก Redford ยังไม่พบช่องทางที่จะเอาผิดบริษัทจากประเทศตนที่ไปกระทำคามผิดในพม่าได้ แต่แล้วในที่สุดความพยายามของเธอก็ทำให้เธอพบ

¹¹ Larry Dohrs, *Profile of a defender*[Online]. Available from: http://www.amnestyusa.org/justearth/newsletter/vol_3/xaseupdate.html[2006,November 1]

¹² Helmut Anheier, *Global civil society 2004/5* (London: Sage, 2005), p. 130.

¹³ Bella English, *Katie Redford's pipe dream*[Online]. Available from: http://www.boston.com/news/globe/living/articles/2003/10/22/katie_redfords_pipe_dream/[2006,November 2]

¹⁴ The Whitley Fund for Nature, *Ka Hsaw Wa 2004 Burma*[Online]. Available from: <http://www.whitley-award.org/display.php?id=37>[2006,November 2]

ช่องทางแห่งความหวัง เธอได้พบว่ายังมีกฎหมายโบราณฉบับหนึ่งที่ผ่านรัฐสภาสหรัฐอเมริกามา ตั้งแต่สมัยประธานาธิบดีคนแรกของสหรัฐอเมริกา เป็นกฎหมายเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 200 ปี คือ กฎหมายพระราชบัญญัติการละเมิดสิทธิมนุษยชนคนต่างด้าว (Alien Torture Claims Act-ATCA) Redford ได้เขียนวิทยานิพนธ์ขึ้นภายใต้หัวข้อ “การใช้พระราชบัญญัติการละเมิดสิทธิมนุษยชนคนต่างด้าว (ATCA) ดำเนินการกับบริษัทยูนิแคลและรัฐบาลพม่า” (Using the Alien Torture Claims Act : Unocal and Burma) โดยเธอเชื่อว่าภายใต้กฎหมายฉบับนี้น่าจะมีช่องทางฟ้องร้อง บริษัทยูนิแคลได้หากมีการทำงานเป็นองค์กรอย่างจริงจัง เธอเสนอแนวคิดของเธอต่ออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศคือศาสตราจารย์ Jack Goldsmith ซึ่งเธอได้เกรด A แต่อาจารย์ของเธอกลับไม่เชื่อว่าวิธีการของเธอจะทำได้จริงในโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะกับการฟ้องร้อง บริษัทน้ำมันขนาดใหญ่ที่มีอิทธิพลในสหรัฐอเมริกาอย่างบริษัทยูนิแคล¹⁵ อย่างไรก็ตาม สำหรับ Redford ในขณะที่การที่เธอได้รับการรับรองในการใช้กฎหมายฉบับนี้จากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายหลายๆท่านก็ทำให้เธอมองเห็นช่องทางที่จะใช้ในการต่อสู้กับบริษัทยูนิแคลบ้างแล้ว

ในปี ค.ศ.1994 Redford เดินทางกลับมาประเทศไทยอีกครั้งหนึ่งพร้อมกับเพื่อนที่เสนอ มาช่วยเหลือชาวพม่าในค่ายผู้ลี้ภัย เมื่อ Redford ได้เห็นข้อมูลต่างๆ ที่ Ka Hsaw Wa รวบรวมไว้ ทั้งหมดก็พบว่าภายในปีเดียวเขาได้ข้อมูลเพิ่มเติมมาอีกมากและเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือ Redford จึง บอกให้ Ka Hsaw Wa รู้ว่าการดำเนินการกับบริษัทยูนิแคลอาจมีทางทำได้โดยการฟ้องร้องโดยใช้ กฎหมายที่เธอกำลังศึกษารายละเอียดอยู่ และจึงตกลงกันว่าจะดำเนินการกับบริษัทยูนิแคลโดยใช้วิธีการทางกฎหมายรวมทั้งใช้วิธีอื่นๆ สร้างแรงกดดันไปพร้อมๆกัน อย่างไรก็ตาม พวกเขาตระหนักดีว่าการต่อสู้กับบรรษัทขนาดใหญ่จะทำโดยขาดความร่วมมือไม่ได้ เพราะการที่กลุ่มคนไม่กี่คนกล่าวหาบริษัทใหญ่ระดับโลกขึ้นมาลอยๆ ย่อมไม่ได้รับความสนใจและไม่มีน้ำหนักดึงดูด ชวนให้คนรับฟัง¹⁶ ทุกคนจึงมีความเห็นตรงกันว่าจะต้องจัดตั้งองค์กรขึ้นมาปฏิบัติงานอย่างเป็น ระบบ ที่สำคัญการดำเนินงานในนามองค์กรยังทำให้ในอนาคตจะสามารถขยายขนาดขององค์กรได้ เมื่อมีผู้ร่วมงานที่มีความสามารถสนใจมาเพิ่ม และในระยะยาวการทำงานเป็นองค์กรยังจะสร้างความสัมพันธ์และได้รับความร่วมมือจากองค์กรอื่นๆ ทั้งที่ทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นพม่าโดยตรง หรือไม่ก็ตามได้ดีกว่าการดำเนินงานโดยไม่เป็นที่รู้จักในสังคมเลย¹⁷

หากจะกล่าวถึงการก่อตั้งองค์กรภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคม หากนักต่อสู้และนักเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยทั้งหลายสามารถเข้าไปจัดตั้งองค์กรและวางรากฐานการทำงานใน

¹⁵ M. Marshall, [Redford Appeals to Law Students to Fight Human Rights Abuses](http://www.law.virginia.edu/html/news/2005_spr/ps_redford.htm)[Online]. Available from: http://www.law.virginia.edu/html/news/2005_spr/ps_redford.htm[2006,November 3]

¹⁶ [Local Activism](http://www.theconnection.org/shows/2003/09/20030930_b_main.asp)[Online]. Available from: http://www.theconnection.org/shows/2003/09/20030930_b_main.asp[2006,November 3]

¹⁷ The Asian Forum for Human Rights and Development, [Creating Asia : Flags of human rights, seeds of freedom](#), p.107.

พม่าได้ก็จะถือเป็นเรื่องที่ดียิ่ง แต่สำหรับพม่าที่ถูกปกครองอย่างเข้มงวดโดยรัฐบาลทหาร เรื่องดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก เพราะตั้งแต่รัฐบาลสลิธอร์คขึ้นสู่อำนาจในปี ค.ศ.1988 เป็นต้นมา องค์การภาคประชาสังคมที่เคยมีอยู่บ้างเพียงน้อยนิดก็ถูกกำจัดไปจนหมดสิ้น โดยเฉพาะในเขตชนกลุ่มน้อยจะถูกปราบปรามอย่างหนัก รัฐบาลพม่าจึงถือได้ว่าเป็นรัฐบาลที่มีมาตรการจำกัดและปราบปรามการเคลื่อนไหวขององค์การภาคประชาสังคมภายในประเทศมากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลพม่าไม่อนุญาตให้มีหน่วยงานภาคประชาสังคมใดๆ เข้ามาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลพม่าโดยเด็ดขาด¹⁸ โดยรัฐบาลพม่าถึงกับกำหนดเป็นกฎหมายว่าองค์กรใดก็ตามที่เข้ามาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลถือว่าได้เข้ามาสร้างความไม่สงบภายในประเทศและจะต้องถูกยุบเลิกโดยทันที¹⁹ ในส่วนขององค์กร NGO ระหว่างประเทศ (INGO) บางองค์กรที่เข้ามาดำเนินการในพม่านั้น ทุกองค์กรจะต้องลงทะเบียนกับรัฐบาลพม่าและถูกจำกัดให้อยู่ในกรุงย่างกุ้งเกือบทั้งหมดเพื่อสะดวกต่อการควบคุมอย่างใกล้ชิดของรัฐบาล²⁰ และที่สำคัญที่สุดคือ ทุกองค์กรที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในพม่าได้จะต้องไม่ดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความมั่นคงหรือผลประโยชน์ของรัฐบาลพม่าเด็ดขาด ดังนั้น องค์กร INGO ที่ดำเนินการอยู่ในพม่าส่วนใหญ่จึงดำเนินการในลักษณะให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าแก่คนพม่า เช่น องค์กรกาชาดสากล องค์กรหมอไร้พรมแดน เป็นต้น การทำงานขององค์กรต่างๆ จึงขาดความเป็นอิสระ บางครั้งเงินงบประมาณขององค์กรจะถูกรัฐบาลยึดหรือเรียกเก็บอยู่เป็นประจำ หากเป็นเงินช่วยเหลือที่จะให้ประชาชนก็ต้องผ่านการจัดการโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐบาลทำให้ในที่สุดเงินนั้นก็จะไม่ถึงมือประชาชนโดยไม่มีใครสามารถตรวจสอบได้ว่าหายไปที่ใด ดังนั้น ความปรารถนาดีของหลายองค์กรที่เข้าไปอยู่ในพม่านอกจากจะไม่ถึงประชาชนพม่าแล้วยังกลายเป็นส่วนช่วยให้รัฐบาลพม่าแข็งแกร่งขึ้นจากการได้ประโยชน์ดังกล่าวมาแล้วด้วย²¹ เคยมีผู้เสนอว่าในเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว องค์กร NGO ระหว่างประเทศก็ควรหาทางร่วมมือกับพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (NLD) แทน แต่ในทางปฏิบัติ วิธีการนี้ก็แทบไม่มีความเป็นไปได้ เพราะพรรค NLD เองก็ถูกควบคุมอยู่ภายใต้อำนาจทหารทั้งหมดถึงขนาดที่นางออง ซาน ซูจี เอง ก็เคยประกาศเตือนองค์กร INGO ทั้งหลายว่าไม่ควรเข้ามาดำเนินการในพม่าเพราะองค์กรใดที่เข้ามาอยู่ในพม่าแล้วต่างไม่เคยรอดพ้นจากสายตาของรัฐบาลทหาร²² ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหว

¹⁸ Camilla Buzzi, *Burma: twelve years after 1988-a common future?* (Oslo: PD Burma/Worldview Rights, 2001), p. 29.

¹⁹ Stefan Collignon, *Burma: political economy under military rule* (London: Hurst, 2001), p. 114.

²⁰ Burma Center Netherlands(BCN), Transnational Institute (TNI), *Strengthening civil society in Burma: possibilities and dilemmas for international NGOs* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1999), p. 45.

²¹ Ken Maclean, "Reconfiguring the debate on engagement: Burmese Exiles and the changing politics of aid," *Critical Asian Studies* 36 (September 2004): 338.

²² Burma Center Netherlands(BCN), Transnational Institute (TNI), *Strengthening civil society in Burma: possibilities and dilemmas for international NGOs* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1999), p. 93-94.

ของภาคประชาสังคมในพม่าเป็นสิ่งที่ไม่มีทางเกิดขึ้นได้ ดังนั้น กลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลจึงต้องออกมาดำเนินการต่อสู้ภายนอกพม่าแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะในประเทศไทยเองซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับพม่าก็มีองค์กรต่างๆ ที่เข้ามาดำเนินการกิจกรรมเพื่อต่อต้านรัฐบาลทหารและ/หรือเพื่อช่วยเหลือชาวพม่าอยู่จำนวนไม่น้อย²³

Ka Hsaw Wa, Redford และเพื่อนนักกฎหมายอีกหลายคนต่างตระหนักถึงความจริงในข้อนี้เป็นอย่างดี และมีความเห็นตรงกันว่าควรจัดตั้งองค์กรของตนบริเวณชายแดนไทย-พม่าและได้ตั้งสำนักงานเล็กๆ ในจังหวัดกาญจนบุรีในปี ค.ศ.1995 ให้ชื่อองค์กร Earthrights International (ERI)²⁴ โดยใช้เงินที่ Redford ได้รับจากรางวัล Robert F.Kennedy เมื่อจบการศึกษาจำนวน 40,000 ดอลลาร์ เพราะผลงานบริการสังคมอันโดดเด่นของเขา²⁵ รวมกับเงินสนับสนุนอีกจำนวนหนึ่งที่ได้รับจากนายจอร์จ ไชโรส²⁶ และองค์กรอื่นๆ ที่เธอได้ติดต่อไปเพื่อขอการสนับสนุนการต่อสู้เพื่อสิทธิของชาวพม่าในครั้งนี้²⁷

ERI ถูกจัดตั้งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อ พิทักษ์สิทธิของผู้ที่ถูกกดขี่และละเมิด รวมทั้งรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ถือเป็นสมบัติส่วนรวมของรัฐและของโลกที่กำลังถูกทำลาย แต่ภารกิจเร่งด่วนเฉพาะหน้าที่สุดที่เป็นปัจจัยสำคัญให้ต้องจัดตั้งองค์กรคือความต้องการยับยั้งและแก้ไขปัญหาในโครงการท่อก๊าซยาดานา²⁸ เพราะโครงการยาดานาสร้างผลกระทบต่อทั้งสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ เมื่อทหารและบริษัทเข้ามาด้วยความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติก็เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามมา ทำให้คนต้องหนีเพื่อเอาชีวิตรอด และเมื่อคนจำนวนมากย้ายไปตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ก็ต้องไปแย่งทรัพยากรจากคนที่อยู่อาศัยเดิม แต่เมื่อจะย้อนกลับไปยังถิ่นที่อยู่เดิมของตนก็พบว่าสภาพแวดล้อมทุกด้านไม่เป็นดังเดิม ปัญหานี้จะแก้ได้ก็ต้องแก้ที่ความเชื่อมโยง (Link) ระหว่างรัฐบาลพม่าและบริษัทเท่านั้น ซึ่งก็คือจะต้องมีบุคคลที่สามเข้าไปแทรกระหว่าง

²³ Hazel J. Lang, *Fear and sanctuary: Burmese refugees in Thailand* (Ithaca, NY.: Southeast Asia Program, Cornell University, 2002), p. 153.

²⁴ Earthrights International, *Legal victory over Unocal*, Total[Online]. Available from: <http://www.ibiblio.org/obl/reg.burma/archives/199704/msg00200.html>[2006, November 5]

²⁵ M. Marshall, *Redford Appeals to Law Students to Fight Human Rights Abuses*[Online]. Available from: http://www.law.virginia.edu/html/news/2005_spr/ps_redford.htm[2006, November 3]

²⁶ จอร์จ ไชโรส เป็นคนฮังการีเชื้อสายยิว เกิดที่ฮังการีปี ค.ศ.1940 จากนั้นในปี ค.ศ.1947 ย้ายไปเรียนที่อังกฤษในด้านเศรษฐศาสตร์ โดยเข้ามหาวิทยาลัยลอนดอน สคูล ออฟ อีโคโนมิกส์ ต่อมาปี ค.ศ.1953 จึงไปอเมริกาและเริ่มงานด้านการลงทุนระหว่างประเทศ ซึ่งประสบความสำเร็จด้วยดีในปี ค.ศ.1979 ก่อตั้งมูลนิธิ Open Society ที่นิวยอร์ก เพื่อสนับสนุนการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและกระบวนการประชาธิปไตย ในประเทศยุโรปกลาง ยุโรปตะวันออกและอดีตสหภาพโซเวียต ในปี ค.ศ.1994 สถาบัน Open society ขยายเครือข่ายไปตามประเทศเหล่านั้นและมีเงินทุนถึง 300 ล้านดอลลาร์

ชื่อของจอร์จ ไชโรส ขจรขยายไปทั่วโลก เมื่อตกเป็นข่าวว่า เป็นผู้ใจมตีค่าเงินในเอเชีย เริ่มจากเงินบาทของไทย กระทั่งประเทศอื่นๆ

²⁷ Howard Tolley, Jr. and Anne Lawrence, *Doe v. Unocal: Forced Labor and Corporate Liability*[Online]. Available from: <http://homepages.uc.edu/thro/doe>[2006, November 5]

²⁸ Helmut Anheier, *Global civil society 2004/5*, p. 130.

รัฐบาลกับบริษัทและสร้างแรงกดดันได้มากพอจนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น²⁹ แต่ในเมื่อการแก้ไขที่รัฐบาลทหารเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก จึงต้องแก้ไขที่การลงทุน คือทำให้บริษัทปรับปรุงการกระทำของบริษัทนั่นเอง³⁰

ERI ตระหนักดีว่าการจะเปลี่ยนแปลงปัญหาท้องถิ่นที่เกิดในพื้นที่ปิดเช่นพม่าไม่ใช่เรื่องง่าย ปัญหาท้องถิ่นจึงต้องถูกเชื่อมโยงให้โลกรู้ ดังนั้น การดำเนินงานจึงต้องมีการวางแผนจัดการปัญหาอย่างมีหลักการ (principle) โครงสร้าง (structure) และยุทธศาสตร์ (strategy) ที่เป็นระบบ ERI มุ่งใช้พลังคน(การเคลื่อนไหว) พลังหลักฐานและข้อมูลที่นำเชื่อถือร่วมกับพลังของกฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมในพม่า กล่าวสำหรับด้านกำลังคน เจ้าหน้าที่ของ ERI ประกอบด้วยบุคลากรที่มีความสามารถจากหลายสาขา เช่น Katherine Redford ซึ่งเชี่ยวชาญกฎหมายสหรัฐฯ, Ka Hsaw Wa ซึ่งเชี่ยวชาญการเก็บข้อมูลเชิงลึกระดับท้องถิ่น, Chana Maung ชาวกะเหรี่ยงที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศหลายภาษาเช่น ไทย, อังกฤษ, พม่า, กะเหรี่ยง และภาษาอื่นๆ, Lillain Pinzon อดีตเจ้าหน้าที่กระทรวงยุติธรรมสหรัฐฯและเจ้าหน้าที่ประจำศาลโลกที่กรุงเฮก เชี่ยวชาญคดีธุรกิจระหว่างประเทศ และยังมีชาวบ้าน ครู ผู้นำชุมชน ทั้งในเขตไทยและพม่าให้ความร่วมมืออย่างลับๆ นอกสายตารัฐบาลพม่า ERI ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกเจ้าหน้าที่ในประเทศไทยเพื่อฝึกนักศึกษาพม่าที่ต้องการสร้างความเปลี่ยนแปลง นักศึกษาส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมส่วนใหญ่มาจากกลุ่มผู้อพยพ การฝึกฝนจะช่วยให้นักศึกษาผู้เข้าฝึกรู้จักหาข้อมูลและหลักฐานที่มีน้ำหนัก รวมทั้งการติดต่อประสานงานในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งต่อไปนักศึกษาเหล่านี้ก็จะเดินทางไปอยู่ตามประเทศต่างๆทั่วโลก บางคนไปตั้งองค์กรช่วยเหลือชาวพม่าเองแต่ก็ยังคงมีความร่วมมือกับ ERI ในการช่วยรณรงค์ต่อต้านโครงการยาดานาและต่อต้านรัฐบาลทหารพม่าเพื่อสร้างความตระหนักให้แก่คนมากขึ้นเรื่อยๆซึ่งเป็นการช่วยยกประเด็นการต่อต้านโครงการยาดานาให้เข้าสู่ระดับระหว่างประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ ERI ยังมีความร่วมมือกับองค์กรสิทธิมนุษยชนกะเหรี่ยง (KHRG) ที่ก่อตั้งมาก่อนหน้านี้รวมทั้งองค์กรพันธมิตรอื่นๆขององค์กรสิทธิมนุษยชนกะเหรี่ยง ทั้งในด้านการฝึกคน และการหาและกระจายข้อมูลโดยใช้ประสบการณ์ตรงที่มีมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1988 ด้วย³¹

สำหรับในด้านการเก็บและรวบรวมข้อมูลดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่เป็อุปสรรคมากกว่าในด้านบุคลากร เพราะ ERI จัดตั้งขึ้นในไทยแต่ข้อมูลทั้งหมดเกิดขึ้นที่พม่า การจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำมาจากภายในพม่าจึงไม่ใช่เรื่องง่าย อย่างไรก็ตาม ทางองค์กรฯ ก็ตระหนักดีว่าข้อมูลที่

²⁹ The Nautilus Institute for Security and Sustainable Development, *Forging New Links: Promoting and Protecting Human Rights and the Environment*[Online]. Available from: <http://www.nautilus.org/archives//cap/reports/casestudies.html>[2006,November 5]

³⁰ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma* (Chiangmai: 2003), p. 21.

³¹ Forefront, *BURMA: Ka Hsaw Wa*[Online]. Available from: <http://www.forefrontleaders.org/partners/asia/ka-hsaw-wa/>[2006,November 5]

เป็นหลักฐานที่ดีที่สุดก็ต้องเป็นข้อมูลที่มาจากในพม่า ดังนั้น นอกจากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อพยพตามค่ายผู้อพยพในประเทศไทย นักศึกษา ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญการเดินทางและหาข้อมูลหลายคนขององค์กรจะเข้าไปในพม่าด้วยตัวเอง บางครั้งก็อาศัยการติดต่อลัดเข้าไปตามตะเข็บชายแดนเพื่อหลีกเลี่ยงการโดนตรวจตรา บางครั้งก็ใช้หนังสือเดินทางปลอมและติดสินบนเจ้าหน้าที่ฝั่งไทย การเดินทางเข้าไปหาข้อมูลในพม่าจำเป็นต้องแต่งกายด้วยชุดดำหรือชุดทหาร เดินทางครั้งละไม่เกิน 3 คน ใช้วิทยุหาทางในป่า ใช้รหัสลับในการติดต่อชาวบ้านและใช้วิทยุดักฟังเพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของทหารได้ทันทั่วทั้งพื้นที่ เพราะพื้นที่โครงการทอ์ก้ามีทหารคุ้มกันอยู่จึงมีอันตรายมาก แต่เจ้าหน้าที่ที่จะเดินทางเข้าไปถึงตัวหมู่บ้านไม่ได้เด็ดขาดเพราะจะเป็นที่สังเกตเห็นได้ เจ้าหน้าที่ที่เข้าไปจะต้องนัดแนะชาวบ้านให้มาพบและให้ข้อมูลในป่าแทน กระนั้น การพบชาวบ้านในป่าก็ยังคงต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูงเพราะต้องป้องกันไม่ให้ชาวบ้านถูกทหารจับได้ และยังคงระวังด้วยว่าในกลุ่มชาวบ้านจะมีทหารแฝงตัวปะปนมาด้วยหรือไม่ การหาข้อมูลแม้จะมีความเสี่ยงแต่ก็ไม่ใช่ว่าเจ้าหน้าที่ขององค์กรฯ จะเป็นผู้เดินทางเข้าไปฝ่ายเดียวหลายครั้งผู้ใหญ่บ้านหรือชาวบ้านในพื้นที่ที่ถูกบังคับใช้แรงงาน ถูกบังคับเป็นลูกหาบหรือถูกทรมาน ก็ยอมเสี่ยงชีวิตออกมาเพื่อรายงานและให้สัมภาษณ์ในสิ่งที่พวกเขาได้พบเห็นหรือเพื่อมอบหลักฐานบางอย่างให้แก่เจ้าหน้าที่องค์กรฯ เพราะยังหวังว่าจะมีคนช่วยเหลือพวกเขาได้³² อย่างไรก็ตามในงานที่เสี่ยงภัยเช่นนี้ ความสูญเสียก็ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นครั้งหนึ่งเจ้าหน้าที่ที่เดินทางไปหาข้อมูลในพม่าถูกทหารพม่าจับได้และถูกยิงจนเสียชีวิตลงในป่า ชาวบ้านที่โชคร้ายบางคนถูกทหารสงสัยว่าออกมารายงานข่าวให้คนภายนอกก็ถูกสังหาร³³ ส่วนการทำงานในพื้นที่ประเทศไทยแม้จะมีอันตรายน้อยกว่าในเขตพม่า แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าอะไรจะประมาทได้เพราะรัฐบาลไทยก็เป็นหุ้นส่วนในโครงการยาดานา และรัฐบาลไทยยังมีนโยบายห้ามไม่ให้องค์กรใดๆ มาใช้ดินแดนไทยในการดำเนินการทางการเมืองเพื่อต่อต้านรัฐบาลพม่า อีกทั้งยังมีสถานทูตพม่าในประเทศไทยที่คอยจับตาดูบรรดานักเคลื่อนไหวและองค์กรที่ต่อต้านรัฐบาลพม่าที่อยู่ในประเทศไทย³⁴

ยุทธศาสตร์และการวางแผนงานอย่างมีระบบดังที่กล่าวมาแล้วมีส่วนสำคัญในการช่วยให้การดำเนินงานของ ERI รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว เพราะเหตุที่ว่าองค์กรฯ สามารถแก้ไขปัญหาคำคัญที่องค์กรด้านพม่าจำนวนมากต้องเผชิญ ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรและข้อมูล³⁵

³² Kerry Kennedy, *Speak Truth to Power Defender*[Online]. Available from: http://www.speaktruth.org/defend/profiles/profile_14.asp. [2006, November 1]

³³ Anna Shelton, *Storyteller for Human Rights*. (Ka Hsaw wa, the human rights worker from Myanmar continues to work for a free Burma through his Earthrights International organization)[Online]. Available from: http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1295/is_9_63/ai_55671576[2006, November 1]

³⁴ Camilla Buzzi, *Burma: twelve years after 1988-a common future?*, p. 29.

³⁵ Burma Center Netherlands (BCN), Transnational Institute (TNI), *Strengthening civil society in Burma : possibilities and dilemmas for international NGOs*, p.46.

เมื่อข้อมูลและหลักฐานต่างๆ ที่ได้มามากเพียงพอแล้ว ในราวกลางปี ค.ศ.1996 ERI ร่วมกับองค์กร Southeast Asian Information Network และองค์กรสิทธิมนุษยชนกะเหรี่ยง (KHRG) จัดทำเอกสารที่ชื่อว่า “Total Denial” ซึ่งเป็นเอกสารที่รายงานเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการทำลายสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากโครงการท่อส่งก๊าซยาดานาฉบับแรก ERI เป็นองค์กรแรกที่ตั้งข้อกล่าวหากับผู้มีส่วนร่วมในโครงการนี้โดยเฉพาะบริษัทยูนิแคล ว่า³⁶

1. ไม่เคารพในหลักการประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของคนในท้องถิ่น เนื่องจากยังคงให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับรัฐบาลเผด็จการทหาร ทั้งที่รัฐบาลที่ได้จากการเลือกตั้งอย่างถูกกฎหมายและผู้นำท้องถิ่นในบริเวณที่วางท่อส่งก๊าซเรียกร้องให้บริษัท ถอนความร่วมมือมาโดยตลอด

2. ให้ความสนับสนุนด้านการเงินกับรัฐบาลเผด็จการทหาร เนื่องจากรัฐบาลพม่าในขณะที่ทำโครงการท่อส่งก๊าซยาดานาจะได้เงินจากการขายก๊าซธรรมชาติถึงปีละ 700 ล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 65 ของรายได้ทั้งหมดของประเทศ ซึ่งประชาชนพม่าจะไม่ได้แตะต้องหรือได้ประโยชน์จากเงินจำนวนนี้เลย เพราะเงินนี้จะถูกนำไปบำรุงกองกำลังทหาร รวมทั้งนำไปซื้ออาวุธสงครามสำหรับชนพม่าและชนกลุ่มน้อยทั้งหมดต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

3. บริษัท มีส่วนในการกระทำการทารุณกรรมชนกลุ่มน้อยซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณที่ท่อก๊าซพาดผ่าน เพราะกองกำลังทหารใช้ความรุนแรงนานาชนิดกับชนกลุ่มน้อยซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลมาแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นการบังคับใช้แรงงาน บังคับเป็นลูกหาบ ช่มชืด ไปจนถึงการสังหารชีวิต

4. โครงการท่อส่งก๊าซที่บริษัท ทำร่วมกับรัฐบาลทำให้เกิดการใช้แรงงาน โดยกองกำลังทหารจะกวาดต้อนผู้คนให้มาก่อสร้างถนน ทางรถไฟ และทำงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่อก๊าซ โดยคนเหล่านี้จะไม่ได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้าง หรืออาหารใดๆเลย มีหน้าข้าหากไม่สามารถมาทำงานได้ก็ต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ทหารด้วย

5. ทำให้ชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในบริเวณที่ท่อก๊าซพาดผ่านต้องอพยพย้ายถิ่นฐาน เนื่องจากรัฐบาลเกรงว่าชนกลุ่มน้อยจะก่อวินาศกรรมทำลายท่อก๊าซ

ในรายงานฉบับนี้ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า ประเด็นทั้งหมดนี้บริษัทยูนิแคลรู้และตระหนักว่าได้เกิดขึ้นจริงมาโดยตลอด บริษัท จึงต้องมีส่วนรับผิดชอบต่อการสูญเสียของชาวพม่าในแนวท่อก๊าซอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ERI ได้ส่งรายงานฉบับนี้ไปยังองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมต่างๆ และนักวิชาการในสหรัฐอเมริกา รายงานฉบับนี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญอันหนึ่งในการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับองค์กรด้านพม่าโดยทั่วไป ซึ่งแม้แต่องค์กร Human Rights Watch, Amnesty international, UK Burma Campaign, Canadian Friends of Burma, และ Free

³⁶ กุลธิดา สามะพุทธิ, “โครงการท่อก๊าซ: จากปัญหาสิ่งแวดล้อมในไทยถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่า,” สารคดี 149 (กรกฎาคม 2540): 36.

Burma Coalition ก็ยอมรับว่าเป็นรายงานที่เก็บข้อมูลเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการยาดานาที่ทำได้ดีเยี่ยม และสภาแห่งชาติของสหภาพพม่า (NCUB) ยังได้ออกมาแสดงความขอบคุณ ERI ที่ยอมผู้ทำงานหนักและนำความจริงออกมาประกาศให้โลกได้รับรู้ ส่วนองค์กรนิรโทษกรรมสากลหลังจากที่ได้พิจารณาเอกสารดังกล่าวแล้วได้ส่งรายงานสิทธิมนุษยชนประเทศพม่าไปให้บริษัทยูโนแคลและแจ้งเตือนบริษัทฯ ว่าถึงแม้บริษัทจะประกาศว่าแรงงานในเขตท่อก๊าซยาดานาเป็นแรงงานอาสาสมัคร แต่องค์กรนิรโทษกรรมสากลรู้ดีว่าแรงงานที่มาทำงานเป็นแรงงานที่ถูกบังคับ จึงขอให้บริษัทฯ ระมัดระวังเรื่องสิทธิมนุษยชนให้มากด้วย³⁷

หลังจากนั้น ERI ได้ส่งรายงานฉบับดังกล่าวไปให้ผู้บริหารของบริษัทยูโนแคลด้วยและยังได้ติดต่อบริษัทยูโนแคลโดยตรงเพื่อขอให้บริษัทพิจารณาเรื่องการลงทุนในพม่า แต่ผู้บริหารบริษัทก็ได้ออกมาปฏิเสธทันทีว่าข้อมูลในรายงานที่ทางองค์กรฯ ส่งมาไม่เป็นความจริง เพราะพื้นที่ก่อสร้างท่อก๊าซเป็นเขตหวงห้ามที่ห้ามคนภายนอกเข้าไป ERI และองค์กรอื่นๆ ไม่มีทางเข้าถึงข้อมูลในบริเวณท่อก๊าซได้เหมือนบริษัทแน่นอน ข้อมูลทั้งหมดจึงไม่น่าเชื่อถือ นอกจากนี้ บริษัทยูโนแคลยังอ้างว่าผู้บริหารของบริษัทฯ ขึ้นเฮลิคอปเตอร์ตรวจดูความเรียบร้อยทางอากาศเสมอและไม่เคยพบเห็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนเลย ทุกหมู่บ้านตามแนวท่อก๊าซยังดูสงบสุขดี ไม่มีร่องรอยของการเกณฑ์แรงงาน และยังกล่าวอีกด้วยว่า การใช้แรงงานในท้องถิ่นของบริษัทฯ ถือเป็นภาระกระจายรายได้สู่ชาวบ้านในชนบท³⁸ องค์กร ERI และพันธมิตรก็ได้ออกมาตอบโต้บริษัทยูโนแคลทันทีว่าข้อมูลทั้งหมดมาจากบุคคลที่ในพื้นที่ท่อก๊าซยาดานาโดยตรง คำอธิบายของบริษัทที่ว่าได้ตรวจเหตุการณ์ในพื้นที่โดยดูผ่านเฮลิคอปเตอร์เป็นข้ออ้างที่ฟังไม่ขึ้น เพราะพื้นที่สร้างท่อก๊าซเกือบทั้งหมดเป็นป่าทึบ การที่บริษัทอ้างว่าเห็นเหตุการณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั้งหมดจากเฮลิคอปเตอร์จึงเป็นไปได้ ที่สำคัญคือ คำพูดของผู้บริหารยังเป็นสิ่งที่มัดตัวเอง เพราะการใช้เฮลิคอปเตอร์เข้าไปในพื้นที่ก็เท่ากับในพื้นที่ต้องมีลานจอดเฮลิคอปเตอร์³⁹

การปฏิเสธความรับผิดชอบของบริษัทยูโนแคลเป็นสิ่งที่ ERI คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าอยู่แล้ว ERI และ Center for Constitutional Rights⁴⁰ ซึ่งเป็น NGO ด้านกฎหมายในสหรัฐอเมริกาที่ให้ความร่วมมือแก่ ERI จึงแจ้งไปยังสำนักงานใหญ่ของบริษัทยูโนแคลในสหรัฐอเมริกาว่า ในเมื่อบริษัทฯ ไม่ยอมรับความผิดหรือปรับปรุงสิทธิมนุษยชนในเขตท่อก๊าซ ทางกลุ่มก็จะดำเนินการขั้นต่อไปคือ การกดดันบริษัททุกทาง ร่วมกับการนำเรื่องเข้าเข้าสู่ศาลยุติธรรมของสหรัฐฯ การ

³⁷ Ka Hsaw Wa, *Human Rights and the Environment, International Campaign: Burma*[Online]. Available from: <http://www.sierraclub.org/human-rights/Burma/wa.asp>[2006, November 6]

³⁸ ภาณุ บุรุษรัตนพันธ์, “มอญอพยพกับทางรถไฟสายมรณะสายใหม่ในพม่า,” *สารคดี* 127 (กันยายน 2538): 159.

³⁹ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagan Pipelines in Burma* (Chiangmai: 2003), p. 70.

⁴⁰ Center for Constitutional Rights เป็นองค์กร NGO ในสหรัฐอเมริกาที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1966 โดยนักกฎหมายและนักสิทธิมนุษยชนชั้นนำของสหรัฐอเมริกา มีจุดประสงค์คือให้ความช่วยเหลือประชาชนสหรัฐฯที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายและสนับสนุนให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมกันในสังคม

ดำเนินงานหลังจากช่วงนี้ เจ้าหน้าที่ส่วนหนึ่งขององค์กร ERI และแนวร่วมจะยังคงปักหลักอยู่ในประเทศไทยเพื่อเตรียมความพร้อมในเรื่องข้อมูลหลักฐานและพยานที่จะเป็นสิ่งสำคัญในการฟ้องร้องต่อศาลในสหรัฐอเมริกา ในขณะที่เจ้าหน้าที่อีกส่วนหนึ่งจะทำงานอยู่ในสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษากฎหมายและเตรียมหาช่องทางในการฟ้องร้องรวมถึงติดต่อองค์กร NGO และ/หรือหน่วยงานอื่นๆ ในสหรัฐอเมริกา ที่มีความสนใจในเรื่องพม่าและมีความเชี่ยวชาญในประเด็นต่างๆ กันไปให้ช่วยกดดันบริษัทยูไนคลด์ เช่น องค์กร Free Burma Coalition ซึ่งกำลังรณรงค์ให้ชาวอเมริกันร่วมกันคว่ำบาตรบริษัทที่ไม่ยอมหยุดทำธุรกิจเ็นพม่า วิธีการติดต่อไปยังองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างประเด็นการรณรงค์ให้เป็นประเด็นร่วมขององค์กรต่างๆ นี้ ถือเป็นยุทธวิธีสำคัญอันหนึ่งที่ ERI หยิบยกขึ้นมาใช้เพื่อขยายเครือข่ายความร่วมมือให้กว้างขึ้น เพื่อที่จะเพิ่มช่องทางการกดดันบริษัทต่อไป สาเหตุที่ ERI ต้องเร่งหาความร่วมมือจากองค์กรอื่นในสหรัฐอเมริกาก็เป็นเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นในพม่าครั้งนี้ตัวแสดงในสหรัฐอเมริกาคือบริษัทยูไนคลด์เข้ามาเกี่ยวข้อง ปัญหาจึงมีลักษณะข้ามชาติในตัวเองอยู่แล้วตั้งแต่ต้น การแก้ปัญหาก็ไม่สามารถทำได้โดยปราศจากความร่วมมือ การได้รับการสนับสนุนในระดับข้ามชาติจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้⁴¹ กล่าวได้ว่า เมื่อการดำเนินงานขององค์กร ERI และพันธมิตรดำเนินมาได้ถึงขณะนี้ องค์กรก็เริ่มประสบความสำเร็จในการโยงประเด็นปัญหาท้องถิ่น (Local issue) ไปสู่ความตระหนักของสังคมโลกในวงกว้าง ประเด็นท้องถิ่นจึงกำลังค่อยๆ เปลี่ยนโฉมตัวเองเป็นประเด็นข้ามชาติ (Transnational issue) และทำให้บทบาทขององค์กรเองก็กำลังค่อยๆ ขยายไปในระดับนานาชาติด้วย (International movement)⁴²

เมื่อเหตุการณ์ดำเนินมาถึงช่วงนี้ รัฐบาลพม่าและบริษัทยูไนคลด์ก็รู้แล้วว่ากำลังถูกจับตามองโดยองค์กรภาคประชาสังคมนอกพม่าหลายองค์กร รัฐบาลพม่าได้ประกาศให้นักเคลื่อนไหวหลายคนต่อต้านโครงการท่อก๊าซยาดานา เช่น Ka Hsaw Wa , Kevin Heppner เป็นศัตรูคนสำคัญของรัฐบาลพม่าทันที

นอกจากกลุ่มนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมของ ERI ที่ค่อยๆ สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นเพื่อแก้ไขปัญหามาในโครงการยาดานา ยังมีอีกหน่วยงานหนึ่งที่ดำเนินการติดตามช่วยเหลือชาวพม่าที่ตกเป็นเหยื่อของรัฐบาลพม่ามานานแล้วเช่นกัน คือ สหภาพแรงงานแห่งสหภาพพม่า (Federal of Trade Unions of Burma-FTUB) FTUB ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1991 โดยมีจุดเริ่มต้นที่คล้ายคลึงกับองค์กร ERI กล่าวคือ เริ่มจากชาวพม่าคนหนึ่งนามว่า U Maung Maung ซึ่งเคยทำงานให้กับรัฐบาลพม่าแต่ต่อมาได้พยายามจัดตั้งสหภาพแรงงานขึ้นในปี ค.ศ. 1988 เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้ใช้แรงงานในพม่า การกระทำของเขาทำให้รัฐบาลพม่าเกิดความไม่พอใจและต้องการตัว ทำให้เขาต้องหนีออกมาจากพม่ามายังประเทศไทยในปี

⁴¹ Moe K. Tun, *The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma* (Bangkok: Burma Issues, 1997), p. 29.

⁴² Dick Gordon, *Local Activism*[Online]. Available from: http://www.theconnection.org/shows/2003/09/20030930_b_main.asp[2006, November 6]

ค.ศ.1988 โดยได้ระดมเอาชาวพม่าและแรงงานพม่าจำนวนหนึ่งหนีออกมาด้วย ในปี ค.ศ.1991 U Maung Maung ได้ร่วมกับเพื่อนคือ Khin Maung Kywe , Hla Oo และกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐบาลพม่า ก่อตั้งสหภาพแรงงานเพื่อชาวพม่าในประเทศไทยเพื่อให้เป็นตัวแทนผู้ใช้แรงงานพม่าในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิแรงงานและประชาธิปไตยในพม่าในระดับนานาชาติ⁴³ FTUB ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่า (NCGUB) และสหภาพแรงงานของหลายประเทศ เช่น สหภาพแรงงานแห่งออสเตรเลีย (Australian Council of Trade Union-ACTU) สหภาพแรงงานในญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และยังได้รับการสนับสนุนทางการเงินอย่างลับๆ จากรัฐบาลของประเทศตะวันตกหลายประเทศจนกระทั่งเริ่มมีความมั่นคงมากขึ้นในปี ค.ศ.1992 FTUB ในเวลาต่อมาจึงมีที่ทำการตั้งอยู่ทั้งในประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และในพม่าที่ทำงานต่อต้านรัฐบาลพม่าอย่างไม่เปิดเผยด้วย⁴⁴

หลังจากก่อตั้ง FTUB ได้ไม่นานนัก U Maung Maung และเจ้าหน้าที่ทุกคนต่างก็สังเกตเห็นว่าผู้อพยพจากพม่าที่หนีมาอยู่ค่ายผู้อพยพในประเทศไทยอยู่ในสภาพแย่มากและมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆทุกปี และจากการสอบถามก็พบว่าเกือบทั้งหมดหนีออกมาจากรัฐกะเหรี่ยง รัฐมอญ และเขตตะนาวศรีเหมือนกัน⁴⁵ สุดท้ายจึงเข้าใจว่าผู้อพยพหนีการก่อสร้างท่าอากาศยาน ผู้อพยพหลายคนวิงวอนขอให้ FTUB ช่วยพวกเขาและครอบครัวที่ยังหนีออกมาไม่ได้ ตั้งแต่นั้น FTUB จึงได้เริ่มเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาตั้งแต่นั้น⁴⁶

FTUB ได้ทำการเก็บข้อมูลอยู่ระยะหนึ่งในช่วงปี ค.ศ.1992-1993 และตระหนักดีว่าการจะแก้ไขปัญหานี้ในพม่าคงไม่อาจเกิดขึ้นได้ FTUB จึงติดต่อองค์การด้านสิทธิมนุษยชนในหลายประเทศ แต่ก็ยังไม่มืองค์กรใดติดต่อกลับมา แต่หลังจากนั้นระยะหนึ่งก็ได้รับการติดต่อจากกองทุนสิทธิแรงงานสากล (International Labor Rights Fund-ILRF) ซึ่งเป็นองค์กร NGO ในสหรัฐอเมริกาที่มุ่งพิทักษ์สิทธิแรงงานในโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยใช้การเก็บข้อมูลและหลักฐานผนวกกับกฎหมายแรงงานและความร่วมมือกับองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และองค์กรผู้บริโภครอื่นๆ ในการพิทักษ์สิทธิของแรงงานที่ถูกเอาเปรียบ และโดยเฉพาะในโลกยุคปัจจุบันที่บริษัทข้ามชาติมีบทบาทมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจโลก แต่กลับไม่ต้องรับผิดชอบ กองทุนสิทธิแรงงาน

⁴³ National Coalition Government of the Union of Burma, Human Rights Documentation Unit, Human Rights Yearbook 1998-1999 (Nonthaburi, Thailand: Human Rights Documentation Unit, NCGUB, 1999), p. 208.

⁴⁴ Federations of Trade unions of Burma, Activism[Online]. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Federation_of_Trade_Unions_of_Burma[2006,October 6]

⁴⁵ Daphne Eviatar, Profits at gunpoint[Online]. Available from: file://C:\Documents and Settings\VGN-S45SP\My Documents\2.htm[2006,July 28]

⁴⁶ Joshua Kurlantzick, Pirates of the Corporation[Online]. Available from: file://C:\Documents and Settings\VGN-S45SP\My Documents\24.htm[2006,July 28]

สากลจึงมุ่งตรวจสอบบริษัทข้ามชาติด้วย⁴⁷

ไม่นานนัก นาย Terry Collingworth ทนายและนักกฎหมายจากผู้เชี่ยวชาญกฎหมายแรงงานของสหรัฐอเมริกาจากกองทุนสิทธิแรงงานสากลก็ได้เดินทางมายังประเทศไทยเพื่อพบกับ U Maung Maung Collingworth ขอเดินทางไปสัมภาษณ์ผู้อพยพ จากการสัมภาษณ์ผู้อพยพในค่ายผู้อพยพและหมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย-พม่ากว่า 300 คนด้วยตนเอง Collingworth จึงมั่นใจว่าเหตุการณ์ที่ FTUB แจ้งไปเป็นความจริง และบริษัทยูโนแคลก็มีส่วนรู้เห็น Collingworth จึงตัดสินใจหาทางจัดการบริษัทยูโนแคลแทนประชาชนอเมริกันและคนพม่า ซึ่งเมื่อชาวพม่าในค่ายผู้อพยพและในหมู่บ้านที่ทุรกันดารตามแนวชายแดนได้รู้ข่าวว่าจะมีผู้มาดำเนินการช่วยเหลือพวกตนให้สู้กับบริษัทยูโนแคล แต่พวกเขาก็ไม่สู้มั่นใจนักเพราะเห็นว่าตนไม่มีเงินเลยและไม่รู้ถึงหนทางที่จะเรียกร้องใดๆ ยิ่งไปกว่าพวกเขาคิดว่าทนายต่างชาติอาจเป็นพวกเดียวกับบริษัทยูโนแคลที่มาสร้างท่อก๊าซในถิ่นที่อยู่ของตน⁴⁸ การทำงานของ U Maung Maung และ Collingworth จึงต้องใช้เวลาพอสมควรกว่าจะสร้างความเชื่อใจระหว่างเจ้าหน้าที่ขององค์กรทั้งสองกับชาวบ้านได้ นอกจากนี้ ทนายและเจ้าหน้าที่ของทั้งสององค์กรรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของ NCGUB ที่ร่วมปฏิบัติงานก็ประสบปัญหาเรื่องภาษา และยังคงคอยระวังตัวจากทางการไทย เพราะพยานเหล่านี้มีสถานะเป็นเพียงคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย การสัมภาษณ์พยานในเหตุการณ์จึงต้องเปลี่ยนสถานที่อยู่บ่อยๆ⁴⁹

อย่างไรก็ดี FTUB, NCGUB และ ILRF ก็ยังไม่พบหนทางว่าจะดำเนินการกับบริษัทยูโนแคลอย่างไรได้ U Maung Maung รู้ดีว่าการจะดำเนินการกับบริษัทใดก็ตามที่เป็นหุ้นส่วนกับรัฐบาลพม่าไม่อาจทำได้ในพม่า⁵⁰ เขาเริ่มตั้งคำถามกับตัวเองว่าจะมีวิธีการใดบ้างที่พอจะเป็นไปได้ เขาเคยอ่านข่าวทางอินเทอร์เน็ตว่า เจ้าของสุนัขในสหรัฐอเมริกาฟ้องร้องสัตวแพทย์ที่วางยาสลบสุนัขเกินขนาดจนเสียชีวิตได้ แล้วเพราะเหตุใดสหรัฐอเมริกาจึงปล่อยให้บริษัทของประเทศตนออกมาทำผิดข้างนอกได้ เขาได้เล่าเรื่องนี้ให้ผู้ร่วมงานหลายคนฟัง เช่น Terry Collingworth และ Douglas Steele ซึ่งเป็นนักศึกษากฎหมายจากมหาวิทยาลัย Georgetown ที่เขารู้จักผ่านนักสิทธิมนุษยชนชาวต่างชาติคนหนึ่งที่ทำงาน FTUB Collingworth และ Steele ร่วมกันวิเคราะห์หาความเป็นไปได้ที่ว่าพอจะมีช่องทางทางกฎหมายจัดการบริษัทได้หรือไม่ จากนั้น Steele ได้กลับไป

⁴⁷ International labor Rights Fund, *History of ILRF*[Online]. Available from: <http://www.ilrf.org/about/history.html>[2006, August 15]

⁴⁸ 'The Party is Over'[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/party062102.htm> [2006, August 18]

⁴⁹ Joshua Kurlantzick, *Taking multinationals to court: How the Alien Tort Act promotes Human Rights* [Online]. Available from: <http://worldpolicy.orh/journal/articles/wpj04-1/kurlantzick.htm>[2006, August 15]

⁵⁰ ตัวอย่างของการไม่สามารถดำเนินการทางกฎหมายกับบริษัทที่เป็นของรัฐบาลพม่าหรือเป็นหุ้นส่วนกับรัฐบาลพม่า เช่น กรณีบริษัทน้ำผลไม้ Ve Ve juice ที่ครั้งหนึ่งขายน้ำผลไม้ที่มีสารปนเปื้อนทำให้เด็กชาวพม่าคนหนึ่งเสียชีวิต พ่อแม่ของเด็กจึงนำเรื่องฟ้องศาลแต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ เพราะรัฐบาลพม่าถือหุ้นในบริษัทนี้ด้วย

ค้นคว้าหาทางใช้กฎหมายอยู่ระยะหนึ่งแต่ก็ยังไม่พบ จึงได้ติดต่อ John Bonifaz ซึ่งเป็นนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงเช่นกันและจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย Harvard Bonifaz จึงติดต่อไปยังนักกฎหมายชั้นนำอีกหลายคน และเริ่มเห็นช่องทางว่าพอมีกฎหมายและช่องทางที่น่าจะใช้ได้กับกรณีนี้⁵¹

เห็นได้ชัดเจนว่าอุปสรรคที่องค์กรภาคประชาสังคมต้องเผชิญและหาทางแก้ไขมีอยู่หลายประการ ซึ่งนอกจากจะมีเรื่องข้อมูล ความปลอดภัย ภาษา ความไว้วางใจระหว่างชาวพม่ากับชาวต่างชาติ และยังมีปัญหาในเรื่องแนวทางการใช้กฎหมายอีกด้วย

5.2 การเคลื่อนไหวในสหรัฐอเมริกา

แม้จะยังไม่มีความสำเร็จใดๆในการดำเนินการกับบริษัทยูโนแคล แต่ทั้งสามองค์กร คือ FTUB, NCGUB และ ILRF ก็มีได้นั่งนอนใจ โดยต่างได้ส่งข้อมูลที่รวบรวมได้ไปให้องค์กรอื่นๆ ด้วยในเวลาเดียวกัน อาทิ องค์กรนิรโทษกรรมสากล , องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ, Greenpeace, Burma Forum⁵² และองค์กรอื่นๆ ที่อยู่ในสหรัฐอเมริกา เพื่อขอรับรองและกระตุ้นให้องค์กรเหล่านี้เห็นความสำคัญของประเด็นปัญหาที่ยังหาทางแก้ไขไม่ได้ และความพยายามดังกล่าวก็บังเกิดผล กล่าวคือ ในปี ค.ศ.1994 องค์กร Greenpeace, Rainforest Action Network (RAN) และองค์กรสิทธิมนุษยชนอื่นอีกจำนวนหนึ่งภายใต้การนำของ NCGUB และองค์กร Burma Forum ในสหรัฐอเมริกา ได้ร่วมกันเดินขบวนประท้วง ณ สำนักงานใหญ่บริษัทยูโนแคลในแคลิฟอร์เนียในวันที่บริษัทมีการจัดประชุมผู้ถือหุ้นประจำปี โดยมีการแสดงภาพชาวพม่าถูกบังคับใช้แรงงานเพื่อสร้างท่อส่งก๊าซของบริษัท ส่วนองค์กร Greenpeace ช่วยรวบรวมและเปิดเผยข้อมูลเรื่องการทำลายป่า Greenpeace ประกาศจุดยืนสนับสนุนทุกองค์กรที่รณรงค์ให้ชาวพม่า ไม่ว่าจะเป็น ERI, NCGUB และ Burma Forum การสนับสนุนองค์กร NGO ที่ต่อต้านบริษัทยูโนแคลในครั้งนั้นทำให้ Greenpeace ได้รับเชิญจาก ERI และ FTUB ให้มาร่วมสัมภาษณ์คนตามแนวชายแดนไทย-พม่าด้วย ผลจากการประท้วงในปี 1994 ทำให้ผู้ถือหุ้นบางส่วนเสนอให้บริษัทหยุดยักประเด็นการทำธุรกิจพม่าขึ้นมาพิจารณา พร้อมทั้งเรียกร้องให้บริษัทเปิดเผยข้อมูลการลงทุนในพม่าให้ผู้ถือหุ้นรับทราบ⁵³ แต่ข้อเสนอดังกล่าวก็ถูกขัดขวางโดยกลุ่มผู้บริหารของบริษัทฯ ที่กล่าวต่อที่ประชุมแต่เพียงว่าโครงการของบริษัทฯในพม่าไม่มีปัญหาใดๆ และ

⁵¹ Terry Collingworth, *The Key Human Rights Challenge: Developing Enforcement Mechanisms*[Online].

Available from: <http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss15/collingworth.shtml>[2006,September 10]

⁵² Burma Forum เป็นองค์กรด้านพม่าในสหรัฐอเมริกาที่ก่อตั้งโดย Louisa Benson ซึ่งเป็นชาวพม่าที่หลบหนีออกนอกประเทศมาและอาศัยอยู่ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย Benson ได้ร่วมกันกับชาวอเมริกันจัดตั้งองค์กรนี้ขึ้นมาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศพม่า และช่วยรณรงค์ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในพม่า

⁵³ *Forced labor in Burma*[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199404/msg00040.html>[2006, August 15]

ผู้บริหารบริษัทฯ ได้ให้เจ้าหน้าที่บริษัทฯ ทำรายงานชี้แจงต่อผู้ถือหุ้นว่าบริษัทฯ ยังคงยึดหลักการสิทธิมนุษยชนอย่างเคร่งครัด⁵⁴ ส่งผลให้ผู้ถือหุ้นร้อยละ 86 ลงคะแนนไม่เห็นด้วยกับมติดังกล่าวที่จะเปิดเผยข้อมูลการลงทุนในพม่า⁵⁵

ถึงแม้ว่าความพยายามในการกดดันโดยรุกเข้าหาบริษัทยูนิแคลจะยังไม่สัมฤทธิ์ผลแต่ทุกองค์กรก็ยังไม่ละทิ้งความพยายามเพียงเท่านั้น ในปี ค.ศ.1995 เมื่อทั้งสามองค์กรคือ FTUB, NCGUB และ ILRF มีข้อมูลมากพอแล้ว ตัวแทนขององค์กรทั้งสามก็ได้เดินทางไปพร้อมกันยังสหรัฐอเมริกาเพื่อขอพบผู้บริหารบริษัทยูนิแคล บริษัทยูนิแคลได้ส่งนาย Dennis Codon หัวหน้าฝ่ายกฎหมายมาพบตัวแทนจากองค์กรทั้งสาม ในครั้งนั้น U Maung Maung และ Terry Collingworth ยื่นข้อเสนอขอให้บริษัทยูนิแคลยอมอนุญาตให้มีผู้ตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนจากหน่วยงานที่เป็นกลาง เช่น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ องค์การนิรโทษกรรมสากล หรือองค์การ Human Rights Watch เข้าไปตรวจพื้นที่โครงการท่าอากาศยานได้ แต่ตัวแทนของบริษัทฯ ยืนกรานปฏิเสธทั้งที่ยังไม่ได้นำข้อเรียกร้องนั้นไปแจ้งให้ผู้บริหารบริษัททราบ⁵⁶ และหลังจากพบกับตัวแทนของบริษัทยูนิแคลแล้ว สมาชิกองค์กรทั้งสามที่กล่าวมาร่วมกับองค์กรอื่นที่ออกมาช่วยรณรงค์ในปีก่อนหน้านี้ประท้วงบริษัทยูนิแคลในการประชุมผู้ถือหุ้นซ้ำอีกครั้งในปี ค.ศ.1995 เพื่อขอให้บริษัทยอมปรับเปลี่ยนหลักการการตัดสินใจดำเนินธุรกิจของบริษัทในพม่า ให้มารับฟังความคิดเห็นขององค์กรภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับพม่าก่อน แต่เมื่อข้อเสนอนี้เข้าสู่ที่ประชุมผู้ถือหุ้น ผู้บริหารบริษัทก็พยายามขัดขวาง และพยายามโน้มน้าวให้ผู้ถือหุ้นไม่รับข้อเสนอดังกล่าวโดยอ้างว่าหลักการที่ NGO ต้องการให้บริษัทรับมาใช้จะทำให้บริษัทและผู้ถือหุ้นโดยรวมเสียประโยชน์ทางธุรกิจได้ ทำให้ผู้ถือหุ้นถึงร้อยละ 95 ไม่เห็นด้วย ข้อเสนอจึงมีอันตกไปจากการประชุมผู้ถือหุ้นประจำปี⁵⁷

ถึงแม้การรณรงค์ประเด็นสิทธิมนุษยชนต่อผู้ถือหุ้นของบริษัทขององค์กรภาคประชาสังคมจะยังไม่ประสบความสำเร็จและทำให้องค์กรต่างๆ ที่ร่วมกันประท้วงในคราวนั้นรู้สึกท้อแท้ไปบ้าง แต่ก็เป็นเรื่องธรรมดาของการเรียกร้องความเป็นธรรมที่ชัยชนะไม่ใช่สิ่งที่จะได้มาโดยง่าย อุปสรรคจากการเรียกร้องและยื่นข้อเสนอต่อที่ประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัทยูนิแคลนี้ได้สะท้อนสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจในเรื่องของระดับมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนของบริษัทข้ามชาติ กล่าวคือ แนวคิดเรื่องบรรษัทภิบาล (Corporate Governance) นั้นเพียงพอหรือไม่ต่อการทำให้บรรษัทข้ามชาติมีความ

⁵⁴ Marco Simmons, Unocal in Burma[Online]. Available from: <http://www.foe.org/WSSD/unocal.html> [2006, July 20]

⁵⁵ Unocal, Stockholders communication[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/stkhlldr.htm>[2006, July 20]

⁵⁶ The Party is Over[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/party062102.htm> [2006, August 18]

⁵⁷ Unocal, Stockholders communication[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/stkhlldr.htm>[2006, July 20]

รับผิดชอบต่อผลการดำเนินธุรกิจของตนในประเทศต่างๆ เพราะหลักการบรรษัทภิบาลยังติดอยู่กับข้อจำกัดสำคัญคือการสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and effectiveness) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ว่าหน้าที่สำคัญของบรรษัทคือต้องเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่บรรษัทเองและสนองตอบต่อผู้ถือหุ้น (shareholders) ของบรรษัท ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการเน้นที่ผลประโยชน์ของตนและของผู้ที่เกี่ยวข้องกับบรรษัท มากกว่าที่จะสนองตอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ในสังคมโดยรวม ซึ่งรวมถึงผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของบรรษัทด้วย⁵⁸

5.3 การเคลื่อนไหวผ่านอินเทอร์เน็ต

ภายหลังการประท้วง ณ ที่ประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัทยูนิแคลในปี ค.ศ.1995 องค์กรที่เข้าไปรณรงค์ต่อต้านบริษัทยูนิแคลในสหรัฐอเมริกาได้เข้าหาองค์กรด้านพม่าอื่นๆ ในสหรัฐฯ ที่กำลังพยายามผลักดันให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาคว่าบาตรทางเศรษฐกิจต่อรัฐบาลพม่า แต่การเคลื่อนไหวในระดับรัฐบาลกลางของสหรัฐก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะการเมืองระดับชาติ (National level) ของสหรัฐอเมริกาเองมีความซับซ้อนและมีกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ หลายกลุ่มรวมทั้งบริษัทขนาดใหญ่หลายบริษัท ที่คอยขัดขวางการเคลื่อนไหวของกลุ่ม/องค์กรที่จะทำให้อุตสาหกรรมเสียประโยชน์ และยังพยายามมีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลสหรัฐให้ออกมาในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มตนมากที่สุด ด้วยอุปสรรคดังกล่าว กลุ่มองค์กร NGO ที่เข้าไปเคลื่อนไหวเพื่อกดดันบริษัทยูนิแคลในสหรัฐอเมริกาจึงต้องเปลี่ยนวิธีการเคลื่อนไหวกดดัน/ชักจูงอำนาจรัฐในระดับย่อยลงมา (Subnational level) แทน กล่าวคือพยายามดำเนินบทบาทในการโน้มน้าวของตนกับตัวแสดงทางการเมืองที่เล็ดลงมา ได้แก่ รัฐบาลมลรัฐและรัฐบาลท้องถิ่นแทน⁵⁹ ดังนั้น ในขณะที่องค์กรอื่นๆ ที่รู้ช่องทางในการผลักดันรัฐบาลมลรัฐ (State government) ให้ออกกฎหมาย Selective-purchasing Law ซึ่งกฎหมายนี้จะว่าด้วยการห้ามมิให้หน่วยงานราชการทุกหน่วยงานของเมืองหรือมลรัฐนั้นๆ ทำธุรกิจ ติดต่อซื้อขาย หรือร่วมลงทุนกับบริษัทเอกชนทุกบริษัทในเมืองหรือมลรัฐที่ยังคงทำธุรกิจกับรัฐบาลพม่าหรือยังคงมีการลงทุนอยู่ในพม่า กลุ่มองค์กร NGO ที่เรียกร้องประเด็นบริษัทยูนิแคลจึงเห็นว่าหากตนสามารถร่วมใช้ช่องทางดังกล่าวในการกดดันทางธุรกิจต่อบริษัทยูนิแคลได้ก็จะเป็นช่องทางที่ดีอีกอันหนึ่งในการเพิ่มแรงกดดันและอุปสรรคต่อการทำธุรกิจในพม่าของบริษัทยูนิแคล

องค์กร Burma Forum, All-Burma Students Democratic Fronts (ABSDF) และ FTUB ซึ่งมีสำนักงานปฏิบัติการในสหรัฐอเมริกาได้ติดต่อขอความร่วมมือไปยังนาย Simon Billenness

⁵⁸ เอก ตังทรัพย์วัฒนา, *โลกาภิวัตน์ บรรษัทข้ามชาติ และความรับผิดชอบต่อสังคมของบรรษัท* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 74.

⁵⁹ Kenneth A. Rodman, "Think Globally , Punish Locally: Nonstate Actors, Multinational Corporations, and Human Rights Sanctions," in *Ethics and International Affairs* 12 , (1998).

แห่งองค์กร Franklin Research and Development, องค์กร the Investor Responsibility Research Center ในกรุงวอชิงตัน⁶⁰ และองค์กร Free Burma Coalition (FBC)⁶¹ เพื่อขอให้ช่วยผลักดันให้มลรัฐที่บริษัทยูนิแคลมีธุรกิจอยู่ผ่านกฎหมาย Selective-purchasing ด้วย โดยทั้งสามองค์กรนี้เป็นแกนหลักในการกระตุ้นให้รัฐบาลมลรัฐให้ออกกฎหมาย Selective-purchasing โดยเร็ว โดยวิธีการผลักดันให้รัฐบาลมลรัฐผ่านกฎหมายที่ว่าคือ ใช้การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ต โดยเปิดเว็บไซต์ให้คนทั่วโลกเข้ามาชม ขณะเดียวกันก็ส่งอีเมล (E-mail) ที่มีข้อมูลและภาพถ่ายเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าไปยังคนทั่วไปในสหรัฐและในประเทศอื่น พร้อมชี้แจงว่ารัฐบาลเผด็จการพม่ายังคงอยู่ในอำนาจมาได้ตลอดเพราะการลงทุนจากภายนอกเป็นสิ่งหล่อเลี้ยง แต่การลงทุนที่เข้าไปในพม่าไม่เคยช่วยให้ประชาชนพม่ามีชีวิตที่ดีขึ้นได้ จึงขอความร่วมมือจากทุกคนให้ช่วยเสียเวลาติดต่อรัฐบาลมลรัฐในสหรัฐอเมริกาไม่ว่าจะเป็นทางอีเมล จดหมายหรือทางโทรศัพท์เพื่อกระตุ้นให้ผู้ว่าการของแต่ละรัฐลงนามในกฎหมาย Selective-purchasing⁶²

การรณรงค์ทางอินเทอร์เน็ตในครั้งนั้นได้รับการตอบรับและความร่วมมือจากคนมากมายในหลายประเทศ หลายครั้งที่กฎหมาย Selective-purchasing ในมลรัฐใดเริ่มได้รับการสนับสนุนจากสภามลรัฐน้อยลงจนกฎหมายอาจตกไป องค์กรกลุ่มนี้ก็จะระดมแรงสนับสนุนใหม่โดยแจ้งให้ผู้คนรู้สถานะล่าสุดของกฎหมายผ่านทางอินเทอร์เน็ตและอีเมลเพื่อเร่งให้ทุกคนร่วมกันสนับสนุนกฎหมาย ทำให้คนที่ได้รับการแจ้งข่าวตระหนักถึงความเร่งด่วนของการระดมการสนับสนุนและรู้ว่าเสียงหนึ่งเสียงของตนมีความสำคัญมากเพียงใดต่อชาวพม่าและช่วยแพร่กระจายข่าวออกไปได้เรื่อยๆ⁶³ นอกเหนือจากการระดมแรงสนับสนุนผ่านอินเทอร์เน็ต กลุ่มองค์กรที่เชี่ยวชาญการ

⁶⁰ Franklin Research and Development และ the Investor Responsibility Research Center เป็นองค์กร NGO ในสหรัฐอเมริกาที่มุ่งส่งเสริมการลงทุนที่รับผิดชอบต่อสังคม

⁶¹ Free Burma Coalition เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1995 โดยขบวนการปัญญาชนชาวพม่าที่ต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพภายนอกประเทศพม่า นำโดย Zar Ni มีสาขาทั้งในประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ยุโรปตะวันตก และอีกเกือบ 100 ประเทศทั่วโลก การเคลื่อนไหวจึงมีลักษณะเป็น global movement องค์กรนี้มีความพยายามผลักดันให้ประเทศมหาอำนาจคว่ำบาตรพม่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งที่ผ่านมาประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง Free Burma Coalition เป็นขบวนการที่เข้มแข็งในสหรัฐอเมริกา มีการรณรงค์ต่อต้านบริษัทข้ามชาติที่เข้าไปลงทุนในพม่าโดยปราศจากความรับผิดชอบต่อสังคมและประชาชนพม่า Free Burma Coalition ดำเนินงานโดยมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับรัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่า (NCGUB)

⁶² Tiffany Danitz and Warren P. Strobel, *Networking dissent: Cyber activists use the internet to promote democracy in Burma*[Online]. Available from: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch5.pdf[2006,September 25]

⁶³ การใช้อินเทอร์เน็ตทำให้คนทั่วไปสนใจได้มากเพราะ 1.อินเทอร์เน็ตสามารถเข้าใช้งานได้ง่ายมาก 2.ข้อมูลรับส่งได้รวดเร็ว 3.ไม่เสียค่าใช้จ่ายจึงเหมาะกับคนทุกเพศทุกวัย 4.เป็นสิ่งแปลกใหม่ที่ท้าทายให้คนทั่วไปมาทดลองใช้ร่วมสร้างความเปลี่ยนแปลง เห็นได้ว่าการใช้อินเทอร์เน็ตทำให้เราเข้าใจภาพของการเคลื่อนไหวที่ไร้พรมแดนได้ ซึ่งแม้จะยังจำกัด แต่ก็ถือว่าได้ผลระดับหนึ่งในการต่อสู้ ในประเด็นนี้มีผู้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า หากการใช้อินเทอร์เน็ตไม่ได้ผลเลย คนทั่วไปจะหันมาสนใจเรื่องการบังคับใช้แรงงานชาวพม่ามากจนกระทั่งเกิดแรงกดดันต่อรัฐบาลมลรัฐได้อย่างไร เช่นเดียวกับกับหนังสือพิมพ์ New York Times ที่กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า รัฐบาลพม่าและบริษัทไม่อาจใช้อำนาจด้านอินเทอร์เน็ตและการเคลื่อนไหวของ Free Burma Coalition ที่เป็นองค์กรด้านพม่าที่ใช้อินเทอร์เน็ตต่อสู้ที่ใหญ่ที่สุดได้ อินเทอร์เน็ตจึงช่วยให้ประเด็นพม่าถูกจับตามองมากขึ้นอีกหลายเท่า

ผลักดันกฎหมายในระดับท้องถิ่นกลุ่มนี้ยังใช้การเข้าเสนอความเห็นและข้อเรียกร้องของกลุ่มโดยตรงในการประชุมสภาเมืองและสภามลรัฐด้วยในบางครั้ง⁶⁴

การผลักดันกฎหมายห้ามทำธุรกิจกับบริษัทที่ยังติดต่อซื้อขายหรือลงทุนในพม่าใช้เวลานานเกือบ 2 ปี จึงเริ่มส่งผลเป็นรูปธรรม เมืองสำคัญหลายเมืองเริ่มผ่านกฎหมาย Selective-purchasing ช่วงปลายปี ค.ศ.1995 ต่อมาในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1996 นาย William Weld ผู้ว่าการมลรัฐ แมสซาชูเซตส์ก็ยินยอมลงนามให้บังคับใช้กฎหมายนี้เช่นกัน ซึ่งผู้ว่าการมลรัฐแมสซาชูเซตส์กล่าวยอมรับว่า การผ่านกฎหมายของเมืองต่างๆและของมลรัฐแมสซาชูเซตส์ถือเป็นความสำเร็จของกลุ่มนักเคลื่อนไหวและองค์กรเพื่อพม่า เพราะตัวเขาเองและสมาชิกสภามลรัฐอีกหลายคนได้รับการร้องเรียนทั้งทางจดหมาย อีเมล และโทรศัพท์จากราษฎรทั่วสหรัฐอเมริกา และยังมีการติดต่อมาจากประชาชนทั่วไปในอังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น การได้รับเรื่องร้องเรียน ซ้ำๆ เกือบ 2 ปีมีผลต่อการตัดสินใจของเขามาก การเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตที่นักเคลื่อนไหวใช้ในการรณรงค์จึงถือเป็นการรณรงค์ทางอินเทอร์เน็ต (Cyber campaign) ครั้งแรกที่ประสบความสำเร็จและเกิดผลในทางปฏิบัติจริงๆ ในความคิดของเขา เพราะหากไม่มีกลุ่ม NGO ที่เชี่ยวชาญการรณรงค์ในด้านนี้ลุกขึ้นมาใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องมือ การรณรงค์โดยการส่งข้อมูลติดต่อกันข้ามประเทศจะทำได้ยากลำบากกว่านี้มาก ผู้ว่าการรัฐอย่างเขาจะไม่มีทางได้รับเรื่องร้องเรียนทุกวันและตลอดเวลาจนทำให้ต้องเริ่มคิดที่จะพิจารณาผ่านกฎหมายฉบับนี้แน่นอน⁶⁵ นอกจากนี้ ผู้ว่าการรัฐแมสซาชูเซตส์ยังกล่าวเสริมด้วยว่า “การรณรงค์ของนักเคลื่อนไหวเพื่อชาวพม่าเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน ซึ่งมลรัฐแมสซาชูเซตส์ก็ได้ทำเป็นแบบอย่างให้ดูแล้ว ทั้งที่ความจริงแล้วรัฐบาลพม่าได้ติดต่อมาขอให้รัฐบาลมลรัฐแมสซาชูเซตส์เลือกสนับสนุนรัฐบาลพม่า แต่เราก็เห็นควรทำตามที่กลุ่มนักเคลื่อนไหว NGO และพลเมืองทั่วสหรัฐอเมริกาเสนอมามากกว่า เราจึงตอบคำขอของรัฐบาลพม่าและอีกหลายบริษัทด้วยกฎหมายนี้ และหวังว่ารัฐอื่นๆ จะทำตามแบบอย่างมลรัฐแมสซาชูเซตส์ด้วย”⁶⁶

หลังการผ่านกฎหมายของมลรัฐแมสซาชูเซตส์ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1996 ปรากฏว่ามีอีก

⁶⁴ ดังเช่นในการประชุมสภาเมือง Santa Monica องค์กร Burma Forum, All-Burma Students Democratic Fronts (ABSDF), L.A.Campaign, Amnesty International ก็ได้เข้าร่วมประชุมเรียกร้องให้เมือง Santa Monica ผ่านกฎหมาย Selective-purchasing จนสามารถโน้มน้าวให้สมาชิกสภาเมือง Santa Monica ลงคะแนนให้เมือง Santa Monica ยุติการทำธุรกิจกับบริษัทที่ยังทำธุรกิจกับพม่าได้คะแนนเป็นเอกฉันท์ 6-0 ได้สำเร็จทั้งที่เมืองนี้มีผู้บริหารระดับสูงของบริษัทยูนิแคลอาศัยอยู่ ชื่อน้ำมันจากบริษัทยูนิแคล และยังมีควมพยายามในการลอบบี้ของบริษัทยูนิแคลเพื่อให้อีกกฎหมายนี้ไม่ผ่านด้วย การที่นักเคลื่อนไหวสามารถโน้มน้าวให้สภาเมือง Santa Monica ผ่านกฎหมายดังกล่าวได้มีผลกระทบกับบริษัทยูนิแคลเพราะบริษัทฯ มีสัญญาซื้อขายน้ำมันกับเมืองแห่งนี้ในปริมาณที่สูง

⁶⁵ Tiffany Danitz and Warren P. Strobel, *Networking dissent: Cyber activists use the internet to promote democracy in Burma*[Online]. Available from: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch5.pdf[2006,September 25]

⁶⁶ C.E.K., *The Hidden Cost of Investment: Playing Politics*[Online]. Available from: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch5.pdf[2006,September 28]

หลายเมืองในสหรัฐฯ ผ่านกฎหมาย Selective-purchasing ตามมา⁶⁷ ได้แก่ นิวยอร์คซิตี (มลรัฐนิวยอร์ค), เมดิสัน (มลรัฐวิสคอนซิน), แอนอาร์เบอร์ (มลรัฐมิชิแกน), ไอค์แลนด์ (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย), ทาโคมา พาร์ค (มลรัฐแมริแลนด์), ซาเพล ฮิลล์ (มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา), พอร์ตแลนด์ (มลรัฐออริกอน), เบิร์กลีย์ (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย), ซานตาโมนิกา (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย), ซานฟรานซิสโก (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย), โบลเดอร์ (มลรัฐโคโลราโด), ลอสแอนเจลิส (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย)⁶⁸ ปี ค.ศ.1996 จึงเป็นปีที่บริษัทของสหรัฐอเมริกาหลายบริษัทที่ทำธุรกิจในพม่าได้รับผลกระทบโดยทั่วกัน หลายบริษัทเริ่มทยอยกันถอนการลงทุนที่มีอยู่ในพม่า เช่นบริษัท Apple, Reebok, Carlsberg และ Heineken โดยบริษัทเหล่านี้กล่าวตรงกันว่ายอมถอนการลงทุนจากพม่าเพราะผลจากกฎหมาย Selective-purchasing เพราะแม้ว่าแต่ละบริษัทจะขายสินค้าในพม่าได้มากพอควร แต่ก็ถือว่าน้อยมากหากเทียบกับปริมาณสินค้าที่ขายได้ในสหรัฐอเมริกา บริษัทส่วนใหญ่จึงต้องรักษาสถานลูกค้าและกำไรในสหรัฐอเมริกาเอาไว้ก่อน นอกจากนี้หากบริษัทยังคงตั้งร้านอยู่ในพม่าต่อไปก็อาจไม่คุ้มค่า เพราะบริษัทจะเสียชื่อเสียงและกระทบต่อทัศนคติของผู้บริโภคในระยะยาวได้⁶⁹

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่บริษัทต่างๆ พากันถอนตัวออกจากพม่าแล้วเพราะผลจากกฎหมาย Selective-purchasing บริษัทยูนิแคล ถึงแม้จะได้รับผลกระทบจากการขาดรายได้ในการซื้อขายกับหน่วยงานของรัฐหลายแห่งก็ยังคงปักหลักทำธุรกิจในพม่าต่อไป น่าจะมีเหตุผล 2 ประการ ประการแรก เศรษฐกิจของพม่าแม้จะมีขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา แต่สำหรับบริษัทผู้ลงทุนด้านน้ำมันแล้วถือว่าการเข้าไปทำธุรกิจในพม่าให้ผลตอบแทนสูงกว่าการขายปลีกน้ำมันในสหรัฐอเมริกา⁷⁰ ประการที่สอง ในปี ค.ศ.1996 รัฐบาลพม่าและบริษัทยูนิแคลยังไม่ได้เริ่มส่งน้ำมันมาขายให้ประเทศไทย รายได้จึงยังไม่เกิดขึ้น ดังนั้นหากบริษัทยูนิแคลถอนตัวออกมาก็จะเสียเงินหลายพันล้านดอลลาร์สหรัฐที่ใช้ในการก่อสร้างไปโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเลย

จากการเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาสังคมในช่วงที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นปัจจัยใหม่ที่มีความสำคัญอย่างมาก กล่าวคือ โลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบอำนาจนิยมหลายประเทศที่แม้

⁶⁷ การที่กฎหมายในระดับเมืองและระดับมลรัฐผ่านได้รวดเร็วและหลายแห่งพร้อมๆกันหรือในเวลาไล่เลี่ยกัน สะท้อนให้เห็นว่า วิธีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องบางประเด็นผ่านระดับท้องถิ่นอาจมีข้อดีกว่าระดับชาติ คือ กฎหมายท้องถิ่นผ่านง่ายกว่าและเร็วกว่า จำนวนผู้คัดค้านมีน้อยกว่า และรัฐบาลท้องถิ่นรับฟังความคิดเห็นขององค์กรภาคประชาสังคมและนักเคลื่อนไหวมากกว่า

⁶⁸ Tiffany Danitz and Warren P. Strobel, *Networking dissent: Cyber activists use the internet to promote democracy in Burma*[Online]. Available from: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch5.pdf[2006,September 25]

⁶⁹ เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ในปี ค.ศ.1996 ที่มีหลายบริษัทถอนการลงทุนออกจากพม่า ส่วนใหญ่แล้วหาได้มาจากสาเหตุทางด้านศีลธรรมไม่ หากแต่เป็นเพราะความกังวลที่จะสูญเสียผลประโยชน์ในสหรัฐอเมริกาเสียมากกว่า

⁷⁰ Richard Lorant, *Motorola & Philips Electronics pulled out*[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199611/msg00205.html - 8k -[2006,September 25]

จะพยายามปิดพรมแดนไว้อย่างเหนียวแน่น ก็ไม่สามารถควบคุมการหลั่งไหลเข้าออกของข้อมูลได้ทั้งหมด เดิมรัฐบาลอำนาจนิยมอาจจำกัดหนังสือเดินทาง จำกัดการใช้วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือการเคลื่อนไหวใดๆ จนปิดหูปิดตาประชาชนได้ทั้งหมด แต่ด้วยเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในช่วงหลังทำให้รัฐไม่สามารถจำกัดทุกอย่างได้ทั้งหมดอีกต่อไป ดังเช่นกรณีพม่า เมื่อพม่าค่อยๆ เปิดรับต่อโลกภายนอกในปี ค.ศ.1988 เป็นต้นมา พม่าก็ไม่สามารถแยกตัวออกจากโลกภายนอกได้เบ็ดเสร็จสมบูรณ์อีกต่อไป⁷¹ ข้อมูลหลายอย่างถูกกลุ่มต่อต้านรัฐบาลส่งออกมาจากพม่าและในทางกลับกันก็ถูกส่งเข้าไปในพม่าได้โดยไม่ยากเย็นมากดังในอดีต ที่สำคัญไปกว่านั้นคือ อินเทอร์เน็ตได้นำสภาพการณ์ใหม่บางอย่างมาสู่พม่า กล่าวคือ แม้พม่าจะปิดพรมแดนและปราบปรามผู้ต่อต้านรัฐบาลในพรมแดนพม่าได้ทั้งหมด แต่กลุ่มที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและสิทธิของประชาชนพม่าหลายกลุ่มก็ยังคงกดดันพม่าได้โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในประเทศพม่าเท่านั้น โดยเฉพาะตั้งแต่ปี ค.ศ.1995-1996 ที่อินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ต่างๆ เริ่มแพร่หลายไปทั่วโลก อินเทอร์เน็ตได้กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญของกลุ่มต่อสู้นอกพม่า⁷² เพราะอินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งที่ไร้พรมแดนสามารถเชื่อมบุคคลต่างสถานที่ต่างเวลาแต่มีจุดประสงค์เหมือนกันเข้าหากัน อินเทอร์เน็ตช่วยให้นักเคลื่อนไหวทำงานได้รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย และช่วยให้การทำงานอยู่นอกเหนือการถูกจับตามองของรัฐบาล โลกที่จับต้องไม่ได้นี้ได้ก่อให้เกิดชุมชนของนักเคลื่อนไหว (Activist community) อันเป็นชุมชนที่แม้ไม่อาจจับต้องไม่ได้แต่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ ดังเช่นในกรณีการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันกฎหมาย Selective-purchasing นี้ถือเป็นตัวอย่งที่ดีตัวอย่างหนึ่ง การที่แรงสนับสนุนกฎหมาย Selective-purchasing จำนวนมากหลังไหลไปยังนาย William Weld ผู้ว่าการมลรัฐแมสซาชูเซตส์อย่างรวดเร็วทำให้ Weld ซึ่งเป็นคนที่สนับสนุนการลงทุน (Pro-investment) อย่างเขายังยากที่จะต้านทานเสียงของประชาชนได้และยังทำให้บริษัททั้งหลายในพม่าจำต้องถอนการลงทุนออกมา เพราะหลายบริษัททว่า จะรู้ว่าการผ่านกฎหมายฉบับนี้ที่จะมาบังคับใช้กับตนก็เมื่อกฎหมายผ่านออกมาและประกาศใช้แล้ว⁷³ เช่นเดียวกับผู้ว่าการรัฐคนอื่นๆ อีกหลายคนก็กล่าวไปในทำนองเดียวกับผู้ว่าการมลรัฐ Massachusetts ว่าทุกคนเริ่มได้รับเรื่องจากองค์กรด้านพม่าก่อนแล้วจากนั้นจึงได้รับเรื่องร้องเรียนจากคนพม่า คนอเมริกันและคนชาติอื่นๆ ที่กระจายอยู่ทั่วโลก จนรู้สึกแปลกใจและไม่อยากเชื่อว่าว่าประเด็นพม่ามีคนทั่วโลกใส่ใจมากถึงเพียงนี้ทั้งที่ตัวผู้ร้องเรียนเองอาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับพม่าโดยตรงเสียด้วยซ้ำ

จะเห็นได้ว่า กรณีการรณรงค์สนับสนุนกฎหมาย Selective-purchasing นี้สำเร็จลงได้

⁷¹ David I. Steinberg, *The Future of Burma: crisis and choice in Myanmar* (Lanham, Md.: University Press of America, 1990), p. 78.

⁷² Camilla Buzzi, *Burma: twelve years after 1988-a common future?*, p. 14.

⁷³ Tiffany Danitz and Warren P. Strobel, *Networking dissent: Cyber activists use the internet to promote democracy in Burma*[Online]. Available from: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch5.pdf [2006,September 25]

อย่างรวดเร็วก็เพราะเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง เพราะถ้าหากปราศจากอินเทอร์เน็ตการกระจายข่าวและระดมแรงสนับสนุนย่อมล่าช้า ความสำเร็จในระดับนี้จึงอาจไม่เกิดขึ้นก็เป็นได้

5.4 การรณรงค์ในมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา

การผลักดันกฎหมายผ่านรัฐบาลมลรัฐสำเร็จลงได้และสามารถสร้างความเสียหายทางธุรกิจให้กับบริษัทยูนิแคลได้บ้าง แต่ก็ไม่ใช่ในปริมาณที่สูงนัก เพราะกฎหมาย Selective-purchasing มีผลบังคับเฉพาะกับหน่วยงานของรัฐเท่านั้น ไม่ได้มีผลกับหน่วยงานหรือสถาบันอื่นๆ ที่ไม่ใช่ของรัฐ การกดดันบริษัทฯ ทางธุรกิจจึงต้องดำเนินต่อไป องค์กร Franklin Research and Development และ FBC จึงไม่รอช้าที่จะเดินหน้ากดดันบริษัทยูนิแคลและบริษัทอื่นที่ยังไม่ยอมถอนการลงทุนออกจากพม่า⁷⁴ โดยมาตรการต่อไปคือการรณรงค์ในสถาบันระดับอุดมศึกษา

เนื่องจากสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่มักทำสัญญาทางธุรกิจกับบริษัทขนาดใหญ่บางบริษัทหรือผู้บริหารสถาบันการศึกษาอาจมีหุ้นส่วนของบริษัทที่เป็นเป้าหมายการโจมตีขององค์กรทั้งสองอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม การจะทำให้คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยเห็นชอบด้วยถึงขนาดที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดจนยุติการซื้อขายหรือถอนการลงทุนออกจากบริษัทขนาดใหญ่หลายแห่งก็ไม่ใช่ว่าจะทำได้โดยง่าย และองค์กรที่ต่อต้านบริษัทยูนิแคลก็ไม่มีอำนาจบังคับสถาบันอื่นให้ทำตามจุดประสงค์ที่ตนต้องการได้ วิธีการอันแยบคายที่สามารถส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้บริหารสถาบันการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นหากจะทำให้ความมุ่งหมายสำเร็จได้ตามประสงค์ องค์กร FBC ได้ใช้กลุ่มนักศึกษาพม่าที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาเป็นตัวปูทาง โดยเริ่มจากการใช้กลุ่มเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Students for Environmental Action at Stanford-SEAS) ซึ่งเป็นสมาชิกของ FBC อยู่แล้ว กลุ่ม SEAS ได้ชักชวนชมรมนักศึกษาอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยให้สนใจในประเด็นที่ว่า การอุดหนุนบริษัทที่ไม่ยอมถอนออกจากพม่าเท่ากับนักศึกษาอเมริกันซึ่งเป็นปัญญาชนยอมรับสินค้าที่มาจากแรงงานที่ถูกบังคับไม่นานนัก SEAS ก็ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ นักศึกษาจำนวนมากร่วมกันลงชื่อต่อต้านการซื้อสินค้าจากร้านค้าในมหาวิทยาลัยที่เป็นของบริษัทที่ยังทำธุรกิจ ในพม่า และจะชักชวนให้ผู้ปกครองของตนที่มีหุ้นในบริษัทนั้นๆ ถอนหุ้นจากบริษัทด้วย จากนั้น SEAS จึงพยายามชักชวนให้สมาคมนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (the Associated Students of Stanford University-ASSU) ช่วยเรียกร้องให้คณาจารย์มหาวิทยาลัยและผู้บริหารมหาวิทยาลัยปฏิบัติตาม

⁷⁴ หนึ่งในบริษัทที่ไม่ยอมถอนการลงทุนออกจากพม่าคือบริษัทเปปซี่ ซึ่งได้ตกเป็นเป้าหมายการโจมตีขององค์กรประชาสังคมพร้อมกับบริษัทยูนิแคล

แนวทางการลงทุนที่มีจริยธรรม โดยหยุดซื้อขายและถือหุ้นในบริษัทใดๆ ที่ยังอยู่ในพม่าได้สำเร็จ⁷⁵

นอกจากการรณรงค์ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด Franklin Research and Development และ FBC ยังได้มุ่งรณรงค์ไปที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ด้วย ทั้งสององค์กรได้ส่งชื่อเว็บไซต์ที่ได้จัดทำขึ้นเข้าไปในอีเมลของนักศึกษามหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด⁷⁶ และได้รับความสนใจอย่างมากจนทำให้การตั้งกลุ่มต่อต้านพม่าที่ฮาร์วาร์ดสำเร็จลงได้ กลุ่มนักศึกษาที่สนใจเรื่องพมานี้ใช้ชื่อต่างๆ ว่า “กลุ่มพม่า” (Burma Group) ให้ง่ายต่อการจดจำ กลุ่มนี้มีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับ Franklin Research and Development และ FBC กล่าวคือ องค์กรทั้งสองจะเป็นผู้ให้ข้อมูล หลักฐาน ภาพถ่าย และแนวทางการเคลื่อนไหว ส่วนนักศึกษามีหน้าที่ง่ายๆ เพียงปฏิบัติตามเท่านั้น โดยแนวทางหลักคือ จัดกิจกรรม เกม ในมหาวิทยาลัยเพื่อให้เป็นจุดสนใจ เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละวันจะมีคนทิ้งอีเมลไว้ให้อย่างน้อย 50-100 คนต่อหนึ่งวัน เมื่อกลุ่ม Burma Group สามารถหาสมาชิกได้มากพอราว 2,000-3000 คน จึงขอให้นักศึกษาที่เป็นสมาชิกทั้งหมดเขียนจดหมายหาผู้บริหารมหาวิทยาลัยให้ถอนหุ้นที่มีอยู่กับบริษัทยูนิแคลและอื่นๆออกให้หมด

การที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดถอนหุ้นออกจากบริษัทต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญในวงการการศึกษาและสังคมอเมริกัน เพราะชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง หนังสือพิมพ์และสื่อหลายแขนงต่างพากันเขียนข่าวการถอนหุ้นจากบริษัทยูนิแคลและบริษัทอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดกันมากมาย ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในมหาวิทยาลัยอื่นๆ เช่น Tufts University, Boston College, the Massachusetts Institute of Technology หรือแม้กระทั่งโรงเรียนมัธยมอีกไม่ต่ำกว่า 75 แห่งตามมา⁷⁷ การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอื่นที่ต่อมาจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดก็ทำได้ไม่ยาก เพียงแต่ใช้ข้อมูลจากเว็บไซต์ขององค์กร NGO ที่เตรียมไว้ให้แล้วก็สามารถทำการรณรงค์ได้ เพียงไม่นานมหาวิทยาลัยและสถานศึกษาอื่นๆ ที่กล่าวมาก็เริ่มพิจารณายุติการซื้อขาย/ลงทุนกับบริษัทยูนิแคลและบริษัทอื่นๆ จากกลวิธีการเคลื่อนไหวโดยในสถานศึกษานี้กล่าวได้ว่า นอกจากจะทำให้มหาวิทยาลัยหลายแห่งถอนการลงทุนที่มีอยู่ในบริษัทต่างๆ NGO ยังประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนสถานะของสถานศึกษาให้กลายเป็น “ตัวเร่ง” ให้สังคมรับรู้ถึงประเด็นในพม่าในเบื้องต้นที่สังคมอเมริกันอาจไม่เคยรับรู้ และยังทำให้ได้แรงสนับสนุนจากนักวิชาการและหน่วยวิจัยของมหาวิทยาลัยต่างๆ มาช่วยศึกษาหาข้อมูลและเผยแพร่การรณรงค์ขององค์กรต่อไปได้อีก⁷⁸

5.5 การรณรงค์ต่อผู้บริโภค

⁷⁵ Kelly Naylor, *The South Africa of the 1990s: Stanford joins Harvard in Opposing Corporations in Burma*[Online]. Available from: www.ibiblio.org/freeburma/boycott/pepsico/stanford.txt[2006,September 18]

⁷⁶ นักศึกษาทุกคนของมหาวิทยาลัย Harvard มีอีเมลประจำตัวทำให้ได้รับข่าวสารจากมหาวิทยาลัยอย่างสม่ำเสมอ

⁷⁷ “การคว่ำบาตรพม่าทางเศรษฐกิจ”, ผู้จัดการรายวัน (24 กรกฎาคม 2546): 2.

⁷⁸ Kelly Naylor, *Harvard dumps Pepsi: Concern over connection to forced labor*[Online]. Available from: www.ibiblio.org/freeburma/boycott/pepsico/harvard.txt[2006,September 18]

ในเวลาเดียวกับที่ประเด็นการต่อต้านบริษัทในพม่าเริ่มเป็นที่รับรู้กว้างขวางขึ้นในสังคมสหรัฐฯ ในช่วงปี ค.ศ.1996 องค์กร NGO ต่างๆ ก็มุ่งรณรงค์ต่อผู้บริโภคโดยตรงไปพร้อมๆกัน ชื่อเรียกร้องของการรณรงค์ต่อผู้บริโภคคือ ขอให้ผู้บริโภคหยุดซื้อและหยุดอุดหนุนผลิตภัณฑ์ของบริษัทยูโนแคลจากสถานีบริการน้ำมัน “Union 76” ซึ่งเป็นชื่อทางการค้าของสถานีบริการน้ำมันที่มีสัญญารับน้ำมันจากบริษัทยูโนแคล องค์กรหลักที่ทำเรื่องการรณรงค์ต่อผู้บริโภคคือ FBC ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรอื่นๆ ที่ติดตามกอดันยูโนแคลอยู่เช่น ERI, NCGUB, FTUB ในการรณรงค์ต่อผู้บริโภค ทุกองค์กรจะร่วมกันจะจัดการประท้วงขึ้น ติดแผ่นป้ายประณามบริษัทยูโนแคลตามสถานที่ที่ใกล้สถานีบริการน้ำมัน Union 76 ทุกแห่ง ในขณะเดียวกันก็จะใช้เว็บไซต์เปิดเผยความจริงเกี่ยวกับการลงทุนของบริษัทยูโนแคลในพม่าให้ผู้บริโภคทราบว่า การลงทุนของบริษัทน้ำมันอย่างยูโนแคลในพม่าไม่ได้ดีต่อคนพม่าอย่างที่หลายคนเข้าใจเพราะเป็นการลงทุนที่เปื้อนไปด้วยการกดขี่แรงงาน ชีวิต และทรัพย์สินชาวพม่า หากผู้บริโภคในสหรัฐฯ ยังคงอุดหนุนบริษัทยูโนแคลก็เท่ากับผู้บริโภคปิดหูปิดตาตัวเองไม่สนใจความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ เมื่อสร้างความเข้าใจได้ดังนี้แล้ว ข้อมูลในเว็บไซต์จึงแนะผู้บริโภคต่อไปว่า ผู้ที่สนใจการประท้วงบริษัทยูโนแคลจะสามารถมีส่วนอย่างไรได้บ้าง ในเว็บไซต์จะมีอีเมลที่ร่างเตรียมไว้เรียบร้อยแล้วซึ่งมีเนื้อหาต่อต้านและขอให้บริษัทยอมรับความจริงและรีบถอนทุนออกจากพม่า ซึ่งผู้บริโภคเพียงแต่ลงนามและส่งไปหาอีเมลนั้นไปหาบริษัทฯ ตามที่อยู่อีเมลที่ให้ไว้แล้ว⁷⁹

ในส่วนของคำแนะนำการเดินขบวนประท้วงก็มีบอกไว้เช่นกันคือ ให้วางแผนการประท้วงให้รัดกุม จากนั้นจึงขอการสนับสนุนจากประชาชนซึ่งทำได้โดยใช้โปสเตอร์ติดประกาศแจ้งสถานที่และจุดประสงค์ในการประท้วงให้ชัดเจน โปสเตอร์อาจติดในห้องสมุดสาธารณะ บริเวณร้านอาหารและชุมชน มหาวิทยาลัย หรือติดต่อคนรู้จักส่วนตัวก็ได้ ผู้จัดการประท้วงควรติดต่อสถานที่ที่จะจัดประท้วงล่วงหน้า เช่น สถานีบริการน้ำมัน โดยแจ้งสถานการณืในโครงการยานพาหนะให้เจ้าของสถานที่ทราบก่อน และยังคงติดต่อสื่อ หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่นให้มาทำข่าวการประท้วงด้วยเพื่อที่ว่า การประท้วงจะได้มีผลไปถึงผู้ที่อยู่ไกลและไม่อาจเข้าร่วมประท้วงได้ ดังนั้น ในวันประท้วงจึงต้องเตรียมข้อมูลที่เชื่อถือได้มาให้พร้อม เช่น รายงาน Total Denial ของ ERI และ/หรือรายงานอื่นๆ มาให้สื่อ เพราะมิฉะนั้นแล้วการประท้วงจะไม่มีน้ำหนัก ส่วนอุปกรณ์ในการประท้วงควรใช้สิ่งที่โดดเด่น เช่น ป้ายที่ใช้สีแดง การแต่งตัวที่ดึงดูดความสนใจของคนสัญจรผ่านไปมา เป็นต้น⁸⁰

การให้แนวทางประท้วงบริษัทยูโนแคลผ่านเว็บไซต์และการจัดการประท้วงที่เกิดขึ้นหลายครั้งนับว่าได้ผลดี โดยเฉพาะหลังจากการประท้วงที่ใช้ชื่อว่า “3 วันเพื่อพม่า” (3 days for Burma)

⁷⁹ Free Burma Coalition, [Unocal Letter](http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/letter1.html)[Online]. Available from: www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/letter1.html[2006,October 12]

⁸⁰ Free Burma Coalition, [Media Tips](http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/promote.html)[Online]. Available from: www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/promote.html[2006,October 12]

ที่มีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยกว่า 60 แห่งและผู้ใช้แรงงานอีกจำนวนมากเข้าร่วมซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่นักศึกษาร่วมมือกับผู้ใช้แรงงานในสหรัฐอเมริกาต่อต้านบริษัทของสหรัฐที่ไปกระทำผิดนอกประเทศ⁸¹ นอกจากนี้การประท้วงครั้งต่อๆ มายังได้รับแรงสนับสนุนจากองค์กรอื่นๆ ในสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่น องค์กร Global Exchange และ American Anti-Slavery ซึ่งต่อต้านการใช้ทาสและการกดขี่ทาสเพื่อสร้างความยุติธรรมในสังคม ได้เข้ามาเสริมประเด็นการประท้วงว่าหากผู้บริโภคยังซื้อผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในพม่าหรือผลิตโดยบริษัทยูนิแคลก็เท่ากับสนับสนุนการใช้แรงงานเยี่ยงทาสอันโหดร้าย⁸²

ในการประท้วงต่อการประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัทยูนิแคลในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1996 ได้มีการใช้วิธีการใหม่ๆ อาทิ ครอบคร้วชาวพม่าหลายครอบคร้วที่อยู่สหรัฐอเมริกาใช้วิธีการผูกตัวติดรถขนน้ำมันของบริษัทยูนิแคลโดยแต่งชุดประจำชาติพม่าทำให้การประท้วงได้รับความสนใจจากคนทั่วไปอย่างมาก⁸³ แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นคือ ได้มีองค์กรใหม่ๆ มาเข้าร่วมมากขึ้น เช่น องค์กร Oil, Chemical, and Atomic Workers Union (OCAW) ซึ่งเป็นองค์กรด้านแรงงานที่มีสมาชิกในสหรัฐอเมริกากว่า 90,000 คน ได้ร่วมเรียกร้องให้ผู้บริหารบริษัท ให้คำอธิบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับข้อหาการฟอกเงินจากการค้ายาเสพติดร่วมกับรัฐบาลพม่า⁸⁴ นอกจากนี้ยังมีองค์กรศาสนา the Adrian Dominican Sisters ซึ่งมีหุ้ในบริษัทยูนิแคลกว่า 60,000 หุ้ใน ได้ส่งตัวแทนไปพูดในที่ประชุมผู้ถือหุ้นเพื่อขอให้บริษัท ยุติการทำธุรกิจในพม่าโดยเร็ว องค์กรทางศาสนาและแรงงานที่ได้มาเป็นแรงเสริมนี้มาจากการติดต่อของ ERI และองค์กรอื่นๆ ที่ได้ส่งหลักฐานไปให้พิจารณาเพื่อขอความร่วมมือนั่นเอง⁸⁵ อย่างไรก็ตาม แม้จะเริ่มมีแรงกดดันในที่ประชุมผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้น นาย John Imle ประธานบริษัทยูนิแคลและคณะผู้บริหารได้แก้ออกกล่าวหาต่อที่ประชุมผู้ถือหุ้นว่าบริษัทยูนิแคลไม่เคยละเมิดสิทธิมนุษยชน และถ้าบริษัทออกจากพม่าผู้ถือหุ้นก็จะเป็นผู้เสียประโยชน์และบริษัทอื่นจะเข้าไปทำโครงการยาดานาแทนบริษัทยูนิแคลแน่นอน⁸⁶ นอกจากนี้ผู้บริหารบริษัท ยังส่งจดหมายหาสื่อมวลชนแขนงต่างๆ และเจ้าของสถานีบริการน้ำมันทุกแห่ง

⁸¹ Oil Workers Join hands with Student[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archive/199704/msg00267.html>[2006,October 12]

⁸² Dan Beeton, Free Burma: No Dollars for Dictators[Online]. Available from: <http://www.warresisters.org/nva0103-2.htm>[2006,November 1]

⁸³ Mark Westlund, Burmese-American block Unocal truck to protest company's pipeline project[Online]. Available from: <http://forest.org/archive/asia/burmaact.htm>[2006,October 14]

⁸⁴ PROJECT underground, Burma oil on the boil[Online]. Available from: <http://www.moles.org/ProjectUnderground/drillbits/1215/96121501/html>[2006,October 12]

⁸⁵ Total Info/addresses[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archive/199704/msg00138.html>[2006,October 30]

⁸⁶ Statement of Adelle Lutz at Unocal[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archive/199605/msg00346.html>[2006,October 12]

เพื่อชี้แจงว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้นกับโครงการในพม่า⁸⁷

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าฝ่าย NGO เริ่มเป็นฝ่ายมีชัยชนะทางสังคมเหนือบริษัทยูโนแคล เพราะในที่สุดการรณรงค์ให้ผู้บริโภคร่วมกันคว่ำบาตรบริษัทยูโนแคลโดยเลิกอุดหนุนน้ำมันของบริษัท ก็ได้ผล จำนวนผู้บริโภคที่ซื้อน้ำมันและเข้ารับบริการจากสถานีบริการน้ำมันของบริษัทยูโนแคลลดลงอย่างรวดเร็วจนส่งผลกระทบต่อธุรกิจขายปลีกและผลประกอบการของบริษัทถึงกับทำให้บริษัทต้องตัดสินใจขายสถานีบริการน้ำมัน Union 76 และโรงกลั่นน้ำมันพร้อมสิทธิในการจัดการกิจการทั้งหมดให้แก่บริษัทน้ำมัน Tosco⁸⁸ เพื่อยุติแรงกดดันจากผู้บริโภคในสหรัฐอเมริกาให้เร็วที่สุด⁸⁹ จากนั้นบริษัทยูโนแคลได้ย้ายฐานการผลิตเกือบทั้งหมดมายังประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภูมิภาคอื่นๆแทน⁹⁰ บริษัทยูโนแคลในขณะนั้นถึงกับถูกสื่อบางแห่งว่าเป็นบริษัทไร้สัญชาติที่ไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนอีกต่อไป แต่บริษัทก็ออกประกาศทันทีเช่นกันว่าการที่บริษัทขายธุรกิจ在美国รัฐทิ้งไม่ได้เป็นเพราะจะหลีกเลี่ยงแรงกดดันของสังคม แต่เป็นเพราะบริษัทกำลังจะกลายเป็นผู้เล่นสำคัญ (Key player) ที่จะมาช่วยรัฐบาลของประเทศที่ยากจนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองให้มั่นคง แล้วบริษัทจึงจะยกระดับเป็นบริษัทระดับโลกต่อไปในอนาคต⁹¹

การที่บริษัทยูโนแคลตัดสินใจขายกิจการค้าปลีกทิ้งนี้ถือเป็นผลสำเร็จที่ชัดเจนของความร่วมมือขององค์กรต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับเรื่องพม่าโดยตรงและไม่เกี่ยวข้องโดยตรง⁹² ทำให้พลเมืองของสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักในสิ่งที่ไม่เคยรับรู้มาก่อนและเกิดความตื่นตัวมากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นแรงกดดันที่เข้มข้น⁹³ วิธีการรณรงค์โดยการประท้วงในที่สาธารณะโดยมีจุดประสงค์ให้กระทบต่อธุรกิจของบริษัทฯจัดเป็นการเผชิญหน้าโดยตรง (Direct confrontation) รูปแบบหนึ่งซึ่งมีข้อดีคือสร้างจุดสนใจให้สื่อและทำให้เกิดการทำลายต่อชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของบริษัทได้มาก

⁸⁷ Unocal Fact Sheet: The Human Rights pipeline in Burma[Online]. Available from: <http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/unocalfactsheet.txt>[2006,June 16]

⁸⁸ Free Burma Coalition, Unocal: Making a killing in Burma[Online]. Available from: http://www.thirdworldtraveler.com/Oil_watch/Unocal_MakingKillingBurma.html[2006,May 3]

⁸⁹ การขายกิจการในสหรัฐทิ้งโดยทันทีทันใดทำให้คนงานของบริษัทได้รับผลกระทบ กล่าวคือ บริษัทไล่คนงานออกทั้งหมดไม่เว้นแม้แต่คนงานที่เจ็บป่วยจากอุบัติเหตุและสารเคมีรั่วโดยไม่ให้ค่าชดเชยแต่อย่างใด นอกจากนี้ ในปีเดียวกันนี้บริษัทยูโนแคลยังทำสารเคมีรั่วในทะเลนอกชายฝั่งมลรัฐแคลิฟอร์เนียจนถูกขนานนามว่าเป็นบริษัทที่แย่ที่สุดบริษัทหนึ่งในยุค 1990

⁹⁰ ประเทศอัฟกานิสถานเป็นประเทศหนึ่งที่บริษัทยูโนแคลต้องการย้ายฐานการผลิตเข้าไปโดยอ้างประสบการณ์ในพม่าว่าจะช่วยพัฒนาประเทศที่รับการลงทุนได้ แต่ก็ต้องล้มเลิกโครงการไปเพราะถูกต่อต้านจากหลายองค์กรทั้งภายในและนอกสหรัฐอเมริกาอย่างหนัก

⁹¹ Unocal, Another side to economic development[Online]. Available from: <http://www.Unocal.com/pep/pepintro.htm>[2006,May 20]

⁹² Unocal[Online]. Available from: <http://www.marinerthai.com/webboard4/view.php?NO=812>[2006,June 14]

⁹³ Ingrid J. Tamn, "Dangerous Appetite: Human Rights Activism and Conflict Commodities," in Human Rights Watch Quarterly 26, No. 3 (2004).

ในจุดนี้ แม้การประท้วงไม่ให้ซื้อสินค้าของบริษัทจะไม่ได้มีผลต่อยอดขายของบริษัทในทันทีทันใด แต่จะกระทบต่อความนิยมในตัวสินค้า (Brand loyalty) ในระยะยาว⁹⁴ โดยเฉพาะกรณีการรณรงค์ประท้วงบริษัทยูโนแคลในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่ามีผลเหมาะสม เนื่องจากสหรัฐอเมริกาแม้จะมีประชากรร้อยละ 4 ของโลก แต่ก็ใช้น้ำมันถึงร้อยละ 25 หรือราว 1 ใน 4 ของโลก จึงหมายความว่าประชากรสหรัฐฯ เป็นผู้บริโภคน้ำมันที่สำคัญ⁹⁵ ดังนั้นการรณรงค์ที่ประสบความสำเร็จจึงมีผลต่อบริษัทมาก ดังที่โฆษกของบริษัทยูโนแคลเองเคยกล่าวไว้ครั้งหนึ่งว่า บริษัทไม่เคยคาดคิดมาก่อนเลยว่าการลงทุนในพม่าจะถูกต่อต้านจากผู้บริโภคในสหรัฐอเมริกาได้มากขนาดนี้ เพราะแม้แต่บริษัทน้ำมันอย่างบริษัทยูโนแคลที่ไม่ได้พึ่งพาการขายสินค้าให้ตลาดทั่วไปมากนักก็ยังได้รับผลกระทบจากการต่อต้านที่เกิดจากการรวมตัวขององค์กร NGO และผู้บริโภคอย่างไม่น่าเชื่อ⁹⁶

5.6 การผลักดันปัญหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

หลังจากองค์กรภาคประชาสังคมกดดันบริษัทยูโนแคลด้วยวิธีการต่างๆจนเริ่มปรากฏผลในปลายปี ค.ศ.1996 พวกเขาจึงมีความพร้อมที่จะนำเรื่องเข้าสู่ศาลสหรัฐเพื่อดำเนินการฟ้องร้องบริษัทยูโนแคล⁹⁷ โดยวันที่ 3 กันยายน ค.ศ.1996 FTUB, NCGUB และ ILRF ซึ่งได้รับความร่วมมือจากสำนักงานกฎหมายของนาย Cristobal Bonifaz นักกฎหมายอิสระที่อาสาสมัครมาช่วยทำคดี นักวิชาการ นักสิ่งแวดล้อม และข้าราชการที่ปฏิบัติงานในหลายหน่วยงานของมลรัฐแคลิฟอร์เนียที่เป็นเพื่อนหรือคนรู้จักกับ ILRF⁹⁸ ได้นำชาวบ้านชนกลุ่มน้อยที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการ

⁹⁴ เอก ตังทรัพย์วัฒนา, โลกาภิวัตน์ บรรษัทข้ามชาติ และความรับผิดชอบต่อสังคมของบรรษัท, หน้า 92-93.

⁹⁴ Ingrid J. Tamn, "Dangerous Appetite: Human Rights Activism and Conflict Commodities," in Human Rights Watch Quarterly 26, No. 3 (2004).

⁹⁵ C.E.K., The hidden cost of investmstnt: Playing politics[Online]. Available from: <http://www.burmaissues.org/En/Newsletter/BINews1996-10.php>[2006, August 27]

⁹⁶ PROJECT underground, Burma oil on the boil[Online]. Available from: <http://www.moles.org/ProjectUnderground/drillbits/1215/96121501/html>[2006, October 12]

⁹⁷ สาเหตุที่องค์กร NGO ใช้เวลานานกว่าที่จะนำชาวพม่ามาฟ้องร้องบริษัทในศาลสหรัฐเป็นเพราะต้องใช้เวลารวบรวมหลักฐาน และยังต้องใช้เวลารสร้างความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยให้โจทก์ด้วย และหลังจากการฟ้องร้องทุกองค์กรยังต้องช่วยดูแลความปลอดภัยให้โจทก์ที่เดินทางกลับมาประเทศไทยระหว่างรอการไต่สวนด้วย นอกจากนี้อุปสรรคอีกประการหนึ่งที่ทำให้การฟ้องร้องล่าช้าก็เพราะ NGO ในสหรัฐอเมริกาขาดข้อมูล แต่กรณีนี้เมื่อได้รับความร่วมมือจาก NGO ด้านพม่าจึงมีข้อมูลพร้อมในการฟ้องร้องได้ภายในเวลาไม่กี่ปี ซึ่งนับว่าเร็วพอสมควรแล้ว

⁹⁸ Cristobal Bonifaz เป็นนักกฎหมายมือดีคนหนึ่งของสหรัฐอเมริกาที่มาช่วยดำเนินการฟ้องร้องบริษัทยูโนแคลได้ เพราะ John Bonifaz ซึ่งเป็นบุตรชายของเขามีความสัมพันธ์กับสมาชิกของสหภาพแรงงานแห่งสหภาพพม่า (FTUB) ดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้น นอกจากนี้หนายที่กล่าวมา ยังมี Kellye Testy นักวิชาการด้านบรรษัทที่ชั้นนำของสหรัฐอเมริกา, Julie Sapphire ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการศาล ทั้งสองเป็นศาสตราจารย์ประจำ Seattle Law School ที่ขึ้นชามการต่อสู้ของ NGO จึงเสนอมาช่วยอุดช่องโหว่ให้คดี เพราะมีความเห็นตรงกันว่าจะไม่ยอมให้บริษัท และผู้บริหารที่รับเงินอยู่ในสหรัฐอเมริกาอดพ้นจากความผิดไป

สร้างท่อก๊าซยาดานาทั้งหมด 4 คน เป็นโจทก์ยื่นฟ้องบริษัทยูโนแคลต่อศาลชั้นต้นของสหรัฐอเมริกาในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (U.S. Federal district court in California)⁹⁹ เพื่อขอให้ศาลชั้นต้นของสหรัฐอเมริกาบังคับห้ามไม่ให้บริษัทยูโนแคลดำเนินการใดๆ ในโครงการยาดานาอีกต่อไป คดีนี้มีชื่อ่ว่าคดี “Roe v Unocal”¹⁰⁰

จากนั้นต่อมาอีก 1 เดือน NGO อีกกลุ่มหนึ่ง คือ ERI, ศูนย์พิทักษ์สิทธิตามรัฐธรรมนูญสหรัฐฯ (Center for Constitutional Rights-CCR), สำนักงานกฎหมาย Hadsell & Stormer ของ Paul Hoffman¹⁰¹ และนักกฎหมายชื่อดังอีกหลายคนของสหรัฐอเมริกาเช่น Dan Stormer, Judith Chomsky ได้นำโจทก์ทั้งหมด 15 คน ซึ่งในจำนวน 15 คนนี้เป็นชาวพม่า 14 คน (เป็นชาย 11 คน หญิง 3 คน) และเป็นชาวพม่าที่อยู่อาศัยในสหรัฐอเมริกาอีก 1 คนคือนาง Louisa Benson¹⁰² ขึ้นฟ้องร้องต่อศาลเดียวกันในวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ.1996 โจทก์ทั้ง 15 คนฟ้องร้องบริษัทยูโนแคล, ผู้บริหารบริษัทยูโนแคลคือนาย John Imle และนาย Roger C.Beach, บริษัทน้ำมันและก๊าซแห่งสหภาพพม่า (MOGE) และรัฐบาลพม่า ในนามตนเองทั้ง 15 คน และในนามผู้ได้รับผลกระทบในเขตท่อก๊าซยาดานาทั้งหมด มีข้อกล่าวหาบริษัทฯ รวม 18 ข้อหา ซึ่งข้อกล่าวหาทั้งหมดเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างท่อก๊าซและจากการที่บริษัทจ้างทหารให้รักษาความปลอดภัยท่อก๊าซ โจทก์ทั้ง 15 คนขอให้ศาลอนุญาตให้มีการไต่สวนคดีโดยคณะลูกขุน (Jury) เพื่อสั่งให้บริษัทยูโนแคลยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตและให้ชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชาวบ้านในพื้นที่ทั้งหมด คดีนี้ใช้ชื่อว่าเป็นคดี “Doe v Unocal”

ได้ในขณะที่คนพม่ากำลังลำบาก แต่คนพม่าจากชนบทที่ห่างไกลจะสู้กับบรรษัทขนาดใหญ่ได้ก็ต้องได้รับการช่วยเหลือด้วยจึงพอจะเห็นทางสำเร็จ

⁹⁹ เหตุที่เรียกว่าศาลชั้นต้นของสหรัฐอเมริกาในแคลิฟอร์เนียเป็นเพราะทุกมลรัฐของสหรัฐอเมริกามีศาลชั้นต้น (U.S. Federal district court) อยู่อย่างน้อย 1 ศาล

¹⁰⁰ การใช้ชื่อโจทก์ผู้ฟ้องร้องในคดีใดๆ ว่า Doe หรือ Roe นั้น ก็คล้ายกับการใช้นามแฝงในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อปกป้องชื่อจริงของโจทก์และศาลจะอนุญาตให้ใช้ได้เมื่อโจทก์อาจตกอยู่ในอันตรายจริง

¹⁰¹ Paul Hoffman เป็นนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงของสหรัฐฯ และยังเคยดำรงตำแหน่งเป็นประธานองค์กรนิรโทษกรรมสากลในสหรัฐฯ (Amnesty international U.S.A.) ด้วย Hoffman เสนอมาให้ความช่วยเหลือในการฟ้องร้องทางกฎหมายกับบริษัทในฐานะตัวแทนชาวพม่าที่ไม่มีทางสู้

¹⁰² นาง Louisa Benson เป็นชาวพม่าที่เคยมาศึกษาในมหาวิทยาลัย Boston สหรัฐอเมริกา และยังเป็นอดีตนางงามพม่าด้วย สามิของเธอซึ่งเป็นผู้นำทหารกะเหรี่ยงถูกสังหารโดยทหารพม่าในปี ค.ศ.1960 หลังจากนั้นเธอได้หนีเข้าป่าพร้อมทหารกะเหรี่ยงและต่อต้านรัฐบาลพม่าอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาเธอได้รับการติดต่อจากเพื่อนที่มหาวิทยาลัยให้ย้ายมาอยู่สหรัฐอเมริกา Benson จึงได้ย้ายมาอยู่แคลิฟอร์เนียและแต่งงานมีครอบครัว Benson เป็นตัวแทนของ KNU เป็นผู้นำในการตั้งองค์กร Burma Forum ในสหรัฐอเมริกา เพื่อช่วยเหลือชาวกะเหรี่ยงที่ยังคงถูกกดขี่ในพม่า และปัจจุบัน Benson ได้เป็นพลเมือง (citizen) ของสหรัฐอเมริกาแล้ว ด้วยความพยายามต่อสู้กับบริษัทยูโนแคลของ Benson และ Burma Forum ตั้งแต่ปี ค.ศ.1994 ทำให้องค์กร Earthrights International สนใจในการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องของเธอ และขอให้เธอร่วมเป็นหนึ่งในโจทก์ยื่นฟ้องบริษัทยูโนแคลด้วย เพราะสถานภาพของเธอ ทั้งในฐานะอดีตนางงามและผู้อาศัยในพม่า ที่ทำงานในสหรัฐอเมริกามานานจะช่วยดึงดูดความสนใจของคดีต่อสาธารณชนได้มากขึ้น ซึ่งกฎหมายแคลิฟอร์เนียก็อนุญาตให้เธอยื่นฟ้องได้แม้จะไม่ใช่ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิเองก็ตาม คำขอขององค์กร Earthrights International ได้รับความร่วมมือจากเธอเป็นอย่างดีเพราะเธอเองก็จับตามดูบริษัทยูโนแคลมาตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1990 แล้ว

ทั้งคดี Roe และคดี Doe องค์กร NGO ฟ้องร้องภายใต้กฎหมายเดียวกันคือ กฎหมาย - ละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวต่างด้าว (Alien Torture Claim Act-ATCA)¹⁰³ โดยระบุชัดเจนว่าบริษัท ยูโนแคลละเมิดกฎหมายและอนุสัญญาระหว่างประเทศอีกหลายฉบับ เช่น ญัตติบัตรสหประชาชาติ, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ฯลฯ ทั้ง 2 คดีอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้พิพากษาคน เดียวกันคือนาย Richard Paez การฟ้องร้องบริษัทยูโนแคลในครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกที่บริษัทของ สหรัฐถูกฟ้องร้องในประเทศของตน โดยโจทก์ที่เป็นกลุ่มคนภายนอกสหรัฐ¹⁰⁴ โจทก์ทั้งหมดเป็น ชาวบ้านพม่าและชนกลุ่มน้อยที่อยู่ตามป่าเขาที่ไร้ทางต่อสู้ แต่บัดนี้ทุกคนได้มาขึ้นเรื่องร้องทุกข์ต่อ ศาลกลางเมืองใหญ่ระดับโลกได้ก็เพราะความช่วยเหลือจากทุกองค์กรที่มีความร่วมมือกันเป็น เครือข่ายข้ามชาติ การฟ้องร้องครั้งนี้นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะแม้ว่าการฟ้องร้องจะเป็นเพียง อีกช่องทางหนึ่งที่ยังไม่อาจคาดเดาผลสรุปได้และยังต้องใช้เวลาในการดำเนินการอีกยาวนาน แต่ การที่ NGO ผลักดันเรื่องเข้าสู่ศาลสหรัฐอเมริกาทำให้โลกได้รับรู้เรื่องการต่อต้านพฤติกรรมของ บริษัทยูโนแคลอย่างกว้างขวางและชัดเจนที่สุด

บริษัทยูโนแคลปฏิเสธข้อกล่าวหาของทั้ง 2 คดี เนื่องจากโครงการที่บริษัททำ ไม่มีชาว พม่าถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่ว่าจะโดยการบังคับใช้แรงงานหรืออื่นใดแม้แต่คนเดียว การละเมิด สิทธิมนุษยชนที่องค์กร NGO กล่าวหาหากมีจริงก็ต้องเกิดขึ้นนอกพื้นที่โครงการยาदानาแน ซึ่งถ้า ที่เกิดเหตุเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ในบริเวณที่สร้างท่อก๊าซก็ต้องเป็นการกระทำของทหารพม่า บริษัทไม่ จำเป็นต้องรับผิดชอบ บริษัทไม่เคยมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลพม่า และบริษัทยังมีฐานะเป็น บริษัทพลังงานระดับโลกที่ไม่ควรต้องมาสนใจเรื่องเช่นนี้ บริษัทยืนยันโครงการท่อก๊าซยาदानา ช่วยให้ผู้ทุกคนได้งานทำดีและมีแต่สร้างประโยชน์ให้ท้องถิ่น¹⁰⁵ ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งที่ทำให้บริษัท ยอมรับข้อกล่าวหาไม่ได้คือ องค์กร NGO ที่กล่าวหาบริษัททั้งหมดมีแต่ข้อมูลที่เชื่อถือไม่ได้เพราะ NGO เข้าไปในพื้นที่ไม่ได้ ข้อมูลทั้งหมดเป็นการคาดเดาเอาเอง หลังจากการออกมาตอบโต้ของ

¹⁰³ กฎหมายละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวต่างด้าว (ATCA) เป็นกฎหมายที่ผ่านการเห็นชอบของรัฐสภาสหรัฐในสมัย ประธานาธิบดีจอร์จ วอชิงตันในปี ค.ศ.1789 โดยมีจุดประสงค์ดั้งเดิมคือใช้ปกป้องความปลอดภัยของนักการทูตสหรัฐที่ต้องออกไป ปฏิบัติงานนอกประเทศ และใช้เพื่อปราบปรามโจรสลัดคนอกน่านน้ำสหรัฐที่โจมตีเรือของสหรัฐ กฎหมายฉบับนี้จัดเป็นกฎหมายที่ เก่าแก่มากจนนักกฎหมายเองยังไม่รู้ว่าจะนำมาใช้อะไรได้บ้าง แต่องค์กร NGO ที่ร่วมกันดำเนินคดีกับบริษัทยูโนแคลก็ศึกษาจน พบว่า กฎหมายฉบับนี้ระบุเงื่อนไขในการฟ้องร้องคดีต่อศาลสหรัฐ (U.S. Federal District court) ไว้ 3 ประการคือ

1. คนต่างชาติเป็นผู้ฟ้องร้อง (An alien sues)
2. ฟ้องร้องเรื่องการถูกรุขมานเท่านั้น (For a torture)
3. การรุกรานที่เกิดขึ้นต้องละเมิดกฎหมายสหรัฐหรือกฎหมาย/สนธิสัญญาระหว่างประเทศที่สหรัฐอเมริกายอมรับให้ สัตยาบัน (Committed in violation of U.S. laws or International laws)

¹⁰⁴ เดิมกฎหมายละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวต่างด้าวใช้กับการฟ้องปัจเจกบุคคลที่กระทำความผิดตามที่กฎหมายฉบับนี้ ระบุไว้ แต่คดีบริษัทยูโนแคลเป็นคดีแรกที่กลุ่ม NGO ใช้กฎหมายนี้ฟ้องร้องบริษัทข้ามชาติ จนทำให้เกิดคดีในลักษณะเดียวกัน ตามมาอีกมากมาย

¹⁰⁵ Kai Sandvig, [Local Activists Fight Unocal Abroad](http://www.unocal.org/Local-Activists-Fight-Unocal-Abroad)[Online]. Available from: file://G:unocal\Local Activists Fight Unocal Abroad (February 12,2004).htm[2006,September 15]

สำนักงานใหญ่บริษัทยูนิแคลในสหรัฐอเมริกาไม่นาน บริษัทยูนิแคลสาขาสิงคโปร์ก็ออกมาแถลง ย้ำอีกว่า การบังคับใช้แรงงานชาวบ้านในโครงการยาดานาไม่เคยเกิดขึ้น ชาวบ้านทุกคนเต็มใจมาสมัครงานเองและได้เงินค่าจ้างสูงกว่ามาตรฐานทุกคน ส่วนการบังคับย้ายถิ่นฐานก็ไม่เคยเกิดขึ้นกับหมู่บ้านใดแม้แต่แห่งเดียว ยูนิแคลจึงมีความเห็นว่าศาลสหรัฐฯ ไม่ควรรับฟ้อง 2 คดีนี้¹⁰⁶ อย่างไรก็ตาม ศาลชั้นต้นสหรัฐฯ ในแคลิฟอร์เนียก็ไม่ได้ทำตามที่บริษัทยูนิแคลต้องการเพราะจากการตรวจสอบหลักฐานเบื้องต้นศาลพบว่าโจทก์ทั้ง 2 คดีสามารถแสดงให้เห็นศาลเห็นได้ในเบื้องต้นว่าบริษัทอาจมีส่วนรู้เห็นในความผิดที่ถูกกล่าวหา

ต่อมาในปี ค.ศ.1997 ศาลชั้นต้นของสหรัฐฯ ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียก็เริ่มพิจารณาคดีความ ทั้ง 2 คดี โดยพิจารณาแยกกัน ดังนั้น คดีแรกคือคดี Roe v Unocal ศาลไม่อนุญาตให้รัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่า (NCGUB) ยื่นฟ้องในฐานะโจทก์ เพราะรัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่าไม่ใช่รัฐบาลของรัฐอธิปไตยที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาประกาศรับรอง ศาลจึงไม่อาจรับรองรัฐบาลผสมแห่งสหภาพพม่าในฐานะโจทก์ของคดีความได้ ส่วนโจทก์ที่เหลือศาลยังคงให้การรับรองและสามารถยื่นฟ้องคดีได้อยู่ ในอีกคดีหนึ่ง คือคดี Doe v Unocal บริษัทยูนิแคลได้พยายามปกป้องรัฐบาลพม่า โดยจ้างทนายความหลายคนมาช่วยทำคดี ที่สำคัญคือนาย Daniel Petrocelli จากบริษัทกฎหมาย O'Melvery & Myers¹⁰⁷ ซึ่งได้ยกกฎหมาย Foreign Sovereign Immunity Act (FSIA)¹⁰⁸ ขึ้นมาอ้างกับศาลว่าศาลสหรัฐฯ จะเอาผิดรัฐบาลพม่าและบริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งสหภาพพม่าไม่ได้¹⁰⁹ ซึ่งโจทก์ไม่สามารถโต้แย้งได้ รัฐบาลพม่าและบริษัทน้ำมันและก๊าซธรรมชาติแห่งสหภาพพม่าจึงหลุดพ้นจากคดี จากนั้น ศาลจึงพิจารณาต่อว่าในทั้ง 2 คดี โจทก์สามารถฟ้องร้องจำเลยที่เหลือคือบริษัทยูนิแคลภายใต้กฎหมายละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวต่างด้าวได้หรือไม่ เนื่องจากในอดีตศาลที่เคยรับผิดชอบคดีที่ฟ้องร้องภายใต้กฎหมายฉบับนี้ไม่เคยพบกรณีที่จำเลยเป็นบริษัทมาก่อน แต่โจทก์คือทนายและองค์กร NGO ก็สามารถใช้ศาลเห็นว่าบริษัทยูนิแคลน่าจะมีส่วนร่วมในการกระทำผิดซึ่งเท่ากับการค้าทาสหรือกระทำการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และกฎหมายนี้ก็มิได้บัญญัติว่าผู้ที่ถูกฟ้องร้องได้ต้องเป็นปัจเจกบุคคลหรือรัฐเท่านั้น บริษัทจึงต้องรับผิดชอบหากทำผิดจริง ศาลเห็นด้วยกับเหตุผลของฝ่ายโจทก์ว่าศาลฯ สามารถรับฟ้องบริษัทยูนิแคลในฐานะจำเลยได้เพราะการรับฟ้องบริษัทยูนิแคลไม่ขัดต่อกฎหมายฉบับใดของสหรัฐอเมริกา เมื่อศาลมีความเห็นเช่นนี้ บริษัทยูนิแคลจึงพยายามชักจูงศาลว่า คดีนี้เป็นเพียงการที่คนกลุ่มหนึ่งเข้ามาใช้กระบวนการยุติธรรมเพื่อหวังผลทางธุรกิจและการเมือง ผู้ฟ้องร้องเป็นคนสัญชาติพม่า ไม่ใช่

¹⁰⁶ Jeremy Smith, *Tortured Soul*[Online]. Available from: http://www.theecologist.org/archive_detail.asp?content_id=296[2006,November 2]

¹⁰⁷ William Baue, *Does Supreme Court Validation of Alien Tort Claims Act Apply to Corporations?*[Online]. Available from: <http://www.socialfunds.com/news/article.cgi/article1458.html>[2006,December 15]

¹⁰⁸ กฎหมายนี้ระบุว่าศาลสหรัฐฯ ไม่มีอำนาจตัดสินการกระทำของรัฐบาลและ/หรือหน่วยงานของรัฐบาลอื่นได้

¹⁰⁹ Carlyn Carey, *Unocal Corporation*[Online]. Available from: http://www.wcl.american.edu/hrbrief/v7i1/uno_cal.htm[2006,June 15]

สัญญาติสหรัฐอเมริกา และบริษัทก็เป็นเพียงผู้ร่วมลงทุน ไม่ใช่ผู้กระทำผิด ข้อกล่าวหาขององค์กร NGO จึงไม่มีอะไรมากไปกว่าบริษัททำธุรกิจใจไม่พมา ศาลฯ จะรับฟ้องได้อย่างไร¹¹⁰

อย่างไรก็ตาม ศาลไม่เห็นด้วยกับเหตุผลของบริษัทยูนิแคลและระบุว่าเอกสารที่ฝ่ายโจทก์ยื่นมีการเก็บข้อมูลมาดีมาก ศาลจึงเชื่อว่ามีกมลละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการยานาจาจริง และบริษัทยูนิแคลก็อาจมีส่วนรู้เห็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวพม่าในโครงการท่อก๊าซ ซึ่งถ้าเป็นจริงก็เท่ากับบริษัทยูนิแคลทำผิดข้อหาบังคับใช้แรงงานซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายระหว่างประเทศ บริษัทยูนิแคลอ้างต่อไปว่าหากศาลยอมให้บริษัทถูกฟ้องร้องได้ก็อาจส่งผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ในประเด็นนี้ องค์กร NGO ได้แย้งบริษัทโดยพยายามให้เหตุผลกับศาลว่า การที่ศาลรับฟ้องคดีนี้ไม่มีทางขัดต่อนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา มีแต่จะช่วยส่งเสริมนโยบายต่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลสหรัฐฯ เสียด้วยซ้ำ ศาลเห็นด้วยกับเหตุผลของฝ่าย NGO และศาลได้เชิญตัวแทนกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ มาสอบถามอีกครั้งหนึ่งด้วยว่าหากศาลรับฟ้องคดีบริษัทยูนิแคลนี้จะกระทบความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกา-พม่าหรือไม่ ซึ่งตัวแทนจากกระทรวงต่างประเทศได้ตอบศาลว่าการฟ้องร้องบริษัทไม่เกี่ยวอะไรกับนโยบายต่างประเทศ¹¹¹ ศาลจึงเห็นควรให้ประทับรับฟ้องทั้ง 2 คดีเพราะคดีมีมูลและยังประกาศว่าบริษัทยูนิแคลอาจต้องรับผิดชอบหากโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าบริษัทฯ มีส่วนร่วมกระทำ ความผิดจริง¹¹²

การที่ศาลสหรัฐฯ ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียยอมรับหลักฐานของ NGO และไม่ยอมยุติคดีตามที่บริษัทต้องการถือว่ามีค่าความสำคัญมาก เพราะหมายถึงบริษัทยูนิแคลจะต้องเผชิญแรงกดดันทางกฎหมายเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งจากเดิมที่ถูกกดดันหลายทางอยู่แล้ว ทำให้ในปี 1997 บริษัทยูนิแคลกลายเป็นบริษัทข้ามชาติที่ทำโครงการที่ถูกต่อต้านมากที่สุดในโลก

5.7 มาตรการตอบโต้ของบริษัทยูนิแคล

เมื่อบริษัทยูนิแคลอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบเพราะแรงกดดันหลายทางอีกทั้งศาลสหรัฐฯ ยังยอมประทับรับฟ้องคดีความ บริษัทยูนิแคลจึงไม่อาจอยู่นิ่งเฉยได้ และเริ่มวางแผนกู้ชื่อเสียงและภาพพจน์ของบริษัทกลับคืนมา บริษัทยูนิแคลได้ติดต่อนักสิทธิมนุษยชนชาวบังกลาเทศที่มีชื่อเสียงระดับโลก 2 คน คือ R.W. Timm และ K.M. Subhan ให้เดินทางไปเยี่ยมชมและตรวจ

¹¹⁰ Bella English, [Katie Redford's pipe dream](http://www.boston.com/news/globe/living/articles/2003/10/22/katie_redfords_pipe_dream/)[Online]. Available from: http://www.boston.com/news/globe/living/articles/2003/10/22/katie_redfords_pipe_dream/[2006,November 2]

¹¹¹ Michael J. O'Donnell, [A turn for the worse: Foreign relations, corporate human rights abuse, and the courts](http://www.bc.edu/schools/law/lawreviews/meta-elements/journals/bctwj/24_1/11_TXT.htm)[Online]. Available from: www.bc.edu/schools/law/lawreviews/meta-elements/journals/bctwj/24_1/11_TXT.htm - 99k -[2006,November 2]

¹¹² Terry Collingworth, [The Key Human Rights Challenge: Developing Enforcement Mechanisms](http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss15/collingworth.shtml) [Online]. Available from: <http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss15/collingworth.shtml>[2006,September 10]

สภาพสิทธิมนุษยชนในโครงการยาดานาเป็นเวลา 5 วัน โดยตลอดการเดินทางรัฐบาลพม่าจัดล่ามของรัฐบาลให้ร่วมเดินทางไปด้วย ภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว บริษัทยูโนแคลได้ออกรายงานว่าข้อสรุปของผู้ตรวจสอบด้านสิทธิมนุษยชนทั้งสองคนออกมาตรงกันคือ ไม่พบว่ามีกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นกับชาวบ้านที่อยู่ตามแนวท่อก๊าซเลยสักคน¹¹³ จากนั้นบริษัทยูโนแคลยังจัดทำใบปลิวขึ้นมาแจกจ่ายไปทั่วโดยอ้างรายงานฉบับดังกล่าวว่า ผู้ตรวจสอบที่เป็นกลางชี้ชัดว่าโครงการยาดานาเป็นโครงการที่ดีไม่ได้มีปัญหาอย่างที่องค์กร NGO กล่าวอ้างเลย¹¹⁴ ความเข้าใจผิดทั้งหมดเป็นเพราะองค์กร NGO ทั้งหลายสงสัยทุกอย่างในพม่าไปเอง ซึ่งต่อมารายงานนี้ก็ถูกบริษัทฯ ยกขึ้นมาอ้างอยู่เป็นประจำ¹¹⁵ นอกจากนี้ บริษัทยังปรับกลวิธีใหม่ในการกู่ภาพลักษณ์ของบริษัทฯ กลับคืนมาโดยประสานกับรัฐบาลพม่าเพื่อขอให้รัฐบาลพม่าอนุญาตให้ NGO ระหว่างประเทศบางองค์กร เช่น องค์กรหมอไร้พรมแดน เข้าไปในพื้นที่ชั่วคราวเพื่อแจกจ่ายยาและเวชภัณฑ์ให้ชาวบ้าน แล้วบริษัทฯ จึงประกาศว่าโครงการยาดานามี NGO ที่เชื่อถือได้ร่วมรู้เห็นเป็นพยาน¹¹⁶

จากนั้น บริษัทยูโนแคลก็ไม่รอช้าที่จะเริ่มทำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic program) ให้แก่ชาวบ้านที่อยู่อาศัยตามแนวท่อก๊าซ บริษัทฯ เริ่มก่อสร้างโรงพยาบาล โรงเรียน โครงสร้างพื้นฐาน ให้ทุนพัฒนาการเกษตรและปศุสัตว์ โดยจัดหาพันธุ์พืชและสัตว์เศรษฐกิจ เช่น สุกรและโค ให้ชาวบ้านปลูกหรือเลี้ยงเพื่อยังชีพ¹¹⁷ เมื่อโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเริ่มมีความคืบหน้า บริษัทยูโนแคลจ้างบริษัท Edelman Worldwide ซึ่งเป็นบริษัทด้านการประชาสัมพันธ์ชื่อดังให้เขียนเรื่องราวดี ๆ เกี่ยวกับบริษัทฯ และโครงการในพม่าส่งไปให้สื่อมวลชนและนักวิชาการให้ทั่ว และบริษัทฯ ยังได้สร้างเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์ให้เห็นว่าโครงการยาดานามีข้อดีอย่างไรบ้าง¹¹⁸ ตัวอย่างเช่น ในเว็บไซต์ www.unocal.com ระบุว่าโครงการยาดานามีแต่ให้ประโยชน์กลับสู่สังคมท้องถิ่น การบังคับใช้แรงงานที่บริษัทฯ ถูกกล่าวหาเป็นความเข้าใจผิดของ NGO เพราะบริษัทฯ ไม่เคยขอให้รัฐบาลพม่าจัดหาแรงงานให้อีกทั้งยังพยายามขอให้รัฐบาลพม่าหยุดบังคับใช้แรงงานทั่วประเทศ ส่วนการคุ้มครองท่อก๊าซบริษัทฯ ก็ใช้เจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ เอง ไม่เคยพึ่งพาทหารหรือรัฐบาลพม่าตามที่ถูกกล่าวหาเลย โครงการของบริษัทฯ จึง

¹¹³ Unocal, *The Yadana Humanitarian Report*[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/report.htm>[2006,July 26]

¹¹⁴ National Coalition Government of the Union of Burma, Human Rights Documentation Unit, *Human Rights Yearbook 1998-1999*, p. 104.

¹¹⁵ Ibid., p.59.

¹¹⁶ The Karen Human Rights Group, *Effects of the gas pipeline project*[Online]. Available from: <http://www.khrg.org/khrg96/khrg9621.html>[2006,July 29]

¹¹⁷ Unocal, *Improving lives in Myanmar*[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/soecon.htm>[2006,July 26]

¹¹⁸ Ken Silverstein, *The Village Voice "Local Lobbyists*[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199704/msg00259.html - 14k -[2006,July 15]

ถูกต้องตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาและกฎหมายระหว่างประเทศทุกฉบับ¹¹⁹

การประชุมสัมพันธผ่านเว็บไซต์ดังกล่าวของบริษัทยูนิแคลได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลพม่าที่ออกมาประกาศในทำนองเดียวกันว่า รัฐบาลพม่าไม่เคยบังคับใช้แรงงานเพื่อสร้างท่อก๊าซองค์กร NGO มีแต่คำกล่าวหาผิดๆ รัฐบาลพม่ากล้ายืนยันว่าประชาชนในพม่าไม่ว่าจะเป็นชาวกะเหรี่ยง มอญ หรือทวาย ยังต้องการให้บริษัทยูนิแคลอยู่ต่อไป และที่สำคัญคือ NGO พวกนี้มีแต่คนพม่าที่ไม่รักประเทศพม่า เป็นแค่กลุ่มต่อต้านรัฐบาลที่ไปร่วมกับชาวต่างชาติที่จ้องจะทำลายพม่า การฟ้องศาลในสหรัฐอเมริกาเป็นการกระทำที่มีจุดประสงค์แอบแฝง คือ ต้องการหาเงินเข้าองค์กรและหากินเอง รัฐบาลพม่าจึงขอประณามกลุ่มต่อต้านโครงการยาดานาทั้งหมดว่าเป็นมนุษย์ที่ชั่วร้าย¹²⁰ เทียบเท่ากับกลุ่มก่อการร้ายที่ทำลายผลประโยชน์ของชาติและคนพวกนี้จะต้องได้รับผลวันใดวันหนึ่ง¹²¹

ต่อมาในช่วงกลางปี ค.ศ.1997 ในขณะที่รัฐสภาสหรัฐกำลังพิจารณาการคว่ำบาตรเพื่อโดดเดี่ยวพม่าด้วยการเตรียมประกาศถอนการลงทุนของสหรัฐอเมริกาที่มีอยู่ในพม่าทั้งหมดรวมทั้งยุติการให้ความช่วยเหลือแก่พม่าทุกรูปแบบ¹²² ซึ่งหากนโยบายนี้ผ่านรัฐสภาสหรัฐฯ จะส่งผลกระทบต่อธุรกิจของบริษัทยูนิแคลอย่างแน่นอน กลุ่มองค์กร NGO จึงรีบเสนอให้นาย Robert Wages ประธาน OCAW ที่เคยช่วยกดดันผู้บริหารบริษัทยูนิแคลในที่ประชุมผู้ถือหุ้นในปี 1996 เสนอให้ AFL-CIO(American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations)¹²³ กระตุ้นและกดดันให้รัฐบาลสหรัฐฯ ประกาศคว่ำบาตรพม่าให้เร็วยิ่งขึ้น แต่ก่อนที่รัฐบาลสหรัฐฯ จะประกาศคว่ำบาตรพม่า บริษัทยูนิแคลได้จ้างบริษัทล็อบบี้ 2 บริษัท คือ บริษัท Timmons และบริษัท Co's Tom Korologos ด้วยเงินจำนวน 280,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ ให้ล็อบบี้รัฐบาลปิด คลินตันให้ช่วยรักษาธุรกิจของบริษัทที่มีอยู่ในพม่าไว้¹²⁴ พร้อมกับโหมประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อในสหรัฐอเมริกาทุกแขนงว่านโยบายโดดเดี่ยวพม่าจะไม่เป็นผลดีต่อ

¹¹⁹ Unocal, Improving lives in Myanmar[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/village.htm>[2006, July 26]

¹²⁰ The Golden land: Counter media with media-2[Online]. Available from: http://www.myanmardigest.com/eng_md/article/sept/sept05.htm[2006, October 3]

¹²¹ แม้ว่าการเคลื่อนไหวขององค์กร NGO ดูเหมือนจะได้รับการยอมรับอย่างจริงจังมากขึ้น อย่างไรก็ตาม องค์กร NGO มักประสบกับข้อกีดกันในเรื่องแหล่งเงินทุนสนับสนุนการทำงานของตน เพราะ NGO หลายองค์กรในประเทศกำลังพัฒนามักต้องพึ่งแหล่งทุนจากต่างประเทศ ทำให้บ่อยครั้งฝ่ายรัฐที่เป็นปรปักษ์กับองค์กรฯ มักหยิบยกเรื่องการแสวงหาเงินสนับสนุนมาโจมตี ดังเช่น รัฐบาลพม่าที่มักใช้สื่อประกาศสิ่งที่ตรงข้ามกับข้อมูลของนักเคลื่อนไหวเสมอ

¹²² รายละเอียดบางส่วนเกี่ยวกับประเด็นนี้ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 บ้างแล้ว

¹²³ AFL-CIO เป็นสหพันธ์ด้านแรงงานที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา เกิดจากการรวมตัวของสหภาพแรงงานต่างๆ ถึง 54 แห่ง มีสมาชิกรวมถึง 10 ล้านคน AFL-CIO จึงเป็นองค์กรหนึ่งที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้ความสนใจต่อข้อเรียกร้องต่างๆ มากพอสมควร

¹²⁴ Ken Silverstein, The Village Voice "Local Lobbyists"[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199704/msg00259.html - 14k -[2006, July 15]

สหรัฐอเมริกาแน่นอน เพราะจะเป็นการลดอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในพม่าและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอนาคต วิธีที่ถูกต้องในการส่งเสริมการพัฒนาและประชาธิปไตยในพม่าคือต้องเข้าหาพม่าดังที่บริษัทยูนิแคลกำลังทำเป็นแบบอย่าง¹²⁵ ทางเลือกเดียวที่รัฐบาลสหรัฐฯ ควรตัดสินใจเลือกคือสนับสนุนการลงทุนของบริษัทยูนิแคลต่อไป เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติให้ยังคงอยู่ในภูมิภาคอื่นของโลก นอกจากการลอบบีรัฐบาลสหรัฐฯ บริษัทยูนิแคลยังจ้างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาล 4 คน ให้เดินทางไปพม่า แล้วให้ออกมาประกาศว่าทั้งสี่คนได้เดินทางไปพบตัวแทนทหารของรัฐบาลพม่าและเยี่ยมชมโครงการยาดานาในคราวเดียวกัน ซึ่งต่อมาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสี่คนได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชน ทั้งที่ไม่ได้เดินทางเข้าไปในพื้นที่ก่อสร้างท่อก๊าซว่า แม้รัฐบาลพม่าจะยังคงมีการปฏิบัติที่ไม่ดีนักต่อประชาชน แต่น่ายินดีที่โครงการขนาดใหญ่จากสหรัฐอเมริกาอย่างโครงการยาดานาดีต่อคนพม่ามาก ถ้าบริษัทยูนิแคลต้องถอนการลงทุนออกมาจากพม่าจริง ผู้ที่จะได้รับผลกระทบคือชาวบ้านทั่วไป¹²⁶

นอกจากสองวิธีการที่กล่าวมา บริษัทยูนิแคลยังได้ร่วมมือกับบริษัทฮัลลิเบอร์ตันของนาย Dick Cheney รองประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นให้ใช้ National Foreign Trade Council (NFTC)¹²⁷ ซึ่งมีสมาชิกเป็นบริษัทขนาดใหญ่ในสหรัฐอเมริกาไม่ต่ำกว่า 300 บริษัทร่วมกันจัดตั้งหน่วยงานที่เรียกว่า USA-Engage ขึ้น¹²⁸ เพื่อให้เป็นการรวมตัวที่เข้มแข็งของบริษัทที่จะกลายมาเป็นแนวหน้าหรือ Frontgroup ในการต่อต้านนโยบายการคว่ำบาตรพม่าของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเป็นการเร่งด่วนเฉพาะหน้า¹²⁹

จากนั้นไม่นาน ประธานาธิบดีบิล คลินตันแห่งสหรัฐฯ ได้แสดงทัศนคติไม่เห็นด้วยหากรัฐสภาจะออกกฎหมายบังคับให้ถอนการลงทุนของสหรัฐอเมริกาทั้งหมดออกจากพม่า แต่ต้องการให้ใช้มาตรการคว่ำบาตรที่ยังคงรักษาประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาที่มีอยู่ในพม่าไว้¹³⁰ ในที่สุดกฎหมายคว่ำบาตรพม่าของสหรัฐอเมริกาก็ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภา แต่มาตรการคว่ำบาตรที่

¹²⁵ International Herald Tribune, *Unocal Responds: LETTERS TO THE EDITOR*[Online]. Available from: www.iht.com/articles/1997/01/03/edlet.t_2.php[2006, August 28]

¹²⁶ Ken Silverstein, *The Village Voice "Local Lobbyists"*[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199704/msg00259.html - 14k -[2006, July 15]

¹²⁷ National Foreign Trade Council (NFTC) เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1914 โดยกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่ของสหรัฐอเมริกา เช่น ยูนิแคล, ฮัลลิเบอร์ตัน, Exxon Mobil, Texaco เป็นต้น เพื่อสนับสนุนให้บริษัทของอเมริกาก้าวไปสู่ตลาดโลก

¹²⁸ USA-Engage เป็นการรวมตัวของบริษัทเพื่อหาทางผลักดันให้ยังสามารถทำธุรกิจในประเทศที่มีปัญหาสิทธิมนุษยชนและจะถูกคว่ำบาตรโดยรัฐบาลสหรัฐฯ กล่าวให้เข้าใจโดยง่ายคือ หน้าของ USA Engage ก็คือรักษาไว้ซึ่งการ "เกี่ยวพัน" (Engage) กับประเทศที่ให้ประโยชน์ทางการลงทุนแก่บริษัทกลุ่มนี้ได้ ประธานของ USA Engage คือนาย William Lane ซึ่งเป็นประธานบริษัท Caterpillar ที่มีธุรกิจทั้งในพม่า ชูแดน อินโดนีเซีย และไนจีเรีย

¹²⁹ *Sanctions, USA Engage, Clinton, New*[Online]. Available from: <http://www.ibiblio.org/obl/reg.burma/archives/199811/msg00300.html>[2006, November 9]

¹³⁰ Ken Silverstein, *The Village Voice "Local Lobbyists"*[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199704/msg00259.html - 14k -[2006, July 15]

ได้รับอนุมัติเป็นเพียงการคว่ำบาตรแบบ “มีเงื่อนไข” หรือแบบ “จำกัด” กล่าวคือ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะห้ามเฉพาะบริษัทใหม่ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าไปลงทุนในพม่าเท่านั้น ส่วนบริษัทที่ดำเนินการอยู่ในพม่าก่อนหน้านี้ให้ทำธุรกิจในพม่าต่อไปได้ตามปกติ¹³¹ และมีข้อสังเกตว่า มาตรการคว่ำบาตรนี้มุ่งเน้นกดดันรัฐบาลพม่าแทนแทบทั้งสิ้น เช่น จำกัดการค้าขายสินค้าบางประเภทระหว่างสหรัฐอเมริกา-พม่า จำกัดการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและความร่วมมือในการปราบปรามยาเสพติด ดังนั้นการประกาศคว่ำบาตรพม่าทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาจึงไม่มีผลกระทบต่อการลงทุนของบริษัทยูนิแคลในโครงการยาดานาเลย¹³² กล่าวได้ว่าวิธีการของบริษัทยูนิแคลที่ใช้ลดแรงกดดันจากสังคมโดยรวมด้วยการประชาสัมพันธ์ และลดแรงกดดันจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาด้วยการลอบบี้อย่างทันท่วงทีสะท้อนให้เห็นว่า แม้บริษัทยูนิแคลจะตกเป็นเป้าโจมตีจากหลายฝ่ายมาโดยตลอดกว่า 3 ปี บริษัทฯ ก็ยังคงต่อสู้ทุกทางเพื่อรักษาผลประโยชน์ของบริษัทไว้ได้อย่างยอดเยี่ยม

5.8 การประสานหลากยุทธวิธี...สู่ชัยชนะ

ด้านฝ่ายองค์กร NGO เมื่อต่อสู้กับบริษัทยูนิแคลมาได้ถึงจุดนี้ก็ตระหนักว่าไม่ว่าจะใช้เวลาพยายามอย่างไร บริษัทฯก็พร้อมจะทุ่มเงินจำนวนมหาศาลโฆษณาหรือลอบบี้รัฐบาลสหรัฐฯ จนสามารถพลิกสถานการณ์กลับมาเอาตัวรอดได้ กลุ่มองค์กร NGO จึงตระหนักว่าควรต้องจะต้องสู้กับบริษัทโดยทางอื่นที่ไม่ใช่การเข้าหารัฐบาลกลางของสหรัฐฯ โดยตรง ซึ่งหมายความว่า NGO จะต้องใช้วิธีการกดดันทางสังคม ธุรกิจ และกฎหมายให้เข้มข้นขึ้นอีกหากจะทำให้บริษัทฯ ยอมรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม¹³³

เดือนธันวาคม ค.ศ.1997 บริษัทยูนิแคลมีการประชุมผู้ถือหุ้นประจำปีอีกครั้งหนึ่ง OCAW ได้เสนอประเด็นใหม่ต่อที่ประชุมผู้ถือหุ้นคือ ประเด็นการฟอกเงินที่บริษัทฯ ได้จากการค้ายาเสพติด OCAW เรียกร้องให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นมีมติร่วมกันให้ตรวจสอบรายได้ของบริษัทฯและผู้บริหารเพื่อพิสูจน์ว่า บริษัทฯและผู้บริหารมีส่วนเกี่ยวข้องกับการฟอกเงินที่ได้จากการค้ายาเสพติดอย่างลับๆ กับรัฐบาลพม่าหรือไม่ แต่กลุ่มผู้บริหารบริษัทฯก็ออกมาขัดขวางทันทีเพราะไม่ต้องการให้ผู้ถือหุ้นลงคะแนนให้ข้อเสนอนี้ผ่านที่ประชุม ผู้บริหารพยายามชี้แจงกับผู้ถือหุ้นว่า บริษัทฯไม่เคยกระทำการดังกล่าวและขอให้ผู้ถือหุ้นทุกคนศึกษาข้อเท็จจริงจากรายงานที่บริษัทฯ จัดทำให้ และยังคงกล่าวว่าข้อเสนอนี้ไม่มีความสำคัญอะไรต่อธุรกิจและอนาคตของบริษัทฯ แต่เพื่อความโปร่งใสบริษัทฯ จะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาตรวจสอบเองในภายหลัง หากพบมีเจ้าหน้าที่ทำผิดจริงก็จะนำตัวไป

¹³¹ “สหรัฐฯ แหยม่อนแผนกดดันพม่าซีเนตผ่านแค่แข่งกับจีนแบบจำกัด,” ผู้จัดการรายวัน (27-28 กรกฎาคม 2539): 3.

¹³² ประภาส ลิ้มปะพันธ์, “ท่าทีของบางประเทศต่อพม่า,” ฐักพม่า 6 (พฤษภาคม-มิถุนายน, 2540): 3.

¹³³ TOTAL and French blood[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg_burma/archives/199708/msg00164.html[2006,July 22]

ดำเนินคดีในพม่า¹³⁴ ความพยายามของผู้บริหารบริษัทในการขัดขวางข้อเสนอที่จะเป็นภัยต่อตนเองทำให้ข้อเสนอของ OCAW ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมผู้ถือหุ้นเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ส่วนที่เหลือร้อยละ 95 ไม่เห็นด้วย¹³⁵ OCAW, AFL-CIO และ FBC ได้ออกมาประณามผู้บริหารบริษัทยูนิแคลว่าหาทางหลีกเลี่ยงความผิดเพราะการดำเนินคดีเรื่องยาเสพติดในพม่าไม่มีทางเป็นไปได้ การที่ผู้บริหารบริษัท ทำเช่นนี้แสดงว่ามีเจตนาปิดบังผู้ถือหุ้น OCAW และองค์กรอื่นๆ จะไม่ยอมหยุดและจะประท้วงบริษัทยูนิแคลให้หนักขึ้นกว่าเก่า

หลังการประชุมผู้ถือหุ้นผ่านไป OCAW ได้เรียกร้องไปยังผู้ถือหุ้นรายใหญ่ในบริษัทยูนิแคล เช่น บริษัท Amgen ผู้ผลิตสินค้าเกี่ยวกับสุขภาพและคุณภาพชีวิต, Mattel ผู้ผลิตของเล่นเด็ก, มหาวิทยาลัยนอร์ธเวสต์เทิร์น และมหาวิทยาลัยมิชิแกนให้ขายหุ้นที่มีอยู่ทั้งหมดทิ้งลาออกจากสถานะผู้ถือหุ้นโดยเร็วก่อนที่จะเสียชื่อ ซึ่งก็ได้ผลเพราะต่อมาผู้ถือหุ้นรายใหญ่ทั้งสี่ก็เริ่มทยอยขายหุ้นของบริษัทยูนิแคลที่มีอยู่ ในจุดนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า OCAW หาทางกดดันด้วยวิธีการทางธุรกิจผ่านผู้ถือหุ้นได้ถูกทาง เพราะผู้ถือหุ้นกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีกิจการที่ต้องคำนึงถึงชื่อเสียงของตนอย่างมาก¹³⁶

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าข้อเสนอให้ตรวจสอบบริษัทเรื่องฟอกเงินจากการค้ายาเสพติดในพม่าจะไม่ได้ผ่านที่ประชุมผู้ถือหุ้น แต่จากการสืบสวนอย่างลับๆ ขององค์กร Geopolitical Drug Watch ในฝรั่งเศสที่ได้รับการติดต่อจากองค์กร NGO ในสหรัฐอเมริกาหลายองค์กรก็ได้ข้อสรุปออกมาว่า บริษัทยูนิแคลมีรายได้จากการค้าเสพติร่วมกับบริษัทน้ำมันและก๊าซแห่งสหภาพพม่า (MOGE) จริง โดยบริษัทยูนิแคลนำเงินที่ได้จากการค้ายาเสพติดไปผ่านการฟอกเงินในธนาคารที่ประเทศสิงคโปร์ไม่ต่ำกว่าปีละ 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹³⁷

แม้การเคลื่อนไหวของกลุ่ม NGO ในการประชุมผู้ถือหุ้นเดือนธันวาคม 1997 จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ถัดมาเพียง 3 เดือนคือในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1998 NGO ก็ได้ข้อมูลใหม่เพิ่มเติม ที่นำมาหักล้างคำให้สัมภาษณ์ของบริษัทยูนิแคลที่ว่าบริษัทฯได้ให้นักสิทธิมนุษยชนอิสระเข้าไปดูพื้นที่โครงการยาदानาแล้ว ข้อมูลใหม่ที่ได้มานี้เป็นเพราะองค์กร ERI คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าอยู่แล้วว่าบริษัทจะต้องตั้งทีมสืบสวนขึ้นมาเอง¹³⁸ ERI ได้พยายามติดต่อไปยังผู้ตรวจด้าน

¹³⁴ Dennis Bernstein and Leslie Kean, Unocal accused in Federal Court of conspiring with narco-traffickers in Burma[Online]. Available from: <http://ciadrugs.homestead.com/files/BurmaUnocal.html>[2006, August 12]

¹³⁵ Unocal, Stockholders communication[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/stkhldr.htm>[2006, July 20]

¹³⁶ Joe Drexler, Oil, Chemical & Atomic Workers Intl. Union, AFL-CIO[Online]. Available from: <http://www.webshells.com/ocaw/txts/doc9901.htm>[2006, September 18]

¹³⁷ Resolution to investigate Unocal's links to Drug Money Laundering[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199703/msg00359.html>[2006, September 26]

¹³⁸ Total Info/addresses[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199704/msg00138.html>[2006, September 29]

สิทธิมนุษยชนชาวบังกลาเทศทั้งสองคนคือ R.W. Timm และ K.M. Subhan ทางอีเมลเพื่อสอบถามว่าความจริงเป็นตามที่บริษัทยูโนแคลกล่าวอ้างหรือไม่ แต่นักสิทธิมนุษยชนทั้งสองก็ไม่ได้ตอบกลับมา ERI จึงพยายามติดต่อไปใหม่อีกครั้งเพื่อสอบถามว่าได้ไปตรวจบริเวณใดบ้าง ซึ่งในครั้งนี้นี้ได้รับการตอบกลับมาจากนักสิทธิมนุษยชนทั้งสองว่า ผู้บริหารบริษัทยูโนแคลเชิญทั้งสองไปพม่าเพื่อตรวจสอบพื้นที่จริงแต่ได้ไปตรวจดูเพียงหมู่บ้านไม่กี่แห่งซึ่งไม่รู้ว่าเป็นจุดใดด้วยซ้ำ ส่วนบริเวณที่ใกล้ท่าอากาศยานหรือชายแดนไทย-พม่าทั้งสองไม่ได้เข้าไปเลย ERI ได้ถามต่อไปอีกว่า ที่ว่ารัฐบาลจัดลามาให้ทั้งสองคิดว่าจะได้ข้อมูลที่เป็นจริงเพียงใด คำตอบที่ได้คือ ความจริงแล้วทั้งสองคนได้ไปใกล้บริเวณทางรถไฟเย-ทวายอยู่ครู่หนึ่ง แต่ก็ไม่พบเห็นชาวบ้านแม้แต่คนเดียว คงเห็นแต่ทหารและเจ้าหน้าที่ของบริษัทยูโนแคลที่มารอดต้อนรับ เมื่อทั้งสองถามว่าเหตุการณ์เป็นอย่างไร ทหารก็ตอบว่าทุกอย่างปกติเรียบร้อยดี¹³⁹ ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ทำให้องค์กร NGO ทั้งหมดรู้ว่าการเชิญนักสิทธิมนุษยชนเข้าไปตรวจโครงการเป็นเพียงการจัดจาดขึ้น

จากนั้น ERI จึงได้ร่วมกับตัวแทนจาก NGO อื่นหลายองค์กรสัมภาษณ์ผู้อพยพชาวพม่าในไทยเพื่อสืบหาว่า คำกล่าวอ้างอีกประการหนึ่งของบริษัทยูโนแคล คือ เรื่องการสร้างโครงการทดแทนที่บริษัทอ้างว่าให้ประโยชน์แก่ชาวบ้านมากนั้นเป็นความจริงหรือไม่เพียงไร จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านหลายร้อยรายปรากฏว่า ชาวบ้านเกือบทั้งหมดตอบตรงกันว่าชาวบ้านไม่ได้ประโยชน์อะไรจากโครงการสร้างภาพของบริษัท สัตว์ที่บริษัท ให้มาเลี้ยงในฟาร์มเมื่อโตพอก็ถูกทหารยึดไปหมด ช้ำร้ายชาวบ้านติดโรคเพิ่มขึ้นจากการมีฟาร์มเลี้ยงสัตว์เพราะทหารห้ามเคลื่อนย้ายที่อยู่เด็ดขาดชาวบ้านจึงต้องอยู่กับเชื้อโรคของสัตว์ โรงเรียนที่ก่อสร้างขึ้นก็มีนักเรียนไปเรียนน้อยมากเพราะคนส่วนใหญ่ไม่มีเงินเหลือพอจะส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษา อีกทั้งวัยรุ่นหนุ่มสาวส่วนใหญ่ก็ถูกดันไปเป็นแรงงานจนหมด ฯลฯ¹⁴⁰ ผู้อพยพได้สรุปสั้นๆว่า ความจริงในเรื่องโครงการทดแทนที่บริษัทสร้างขึ้นนี้เข้าใจได้ไม่ยาก เพราะหากโครงการยาดานาและโครงการอื่นทั้งหมดดีจริง เหตุใดผู้อพยพที่หนีภัยจากการก่อสร้างโครงการยาดานามาจึงหนีมาประเทศไทยเพิ่มขึ้นทุกปีทั้งที่ทุกคนก็อยากอยู่ที่บ้านเกิดของตน สิ่งดีๆ ที่บริษัทอ้างว่าเกิดกับท้องถิ่นจึงไม่เป็นความจริง เป็นแต่เพียงแผนการกลบเกลื่อนความผิดของตนเอง (Whitewash) เท่านั้น ข้อมูลที่ ERI หามาได้เพิ่มเติมนี้จึงสามารถหักล้างคำโต้แย้งของบริษัทฯ ได้อย่างสิ้นเชิง และข้อมูลนี้มีผลต่อทัศนคติของสาธารณชนมาก และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือ ข้อเท็จจริงที่ว่าโครงการยาดานาและโครงการทดแทนไม่ให้อะไรกับชาวบ้านท้องถิ่น ได้ส่งผลให้ธนาคารโลกประกาศระงับการให้เงินกู้

¹³⁹ [To Commission for Justice & Peace](http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199902/msg00094.html)[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199902/msg00094.html>[2006,September 24]

¹⁴⁰ Earthrights International, *Total Denial Continues: Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma*, p. 127-131.

แก่ประเทศไทยที่จะกู้มาสร้างโรงไฟฟ้าที่จังหวัดราชบุรีเพื่อรับก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา¹⁴¹ จนมีผลให้การส่งก๊าซล่าช้าออกไปอีกถึง 3 ปี¹⁴²

ความสำเร็จในจุดนี้ทำให้เห็นได้ว่า แม้การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพของรัฐบาลพม่า และบริษัทจะได้รับผลดีในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นรองเมื่อเทียบกับการประชาสัมพันธ์ของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งประกอบไปด้วยนักเคลื่อนไหวและปัญญาชนของพม่าและต่างชาติ ที่ได้ผลไม่น้อยไปกว่าการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลเลย¹⁴³

ในการประชุมผู้ถือหุ้นประจำปีครั้งถัดมาซึ่งจัดขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1998 ในปีนี้ ยังคงมีการประท้วงนอกอาคารสำนักงานใหญ่ของบริษัทเช่นเดิม ส่วนภายในที่ประชุมผู้ถือหุ้น ERI ได้รับความร่วมมือจากผู้ถือหุ้นรายใหญ่มากขึ้น คือ Trillium Asset Management และ Interfaith Center on Corporate Responsibility ที่ช่วยให้ Ka Hsaw Wa ในฐานะตัวแทนจาก ERI ที่เป็นผู้กล่าวหาบริษัท ได้มีโอกาสเข้าไปพูดในที่ประชุมผู้ถือหุ้นเพื่อขอให้ผู้ถือหุ้นเห็นแก่อิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมเสียในโครงการยาดานา และขอให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นพิจารณาข้อเสนอว่า หากบริษัทยูนิแคลพิจารณาว่าการอยู่ในพม่าต่อไปจะคุ้มค่าหรือไม่ในระยะยาว¹⁴⁴ ก่อนการลงคะแนน ผู้บริหารระดับสูงบริษัทได้กล่าวต่อที่ประชุมว่า การที่บริษัทไม่ออกจากพม่า เพราะการลงทุนในพม่ามีความคุ้มค่า มิฉะนั้นคณะผู้บริหารคงไม่ตัดสินใจขายโรงกลั่นน้ำมันและสถานีบริการน้ำมันในสหรัฐอเมริกาเพื่อมุ่งทำธุรกิจที่พม่าและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้นแน่ และถ้าบริษัทยูนิแคลต้องออกจากพม่าก็จะกระทบต่อผลกำไรที่ผู้ถือหุ้นพึงได้รับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้¹⁴⁵ ผลการลงคะแนนเสียงปรากฏว่า ข้อเสนอดังกล่าวที่จะให้พิจารณาความคุ้มค่าและความเสี่ยงจากการลงทุนในพม่ามีผู้ไม่เห็นด้วยร้อยละ 94¹⁴⁶ ผู้บริหารบริษัท จึงยังคงควบคุมความเห็นของผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ได้ ส่วนในด้านคดีในปี 1997 ศาลสหรัฐในแคลิฟอร์เนียก็ประกาศว่าศาลไม่รับฟ้องบริษัทโทเทิล เพราะศาลไม่มีอำนาจเหนือบริษัทต่างชาติ¹⁴⁷

¹⁴¹ Latin America Trek: Ka[Online]. Available from: <http://www.worldtrek.org/odyssey/latinamerica/goldman/ka.html>[2006,July 16]

¹⁴² การเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการยาดานามาอย่างต่อเนื่องทำให้ในปี ค.ศ.1998 Ka Hsaw Wa จากองค์กร Earthrights International ได้รับรางวัล Goldman Prize และได้เงินรางวัลอีกกว่า 125,000 ดอลลาร์สหรัฐเพื่อใช้ในกิจกรรมขององค์กรฯ ด้วย

¹⁴³ พรพิมล ตรีโชติ, ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2542), หน้า 174.

¹⁴⁴ Statement by Ka Hsaw Wa at UNOCAI Shareholders Meeting[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199806/msg00206.html>[2006,September 27]

¹⁴⁵ Kevin Rudiger, LA TIMES: Unocal Burma Demonstration[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199806/msg00052.html>[2006,September 28]

¹⁴⁶ Unocal, Stockholders communication[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/stkhldr.htm>[2006,July 20]

¹⁴⁷ Unocal, Federal Court Lawsuit[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/suit-fed.htm>[2006,May 12]

สามเดือนถัดมาหลังการเคลื่อนไหวในที่ประชุมผู้ถือหุ้น คือในเดือนกันยายน ค.ศ.1998 กลุ่มองค์กร NGO ด้านสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม ศาสนา สิทธิสตรี และกฎหมาย หลายองค์กร ได้แก่ Free Burma Coalition (FBC), Rainforest Action network (RAN), Earth Island, Global Exchange, the Feminist Majority Foundation, the National organization for Women, the International Law Project for Human Economic and Environmental Defense (HEED) , ประชาชนชาวแคลิฟอร์เนียราว 30 คน และนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายกว่า 50 คน ภายใต้การนำของศาสตราจารย์ Robert Benson ร่วมกันยื่นคำร้องที่มีความหนา 127 หน้าต่อ นาย Dan Lungren รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California Attorney General) ให้เพิกถอนใบอนุญาตประกอบการ (charter) ของบริษัทยูโนแคลโดยเร็ว¹⁴⁸ โดยทั้งหมด กล่าวหาบริษัทยูโนแคลว่ากระทำความผิดรวมทั้งสิ้น 10 ข้อ ได้แก่ ใช้แรงงานทาส บังคับย้ายถิ่นฐาน สังหารชีวิต ฆ่าข่มขืน ทรมาน ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายวัฒนธรรม หลอกหลวงศาล ปิดบังผู้ถือหุ้นและสาธารณชน และปลดคนงานออกอย่างไม่เป็นธรรมในช่วงที่บริษัทขายโรงกลั่นและสถานีบริการน้ำมันในสหรัฐฯ ซึ่งความผิดทั้งหมดนี้ล้วนละเมิดกฎหมายของมลรัฐแคลิฟอร์เนียทั้งสิ้น¹⁴⁹ แต่บริษัทยูโนแคลก็แก้สถานการณ์ด้วยการลอบบีได้อีกครั้งหนึ่ง ทำให้คำร้องนี้ถูกนาย Dan Lungren ส่งกลับคืนมาภายในเวลาเพียง 4 วัน พร้อมตอบกลับมาว่าเขาปฏิเสธที่จะพิจารณาเพิกถอนใบอนุญาตของบริษัทยูโนแคลโดยไม่ให้เหตุผลใดๆ แต่หากผู้ยื่นคำร้องต้องการเพิกถอนใบอนุญาตของบริษัทยูโนแคลให้ได้ก็ให้ไปฟ้องร้องต่อศาลเอาเองซึ่งคำตอบนี้ก็ทำให้ทุกองค์กรรู้ได้ทันทีว่า คำร้องที่ยื่นไปเมื่อ 4 วันก่อนไม่ได้ถูกเปิดอ่านเสียด้วยซ้ำเพราะในคำร้องระบุชัดเจนแล้วว่าผู้ร้องเรียนไม่ต้องการขึ้นศาลในประเด็นการเพิกถอนใบอนุญาตประกอบการของบริษัท¹⁵⁰

ฝ่ายองค์กร ERI ก็มีได้หนึ่งเฉย นอกจากจะได้เปิดที่ทำการขององค์กรในสหรัฐฯเพิ่มในเดือนมกราคม ค.ศ.1999 ERI ยังได้จัดการประชุมส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมขึ้นที่เมืองซานฟรานซิสโก มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ในการประชุมนี้ ERI และ NGO อื่นๆ ที่ร่วมเป็นพันธมิตรกดดันบริษัทยูโนแคลได้เชิญตัวแทน NGO ทั้งในสหรัฐฯ และตัวแทน NGO ระหว่างประเทศที่สำคัญๆ หลายองค์กรมาเข้าร่วมประชุม เช่น องค์กรนิรโทษกรรมสากลในสหรัฐอเมริกา (Amnesty International USA), Sierra Club¹⁵¹, Center for International Environmental Law, Human Rights Advocates เป็นต้น โดยมีจุดประสงค์คือใช้การประชุมกระจายข่าวให้กว้างขวางและทั่วถึง

¹⁴⁸ การควบคุมธุรกิจซึ่งอยู่ในขอบเขตของผลประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นหน้าที่ของรัฐบาลมลรัฐประการหนึ่ง ดังนั้นการออกใบอนุญาตให้ทำธุรกิจต่างๆ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลมลรัฐด้วย

¹⁴⁹ Earth Island, [Earth Island Joins Move to Dissolve UNOCAL](#)[Online]. Available from: file://G:\Dissolve UNOCAL.htm[2006,May 24]

¹⁵⁰ Robert Benson, [Unocal CA Charter Revocation](#)[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199904/msg00212.html>[2006,May 25]

¹⁵¹ Sierra Club เป็นองค์กรที่รณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อมที่มีขนาดใหญ่ที่สุดองค์กรหนึ่งของสหรัฐอเมริกา ซึ่งหลังจากการประชุมนี้ Sierra Club ก็เข้ามีบทบาทช่วยรณรงค์กรณีบริษัทยูโนแคลร่วมกับหลายองค์กรที่ต่อสู้อีกก่อนหน้านี้ด้วย

มากขึ้น และยังใช้การประชุมนี้เป็นโอกาสขอความร่วมมือจากองค์กรอื่นในการผลักดันประเด็นปัญหาไปด้วยในตัว ส่วนองค์กรที่ดำเนินการกรณีบริษัทยูนิแคลก็ให้ความช่วยเหลือองค์กรอื่นตามความถนัดขององค์กรนั้นๆ เป็นการตอบแทน วิธีการนี้นอกจากจะทำให้ได้องค์กรแนวร่วมมากขึ้นแล้ว ยังมีประโยชน์ในแง่ที่ว่าช่วยเพิ่มความปลอดภัยของนักเคลื่อนไหวและสมาชิกขององค์กร NGO ที่ต่อต้านบริษัทยูนิแคล เพราะในเมื่อไม่มีผู้ได้รับรองความปลอดภัยให้คนในองค์กรฯ ได้ การใช้วิธีนี้น้อยที่สุดก็จะช่วยให้มีองค์กรสำคัญต่างๆ ทั่วสหรัฐอเมริกาคอยจับตามองความคืบหน้าของประเด็นความขัดแย้งนี้มากขึ้น

ที่การประชุมผู้ถือหุ้นประจำปีของบริษัทยูนิแคลในเดือนพฤษภาคม 1999 ตัวแทนองค์กร NGO นักวิชาการ และประชาชนชาวแคลิฟอร์เนีย และชาวพม่าในสหรัฐฯ จำนวนหนึ่งที่ต่อต้านบริษัทยูนิแคลได้ไปตำหนิผู้บริหารบริษัท ที่หน้าทางเข้าอาคารสำนักงานใหญ่ ผู้ประท้วงแต่งตัวคล้ายชุดทหารพม่ายื่นคัมผู้เข้าประท้วงคนอื่นที่ถูกกล่าวหาในลักษณะคล้ายกับชาวพม่าที่ถูกบังคับให้สร้างท่อก๊าซ เมื่อนาย John Imle และนาย Roger C. Beach เดินทางมาถึงก็ได้เกิดการปะทะทางวาทะกับผู้ประท้วงขึ้น¹⁵² และเมื่อการประชุมเริ่มต้นขึ้น ตัวแทนองค์กร NGO ที่มีหุ้นอยู่ในบริษัทยูนิแคลก็เสนอให้ที่ประชุมพิจารณาข้อเสนอคล้ายกันกับปีก่อนหน้าคือ ขอให้บริษัทตั้งคณะกรรมการประเมินว่าการอยู่ในพม่าต่อไปจะคุ้มค่าหรือไม่เมื่อเทียบกับค่าเสียหายจากการถูกต่อต้านทุกทาง แต่ข้อเสนอนี้ยังคงได้รับคะแนนเห็นชอบเพียงร้อยละ 7 ไม่เห็นด้วยร้อยละ 93 จึงไม่ผ่านที่ประชุมเช่นเดิม¹⁵³ อย่างไรก็ตาม ในปีนี้แม้ข้อเสนอดังกล่าวจะตกไปจากวาระการประชุม แต่ก็มีผู้ถือหุ้นมากขึ้นเริ่มแสดงความเป็นห่วงต่อความมั่นคงของกิจการของบริษัทโดยอ้างถึงคำร้องที่ชาวแคลิฟอร์เนียต้องการให้มีการถอดถอนใบอนุญาตประกอบกิจการของบริษัทเมื่อต้นปีที่ผ่านมาและผู้ถือหุ้นหลายคนยังแสดงความเป็นห่วงอีกเรื่องหนึ่งด้วยคือ ในปีนี้บริษัทถูกวารสาร Wall Street Journal จัดอันดับให้อยู่ในอันดับต้นๆ ของบริษัทน้ำมันที่เลวร้ายแห่งยุค 1990 ด้วย¹⁵⁴

ด้วยแรงกดดันบริษัทที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ธุรกิจและชื่อเสียงของบริษัทยูนิแคลเสื่อมเสียลงเรื่อยๆ หลังการประชุมผู้ถือหุ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1999 ผ่านไป นาย John Imle ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งผู้บริหารบริษัทและมีนาย Charles R. Williamson ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน การเปลี่ยนตัวผู้บริหารระดับสูงในครั้งนี้ก็เพื่อเป็นการกู้ชื่อเสียงและหน้าตาของบริษัทกลับคืนมา

จากนั้นนาย John Imle ได้ติดต่อองค์การระหว่างประเทศเพื่อจัดตั้งเวทีความร่วมมือที่มุ่ง

¹⁵² Carol Richards, Concerns About Burma Pipeline Dominate Unocal Annual meeting[Online]. Available from: <http://www.forests.org/archive/asia/unodomim.htm>[2006, June 25]

¹⁵³ Unocal, Stockholders communication[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/stkhldr.htm>[2006, July 20]

¹⁵⁴ Carol Richards, Concerns About Burma Pipeline Dominate Unocal Annual meeting[Online]. Available from: <http://www.forests.org/archive/asia/unodomim.htm>[2006, June 25]

ส่งเสริมการทำธุรกิจอย่างมีศีลธรรมเพื่อเร่งกู้ชื่อเสียงของบริษัทกลับคืนมา หน่วยงานที่บริษัท ยูนิแคลเข้าไปแสวงหาความร่วมมือคือ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) โดยบริษัทยูนิแคลและ UNHCR ได้ร่วมกันจัดตั้ง Business Humanitarian Forum (BHF) ขึ้น¹⁵⁵ มีนาย John Imle และนาง Sadako Otaga ประธานของ UNHCR เป็นประธาน ร่วมกัน¹⁵⁶ บริษัทยูนิแคลได้นำการจัดตั้งเวทิดังกล่าวนี้อาณาในเว็บไซต์ของบริษัทว่าบริษัทมี มาตรฐานสิทธิมนุษยชนสูงขนาดที่องค์การสหประชาชาติยังให้การยอมรับจนได้เข้าเป็นสมาชิก โครงการ BHF และยังมีกรยกกฎบัตรสหประชาชาติขึ้นมาอ้างในเว็บไซต์ของบริษัทด้วย แต่ทันที ที่บริษัทยูนิแคลประกาศว่าได้สร้างเวทิดังกล่าวนี้นั้นก็ปรากฏว่ามีการต่อต้านอย่างรุนแรงจากทั้ง กลุ่ม NGO เดิมที่กดดันบริษัทเรื่องพม่าอยู่แล้ว และกลุ่ม NGO ใหม่จากประเทศต่างๆ ทั่วโลก หลายร้อยแห่ง Earthrights International ได้ร่วมมือกับองค์กร Corpwatch¹⁵⁷ เป็นตัวแทน NGO ทั้งหมดยื่นหนังสือร้องเรียนต่อนาง Sadako มีประเด็นสำคัญคือ องค์กร NGO นักร้อยรู้ลึกผิดหวัง กับการตัดสินใจของนาง Sadako ในฐานะประธาน UNHCR หาก UNHCR ยอมร่วมมือกับบริษัท ยูนิแคลต่อไปเท่ากับว่ามีส่วนช่วยให้บริษัทยูนิแคลลบล้างความผิดโดยใช้หน่วยงานของ สหประชาชาติเป็นเครื่องมือ กลุ่ม NGO ทั้งหมดไม่เข้าใจว่า UNHCR ยอมให้ความร่วมมือกับ บริษัทที่เป็นตัวการทำให้เกิดผู้อพยพมากมายได้อย่างไร NGO ขอเตือนว่า UNHCR ไม่ควรทำให้ ตัวเองเสียภาพพจน์และนาง Sadako ควรรีบลาออกจากตำแหน่งประธานของ BHF เสียโดยเร็ว การคัดค้าน BHF ของ NGO ต่างๆ ยังได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการ พัฒนาและเศรษฐกิจจำนวนมาก เช่น Walden Bello ซึ่งกล่าวโจมตี BHF ว่าจะกลายเป็นเวที ที่บริษัทแยๆ ใช้สร้างภาพและลบล้างความผิดที่เคยก่อขึ้นทั้งด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม (Whitewash and Greenwash) เพราะคนส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าพฤติกรรมที่ไม่ดีบริษัทจะ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นเมื่อมาอยู่ภายใต้การครอบและกฎของสหประชาชาติ ทั้งที่ความจริงไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเลย¹⁵⁸ นาง Sadako กล่าวตอบข้อกล่าวหาทั้งหมดแต่เพียงว่าไม่สามารถ ลาออกจากตำแหน่งประธาน BHF ได้ เพราะหน่วยงานของสหประชาชาติไม่มีเงินมากพอที่จะทำ โครงการนี้ได้ด้วยตัวเอง จึงต้องอาศัยเงินของบริษัทใหญ่ๆ เข้ามาช่วยโครงการจึงจะเดินหน้าต่อไป

¹⁵⁵ นอกจากบริษัทยูนิแคล สมาชิกอื่นๆ ของ BHF เป็นบริษัทที่มีปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น เช่น บริษัทโทเทล, บริษัท Enron ซึ่งถูกกล่าวหาว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนในอินเดีย, บริษัท Amaco ที่ถูก Greenpeace ประณามว่าทำลายสิ่งแวดล้อม ในมหาสมุทรอาร์คติก เป็นต้น

¹⁵⁶ Kenny Bruno, *Groups Expose More United Nations affiliations with Corporate Predators*[Online]. Available from: <http://www.corpwatch.org/article.php?id=940>[2006,October 23]

¹⁵⁷ Corpwatch เป็นกลุ่มที่คอยติดตามและเปิดเผยพฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติที่มักมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและ สิ่งแวดล้อมแต่ไม่เป็นที่รับรู้ของสังคม มีสำนักงานอยู่ในซาน ฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา

¹⁵⁸ Danielle Knight, *UN's Link with Corporate Under Fire*[Online]. Available from: <http://www.globalpolicy.org/reform/corp.htm>[2006,October 25]

ได้¹⁵⁹ อย่างไรก็ตาม ที่แย่ที่สุด ความร่วมมือระหว่างบริษัทยูนิแคลกับ UNHCR ก็ต้องสะดุดลง เพราะถูกต่อต้านอย่างหนัก ทำให้ BHF ไม่เคยได้ดำเนินการอะไรมากไปกว่าการจัดประชุมเมื่อก่อตั้งใหม่ๆ เพียง 2 ครั้งเท่านั้นแล้วก็ต้องยุติลงโดยไม่มีความคืบหน้าใดๆ อีกเลยจนปัจจุบัน¹⁶⁰

หลังความพยายามในการขัดขวางการลบล้างความผิดของบริษัทยูนิแคลโดยใช้องค์การสหประชาชาติเป็นเครื่องมือ ทำให้ Ka Hsaw Wa ในฐานะผู้นำ ERI ก็ได้รับการประกาศให้ได้รับรางวัล Reebok Human Rights Award และ Conde Nast Environmental Award ทำให้องค์กร Earthrights International ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินการเพิ่มขึ้น การเข้ารับมอบรางวัลยังเป็นโอกาสดีของเจ้าหน้าที่องค์กรทุกคนที่จะได้พบปะนักสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมจากทั่วโลก ซึ่งจากมุมมองเดิมที่เจ้าหน้าที่ทุกคนคิดว่าคนพม่าลำบากที่สุดนั้น ก็ได้รู้ว่ามีอีกหลายประเทศที่เลวร้ายไม่น้อยไปกว่ากัน นักต่อสู้ที่ต้องการช่วยชาวพม่าจากน้ำมือรัฐบาลพม่าและบริษัทยูนิแคลที่ไม่ยอมรับผิดจึงต้องมีกำลังใจที่เข้มแข็งเพื่อฟันฝ่าอุปสรรคไปให้ได้¹⁶¹

อย่างไรก็ตาม ต่อมาไม่นาน องค์กร Earthrights International ก็ได้รับข่าวที่น่าผิดหวังในเรื่องคดีความ คือ ศาลสหรัฐในมลรัฐแคลิฟอร์เนียได้ประกาศว่า ศาลไม่อนุญาตให้โจทก์ทั้ง 15 คน ในคดี Doe v Unocal ฟ้องร้องแทนคนในเขตท้องถิ่นทั้งหมดได้ตามที่โจทก์ต้องการ โจทก์ 15 คนสามารถฟ้องร้องได้ในนามตนเองเท่านั้น¹⁶²

หลังจากที่ศาลได้นัดทั้งสองฝ่ายมาเพื่อทำการชี้สองสถาน¹⁶³ หลายต่อหลายครั้ง ในปี ค.ศ.2000 นาย Ronald S.W. Lew¹⁶⁴ ผู้พิพากษาศาลสหรัฐในแคลิฟอร์เนีย (California Federal Court) ที่มารับคดีจากผู้พิพากษา Richard ได้ประกาศคำตัดสินว่า ศาลฯ ยอมรับว่าหลักฐานของโจทก์ทั้งสองคดีมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากและศาลเชื่อว่าบริษัทยูนิแคลได้ประโยชน์จากการบังคับใช้แรงงานชาวพม่าในโครงการยาดานาจริง นอกจากนี้ศาลฯ ยังเห็นตรงกับโจทก์ว่าที่ปรึกษาของบริษัทยูนิแคลและแหล่งอื่นเคยเตือนบริษัทยูนิแคลเรื่องปัญหาสิทธิมนุษยชนล่วงหน้าแล้วแต่

¹⁵⁹ ที่จริงแล้วองค์การสหประชาชาติมีกฎอยู่ว่าห้ามรับเงินจากบริษัทข้ามชาติเด็ดขาด แต่หลายครั้งที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาไม่จ่ายเงินสนับสนุนให้องค์การสหประชาชาติ หรือจ่ายให้แต่ไม่เพียงพอ สหประชาชาติจึงต้องดึงดูบริษัทข้ามชาติให้มาเข้าร่วมการดำเนินการมากขึ้นเพื่อให้ช่วยลบล้างรัฐบาลสหรัฐ หรือบางครั้งก็ขอเงินจากบริษัทข้ามชาติโดยตรง เพราะบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่มีเงินมากกว่าองค์การสหประชาชาติเสียอีก ดังนั้น แม้จะมีกฎหมายองค์การสหประชาชาติรับเงินจากบริษัทข้ามชาติแต่ในทางปฏิบัติกลับไม่เคยเป็นเช่นนั้น เพราะองค์การสหประชาชาติมักรับเงินจากบริษัทข้ามชาติอยู่เสมอ

¹⁶⁰ CorpWatch, Partial List of UN – Corporate Partnerships[Online]. Available from: <http://www.corpwatch.org/article.php?id=995>[2006,October 23]

¹⁶¹ The Irrawaddy, Earth Rights, Human Rights[Online]. Available from: <http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=1402&z=104>[2006,October 26]

¹⁶² Unocal, Federal Court Lawsuit[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/suit-fed.htm> [2006,May 12]

¹⁶³ การนัดชี้สองสถานหมายถึงการที่ศาลให้ฝ่ายโจทก์และจำเลยนำหลักฐานมาแสดงยืนยันกัน เป็นขั้นตอนหนึ่งในการไต่สวนคดีพิพาท

¹⁶⁴ ผู้พิพากษาคนเดิมที่รับฟ้องคดีบริษัทยูนิแคลในปี 1997 คือ Richard Paez แต่นาย Richard Paez ได้ย้ายไปรับตำแหน่งในศาลอุทธรณ์ของสหรัฐแทน คดีจึงอยู่ในความรับผิดชอบของผู้พิพากษาคนใหม่คือ นาย Ronald S.W. Lew แทน

บริษัท ก็ยังพยายามเข้าไปลงทุนในพม่าเพราะต้องการผลกำไร อย่างไรก็ตาม แม้จะมีแนวโน้มว่า บริษัทยูนิแคลน่าจะมีส่วนในการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวพม่า แต่โจทก์คือ NGO และชาวพม่ายังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าการบังคับใช้แรงงานหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งหมดมีบริษัทยูนิแคลเป็นผู้กระทำ หรือเป็นผู้มีอำนาจเหนือ/สั่งการ/ควบคุมทหารให้กระทำการนั้น ทั้งนี้เพราะหากทหารกระทำในนามทหารเองโดยบริษัทยูนิแคลไม่ได้รู้เห็น บริษัทยูนิแคลก็ไม่ต้องรับผิดชอบในการละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น ศาลฯ จึงเห็นว่า โจทก์พิสูจน์ได้แค่เพียงว่า บริษัทยูนิแคล “รู้” และ “ได้ประโยชน์” จากการบังคับใช้แรงงานที่เกิดขึ้นเท่านั้นซึ่งไม่เพียงพอที่จะเอาผิดจำเลยคือบริษัทยูนิแคลได้¹⁶⁵ ด้วยเหตุนี้ ศาลชั้นต้นของสหรัฐในแคลิฟอร์เนียจึงให้โจทก์เป็นฝ่ายแพ้ย่อยน้ำหน้าพนักงานหลักฐานไม่เพียงพอจะเอาผิดจำเลยได้ ซึ่งโฆษกของบริษัทยูนิแคลได้ประกาศทันทีว่าศาลตัดสินถูกต้อง เพราะบริษัทไม่เคยสั่งทหารหรือมีอิทธิพลเหนือทหารให้กระทำ ความผิดเลยสักครั้ง¹⁶⁶

ถึงแม้ว่าโจทก์ คือฝ่าย NGO ทั้งหมดและชาวพม่าจะเป็นฝ่ายแพ้คดีในปี ค.ศ.2000 แต่ นายของ NGO ก็ได้ออกมาให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนว่า สำหรับทุกองค์กรที่สู้เพื่อชาวพม่ามาตลอด 6 ปี คำตัดสินของศาลเพียงเท่านั้นยังไม่ถือว่าเป็นความพ่ายแพ้ เพราะถึงจะยังเอาผิดบริษัทยูนิแคลไม่ได้แต่คำพูดของศาลที่ยอมรับว่าหลักฐานของ NGO มีน้ำหนักมากและบริษัทยูนิแคลรู้ดีที่สุดว่าสภาพสิทธิมนุษยชนในเขตท่อก๊าซนั้นเลวร้าย ยิ่งเป็นสิ่งยืนยันว่าคำปฏิเสธของบริษัทที่ผ่านมาว่าไม่เคยมีใครถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการที่บริษัททำเป็นเรื่องโกหก บริษัทยูนิแคลจะปฏิเสธต่อไปไม่ได้อีกแล้วว่าเรื่องที่ NGO พูดไม่เป็นความจริง และทุกองค์กรที่กำลังช่วยชาวพม่าอยากให้ยูนิแคลรู้ไว้ด้วยว่าคำตัดสินนี้ไม่ได้หมายความว่าบริษัทเป็นผู้บริสุทธิ์ คำตัดสินนี้เพียงแต่ช่วยให้บริษัทต้องรับผิดชอบเพราะยังขาดหลักฐานมายืนยันเท่านั้น ซึ่งการมาได้ถึงจุดนี้ก็ถือว่ามาได้ไกลแล้วสำหรับชาวบ้านพม่าที่ไม่เคยมีความหวัง ส่วนภาระที่เหลือของ NGO นายและนักต่อสู้ทุกคนก็มีเพียงหาทางพิสูจน์ให้ได้ว่าบริษัทร่วมมือ ร้องขอ หรือสั่งให้ทหารทำจริง องค์กรจะไม่ย่อท้อ และนายทุกคนกำลังเตรียมการยื่นอุทธรณ์คดีให้เร็วที่สุด¹⁶⁷

ในปี ค.ศ.2000 นั้นเอง องค์กร NGO จากทั้ง 2 คดีที่ทำงานแยกกันก็เริ่มปรับยุทธวิธีในการทำงานใหม่โดยมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกันมากขึ้น จนนำไปสู่ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดเพื่อต่อสู้กับบริษัทยูนิแคลให้ได้ผล นายจากทุกองค์กรร่วมมือกันมากขึ้นในการหาหลักฐาน และได้หลักฐานสำคัญคือ อีเมลที่บริษัทยูนิแคลส่งหาบริษัทโทแทลทางอินเทอร์เน็ตเรื่อง

¹⁶⁵ David Corn, Corporate Human Rights[Online]. Available from: <http://www.thenation.com/doc/20020715corn>[2006,July 30]

¹⁶⁶ Lisa Girion, U.S. Ruling Says Firms Liable for Abuse Abroad[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/unocal091902.htm>[2006,December 5]

¹⁶⁷ Katie Redford, Court Finds Unocal Knew about and Benefited from Abuses, but Dismisses Legal Claims: Burmese Plaintiffs to Appeal Ruling on Unocal Case; Lawyers Optimistic[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/unocal/pr091100.shtml>[2006,July 30]

การจ้างทหารมาคุ้มครองท่อก๊าซหลายกองพันๆ ละ 600 นาย, อีเมลที่นาง Carol Scott เจ้าหน้าที่บริษัทยูนิแคลลิงคโปร์ส่งหานาย David Garcia เจ้าหน้าที่ฝ่ายสื่อสารและประชาสัมพันธ์ของบริษัทยูนิแคล ถามว่าบริษัทควรรับมือกลุ่มต่อต้านโครงการยาตานาอย่างไรในเรื่องการบังคับใช้แรงงาน ควรีบอกทหารให้หยุดใช้แรงงานเลยหรือไม่ แต่หลักฐานสำคัญที่สุดที่ NGO ได้มาคือ State Department Cable ซึ่งทนายได้มาจากกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐโดยการใช้กฎหมาย Freedom of Information Act¹⁶⁸ ซึ่งมีบันทึกคำพูดโต้ตอบระหว่างเจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐอเมริกาในกรุงวอชิงตัน กับนาย Joel Robinson ผู้บริหารบริษัทยูนิแคลประเทศสิงคโปร์ในปี 1996 ตามบันทึกระบุว่า นาย Joel Robinson ตอบคำถามเจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐในกรุงวอชิงตันว่า เขาไม่มีอะไรจะแก้ตัวในเรื่องที่ทหารบังคับใช้แรงงานชาวบ้านซึ่งบริษัทยูนิแคลก็รู้ดี บริษัทไม่ต้องทำอะไรเลยนอกจากบอกทหารว่าต้องการสร้างอะไรตรงไหนโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ ส่วนที่เหลือทหารจะจัดการนำลูกหาบและแรงงานมาสร้างให้เอง¹⁶⁹ ส่วนในเรื่องการรักษาความปลอดภัยของท่อก๊าซ บริษัทก็ต้องพึ่งทหารอีกเช่นกันโดยจ่ายค่าจ้างให้กองกำลังทหารที่มารักษาความปลอดภัยผ่านบริษัทน้ำมันและก๊าซแห่งสหภาพพม่า (MOGE) บริษัทรู้ว่าการจ้างทหารเข้ามายังทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบมากขึ้น แต่บริษัทก็ไม่มีทางเลือก¹⁷⁰ ด้วยคำพูดที่เปิดเผยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลพม่ากับบริษัทยูนิแคล หลักฐานชิ้นนี้จึงถือว่าเป็นหลักฐานที่ดีที่สุดที่จะดำเนินการทางกฎหมายกับบริษัท และเป็นหลักฐานที่ศาลอุทธรณ์จะต้องรับฟังด้วย

เมื่อหลักฐานพร้อมมากขึ้น องค์กร NGO ทั้งหมดจากทั้งคดี Doe และ Roe จึงอุทธรณ์คดีทั้ง 2 คดีแยกกัน ไปยังศาลอุทธรณ์สมทบภาค 9 ของสหรัฐ (the U.S. Ninth Circuit Court of Appeals) ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียทันที¹⁷¹ ผู้พิพากษา 3 คนที่รับคำร้องอุทธรณ์ได้แก่นาย Harry Pregerson, นาย Stephen Reinhardt และนาย Wallace Tashima ศาลอุทธรณ์ได้รับคำร้องขออุทธรณ์คดีไว้ทั้งสองคดี

หลังการอุทธรณ์คดีผ่านไปไม่นาน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยต่างๆก็ได้ให้คำแนะนำองค์กร NGO ที่รับผิดชอบทั้ง 2 คดีให้นำใจทักยื่นฟ้องบริษัทยูนิแคลต่อศาลมลรัฐด้วย เนื่องจากถ้าพิจารณาจากความผิดของบริษัทยูนิแคลแล้วจะพบว่าบริษัททำผิดกฎหมายมลรัฐด้วย การฟ้องร้องศาลมลรัฐจะยิ่งทำให้บริษัทยูนิแคลเผชิญความ

¹⁶⁸ NGO ได้หลักฐานดังกล่าวจากกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐภายใต้กฎหมาย Freedom of Information Act ที่ให้อิสระประชาชนอเมริกาในการขอข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐ

¹⁶⁹ Earthrights International, *The "Robinson Cable"*[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/burma/robinsonintro.shtml>[2006,December 3]

¹⁷⁰ William Branigin, *Unocal 'Smoking Gun' Alleged*[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/smoking050200.html>[2006,December 5]

¹⁷¹ ศาลอุทธรณ์ในสหรัฐ 9United States Courts of appeals) ก็เช่นเดียวกับศาลอุทธรณ์ในประเทศอื่นที่มีหน้าที่รับอุทธรณ์คดีหากผู้กรณีไม่พอใจคำตัดสินของศาลชั้นต้น (Federal Court) ศาลอุทธรณ์ในสหรัฐมี 12 ภาค (Juridical Circuit) ใน การพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ปกติจะมีผู้พิพากษาเพียง 3 ท่านทำหน้าที่เป็นองค์คณะ

ยุ่งยากหลายทางมากขึ้น¹⁷² NGO ทั้ง 2 กลุ่มจึงนำโจทก์ชาวพม่าขึ้นฟ้องร้องต่อศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State Court) โดยกล่าวหาว่าบริษัทละเมิดกฎหมายของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย บริษัทยูโนแคลพยายามขัดขวางการฟ้องร้องต่อศาลมลรัฐโดยอ้างว่าก่อนหน้านี้ ศาลสหรัฐในแคลิฟอร์เนีย (U.S. Federal Court in California) ตัดสินให้บริษัทฯ ชนะคดีไปแล้ว ศาลมลรัฐก็ไม่ควรรับคำฟ้องไว้พิจารณาให้เสียเวลาอีก แต่องค์กร NGO ก็ได้กลับว่า การฟ้องร้องคดีในศาลมลรัฐเป็นคนละส่วนกับคดีที่อุทธรณ์ในศาลสหรัฐ บริษัทฯไม่ควรก้าวก่ายการตัดสินใจของศาล เมื่อชักจูงศาลไม่ได้ผล บริษัทยูโนแคลจึงจ้างบริษัทล็อบบี้ 2 บริษัท ให้ล็อบบี้กลุ่ม NGO โดยตรงเพื่อให้ถอนคำฟ้องแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะทุกองค์กรยืนยันจะดำเนินการกับบริษัทยูโนแคลให้ถึงที่สุด

ดังนั้น หลังจากบริษัทยูโนแคลรอดพ้นจากการถูกดำเนินคดีในศาลสหรัฐไม่นาน ฝ่าย NGO ก็สามารถพลิกสถานการณ์มาเป็นฝ่ายรุกจนบริษัทตกมาอยู่ในฐานะผู้ถูกฟ้องร้องอีกครั้ง ด้วยคดีในศาลมากถึง 4 คดี

ในระหว่างรอศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียตรวจคำฟ้องว่าจะประทับฟ้องคดีหรือไม่ NGO องค์กรได้พยายามแสวงหาข้อมูลและพยานหลักฐานจากค่ายผู้อพยพในประเทศไทยเพิ่มเติม ซึ่งก็ปรากฏว่าได้รับความร่วมมือจากผู้อพยพเป็นอย่างดี บางรายถึงกับเสี่ยงเข้าไปในชายแดนพม่าเพื่อถ่ายภาพคนที่ถูกใช้แรงงาน, นำจดหมายคำสั่งเกณฑ์แรงงานของทหารออกมาให้ ส่วน NGO ที่เชี่ยวชาญการสืบสวนในประเทศไทย-พม่าโดยเฉพาะ เช่น ERI, FTUB ก็สัมภาษณ์ชาวบ้าน อดีตผู้ใหญ่บ้าน ทหารพม่าหนีทัพ ซึ่งพื้นที่ที่เลือกทำการสืบสวนจำเป็นต้องเก็บเป็นความลับเพื่อหลีกเลี่ยงการแก้แค้นชาวบ้านโดยทหารพม่า¹⁷³ ข้อมูลที่ได้เพิ่มเติมมาแสดงถึงความผิดและการมีส่วนร่วมของบริษัทยูโนแคลชัดเจนยิ่งกว่าเก่า ERI จึงได้ออกรายงานอีก 2 ฉบับชื่อว่า Total Denial Continues และ More of the Same : Forced Labor Continues in Burma เปิดเผยความผิดและการมีส่วนร่วมที่เห็นของบริษัทยูโนแคลมากขึ้น¹⁷⁴ ฝ่ายบริษัทยูโนแคลก็ผลิตรายงานของตนออกมาสู้กับรายงานของ NGO ชื่อว่า the Yadana Report : No Labor ซึ่งมีการแสดงใบเสร็จแสดงการชำระค่าจ้างแรงงานที่บริษัทฯจ่ายให้แรงงานพม่าไว้ในเล่มด้วย

นอกจากนี้ NGO หลายองค์กรยังส่งเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานไปอยู่ในเมืองใหญ่ๆ ของ

¹⁷² เนื่องจากสหรัฐอเมริกาปกครองด้วยระบบสหพันธรัฐ คือ รูปแบบที่แบ่งแยกอำนาจออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับรัฐบาลกลาง (Federal Government) และระดับมลรัฐ (State Government) ระบบศาลของสหรัฐจึงแบ่งออกเป็น 2 ระดับเช่นกันคือ ศาลกลางของสหรัฐ (Federal Court) ที่มีอยู่ทุกมลรัฐ กับศาลของมลรัฐ (State Court) ทั้งศาลกลางของสหรัฐและศาลประจำมลรัฐมี 3 ระดับเหมือนกัน ได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลสูง ตามลำดับ

¹⁷³ เอริค ไรว์ อินเตอร์เนชั่นแนล, แรงงานทาสในพม่า: อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (เชียงใหม่: ศูนย์ข่าวสาละวิน, 2546), หน้า 17.

¹⁷⁴ หลังจากได้ออกรายงาน 2 ฉบับนั้น ก็มีรายงานอีกฉบับหนึ่งโดย Earthrights International ออกตามมาอีกคือ Halliburton's Destructive Engagement เพื่อเปิดเผยการทำธุรกิจที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของบริษัทฮัลลิเบอร์ตันในโครงการยาดานาและในประเทศอื่นๆ ที่มีปัญหาสิทธิมนุษยชนอีกหลายประเทศ

สหรัฐฯ เพื่อช่วยประชาสัมพันธ์และขอการสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายจากประชาชนในเมืองนั้นๆ เพราะรายได้ถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินงานที่ยังรออยู่ข้างหน้า¹⁷⁵

ในส่วนของการกดดันบริษัทยูนิแคล ณ ที่ประชุมผู้ถือหุ้นประจำปี 2000 ก็ปรากฏมีองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน แรงงาน กฎหมาย สิทธิสตรี และศาสนาเข้าร่วมประท้วงมากขึ้นยิ่งกว่าปีก่อนๆ แต่องค์กรที่โดดเด่นมากคือองค์กร Father Joe La Mar of the Maryknoll Fathers and Brothers ซึ่งเป็นองค์กรศาสนา Father Joseph P. La Mar ซึ่งเป็นตัวแทนขององค์กรนี้ร่วมกับตัวแทนขององค์กรศาสนาอื่นอีก 10 องค์กรซึ่งมีหุ้นของยูนิแคลรวมกันไม่ต่ำกว่า 400,000 หุ้น เสนอให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นลงมติเห็นชอบให้หักเงินเดือนผู้บริหารมาชดเชยให้ร้อยละ 2 ต่อเดือน¹⁷⁶ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอนี้ได้รับเสียงสนับสนุนจากผู้ถือหุ้นเพียงร้อยละ 14 ไม่เห็นด้วยร้อยละ 86 ซึ่งถึงแม้ข้อเสนอจะต้องตกจากวาระการประชุมไปเช่นเคย แต่คุณพ่อ Joseph P. La Mar ก็กล่าวว่า NGOไม่ควรวิตกหรือผิดหวัง เพราะหลังจากนี้องค์กรศาสนาของเขาจะช่วยขอการสนับสนุนจากองค์กรอื่นได้อีกหลายร้อยแห่ง

ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ.2001 บริษัทยูนิแคลพยายามชี้นำศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียว่า มาตรฐานของกฎหมายมลรัฐจะนำมาบังคับใช้กับคดีนี้ไม่ได้¹⁷⁷ และบริษัทยังอ้างว่าต่อให้การละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยเกิดขึ้นจริง บริษัทก็ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ โดยบริษัทยูนิแคลได้ยกเอากรณีร้านกาแฟ Starbucks ใน Seattle เคยถูกประท้วง ตำรวจจึงมาปกป้องร้านและปราบปรามกลุ่มผู้ประท้วงเป็นตัวอย่าง แต่ศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียก็ปฏิเสธที่จะรับฟังเหตุผลชี้นำของบริษัทยูนิแคลและยังคงพิจารณาคำฟ้องและหลักฐานของโจทก์ต่อไป

ณ การประชุมผู้ถือหุ้นประจำปีของบริษัทยูนิแคลในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2001 สมาชิก NGO ที่ร่วมฟ้องบริษัท องค์กรอื่นๆ ทุกสาขา มาปักหลักทำการประท้วง ณ ที่ทำการของบริษัท และในปีนี้มีผู้ถือหุ้นบางส่วนเข้าร่วมการประท้วงด้วยโดยเน้นประเด็นว่าการอยู่ในพม่าต่อไป อาจไม่คุ้มค่าอย่างที่คุณคิด เมื่อเริ่มการประชุม ก็มีองค์กรที่มีหุ้นอยู่ในบริษัทยูนิแคลหลายองค์กรมากขึ้นมาร่วมเสนอประเด็นพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องการลงทุนในพม่า การได้องค์กรใหม่ๆ มาเสริมแรงกดดันต่อบริษัทนี้มาจากการล๊อบบี้ขององค์กรที่มีหุ้นและได้ร่วมกดดันบริษัทมาในปีก่อนหน้านั้น เช่น OCAW, AFL-CIO และองค์กร Father Joe La Mar of the Maryknoll Fathers and Brothers เป็นต้น ในปีนี้องค์กรเหล่านี้ได้เสนอให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นพิจารณาข้อเสนอต่อบริษัทฯ 2 ข้อ ข้อแรก ถูกเสนอโดย AFL-CIO, International Federation of Chemical, Energy, Mine and General

¹⁷⁵ Earthrights International, *First Earthrights Round-Up House Party a Success*[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/july18roundup/news.html>[2006,December 7]

¹⁷⁶ เงินเดือนผู้บริหารระดับสูงของบริษัทยูนิแคลอยู่ที่ประมาณ 2 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯต่อเดือน

¹⁷⁷ Earthrights International and International Labor Rights Fund, *Plaintiffs Win Round in Yadana Lawsuit* [Online]. Available from: http://www.earthrights.org/news/press_remand.shtml[2006,December 5]

Workers' Union (ICEM)¹⁷⁸ ซึ่งเป็นพันธมิตรของ AFL-CIO, Bank of New York ซึ่งเป็นพันธมิตรของ ICEM สาเหตุสำคัญของข้อเสนอข้อแรกนี้คือ ให้บริษัทปรับปรุงธุรกิจใหม่มาโดยปฏิบัติตามมาตรฐานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ส่วนข้อเสนอข้อที่ 2 ได้รับการผลักดันเข้าสู่วาระการประชุมโดยองค์กรศาสนา Father Joe La Mar of the Maryknoll Fathers and Brothers, the Interfaith Center of Corporate Responsibility ซึ่งมาอยู่ฝ่ายกดดันบริษัทได้เพราะคุณพ่อ Joseph P. La Mar มีตำแหน่งอยู่ในองค์กรนี้ ใจความของข้อเสนอที่ 2 ที่ขอให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นพิจารณา คือ ให้บริษัทชดใช้ชาวพม่าโดยหักเงินเดือนผู้บริหาร เหมือนที่เคยเสนอไปในปีก่อนหน้านี้ เมื่อถึงเวลาลงคะแนนเสียง ผู้บริหารบริษัทก็ยังคงพยายามชี้นำผู้ถือหุ้นโดยบอกว่าบริษัทมีนโยบายที่ดีอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ในปีนี้ องค์กรที่ร่วมกันผลักดันข้อเสนอทุกองค์กร เช่น ICEM, AFL-CIO ได้เตรียมการรับมือไว้ล่วงหน้าแล้วโดยได้ส่งจดหมายหาผู้ถือหุ้นรายใหญ่ 100 อันดับแรกของบริษัทก่อนถึงวันประชุม เพื่อชี้แจงให้ผู้ถือหุ้นรายใหญ่ทุกคนและทุกองค์กรเห็นว่า ใน 2 ปีที่ผ่านมา มูลค่าหุ้นของบริษัทยูนิแคลในตลาดหุ้นสหรัฐตกลงไปกว่าร้อยละ 5 ถ้าบริษัทยังไม่มีการปรับปรุงใดๆ นักลงทุนจะยิ่งขาดความเชื่อถือ ผู้ถือหุ้นทุกรายจึงไม่ควรเห็นแก่ประโยชน์ระยะสั้นตรงหน้า และหันมาใส่ใจกับประโยชน์ของตนเองในระยะยาว¹⁷⁹ ผลจากการลอบบีผู้ถือหุ้นโดยวิธีการดังกล่าวทำให้กองทุน CalPERS ซึ่งเป็นกองทุนบำนาญที่ใหญ่ที่สุดของสหรัฐอเมริกา¹⁸⁰ และมีหุ้นในบริษัทยูนิแคลถึง 1.5 ล้านหุ้นคิดเป็นมูลค่ากว่า 151 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ลงคะแนนเห็นชอบให้ข้อเสนอทั้งสองข้อด้วย ทำให้ในปีนี้อันข้อเสนอต่อที่ประชุมผู้ถือหุ้นทั้งสองข้อได้รับคะแนนเสียงมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมา กล่าวคือ ข้อเสนอแรกที่ให้บริษัทยอมรับมาตรฐานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศได้รับเสียงสนับสนุนร้อยละ 15 ไม่เห็นด้วยร้อยละ 85 ในขณะที่ข้อเสนอที่ 2 ที่ให้นำเงินเดือนผู้บริหารมาชดใช้ได้รับเสียงสนับสนุนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 22 (จากปีที่แล้วที่ได้รับเสียงสนับสนุนร้อยละ 14) ส่วนผู้ถือหุ้นที่เหลือร้อยละ 78 ไม่สนับสนุน¹⁸¹

การเคลื่อนไหวเพื่อกดดันบริษัทยูนิแคลให้แสดงความรับผิดชอบต่อชาวพม่าที่ถูกละเมิดไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านั้น เพราะในปี ค.ศ.2003 FBC ก็สามารถรณรงค์ให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย (Virginia University) กดดันให้มหาวิทยาลัยเวอร์จิเนียถอนหุ้นที่มีอยู่ใน

¹⁷⁸ ICEM เป็นสหภาพแรงงานระดับโลก มีสมาชิกกว่า 20 ล้านคน จาก 110 ประเทศทั่วโลก จุดประสงค์ของ ICEM คือช่วยให้ผู้จ้างงานทั่วโลกได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

¹⁷⁹ Ian Graham, *Burma Pull-out Urged: ICEM*[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/200105/msg00037.html>[2006,November 12]

¹⁸⁰ CalPERS หรือ the California Public Employees' Retirement System เป็นกองทุนบำนาญของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย และเป็นกองทุนบำนาญที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีสมาชิกรวมราว 1 ล้าน 4 แสนคน

¹⁸¹ Unocal, *Stockholders communication*[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/stkhldr.htm>[2006,July 20]

บริษัทยูนิแคล 50,000 หุ้น คิดเป็นมูลค่ากว่า 20 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯได้สำเร็จ¹⁸² พร้อมกันนั้น FBC ยังขอให้ให้นักศึกษา ครู อาจารย์ช่วยกันติดต่อ TIAA-CREF (Teachers Insurance and Annuity Association - College Retirement Equities Fund) ซึ่งเป็นกองทุนบำเหน็จบำนาญสำหรับผู้ประกอบอาชีพครูอาจารย์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกา และยังเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ที่สุดรายหนึ่งของบริษัทยูนิแคลมีหุ้นกว่า 1,500,000 หุ้น ให้ร่วมมือเรียกร้องเรื่องปัญหาการลงทุนพม่าต่อบริษัท ส่วน กลุ่มองค์กร NGO ที่รับผิดชอบคดีในศาลก็ช่วย FBC รวบรวมรายชื่อบุคคลสำคัญ อาทิ ผู้ได้รับรางวัลโนเบล 7 คน เช่น อดัม สมิท และรายชื่อนักวิชาการชั้นนำ ของสหรัฐฯ เช่น Noam Chomsky, Richard Falk ยื่นให้ TIAA-CREF อีกทางหนึ่ง เพื่อกระตุ้นให้ TIAA-CREF พิจารณาทบทวนการถือหุ้นในบริษัทยูนิแคล โดยกลุ่ม NGO ให้เหตุผล TIAA-CREF ว่า สมาชิก TIAA-CREF ส่วนใหญ่เป็นครู-อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและอยู่ในวัยสูงอายุ ทุกคนคงไม่ต้องการให้บำนาญที่ใช้ในบั้นปลายชีวิตมาจากเลือดของเพื่อนมนุษย์ ขณะเดียวกันสมาชิก Free Burma Coalition สันนิบาตสหรัฐอเมริกาหลายคนที่เป็นสมาชิกหรือถึงผู้บริหารของ TIAA-CREF ก็ช่วยเสนอให้ TIAA-CREF ถอนหุ้นจากบริษัทยูนิแคลหรือสนับสนุนข้อเสนอเรื่องพม่าในที่ประชุมผู้ถือหุ้นด้วยอีกทาง¹⁸³

เมื่อการประชุมผู้ถือหุ้นประจำปีของบริษัทมาถึงในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2002 กลุ่มองค์กรแรงงาน องค์กรศาสนา องค์กรบำนาญ ที่ถือหุ้นอยู่ในบริษัทยูนิแคล ได้แก่ OCAW ,CalPERS ,AFL-CIO, ICEM, TIAA-CREF, PACE, Father Joe La Mar of the Maryknoll Fathers and Brothers, the Interfaith Center of Corporate Responsibility ซึ่งมีหุ้นรวมกันทั้งหมดอย่างน้อย 5,000,000 หุ้น (คิดเป็นประมาณร้อยละ 2 ของจำนวนหุ้นทั้งหมด)¹⁸⁴ ก็ได้ร่วมกันยื่นข้อเสนอให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นพิจารณา 2 ข้อเหมือนในปี ค.ศ.2001 คือ ข้อแรกให้นำเงินเดือนผู้บริหารมาลดใช้ และข้อที่สองให้บริษัทยอมรับและปฏิบัติตามมาตรฐานแรงงานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศทุกข้อ เมื่อถึงเวลาลงคะแนน องค์กรใหญ่ข้างต้นทั้งหมดลงคะแนนสนับสนุนข้อเสนอกับ 2 ข้อ ซึ่งส่งผลให้มีอีกหลายองค์กร เช่น Walden Asset management, New York City Employees' Retirement System และ the New York State

¹⁸² Mark Thomson, Students Push University of Virginia Out of Unocal [Online]. Available from: <http://www.socialfunds.com/news/article.cgi/article693.html>[2006,November 23]

¹⁸³ Dan Beeton, Free Burma: No Dollars for Dictators[Online]. Available from: <http://www.warresisters.org/nva0103-2.htm>[2006,November 1]

¹⁸⁴ PACE หรือ Paper, Allied-Industrial, Chemical & Energy Workers International Union เป็นสหภาพแรงงานที่มีสมาชิกมากอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งระยะหลังมีพนักงานบริษัทยูนิแคลที่ถูกปลดเมื่อคราวบริษัทขายโรงกลั่นในปี ค.ศ.1997 มาร่วมเป็นสมาชิกและร่วมทำทนายผู้บริหารบริษัทในปีนี้ด้วย

Common Retirement Fund ตัดสินใจลงคะแนนเห็นชอบตามมา¹⁸⁵ ผลการลงคะแนนปรากฏว่า ข้อเสนอแรกได้รับคะแนนเห็นด้วยร้อยละ 8 ไม่เห็นด้วยร้อยละ 92 ข้อที่สอง ได้รับคะแนนสนับสนุนร้อยละ 34 ไม่เห็นด้วยร้อยละ 66¹⁸⁶

การที่ข้อเสนอของเหล่าองค์กรทั้งหลายได้คะแนนเสียงสนับสนุนถึงร้อยละ 34 ในปี ค.ศ. 2002 นี้แม้จะยังไม่มากพอทำให้ข้อเสนอได้รับการรับรองให้เป็นมติเพื่อนำไปปฏิบัติ แต่คะแนนที่ได้ร้อยละ 34 ก็ถือว่าไม่น้อยแล้วสำหรับข้อเสนอที่เกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนในเวทีบริษัทที่มุ่งหวังกำไรเป็นเป้าประสงค์¹⁸⁷ ซึ่งการที่ข้อเสนอได้คะแนนจากผู้ถือหุ้นถึง 1 ใน 3 ก็ควรทำให้บริษัท ไม่อาจนิ่งเฉยเหมือนที่ผ่านมา แต่นาย Terry Dallas รองประธานบริษัทยูนิแคลยังคงยืนยันต่อผู้ถือหุ้นว่าในเมื่อข้อเสนอทั้งสองข้อไม่ผ่านที่ประชุมผู้ถือหุ้น บริษัทก็ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม และผู้ถือหุ้นไม่ต้องกังวลใจเพราะปัจจุบันบริษัทไม่มีความเสี่ยงอะไร เพราะสำหรับในพม่า บริษัทฯผลิตก๊าซธรรมชาติได้มากกว่าที่คาดไว้ในตอนแรกเสียอีก ฉะนั้น ถ้าจะมีความเสี่ยงใดๆก็ตามเกิดขึ้นต่อผู้ถือหุ้นและบริษัทก็เป็นเพราะองค์กร NGO ที่พยายามสร้างขึ้น

จะเห็นได้ว่ากลวิธีในการกดดันบริษัทผ่านผู้ถือหุ้นได้ใช้หลักการเคลื่อนไหวให้ผู้ลงทุนหันมาตระหนักถึงการลงทุนแบบรับผิดชอบต่อสังคม (Socially responsible investing-SRI) คือ การกดดันผู้ถือหุ้นอย่างต่อเนื่องจนผู้ถือหุ้นริเริ่มเสนอให้บรรษัทดำเนินการในลักษณะที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม หรือทักท้วงการดำเนินการที่ไม่รับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท หากบริษัทยังไม่มีการปรับปรุง บริษัทก็จะเริ่มเสียชื่อเสียงในหมู่นักลงทุนทำให้ผู้ถือหุ้นเกิดความลังเลใจว่าหุ้นที่ตนถืออยู่อาจตกอยู่ในสภาวะขาดทุนได้ ต่อมาได้มีการพัฒนาเพิ่มเป็นการหลีกเลี่ยงการถือหุ้นของบริษัทที่มีความเสี่ยงและส่งเสริมการถือหุ้นของบริษัทซึ่งมีการดำเนินการในกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ในปัจจุบันมีกองทุน (Funds) จำนวนมากที่มีการลงทุนในลักษณะนี้ การทำให้ผู้ลงทุนมีการลงทุนแบบรับผิดชอบต่อสังคมโดยลงทุนในบริษัทซึ่งมีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นวิธีการหนึ่งที่มีพลังมากที่สุดที่จะผนวกเข้ากับการเคลื่อนไหวทางอื่นเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบริษัท แต่การดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้นั้นต้องทำอย่างต่อเนื่องไม่ขาดช่วง¹⁸⁸ วิธีการที่กล่าวมานี้ก็ตรงกับกรรณรงค์ต่อผู้ถือหุ้นของบริษัทยูนิแคลในกรณีพม่านี้ เนื่องจากว่าเดิมเรามากจะนึกถึงภาพของการออกมาเรียกร้องโดยองค์กรใหญ่ๆ อย่างองค์กรนิรโทษ

¹⁸⁵ AFL-CIO, *Worker Shareholders Challenge Unocal's Plans For New Investment in Burma and Ask for Commitment to Global Labor Standards*[Online]. Available from: <http://www.commondreams.org/news2002/0520-04.htm>[2006,November 11]

¹⁸⁶ Unocal, *Stockholders communication*[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/stkhdr.htm>[2006,July 20]

¹⁸⁷ บริษัทของสหรัฐอเมริกาที่เคยไปลงทุนในแอฟริกาใต้ที่มีปัญหาการแบ่งแยกสีผิว (Anti-apartheid) และมีการเสนอข้อเสนอเช่นนี้ในที่ประชุมผู้ถือหุ้น ไม่เคยมีข้อเสนอให้บริษัทนั้นๆ ถอนการลงทุนจากแอฟริกาใต้ที่เคยได้รับคะแนนสนับสนุนเกินร้อยละ 15 หรือสูงสุดร้อยละ 20 เลยแม้แต่ครั้งเดียว

¹⁸⁸ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, *โลกาภิวัตน์ บรรษัทข้ามชาติ และความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท*, หน้า 94-95 .

กรรมสากลหรือ Greenpeace แต่จากกรณีบริษัทยูนิแคลนี่ก็ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า หากนักต่อสู้จากองค์กร NGO มีความพร้อมและขั้นตอนการดำเนินการที่ดีจนสามารถชักนำผู้ลงทุนที่เป็นกองทุน (Funds) ต่างๆ ที่มักคำนึงถึงชื่อเสียงของตนได้สำเร็จ ผู้ลงทุนที่เป็นองค์กรใหญ่ในสังคม (Social Investor) พวกนี้ก็จะแปรมาเป็นผู้ลงทุนที่มีทั้งความสามารถในการลงทุนและความสามารถในการเป็นดรรชนีชี้วัด (Index Investor) ต่อความมั่นคงและการตัดสินใจที่จะมีอิทธิพลต่อบริษัทได้เป็นอย่างดี¹⁸⁹

กลางเดือนมิถุนายน ค.ศ.2002 ศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State Court) ได้ตัดสินให้รับฟ้องทั้ง 2 คดีที่ NGO กล่าวหาว่าบริษัทยูนิแคลมีส่วนในการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวพม่าในโครงการยาดานา ซึ่งบริษัทยูนิแคลก็ให้นาย Barry Lane โฆษกของบริษัทฯประกาศทันทีว่า การที่ศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียยอมรับฟ้องบริษัทยูนิแคลภายใต้กฎหมายแคลิฟอร์เนียถือว่าศาลฯ ไม่เป็นธรรมกับบริษัทยูนิแคล เพราะในสัญญาการลงทุนที่ยูนิแคลทำกับรัฐบาลพม่าระบุไว้ว่าหากมีกรณีพิพาทเกิดขึ้นก็ให้ใช้กฎหมายพม่าในการตัดสินข้อพิพาททั้งหมด แต่ทนายฝ่าย NGO ได้ออกมาตอบโต้บริษัทยูนิแคลทันทีว่า โจทก์ชาวพม่าที่เป็นผู้เสียหายและองค์กรที่นำฟ้องทุกองค์กรเป็นองค์กรอิสระไม่ได้ขึ้นกับรัฐบาลพม่าจึงไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามสัญญาการลงทุนที่บริษัทฯ อ้างถึง และคดีนี้ก็ถูกฟ้องที่ศาลมลรัฐของสหรัฐอเมริกาที่ต้องใช้กฎหมายมลรัฐจึงจะถูกซึ่งศาลก็เห็นด้วยกับเหตุผลของฝ่ายโจทก์และยังประกาศว่า บริษัทยูนิแคลอาจต้องรับผิดชอบในความผิดซึ่งอาจไม่ใช่ข้อหาเป็นผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชนเองโดยตรง แต่ศาลจะไต่สวนคดีบริษัทยูนิแคลภายใต้หลักการรับผิดชอบร่วมกัน (Vicarious Liability) ที่กำหนดให้ผู้ร่วมลงทุน (Joint Venture) ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการกระทำผิดของผู้ลงทุนหลักหากพิสูจน์ได้ว่าผู้ลงทุนร่วมล่วงรู้ถึงการกระทำผิดนั้นมาก่อน ศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียกำหนดให้มีการพิจารณาคดีนัดแรกในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.2003 ซึ่งการตัดสินของศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียในครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งแรกที่ศาลมลรัฐตัดสินว่า บริษัทก็สามารถทำผิดข้อหาละเมิดสิทธิมนุษยชนได้และจะต้องถูกไต่สวนในศาลด้วย¹⁹⁰

ทนายและนักต่อสู้ที่อยู่ข้างชาวพม่าทุกคนต่างรู้สึกยินดีกับการตัดสินของศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นครั้งแรกที่หัวใจของคดีความอันยึดเยื้อจะได้รับการวินิจฉัยจากคณะลูกขุน อีกทั้งจะได้รับการฟังกันในศาลซึ่งจะทำการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรกหลังจากที่ทุกคนเฝ้ารอคำตัดสินนี้มากกว่า 6 ปี และจากคำตัดสินของศาลครั้งนี้ ทนายทุกคนหวังว่าเรื่องนี้จะกลายเป็นสารไปถึงบริษัทยูนิแคลและบริษัทอื่นๆ ที่ทำธุรกิจกับระบอบการปกครองที่เลวร้ายที่

¹⁸⁹ Ricardo Bayon, Institutional Investors Go Green Rights[Online]. Available from: <http://www.newamerica.net/index.cfm?pg=article&DocID=1139>[2006,December 25]

¹⁹⁰ Peter Waldman, Unocal Will stand Trial Over Myanmar Venture Rights[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/venture061102.htm>[2006,December 18]

ละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ระมัดระวังตัวมากขึ้นซึ่งผลก็เป็นเช่นนั้นจริงเพราะบริษัทขนาดใหญ่หลายแห่งเริ่มหันมาสนใจปรับปรุงนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนของตนเองมากขึ้นและเริ่มมีการจัดทำรายงานด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมที่เปิดเผยมากขึ้นให้ผู้ถือหุ้น¹⁹¹

นอกจากเรื่องคดีความในศาล ผู้ถือหุ้นของบริษัทยูนิแคลเริ่มเกิดความไม่มั่นใจในเสถียรภาพของบริษัทและเริ่มติดต่อองค์กร NGO เพื่อสอบถามว่า บริษัทยูนิแคลมีโอกาสแพคดีหรือไม่ เพราะอันที่จริงแล้วเรื่องสิทธิมนุษยชนไม่ใช่ประเด็นที่จะทำให้ตนขายหุ้นที่มีอยู่ แต่ถ้าบริษัทยูนิแคลมีโอกาสแพคดีก็อาจต้องทบทวนเสียใหม่ว่าจะเสี่ยงขาดทุนหรือไม่ ซึ่งทุกองค์กร NGO แม้จะยังไม่มั่นใจเต็มที่ว่าผลการต่อสู้ในศาลจะออกมาอย่างไร แต่ก็ตอบว่าบริษัทยูนิแคลอาจต้องขึ้นศาลถึง 4 คดีในเร็ววันนี้¹⁹² และถ้าบริษัทต้องถูกไต่สวนในศาลก็มีโอกาสสูงที่จะแพคดีเพราะหลักฐานมัดแน่น ด้วยหลักจิตวิทยาดังกล่าว ทำให้ผู้ถือหุ้นจำนวนมากเริ่มเกิดความลังเลใจต่อผลประโยชน์ที่ตนพึงได้รับในระยะยาว ผู้ถือหุ้นบางส่วนเริ่มเทขายหุ้นที่มีอยู่ ในส่วนของนักลงทุนรายใหม่ที่จะซื้อหุ้นของบริษัทยูนิแคลก็ลดปริมาณลงอย่างเห็นได้ชัด จนในที่สุดกลางปี ค.ศ.2002 มูลค่าหุ้นของบริษัทยูนิแคลในตลาดหุ้นสหรัฐก็ตกลงอย่างรวดเร็วกว่าร้อยละ 35 ภายในระยะเวลาเพียง 1 เดือน ทำให้รายได้ของบริษัทลดลงเกือบครึ่งหนึ่งหากเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้านี้

ยังไม่ทันที่บริษัทยูนิแคลจะพ้นจากภาวะวิกฤตในตลาดหุ้น บริษัทยูนิแคลก็ต้องเผชิญแรงกดดันทางกฎหมายจากคำตัดสินศาลอุทธรณ์สมทบภาค 9 ของสหรัฐอเมริกาอีกระลอกหนึ่ง ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ทั้ง 3 คน ตัดสินการยื่นอุทธรณ์คดีที่กลุ่ม NGO จากทั้ง 2 คดียื่นมาในปี ค.ศ.2000 ว่า ศาลอุทธรณ์ยืนยันว่าคำตัดสินกับของศาลชั้นต้นที่ไม่รับฟ้องรัฐบาลพม่า, บริษัทน้ำมันและก๊าซแห่งสหภาพพม่า (MOGE) และบริษัทโทเทล นั้นถูกต้องแล้ว แต่การที่ศาลชั้นต้นตัดสินให้ฝ่ายโจทก์แพคดีเพราะโจทก์ไม่สามารถแสดงให้ศาลเห็นได้ว่าบริษัทยูนิแคลมีอำนาจเหนือหรือควบคุมพฤติกรรมรัฐบาลพม่า นั้น ศาลอุทธรณ์ไม่เห็นด้วย เพราะจากข้อมูลหลักฐานที่ NGO ให้มาก็แสดงได้ในระดับหนึ่งว่าบริษัทน่าจะมีส่วนร่วมรู้เห็นกับรัฐบาลพม่าในเรื่องการบังคับใช้แรงงานและบริษัทก็ได้ประโยชน์จากการบังคับใช้แรงงานด้วย ดังนั้น สิ่งที่โจทก์ต้องแสดงให้ประจักษ์ต่อศาลจึงไม่ใช่การพิสูจน์ว่าบริษัทยูนิแคลมีอำนาจสั่งการรัฐบาลพม่า หากแต่เพียงโจทก์พิสูจน์ได้ว่าบริษัทยูนิแคลรู้เห็นและมีส่วนร่วมในการบังคับใช้แรงงานประชาชนชาวพม่าก็พอแล้ว (The plaintiffs need only demonstrate that Unocal knowingly assisted the military in perpetrating the abuses for Unocal to be held liable) และถ้าหากโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าบริษัทมีส่วนร่วมรู้เห็นและร่วมมือกับรัฐบาลพม่าจริงก็ให้ศาลตัดสินโทษบริษัทได้ โดยสรุปศาลอุทธรณ์สมทบภาค 9 จึงมีคำสั่งพิพากษากลับไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นและ

¹⁹¹ “ศาลในสหรัฐรับฟ้องคดียูนิแคล”, ผู้จัดการ (12 มิถุนายน, 2546): 17.

¹⁹² David Com, *Corporate Human Rights*[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/nation071502.htm>[2006,December 15]

ให้ส่งเรื่องกลับคืนไปยังศาลชั้นต้นของสหรัฐอเมริกาประจำมลรัฐแคลิฟอร์เนียเพื่อให้พิจารณาพิพากษาใหม่¹⁹³

เมื่อศาลชั้นต้นของสหรัฐอเมริกาในแคลิฟอร์เนียได้รับคำพิพากษากลับจากศาลอุทธรณ์แล้วก็ได้ประกาศว่าจะเริ่มพิจารณาคดีในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.2003 ซึ่งเป็นเดือนเดียวกับกำหนดการพิจารณาคดีของศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียที่ได้ประกาศไว้ก่อนหน้านี้ ทำให้บริษัทยูนิแคลจะต้องถูกไต่สวนทั้งในศาลสหรัฐและศาลมลรัฐทั้งหมด 4 คดี เมื่อข่าวดีที่ว่าภายในปีเดียวกันศาลรับฟ้องทุกคดีทั้งหมดถึง 4 คดีรู้ถึงผู้อพยพที่ยังอยู่ในค่ายผู้อพยพของไทยและทนายที่มากับหลักสัมภาระและรวบรวมข้อมูล ทุกคนต่างก็รู้สึกยินดีและมีความหวังยิ่งกว่าเก่า

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2003 บริษัทยูนิแคลต้องพบกับแรงกดดันจากที่ประชุมผู้ถือหุ้นประจำปีอีกครั้งเมื่อบรรดากองทุนต่างๆ ยังไม่ลดละที่จะผลักดันข้อเสนอให้ที่ประชุมบริษัทยอมรับ นอกจากนี้ บริษัทยังต้องเผชิญแรงกดดันเพิ่มมากขึ้นเมื่อนาย Phil Angelides ซึ่งเป็นผู้บริหารกองทุนขนาดใหญ่ 2 กองทุนคือ CalPERS กองทุนบำนาญที่ใหญ่ที่สุดของสหรัฐอเมริกาและ CalSTRS (the California State Teachers' Retirement System) ที่มีหุ้นในบริษัทรวมกันกว่า 2 ล้านหุ้น และยังมีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สามารถชักชวนให้นาย Alan Hevesi ที่เป็นทั้งรัฐมนตรีกระทรวงการคลังมลรัฐนิวยอร์กและผู้บริหารกองทุนบำนาญของนิวยอร์กที่มีหุ้นอีกกว่า 1,500,000 หุ้นมาร่วมกดดันผู้บริหารบริษัทยูนิแคล ทั้งสองได้ยื่นหนังสือขอพบผู้บริหารบริษัทคือนาย Charles R. Williamson โดยขอให้ผู้บริหารบริษัทยอมตัดสินใจประกาศให้บริษัทยูนิแคลถอนตัวออกจากพม่าโดยเร็ว ด้วยเหตุผลที่ว่า การทำธุรกิจในพม่าทำให้ยูนิแคลมีความเสี่ยงที่ไม่จำเป็นจนกระทั่งถูกฟ้องร้อง ราคาหุ้นในตลาดหุ้นเคลื่อนไหวสู่กลุ่มบริษัทขาดเจ้าน้ำมันและก๊าซด้วยกันไม่ได้เหมือนก่อนอันเป็นผลเสียหายต่อผู้ถือหุ้นของบริษัท จึงเป็นหน้าที่ของกระทรวงการคลังของมลรัฐที่จะต้องเข้าทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนผู้ถือหุ้นเหล่านี้

อย่างไรก็ตาม ในการพบปะดังกล่าว นาย Terry Dallas รองกรรมการผู้จัดการใหญ่ และหัวหน้าฝ่ายการเงินของบริษัทได้ชี้แจงว่า การลงทุนในพม่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจสำหรับผู้ถือหุ้นอยู่แล้ว อีกทั้งยังให้ประโยชน์แก่ครอบครัวชาวบ้านสามัญหลายครอบครัว และยังเป็นโครงการหลักสำหรับใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าให้แก่ประเทศไทย ซึ่งเป็นพันธมิตรหลักประเทศหนึ่งของสหรัฐ คณะผู้บริหารจึงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาหรือมีเหตุอันควรที่จะต้องตัดสินใจให้ยุติกิจการทั้งหมดในพม่า¹⁹⁴

กลางปี ค.ศ.2003 ในขณะที่คดีกำลังอยู่ระหว่างการไต่สวนในศาลนั่นเอง บริษัทยูนิแคลก็

¹⁹³ Jim Lobe, *Villagers vs oil giant: Ashcroft to the rescue*[Online]. Available from: http://www.atimes.com/atimes/Southeast_asia/EE17Ae03.html[2006,January 13]

¹⁹⁴ Dan Newman, *California Treasurer Angelides Comments on Settlement in Unocal Human Rights Case Myanmar*[Online]. Available from: <http://www.treasurer.ca.gov>[2006,December 1]

พยายามหาช่องทางที่จะขัดขวางคดีที่กำลังรุดหน้า บริษัทยูโนแคลได้จ้างบริษัท Blitz ซึ่งเป็นบริษัทล็อบบี้พร้อมกับใช้ NFTC, USA-Engage โฉมหน้ารัฐบาลสหรัฐฯและกระทรวงยุติธรรมให้เข้ามาแทรกแซงคดี¹⁹⁵ ผลจากการล็อบบี้ของบริษัททำให้รัฐบาลสหรัฐฯระบุว่า NGO เป็นกลุ่มที่ขัดขวางโลกาภิวัตน์ (Anti-globalization) และขัดขวางระบบทุนนิยม (Anti-capitalism) ส่วนกระทรวงยุติธรรมของสหรัฐฯได้แทรกแซงคดีในนามบริษัทยูโนแคลด้วยวิธีการที่เรียกว่า Friend of the court¹⁹⁶ เพื่อปกป้องบริษัทยูโนแคลและสื่อให้ศาลรู้ว่าคดีบริษัทยูโนแคลที่มีการฟ้องร้องกันในศาลชั้นต้นของสหรัฐฯ (Federal Court) เป็นการฟ้องร้องที่ใช้กฎหมายละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวต่างด้าวผิดเจตนารมณ์ของกฎหมาย¹⁹⁷ คดีในอดีตที่เคยใช้กฎหมายฉบับนี้ผ่านศาลสหรัฐฯมาแล้วล้วนแต่เป็นการตัดสินผิดของศาลทุกคดี ศาลสหรัฐฯจึงไม่ควรข้องเกี่ยวกับคดีความด้านสิทธิมนุษยชนที่ชาวพม่าฟ้องร้องเนื่องจากจะขัดต่อนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯด้วย หลังจากนั้นกระทรวงยุติธรรมสหรัฐฯ บริษัทยูโนแคล NFTC และ USA-Engage ได้ร่วมกันยื่นขอให้ศาลอุทธรณ์สมทบภาค 9 พิจารณาคดีนี้ใหม่ก่อนที่ศาลชั้นต้นของสหรัฐฯจะดำเนินการไต่สวนใดๆ ต่อไป นอกจากนี้ บริษัทยูโนแคลยังร่วมมือกับ NFTC, USA Engage และ บริษัทด้านพลังงานอีกหลายบริษัท จัดตั้งคณะทำงานศึกษาช่องโหว่และผลเสียของกฎหมายฉบับนี้¹⁹⁸ จนได้ออกรายงานฉบับหนึ่งชื่อว่า The Awakening Monster ซึ่งอภิปรายผลการศึกษาว่า หากศาลยอมรับคดีการฟ้องร้องเรื่องสิทธิมนุษยชนที่กลุ่มองค์กร NGO นำมาฟ้องร้องต่อไป เศรษฐกิจของสหรัฐฯจะเสียหายมากถึงปีละ 3 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐฯเพราะบริษัทของสหรัฐฯต้องเลิกทำธุรกิจในประเทศกำลังพัฒนา และอาจเปิดโอกาสให้ธุรกิจจากประเทศอื่น เช่น จีน เข้ามาแทนที่¹⁹⁹

เมื่อคดีถูกแทรกแซงและบริษัท ยังอ้างเหตุผลต่าง ๆ นานาเพื่อหาทางพ้นผิด กลุ่ม NGO และนักวิชาการ ก็ได้ออกมาตอบโต้บริษัทยูโนแคลทันทีในทุกประเด็นว่า การใช้กฎหมายละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวต่างด้าวในการฟ้องร้องบริษัทยูโนแคลในศาลสหรัฐฯไม่ถือว่าผิดเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้แน่นอน เพราะการฟ้องร้องครบด้วยองค์ประกอบที่กฎหมายฉบับนี้กำหนดทุกข้อ

¹⁹⁵ สาเหตุหนึ่งที่รัฐบาลของนาย จอร์จ บุช เข้าข้างบริษัทยูโนแคลอาจเป็นเพราะ รัฐบาลบุชมีความใกล้ชิดกับธุรกิจน้ำมันมาก เช่น ประธานาธิบดีจอร์จ บุช, Cheney และ Rumsfeld ล้วนมีธุรกิจน้ำมันทั้งสิ้น

¹⁹⁶ Friend of the court คือ การพยายามผลักดันคดีความทางอ้อมโดยการเสนอบทความความคิดเห็นฝ่ายวารสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับกฎหมายและวงการศาลยุติธรรมเพื่อให้มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้พิพากษาหรือศาลจนรูปคดีดำเนินไปอย่างที่ผู้แทรกแซงต้องการ วิธีนี้อาจพบเห็นไม่บ่อยนัก เพราะโดยปกติกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจมักไม่สนใจการแทรกแซงฝ่ายตุลาการยกเว้นในกรณีที่ฝ่ายตุลาการกำลังจะมีอำนาจตัดสินชี้ขาดประเด็นสำคัญบางอย่าง

¹⁹⁷ Madelaine Drohan, *Abusive multinationals have a pal in Washington*[Online]. Available from: http://www.nosafehaven.org/oped_drohan.html[2006,December 26]

¹⁹⁸ หนึ่งในคณะทำงานดังกล่าวคือ ศาสตราจารย์ Jack Goldsmith อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยาลัยกฎหมายของ Katherine Redford ซึ่งถูกร้องขอให้มาร่วมงานโดยนาย Ashcroft รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมสหรัฐฯ

¹⁹⁹ Joshua Kurlantzick, *Taking Multinationals to Court: How the Alien tort Act Promotes Human Rights*[Online]. Available from: <http://www.worldpolicy.org/journal/articles/wpj04-1kurlantzick.htm>[2006,December 20]

ศาลจึงให้รับฟ้องได้ ส่วนที่ว่ากฎหมายฉบับนี้จะทำลายเศรษฐกิจสหรัฐและเศรษฐกิจโลกนั้นยังเป็นไปไม่ได้ เพราะการฟ้องร้องแบบนี้ไม่ได้เกิดขึ้นง่ายๆ การที่บริษัทอ้างว่า ธุรกิจของสหรัฐอเมริกาทั้งหมดต้องถอนออกจากประเทศที่มีปัญหาสิทธิมนุษยชนยิ่งฟังไม่ขึ้นเพราะไม่มีศาลใดในโลกรับฟ้องบริษัทข้ามชาติด้วยข้อหาไปทำธุรกิจในต่างประเทศ เว้นแต่ว่าบริษัทจะไปทำผิดมาเท่านั้น ที่สำคัญ ศาลในสหรัฐก็มีความเข้มงวดในการพิจารณาคดีมาก คดีที่ยื่นฟ้องโดยองค์กรอื่นอีกเกือบ 30 คดีหลังจากคดียูนิแคลส่วนใหญ่ไม่เคยไปได้ไกลถึงขั้นได้รับการไต่สวนในศาลด้วยซ้ำ และถึงแม้ศาลจะยอมให้ไต่สวนคดีลักษณะนี้ได้ ศาลก็เอาผิดเฉพาะบริษัทที่ทำความผิดจริง ซึ่งการที่จะพิสูจน์ว่าบริษัทที่ถูกฟ้องร้องทำผิดจริงก็เป็นภาระยากนักที่โจทก์จะทำพิสูจน์ได้ บริษัทที่เกรงกลัวกฎหมายนี้อย่างบริษัทยูนิแคลก็มีแต่บริษัทที่ทำความผิดติดตัวเท่านั้น²⁰⁰ ส่วนประเด็นที่ว่าคดีจะขัดกับนโยบายต่างประเทศสหรัฐนั้น NGO และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายยิ่งเห็นว่าไม่เป็นความจริง เพราะนโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาคือต้องการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว การฟ้องร้องของ NGO จึงเป็นการกระทำที่สนับสนุนนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาอย่างดีที่สุด สื่อมวลชนของสหรัฐอเมริกาส່วามใหญ่ต่างพร้อมใจกันแสดงความเห็นด้วยกับฝ่าย NGO และชาวพม่าจนถึงกับตั้งคำถามว่า เพราะเหตุใดรัฐบาลสหรัฐจึงไม่ดำเนินการกับบริษัทยูนิแคล และเพราะเหตุใดรัฐบาลสหรัฐจึงคิดควบคุมพฤติกรรมของบริษัทให้ดีเฉพาะเมื่ออยู่ในสหรัฐ แต่ปล่อยให้บริษัทออกไปทำความผิดนอกประเทศได้²⁰¹

อนึ่ง ไม่ว่าจะเหตุผลของฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายถูกต้อง แต่เมื่อคดีในศาลชั้นต้นของสหรัฐถูกแทรกแซงโดยกระทรวงยุติธรรม ศาลชั้นต้นจึงยังไม่อาจพิจารณาคดีต่อไปได้ องค์กร NGO ทั้งหมดจึงร่วมกันยื่นเรื่องต่อศาลสูง (The Supreme Court) ของสหรัฐอเมริกา²⁰² ตามคำแนะนำของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย เพื่อขอให้ศาลสูงตีความกฎหมายละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวต่างด้าวว่าจะสามารถใช้กับคดีในศาลชั้นต้นของสหรัฐได้หรือไม่แยกต่างหากอีกคดีหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าคดีในศาลชั้นต้นของสหรัฐจะยังไม่มีผลการพิจารณาต่อจนกว่าศาลสูงจะประกาศผลการตีความกฎหมาย

ทางด้านคดีความในศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีในเดือนสิงหาคม ค.ศ.2003 บริษัทยูนิแคลก็หาทางสู้กับฝ่าย NGO และชาวพม่าเช่นเดียวกับที่บริษัทต่อสู้ในศาลชั้นต้นของสหรัฐ บริษัทยูนิแคลได้อ้างกับผู้พิพากษาศาลชั้นต้นของมลรัฐแคลิฟอร์เนียว่าโจทก์

²⁰⁰ Harold Hongju Koh, *Wrong on Rights*[Online]. Available from: file://G:\unocal\Wrong on Rights.htm [2006,December 28]

²⁰¹ Jaideep Singh, *Doing Bad Business: Multinationals are being held liable for dirty deeds abroad*[Online]. Available from: file://G:\unocal\The College Hill Independent.htm[2006,December 28]

²⁰² ศาลสูง (The Supreme Court) ของสหรัฐเป็นศาลที่มีเพียงศาลเดียวในสหรัฐอเมริกา เป็นแหล่งสุดท้ายที่มีอำนาจในการวินิจฉัยว่าการกระทำใดๆ ของรัฐบาลสหรัฐ, รัฐบาลมลรัฐ หรือกฎหมายใดๆ ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ และยังมีอำนาจสูงสุดในการตีความกฎหมายทุกฉบับด้วย ศาลสูงจะพิจารณาคดีระหว่างเดือนตุลาคมของแต่ละปีไปจนถึงเดือนมิถุนายนของปีถัดไป

ไม่ได้ฟ้องผู้กระทำความผิดที่แท้จริง เพราะบริษัทที่ลงทุนในพม่าไม่ใช่บริษัทยูนิแคลแต่เป็นบริษัทยูนิแคลสาขาพม่า (Unocal Myanmar Offshore Limited) ศาลแคลิฟอร์เนียจึงควรพิจารณาใหม่อีกครั้งว่าบริษัทยูนิแคลซึ่งเป็นบริษัทแม่ที่อยู่แต่ในสหรัฐเป็นจำเลยที่ถูกต้องของคดีหรือไม่

ในปี ค.ศ.2004 อันเป็นปีสุดท้ายแห่งการต่อสู้อันยาวนาน บริษัทยูนิแคลกำลังเผชิญภาวะขาดทุนในตลาดหุ้น แต่องค์กร NGO ยังคงจัดการประท้วง ณ ที่ประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัทต่อเนื่องเป็นปีที่ 11 ในปีนี้ องค์กร NGO ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับคดียูนิแคล, ตัวแทนจากกองทุนผู้ถือหุ้นรายใหญ่, กลุ่มสิทธิมนุษยชน, กลุ่ม วรรณคดีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งกลุ่มแรงงาน, สิทธิเด็ก, สิทธิสตรี และผู้ถือหุ้นรายย่อยที่มาเข้าร่วมการประท้วงมากกว่าปีใดๆ ทั้งหมดได้เผชิญหน้ากับผู้บริหาร ทนาย และเจ้าหน้าที่ของบริษัทและเรียกร้องอย่างแข็งขันให้บริษัทยอมถอนการลงทุนออกจากพม่าหรือชดใช้ความผิดที่บริษัทมีส่วนร่วมก่อขึ้นโดยเร็ว²⁰³

วันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ.2004 ศาลสูงของสหรัฐก็มีคำวินิจฉัยว่า โจทก์สามารถฟ้องร้องบริษัทภายใต้กฎหมายดังกล่าวนี้ได้ โดยผลการลงคะแนนตัดสินของผู้พิพากษาศาลสูง คือ 6 ต่อ 3²⁰⁴ เมื่อผลการตีความออกมาเช่นนี้ ศาลอุทธรณ์ที่ถูกรัฐบาลสหรัฐและกระทรวงยุติธรรมแทรกแซงและรื้อคดีตัดสินศาลสูงอยู่ จึงพิพากษาแย้งคำตัดสินเดิมคือ ให้ศาลชั้นต้นของสหรัฐ (US. Federal Court in California) พิจารณาคดีที่กลุ่ม NGO ฟ้องร้องบริษัทยูนิแคลต่อไป²⁰⁵ ถัดจากนั้นไม่นานศาลชั้นต้นของสหรัฐก็ประกาศกำหนดการการไต่สวนคดีต่อหน้าคณะลูกขุนของทั้งโจทก์และจำเลยในเดือนธันวาคม ค.ศ.2004 ที่จะมาถึง

บริษัทยูนิแคลซึ่งยังคงรอฟังผลการตัดสินของศาลชั้นต้นของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State Court) ว่าบริษัทแม่หรือบริษัทลูกจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบและถูกไต่สวน ก็ได้ยื่นคำร้องในวันที่ 8 กันยายน ค.ศ.2004 ขอให้ศาลพิพากษาโดยเร็ว ซึ่งผู้พิพากษา Victoria Chaney แห่งศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียก็ได้มีคำตัดสินใน 7 วันต่อมา ความว่า ศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียเห็นด้วยกับเหตุผลของทนายฝ่ายโจทก์ว่าบริษัทลูกกระทำการในฐานะตัวแทน (Agent) ของบริษัทแม่ ศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียจึงตัดสินให้โจทก์ฟ้องจำเลยคือบริษัทยูนิแคลได้ และให้ทั้งโจทก์และจำเลยยื่นให้การยืนยันต่อหน้าคณะลูกขุนในศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียในวันที่

²⁰³ Letecia Layson, *Morphogenesis – Priestessing on the edge of chaos: PROTEST AT THE UNOCAL SHAREHOLDER MEETING*[Online]. Available from: [http://www.morphogenesis.info/newslog2.php/__cat/_c2931/LA/Orange+County+Events - 36k -\[2006,December 12\]](http://www.morphogenesis.info/newslog2.php/__cat/_c2931/LA/Orange+County+Events - 36k -[2006,December 12])

²⁰⁴ การตีความของศาลในครั้งนี้จึงเท่ากับเป็นครั้งแรกที่ศาลสูงตีความกฎหมายละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวต่างด้าวที่มีอายุถึง 200 ปีที่ NGO นำมาใช้

²⁰⁵ Lisa Girion, *USA: Court OKs Foreign-Abuse Suits*[Online]. Available from: [http://www.corpwatch.org/article.php?id=11394\[2006, November 3\]](http://www.corpwatch.org/article.php?id=11394[2006, November 3])

21 มิถุนายนปี ค.ศ.2005 โดยศาลจะพิจารณาทั้ง 2 คดีรวมกัน²⁰⁶

คำตัดสินของศาลมลรัฐแคลิฟอร์เนียในเดือนกันยายน ค.ศ.2004 นี้ได้ทำลายความหวังของบริษัทยูโนแคลที่เหลืออยู่ทั้งหมด เพราะเท่ากับว่าบริษัทยูโนแคลได้พ่ายแพ้โดยสิ้นเชิงแล้วในความเห็นของสาธารณชน ในภาพลักษณ์ที่มีต่อผู้ถือหุ้น และในศาลยุติธรรม โดยเฉพาะการขึ้นให้การต่อหน้าคณะลูกขุนเป็นสิ่งที่บริษัทยูโนแคลพยายามหลีกเลี่ยงและประวิงเวลามาให้นานที่สุด เนื่องจากบริษัทรู้ว่าไม่มีทางปฏิเสธหลักฐานอันแน่นหนาที่ NGO รวบรวมมากกว่า 10 ปีได้²⁰⁷ ซึ่งตรงกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและสิทธิมนุษยชนหลายคนในสหรัฐอเมริกาที่บอก

ว่า เมื่อถึงขั้นนี้ บริษัทยูโนแคลไม่มีทางรอดพ้นความผิดได้ เพราะคดีนี้มีการเก็บข้อมูลและการประสานงานที่ดีมาก ไม่ว่าบริษัทยูโนแคลจะปฏิเสธอย่างไรก็ถูกฝ่าย NGO ได้กลับได้เกือบทั้งหมด ในที่สุด บริษัทยูโนแคลจึงได้ติดต่อมายัง ERI และ ILRF ในวันที่ 13 ธันวาคม 2004 เพื่อขอประณอมความทั้งหมดนอกศาล เพราะการยุติคดีนอกศาลจะเป็นผลดีต่อชื่อเสียงของบริษัทมากกว่าการแพ้คดีในศาลถึง 4 คดีในครั้งเดียว²⁰⁸ บริษัทยูโนแคลตกลงว่าจะยอมชดใช้ด้านสิทธิมนุษยชนและตั้งกองทุนพัฒนาท้องถิ่นให้ชาวพม่า แต่ทั้ง 2 ฝ่ายจะยังไม่เปิดเผยจำนวนเงินชดเชยที่บริษัทจะชดใช้ให้ เพราะยังต้องใช้เวลาตกลงกันในรายละเอียดอีก 1-2 เดือน

ในวันที่ 21 มีนาคม ค.ศ.2005 บริษัทยูโนแคลและตัวแทน NGO ก็ประกาศว่าทั้งสองฝ่ายตกลงรายละเอียดการยอมความได้แล้วคือ บริษัทยูโนแคลยินยอมจ่ายเงินชดเชยให้แก่ชาวพม่าทั้งสิ้น 1,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

เป็นที่น่ายินดีว่าเงินที่ได้มานี้ โจทก์ชาวพม่าทั้งหมดเต็มใจที่จะแบ่งให้กับทุกคนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการท่อก๊าซ นอกจากนี้ พวกเขายังพร้อมใจที่จะให้แบ่งเงินส่วนหนึ่งให้ผู้ที่อยู่แทนพวกเขาทุกคนรวมทั้งองค์กรที่เสียสละต่อสู้เพื่อชาวพม่า เพื่อให้ช่วยปกป้องสิทธิมนุษยชนของผู้ถูกกดขี่ต่อไป สำหรับวิธีการแบ่งสันปันส่วนเงินชดเชยที่ได้ ทุกองค์กรยินยอมให้มีองค์กรที่เป็นกลางเข้ามาดูแลเพื่อความโปร่งใส คือ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) และองค์กร The Catholic Office for Emergency Relief and Refugee²⁰⁹

อย่างไรก็ตาม แม้การตกลงยอมความนอกศาลจะผ่านไปแล้วด้วยดี แต่บริษัทยูโนแคลยังคงยืนยันว่าบริษัทไม่เคยมีส่วนรับรู้เรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า เรื่องราวทั้งหมด เป็น

²⁰⁶ Anna Sussman, Big Business Keeps Eye on Historic Human Rights Case[Online]. Available from: www.imdiversity.com/Villages/Asian/world_international/archives/pns_unocal_1104.asp - 42k -[2006,] [2006,November 3]

²⁰⁷ Lisa Girion, Unocal Must Face Abuse Suit[Online]. Available from: <file:///C:/Documents and Settings/VGN-S45SP/My Documents/16.htm>[2006, November 11]

²⁰⁸ Edward Alden and Doug Cameron, Unocal pays out in Burma abuse case[Online]. Available from: <file:///C:/Documents and Settings/VGN-S45SP/My Documents/19.htm>[2006, November 16]

²⁰⁹ Historic Advance for Universal Human Rights: Unocal to Compensate Burmese Villagers[Online]. Available from: http://www.earthrights.org/news/press_unocal_settle.shtml[2006, April 18]

เพราะ NGO พยายามทำให้บริษัทขมขื่นที่บริษัทไม่มีความผิด การยอมความจึงไม่ได้ หมายความว่าบริษัทยอมรับผิด แต่ตัดสินใจยอมความก็เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่าย ในศาลและค่าใช้จ่ายอื่นๆ มากไปกว่านี้²¹⁰ ในขณะที่ฝ่าย NGO ที่ต่อสู้เพื่อชาวพม่ามาตลอดแสดงความเห็นต่างจากบริษัทโดยสิ้นเชิงว่า ถ้าบริษัทยอมรับและชดใช้ตั้งแต่ต้น โดยธรรมชาติทนายก็มักยอมรับข้อเสนอดีใช้และมีแนวโน้มจะเกลี้ยกล่อมให้โจทก์ยอมรับด้วย แต่ในเมื่อบริษัทไม่ยอมรับ ทุกคนจึงต้องสู้ หากบริษัทยืนยันว่าไม่ได้ทำผิดก็ไม่มีทางที่บริษัทจะยอมจ่ายเงินชดใช้ อย่างน้อยถึงพันล้านดอลลาร์หากไม่ได้ทำความผิด นักต่อสู้ทุกคนเชื่อว่าถึงแม้บริษัทยูนิแคลจะปฏิเสธความผิดจนถึงวันสุดท้ายแต่โลกย่อมตัดสินความจริงได้ นอกจากนี้ ทุกองค์กรที่แถลงการณ์ร่วมกันยังกล่าวด้วยว่า นักต่อสู้ ทนาย และชาวพม่าทุกคนต่างรู้สึกยินดีกว่าสิ่งอื่นใด ในชัยชนะที่ชาวพม่าได้รับเพราะตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาทุกคนเผชิญอุปสรรคมากมายในการต่อสู้ ทั้งในเรื่องค่าใช้จ่าย การเสียเวลา อุปสรรคทางด้านวัฒนธรรมของชาวพม่า (Culture Shock) การสื่อสารต่างภาษา การเก็บข้อมูล การหาหลักฐาน การพิสูจน์ความจริงในคดี และความปลอดภัยของทุกคน ซึ่งชาวพม่าทุกคนเป็นผู้กล้าหาญที่ยอมเสี่ยงภัยเพื่อออกมาเปิดเผยความจริงให้โลกได้รู้ ชัยชนะในวันนี้คือชัยชนะของนักต่อสู้ และเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ เพราะคนที่ได้รับการใส่ใจดูแลชีวิตที่ถูกเหยียบย่ำคือคนกลุ่มหนึ่งที่มีสิทธิมีเสียงน้อยที่สุดในโลกและทุกคนหวังว่าความสำเร็จนี้จะเป็นกำลังใจให้กลุ่มนักต่อสู้เพื่อสิทธิของชาวพม่าต่อไปด้วย²¹¹

หลังบริษัทยูนิแคลจ่ายเงินชดใช้ให้แก่ชาวพม่าไปกว่า 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ บริษัทยูนิแคลได้เรียกร้องค่าชดเชยเป็นเงินประกันจากบริษัท Lexington ซึ่งเป็นบริษัทประกันภัยและความเสี่ยงจำนวน 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่บริษัท Lexington ปฏิเสธที่จะจ่ายเงินประกันให้ตามที่บริษัทยูนิแคลต้องการ บริษัทยูนิแคลจึงยื่นฟ้องต่อศาลสหรัฐในมลรัฐแคลิฟอร์เนียแห่งเดิมที่บริษัทถูกองค์กร NGO ยื่นฟ้องมาก่อนหน้านี้ขอให้ศาลมีคำสั่งให้บริษัท Lexington ชดใช้ค่าเสียหายให้ตามวงเงินประกัน แต่บริษัท Lexington ก็แสดงให้เห็นได้ว่า บริษัทยูนิแคลรู้ถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการลงทุนยาดานาที่อยู่แล้วแต่กลับแจ้งข้อมูลเป็นเท็จให้บริษัท Lexington จากการไต่สวน ศาลพบว่าบริษัทยูนิแคลมีเจตนาปิดบังบริษัทประกันจึงตัดสินให้บริษัทประกันไม่ต้องจ่ายเงินชดใช้ให้บริษัทยูนิแคลแม้แต่ดอลลาร์เดียว²¹²

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาธุรกิจของบริษัทยูนิแคลก็ซบเซาลงอย่างหนัก มูลค่าหุ้นของบริษัท -

²¹⁰ Unocal, *The Activists' Lawsuits*[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/suit.htm> [2006, July 31]

²¹¹ Earthrights International, *Common Questions and Answers for ERI*[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/news/unocalfaq.shtml>[2006, April 18]

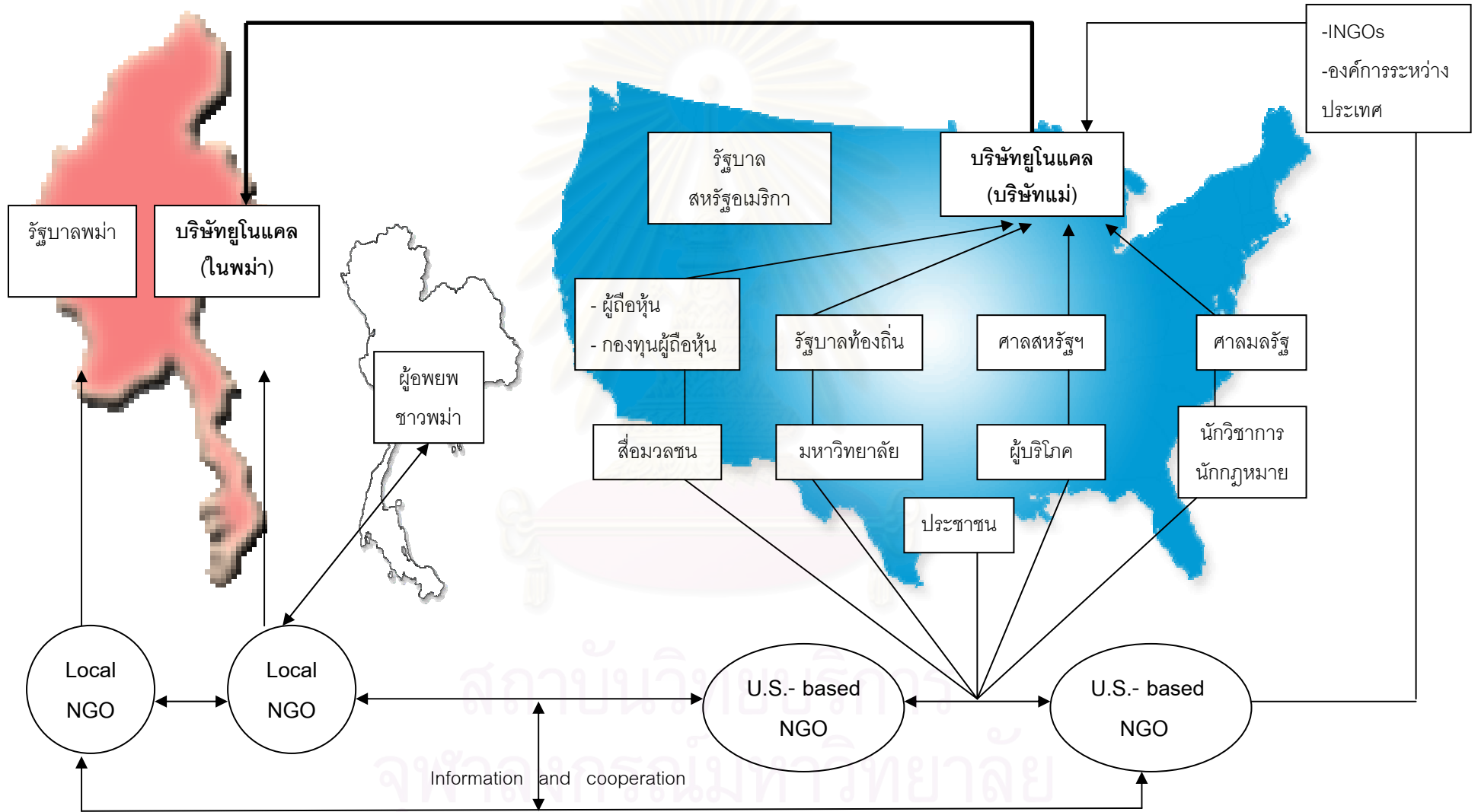
²¹² Lillian Manzella, *Judge finds evidence Unocal used Burmese Military despite knowing of its abuses* [Online]. Available from: http://www.earthrights.org/legalfeature/judge_finds_evidence_unocal_used_Burmese_military_despite_knowing_of_its_abuses.html[2006, April 18]

ยูโนแคลในตลาดหุ้นตกลงยิ่งกว่าเก่า บริษัทยูโนแคลไม่อาจพลิกฟื้นกิจการขึ้นมาให้ดีขึ้นได้ และถูกซื้อกิจการโดยบริษัทเชฟรอนเท็กซากโก้ (ChevronTexaco) ไปในที่สุด

จากความสำเร็จที่เกิดขึ้น หากนำรูปแบบบูมเมอแรง (The Boomerang Pattern) ของ Margaret E. Keck และ Kathryn Sikkink ตามที่นำเสนอไว้ในบทที่ 1 มาปรับใช้กับกรณีการเคลื่อนไหวของประชาสังคมข้ามชาติเพื่อกดดันบริษัทยูโนแคล จะปรากฏแผนภาพของความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ ดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพดังกล่าวอธิบายได้ดังนี้คือ เมื่อเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการยาดานา ซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลพม่ากับบริษัทยูโนแคล องค์กร NGO ที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านเหตุการณ์ดังกล่าวตั้งแต่ต้นตอหาทางกดดันรัฐบาลพม่าหรือบริษัทยูโนแคลในพม่าอย่างไรก็ตาม หนึ่ง แต่องค์กร NGO ด้านพม่าแม้มีความต้องการจะดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพม่าก็ไม่สามารถทำได้ เพราะถูกรัฐบาลพม่าซึ่งเป็นผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชนคนในรัฐพม่าเสียเอง ปิดกั้นไว้อย่างแน่นหนา (Blocked) เป้าหมายการกดดันที่ NGO ต้องเร่งดำเนินการจึงกลายเป็นบริษัทยูโนแคลแทนรัฐบาลพม่า เมื่อเป็นเช่นนี้ NGO จึงต้องเรียกร้องต่อบริษัทฯโดยตรง และที่สำคัญคือ NGO จะต้องดำเนินการกดดันบริษัทฯโดยอ้อมผ่านหรือออกนอกรัฐพม่า ไปแสวงหาความช่วยเหลือจากพันธมิตรภายนอกซึ่งก็คือองค์กร NGO ต่างๆในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีความเชี่ยวชาญต่างกัน จนกระทั่งสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับข้ามชาติที่เข้มแข็งในการผลักดันปัญหาผ่านช่องทางต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศแม่ (Home country) ของบริษัทยูโนแคล แต่การดำเนินการในระดับชาติ ผ่านรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา (National level) มีอุปสรรคขัดขวางหลายประการ NGO จึงต้องเปลี่ยนวิธีการใหม่โดยพุ่งเป้าการรณรงค์เคลื่อนไหวไปทำในระดับย่อยๆ (Sub-national level) แทน ได้แก่ การรณรงค์ต่อประชาชนสหรัฐอเมริกา, ผู้บริโภค, บัณฑิตบุคคลที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคม เช่น ปัญญาชน นักวิชาการ และนักกฎหมาย, สถานศึกษา มหาวิทยาลัย, ผู้ถือหุ้น, กองทุน (Funds) ต่างๆในสหรัฐฯ, สื่อมวลชน, รัฐบาลท้องถิ่น (State governments) ของสหรัฐอเมริกา และที่สำคัญที่สุดคือการเพิ่มแรงกดดันด้วยการฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมายผ่านกระบวนการศาล ทั้งหมดจะรวมเป็นแรงกดดันทั้งทางสังคม (Social pressure) ธุรกิจ (Business pressure) และกฎหมาย (Legal pressure) ที่ย้อนกลับมามีผลกระทบต่อบริษัทยูโนแคลในพม่าได้ นอกจากนี้ NGO ที่มีความร่วมมือกันเป็นกลุ่มประชาสังคมข้ามชาติที่กดดันบริษัทยูโนแคลยังใช้ฐานะขององค์กรสำคัญต่างๆ ที่เป็นที่ยู่อักกันดีทั่วโลก เช่น Amnesty International, Greenpeace และ Human Rights Watch เป็นเครื่องมืออีกอันหนึ่ง เพื่อช่วยเสริมให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มตนเป็นที่สนใจต่อสาธารณชน และมีน้ำหนักมากขึ้นด้วย

อนึ่ง เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าระบบการปกครองหรือรูปแบบของรัฐ (State structure) ของสหรัฐอเมริกาก็มีความสำคัญอย่างมากในฐานะปัจจัยพื้นฐานของความสำเร็จที่เกิดขึ้น เพราะรูปแบบการปกครองของสหรัฐอเมริกาคือแบบกระจายอำนาจ (Decentralized political system) ลักษณะการปกครองแบบนี้ช่วยให้กลุ่มองค์กรประชาสังคมข้ามชาติมีช่องทางเข้าไปดำเนินการ (Points of access) มากขึ้น ความสำเร็จจึงมีโอกาสเกิดได้สูงขึ้น²¹³

แต่ในทำนองเดียวกัน ก็คงไม่ผิดนักที่จะกล่าวว่า กลุ่มองค์กรประชาสังคมที่มาร่วมมือ

²¹³ Kenneth A. Rodman, "Think Globally, Punish Locally: Nonstate Actors, Multinational Corporations, and Human Rights Sanctions," in *Ethics and International Affairs* 12, (1998).

กันแก้ไขปัญหาในลักษณะข้ามชาติในกรณีนี้มีความริเริ่มรู้จักวางแผนการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอน และรัดกุม และรู้จักเลือกใช้ช่องทางที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด เพราะหากปราศจากการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมกลุ่มนี้แล้ว ก็ยากนักที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่มีผลประโยชน์ในธุรกิจน้ำมันจะยอมออกมากดดันบริษัทยูโนแคล ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น รูปแบบการปกครองของสหรัฐฯ ที่ควรจะต้องถือต่อการกดดันบริษัทข้ามชาติอย่างยูโนแคลก็จะกลายเป็นเพียงกลไกที่ประดับไว้เฉยๆ โดยปราศจากผู้ที่ จะนำมาใช้ต่อสู้เพื่อชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยที่เคราะห์ร้ายจนเกิดผลสัมฤทธิ์ ดังนั้น ในกรณีนี้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ปัจจัยสำคัญทั้งสองประการ คือ การเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องของภาคประชาสังคม และระบบการเมืองการปกครองภายในของสหรัฐฯ ต่างมีส่วนเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่ความสำเร็จในที่สุด ดังที่มั่นกวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศท่านหนึ่งกล่าวไว้ได้อย่างน่าฟังว่า ความสำเร็จในกรณีการแก้ไขปัญหาโครงการยาดานาในพม่านี้ คือ การผสมผสานกันระหว่างการดำเนินงานที่เข้มแข็งของภาคประชาสังคม กับข้อดีของระบบการเมืองภายในของสหรัฐอเมริกา (Think and work globally, Punish locally)²¹⁴

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ภาคประชาสังคม โดยเฉพาะประชาสังคมข้ามชาติได้แสดงบทบาทต่อสู้กับตัวแสดงตัวหนึ่งซึ่งกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงต่อชาวพม่า ตัวแสดงดังกล่าวนี้ไม่ใช่รัฐชาติอย่างอิรัก อิหร่าน รัสเซีย หรืออาฟกานิสถาน แต่กลับเป็นบรรษัทข้ามชาติ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ประเด็นศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้น่าจะเป็นเครื่องช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของตัวแสดงที่นอกเหนือจากรัฐ (Non-state actors) ที่กำลังมีอิทธิพลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ต่างๆ ในระบบระหว่างประเทศ (International system) มากขึ้นทุกที ตัวแสดงเหล่านี้แม้จะไม่ได้มีอำนาจอธิปไตยที่เด็ดขาดสมบูรณ์ในตัวเองดังเช่นรัฐ แต่ก็สามารถก้าวขึ้นมามีที่ทางและดำเนินบทบาทเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนได้เช่นกัน ดังเช่นกรณีบทบาทของประชาสังคมข้ามชาติกับบริษัทยูโนแคลในพม่านี้ องค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐบาล (NGO) และบริษัทข้ามชาติ (TNC) ได้กลายมาเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการต่อสู้และผลที่ออกมาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงบางประการ ที่มีผลกระทบต่อรัฐบาลได้พอสมควร

²¹⁴ Ibid.

บทที่ 6

บทสรุป

เมื่อโลกย่างเข้าสู่ทศวรรษ 1990 พลังหลายกระแสได้ไหลเข้ามาบรรจบพบกันส่งผลให้ระบบระหว่างประเทศแบบเก่าได้จบสิ้นลงไป และโลกก็เข้าสู่ระบบระหว่างประเทศแบบใหม่ (New International System) ซึ่งเป็นระบบที่ตัวแสดงอื่นๆ นอกเหนือจากรัฐชาติ เช่น องค์การระหว่างประเทศ, องค์การที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐบาล (NGO) และบริษัทข้ามชาติ (TNC) สามารถปฏิบัติการข้ามพรมแดนของรัฐได้ง่ายดายยิ่งขึ้น และกิจกรรมของตัวแสดงเหล่านี้ก็มีความสำคัญต่อทิศทางของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน

บริษัทข้ามชาติเป็นตัวแสดงตัวหนึ่งที่ได้รับทั้งคำชมเชยและคำวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ในปลายช่วงด้านหนึ่งผู้ที่ปกป้องบริษัทข้ามชาติมองว่า บริษัทข้ามชาติเป็นผู้เสนอโอกาสความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการจ้างแรงงาน เป็นผู้พัฒนาประสิทธิภาพในการผลิตขั้นสูง แต่ในอีกปลายช่วงหนึ่งฝ่ายที่วิพากษ์วิจารณ์บริษัทข้ามชาติก็ให้เหตุผลว่า จากประสบการณ์ของหลายประเทศพบว่า บริษัทข้ามชาติทำหน้าที่เป็นเพียงตัวแทนของลัทธิจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองที่มุ่งแต่การแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุดโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทางมนุษยธรรมที่เกิดตามมาเท่าที่ควร แต่ไม่ว่าบริษัทข้ามชาติจะมีข้อดีหรือข้อเสียอย่างไร ความจริงประการหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือ ในปัจจุบันเกือบจะไม่มีประเทศใดในโลกที่ได้เชื้อเชิญบริษัทข้ามชาติเข้าไปทำธุรกิจและลงทุนภายในประเทศ บริษัทข้ามชาติจึงสามารถขยายสาขาไปได้ทั่วโลกจนแทรกซึมเข้าไปในเกือบทุกประเทศ

แม้บริษัทข้ามชาติจะอำนวยความสะดวกให้แก่ประเทศที่เข้าไปลงทุนไม่น้อย แต่ในหลายกรณีบริษัทข้ามชาติได้เข้าไปมีส่วนในการล่อลวงละเมิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมต่อประชาชนในสังคมนั้นๆ แต่กลับดูเหมือนไม่มีความผิด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ บริษัทข้ามชาติเป็นเครื่องมืออันชาญฉลาดที่ถูกคิดค้นขึ้นมาเพื่อให้ได้รับสิทธิและเสรีภาพที่สูงมากในพื้นที่ข้ามชาติซึ่งยังเป็นช่องโหว่ที่ไม่มีใครมากำกับดูแล ในเมื่อเป็นเช่นนี้ เรามักมองย้อนกลับมาที่ตัวรัฐที่รับบริษัทข้ามชาติเข้าไปลงทุนว่าน่าจะมีบทบาทในการควบคุมบริษัทข้ามชาติด้วย แต่เมื่อพิจารณาถลึงลงไปแล้วก็พบว่า รัฐและบริษัทจะมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นต่อกันมาก ดังนั้น การที่จะให้รัฐในมันตัวเองที่มีผลประโยชน์ด้านต่างๆผูกพันอยู่กับกลุ่มธุรกิจข้ามชาติออกกฎหมายหรือสร้างกลไกขึ้นมาควบคุมบริษัทข้ามชาติอย่างเข้มงวดจึงเป็นไปได้ยาก ลักษณะดังที่กล่าวมานี้ไม่ได้จำกัดอยู่ในเฉพาะรัฐในประเทศโลกที่สามเท่านั้น เพราะแม้แต่รัฐในประเทศพัฒนาแล้วก็เป็นเช่นนี้เกือบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะไม่ได้มีบทบาทสอดส่องพฤติกรรมของบริษัทข้ามชาติอย่างเข้มงวดมากนักด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังมีตัวแสดงอีกตัวแสดงหนึ่งซึ่งเป็นภาคที่อยู่นอก

อำนาจรัฐ ที่เรารู้จักกันดีว่าภาคประชาสังคม (Civil Society) โดยเฉพาะภาคประชาสังคมข้ามชาติ (Transnational Civil Society) ที่มักมีหน่วยงาน NGO เป็นแกนหลักในการเคลื่อนไหว

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ บทบาทขององค์กร NGO และประชาสังคมอื่นๆ ในฐานะตัวแสดงหนึ่งในระบบระหว่างประเทศ ที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสิทธิมนุษยชนในประเทศกำลังพัฒนาจึงมีความสำคัญมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นสิ่งที่ไม่อาจมองข้ามได้ในโลกปัจจุบัน ดังที่ Anthony Giddens นักวิชาการผู้มีชื่อเสียงของตะวันตกได้กล่าวไว้ว่า สังคมที่มีแค่ 2 องค์ประกอบคือ รัฐและบรรษัทข้ามชาติ ไม่เพียงพอต่อการพิทักษ์และตอบสนองสิทธิของคนท้องถิ่นที่ไม่มีสิทธิมีเสียง สังคมจึงควรมีภาคประชาสังคมเข้ามาเป็นตัวถ่วงดุลระหว่างรัฐและตลาดเพื่อให้เกิดภาวะดุลยภาพระหว่างขั้วพลังทั้ง 3 ขั้ว ในสามเหลี่ยมแห่งความสัมพันธ์ต่อไป

การที่บริษัทยูนิแคลเข้าไปลงทุนก่อสร้างท่าอากาศยานในพม่าร่วมกับรัฐบาลทหาร หลังจากที่พม่าเปิดประเทศได้ไม่นานนักได้ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นการบังคับใช้แรงงาน การบังคับย้ายถิ่นฐาน การทรมานและสังหารชีวิต การข่มขืน อีกทั้งยังมีผลกระทบทำให้สิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ต้องเสื่อมเสียลง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโครงการยานานาของพม่านั้นมีความร้ายแรงถึงขั้นที่เรียกได้ว่าเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (Crime against humanity)

สถานการณ์ทางการเมืองและสภาพปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่าเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากทั้งประเทศเพื่อนบ้าน องค์กรความร่วมมือส่วนภูมิภาค และชุมชนระหว่างประเทศ การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในโครงการท่าอากาศยานที่รัฐบาลพม่าให้ชื่อว่าเป็น “โครงการพัฒนาที่สำคัญที่สุด” จึงเป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าประเทศต่างๆ ไม่ได้รับรู้ หลายประเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการยานานานี้โดยตรง เช่น ไทย สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส ต่างตระหนักดีถึงปัญหาที่เกิดขึ้น แต่เมื่อพิจารณาถึงท่าทีของประเทศต่างๆ ที่ไม่ได้ดำเนินการผลักดันให้เกิดการแก้ไขใดๆ อย่างเต็มที่แล้วก็พบว่า เป็นเพราะ ทุกประเทศที่กล่าวมาล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จากประเทศไทยที่ต้องการเป็นผู้ซื้อน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในพม่าให้ได้ก่อนที่ประเทศอื่นจะเข้ามาตัดดวงผลประโยชน์ ในขณะที่สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสก็ให้การสนับสนุนบรรษัทขนาดใหญ่ของตนในการที่จะดำเนินธุรกิจในพม่าเพื่อให้เกิดผลกำไรกลับสู่ประเทศแม่ อีกทั้งยังมีกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในรัฐบาลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบริษัท ประเทศตะวันตกเหล่านี้ที่แสดงตัวว่าให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนและคุณค่าของความเป็นมนุษย์จึงไม่ได้ดำเนินการใดๆ ที่จะนำไปสู่หนทางแก้ไขในพฤติกรรมของบรรษัทนั้นๆ ขณะที่อาเซียน ซึ่งหลายฝ่ายหวังว่าด้วยสถานะองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะทำให้อาเซียนมีน้ำหนักในการกดดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพม่าได้มากที่สุด แต่อาเซียนกลับยึดมั่นอยู่กับนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์และหลักการการไม่แทรกแซงกัน และยังโอบอุ้มพม่าเข้าเป็นสมาชิกอย่างเต็มใจ ท่าที

ของอาเซียนจึงไม่เพียงไม่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าเท่านั้น แต่ยังเท่ากับสนับสนุนรัฐบาลทหารที่ผิดต่อชาวพม่า ส่วนองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญที่คอยติดตามสถานการณ์ในพม่ามาเป็นเวลานานอย่างองค์การแรงงานระหว่างประเทศและองค์การสหประชาชาติ ซึ่งแม้ต้องการจะเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาในพม่าแต่ก็ดูเหมือนจะไม่สามารถทำได้เต็มที่ เพราะติดอยู่กับข้อจำกัดที่สำคัญคือไม่อาจแทรกแซงกิจการภายในของรัฐบาลที่มีอำนาจอธิปไตยเป็นเกราะป้องกันได้ ที่สำคัญ องค์การระหว่างประเทศก็ไม่มีอำนาจทั้งยังขาดกฎเกณฑ์ที่จะบังคับใช้กับตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอย่างบรรษัทข้ามชาติให้ปรับปรุงพฤติกรรมไปในทางที่ก่อปรด้วยศีลธรรมได้

ฉะนั้น เราจะเห็นได้ว่า ตัวแสดงหลักในระบบระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับพม่าอยู่ในสถานะที่เรียกได้ว่าเป็น “อัมพาต” (paralyzed) ไม่สามารถทำหน้าที่ช่วยปกป้องและสนับสนุนสิทธิมนุษยชนในพม่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่บางองค์กร (เช่น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ องค์การสหประชาชาติ) เป็นอัมพาตเพราะตัวระบบกฎหมายระหว่างประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยให้องค์กรเหล่านี้มีอำนาจเด็ดขาดที่จะบีบบังคับรัฐบาลพม่า ขณะที่บางองค์กรและบางรัฐ (เช่น ไทย สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และอาเซียน) เลือกว่าจะทำให้กลไกของตนเป็นอัมพาตเสียเอง จึงน่าจะเป็นด้วยเหตุผลนี้ที่ทำให้กลุ่มประชาสังคมที่หวงใยในปัญหาของพม่าเล็งเห็นว่า พวกเขาไม่สามารถฝากความหวังและอนาคตของชาวพม่าไว้กับตัวแสดงหลักในระบบระหว่างประเทศได้ พวกเขาจึงเริ่มแสวงหาแนวทางอื่นที่แตกต่างจากจารีตเดิมๆ จนนำไปสู่การสร้างเครือข่ายประชาสังคมข้ามชาติขึ้นมา

ในกรณีบริษัทยูโนแคลเข้าไปจับมือกับรัฐบาลพม่านี้ นับว่าเป็นโชคดีของชาวพม่าที่มีองค์กรประชาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐบาล (NGO) จำนวนไม่น้อยที่ติดตามปัญหาภายในของพม่า เช่น ERI, FTUB, หรือ NCGUB ที่ไม่ทอดทิ้งชาวพม่าและพยายามหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในเบื้องต้นกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมที่มีความร่วมมือในระดับข้ามชาติกลุ่มนี้ใช้ประเทศไทยเป็นสถานที่ที่เคลื่อนไหวเพื่อทำการรวบรวมข้อมูล หลักฐาน และพยายามให้แน่นอนหนา ซึ่งแม้ว่าองค์กร NGO ด้านพม่ากลุ่มนี้จะไม่สามารถดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพม่าได้เพราะถูกรัฐบาลพม่าซึ่งเป็นผู้ละเมิดสิทธิมนุษยชนคนในรัฐพม่าเสียเองปิดกั้นไว้อย่างแน่นอนหนา กระนั้น องค์กรเหล่านี้ก็ยังไม่ได้ละความพยายามที่จะช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยและชาวพม่า และได้พุ่งเป้าหมายการกดดันไปที่บริษัทยูโนแคลแทน เมื่อเป็นเช่นนี้ NGO จึงต้องเปลี่ยนเป้าหมายมาเป็นการเรียกร้องต่อบริษัทโดยตรง NGO ด้านพม่าที่กล่าวมาจึงได้ติดต่อขอความร่วมมือไปยังองค์กรภาคประชาสังคมอื่นๆ ในสหรัฐอเมริกา เช่น ILRF และ Center for Constitutional Rights เป็นต้น ซึ่งแต่ละองค์กรจะมีความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆกันไป เช่น ด้านกฎหมาย ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านการรณรงค์ระดมแรงสนับสนุนจากประชาชน เพื่อกดดันบริษัทยูโนแคล การได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรประชาสังคมในสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวางทำให้การกดดันบริษัทยูโนแคลทำได้หลายช่องทางอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในเวลาต่อมาองค์กร

ประชาสังคมที่ช่วยเหลือชาวพม่ายังสามารถสร้างความร่วมมือกับองค์กรศาสนา หน่วยงาน สิ่งแวดล้อม และกองทุนบำนาญขนาดใหญ่อีกหลายองค์กร เช่น สหภาพแรงงาน ICEM, AFL-CIO ซึ่งเป็นสหพันธ์ด้านแรงงานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกาและเป็นองค์กรที่รัฐบาล สหรัฐฯ ให้ความสนใจต่อข้อเรียกร้องต่างๆ มากพอสมควร, กองทุนบำนาญ CalPERS ของมลรัฐ แคลิฟอร์เนีย ที่เป็นกองทุนบำนาญขนาดใหญ่ของสหรัฐฯ และใหญ่ที่สุดในโลก, จนเกิดเป็น เครือข่ายแห่งความร่วมมือขนาดใหญ่ในลักษณะข้ามชาติของภาคประชาสังคม (Transnational civil society network) ซึ่งประกอบด้วยผู้รู้ช่องทางในประเทศโลกที่หนึ่ง กับผู้ถูกละเมิดและผู้มี ข้อมูลหลักฐานแน่นหนาจากประเทศโลกที่สาม

เมื่อองค์กรประชาสังคมด้านพม่าได้รับความร่วมมือ/ช่วยเหลือจากองค์กรอื่นๆ ใน สหรัฐอเมริกา จึงสามารถเข้าไปเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านบริษัทยูนิแคลในประเศสหรัฐอเมริกา โดย กัดต้นบริษัทยูนิแคลอย่างหนักหน่วงและต่อเนื่องด้วยวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การรณรงค์ต่อ ประชาชนในสหรัฐอเมริกา, การเปิดเผยพฤติกรรมของบริษัทให้ผู้บริโภคได้รับรู้, การขอความร่วมมือไปยังปัจเจกบุคคลที่มีอิทธิพลต่อสังคม เช่น ปัญญาชน นักวิชาการ และนักกฎหมาย, การ ชักจูงนักเรียน นักศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา มหาวิทยาลัย ผู้ถือหุ้น และกองทุน (Funds) ขนาด ใหญ่ต่างๆ ให้ถอนหุ้นที่มีอยู่ในบริษัทยูนิแคล, การประชาสัมพันธ์ ต่อสื่อมวลชนเพื่อให้บริษัท ยูนิแคลเสื่อมเสียชื่อเสียงในสายตาสาธารณชน (Counter public relations), การเคลื่อนไหวใน ระดับรัฐบาลท้องถิ่น (State governments) การกดดันด้วยการฟ้องร้องดำเนินคดีศาล นอกจากนี้ กลุ่มองค์กรทางประชาสังคมเหล่านี้ยังใช้ช่องทางที่เปิดกว้างของโลกาภิวัตน์ ได้แก่ เทคโนโลยีอัน ทันสมัย ในการรณรงค์เคลื่อนไหวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเคลื่อนไหวด้วยวิธีนี้มีข้อดีอย่างยิ่ง เพราะเป็นการเคลื่อนไหวที่มีความเป็นอิสระและเข้าถึงสังคมได้กว้างขวางมาก กล่าวได้ว่าแรง กัดต้นทั้งหมดที่ภาคประชาสังคมข้ามชาติใช้กดดันบริษัทยูนิแคลรวมเป็นแรงกดดันที่สำคัญ 3 ทางคือ ทางสังคม (Social pressure) ทางธุรกิจ (Business pressure) และทางกฎหมาย (Legal pressure)

การกดดันที่เข้มข้นและต่อเนื่องเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี ของภาคประชาสังคมทำให้บริษัท ยูนิแคลได้รับความเสียหายทางธุรกิจ เสื่อมเสียชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือ และจำต้องยอมจำนน ต่อหลักฐานในศาล จนในที่สุดบริษัทยูนิแคลที่แม้จะมีกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ และรัฐบาล สหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนก็เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต่อองค์กร NGO และชาวพม่า ชัยชนะที่เกิดขึ้น เป็นข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนว่า ความสำเร็จในการผลักดันประเด็นของภาคประชาสังคมจะเกิดขึ้นได้ หรือไม่นั้น ลำพังอารมณ์และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจของนักเคลื่อนไหวยอมช่วยอะไรไม่ได้มากนัก หากแต่ขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ ความพร้อมในด้านต่างๆ และการประสานความความร่วมมืออย่าง เป็นระบบ

ในกรณีบริษัทยูนิแคลนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นคือการที่ภาคประชาสังคมพยายามเรียกร้องและลุก ขึ้นมาท้าทายบรรษัทข้ามชาติที่มีบริษัทแม่อยู่ในสหรัฐฯ ซึ่งถึงแม้เหตุการณ์จะเกิดขึ้นในบริบทของ

สหรัฐอเมริกา แต่ถ้าเราพิจารณาจุดร่วมของบรรษัทข้ามชาติก็จะพบว่า ไม่ว่าจะบรรษัทขนาดใหญ่พวกนี้จะไปลงทุนในประเทศใด บรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่มีกำลังทางเศรษฐกิจสูงส่วนใหญ่ก็มักมีฐานหรือมีบริษัทแม่อยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วแทบทั้งสิ้น ซึ่งในประเทศพัฒนาแล้ว ประเด็นสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย หรือสิ่งแวดล้อม เป็นประเด็นที่ผู้คนในสังคมเหล่านี้ให้คุณค่าอย่างยิ่ง นอกจากนี้ บรรษัทข้ามชาติที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกว้างขวางไปทั่วโลกก็มักมีความอ่อนไหวมากต่อความเห็นของสาธารณะ ดังจะเห็นได้จากการที่บรรษัทต่างๆ มักมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์สร้างชื่อเสียงในทางที่ดีให้แก่ตน ซึ่งภายใต้โลกาภิวัตน์ที่ไร้พรมแดน ภาพพจน์ของบริษัทก็สามารถถูกทำให้หม่อมองจากการลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเปิดเผยความจริงของภาคประชาสังคมได้ไม่ยากนัก

บทเรียนจากกรณีนี้สะท้อนให้เห็นว่า องค์การภาค “ประชาสังคม” ที่จะออกมาดำเนินการต่อสู้เพื่ออ้าวงไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชนและความเป็นธรรมจำเป็นต้องมีการทำงานที่มีลักษณะเป็นมืออาชีพ เรียนรู้จุดอ่อน จุดแข็ง และระบบภายในของประเทศที่จะเข้าไปทำการเคลื่อนไหว ซึ่งกินความกว้างรวมไปถึงระบบการเมืองการปกครอง ระบบกฎหมาย และทัศนคติของผู้คนในสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ภายใต้บริบทที่แตกต่างกันของแต่ละสังคม นอกเหนือจากความสามารถของภาคประชาสังคมเองแล้ว หน้าที่ที่องค์กรต่างๆ ต้องตระหนัก คือการเรียนรู้ระบบของแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างกัน นักเคลื่อนไหวจำเป็นต้องมีความแม่นยำในช่องทางต่างๆ ในสังคมที่จะเข้าไปเคลื่อนไหว ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากกรณีบริษัทยูนิแคลน์ที่องค์กรประชาสังคมรู้ว่าจะเข้าไปเคลื่อนไหวในสหรัฐฯ ให้คุณค่าเรื่องสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยอย่างสูง ภาคประชาสังคมที่เข้าไปเคลื่อนไหวในสหรัฐฯ สามารถดึงอารมณ์ความรู้สึกของประชาชนในสหรัฐฯ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ในการกดดันบริษัทฯ ผนวกกับการเคลื่อนไหวอื่นๆ ทุกทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากสิ่งที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยเชื่อมั่นเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ให้รายละเอียดที่ชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และได้ตอบยืนยันสมมติฐานในการศึกษาวิจัยที่ตั้งไว้ว่า ประชาสังคมข้ามชาติ โดยเฉพาะองค์กร NGO ด้านพม่าที่ได้รับความช่วยเหลือจาก NGO ภายนอกหลายองค์กร และยังได้รับความร่วมมือจากภาคประชาสังคมอื่นๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายแห่งความร่วมมือ เป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวผลักดันให้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในโครงการยาดานาภายใต้การดำเนินการของรัฐบาลพม่าและบริษัทยูนิแคลน์เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวต่อสู้ของภาคประชาสังคมข้ามชาติในกรณีบริษัทยูนิแคลน์ในพมานับเป็นเรื่องที่น่ายินดีมากสำหรับชาวพม่า และน่าจะเป็นตัวแบบ (Model) ที่สำคัญยิ่งที่องค์กรประชาสังคมต่างๆ ควรนำไปศึกษาเพื่อพิจารณาปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ความร่วมมือในด้านต่างๆ ยุทธวิธี, จุดอ่อน จุดแข็ง เพื่อเป็นหนทางในการรับมือกับประเด็นปัญหาต่างๆ ที่โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญ ไม่ว่าจะจะเป็นปัญหาการอพยพย้ายถิ่น ปัญหาผู้ลี้ภัย หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ความสำเร็จในกรณียูโนแคลไม่อาจเกิดขึ้นได้หากปราศจากความร่วมมือและการผลักดันของทุกภาคส่วนขององค์กรประชาสังคม บทบาทของภาคประชาสังคมข้ามชาติในกรณีการลงทุนของบริษัทยูโนแคลในพม่าทำให้เราเห็นแล้วว่า ผู้ที่ถูกกดขี่ในพม่าเองต้องมีความกล้าหาญในการลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อให้โลกได้รับรู้ชะตากรรมของตน ทั้งๆที่พวกเขา รู้ดีว่าการต่อสู้เช่นนั้นหมายถึงการเอาชีวิตของตนเข้าเดิมพันกับอนาคตที่ไม่มีใครรับประกันชัยชนะให้ได้ ทั้งนี้ อาจเป็นได้ว่าความกล้าหาญเช่นนี้วางอยู่บนความคิด-ความเชื่อที่ว่า การทนถูกกดขี่ในสังคมพม่าต่อไปไม่ต่างจากอยู่อย่างตายทั้งเป็น จะเหลือก็แต่เพียง “เสรีภาพ” ของความเป็นมนุษย์ อันเป็นแสงแห่งความหวังสุดท้ายที่ทุกชีวิตในพม่าปรารถนาจะได้รับ และท้ายที่สุดจะแปรเปลี่ยนมาเป็นความกล้าหาญอันเด็ดเดี่ยวที่จะทำให้คนเหล่านั้นลุกขึ้นมาต่อสู้ เรียกร้อง ในสิทธิที่ตนพึงได้รับ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มคนหรือองค์กรภายนอกที่ตระหนักถึงความทุกข์ของผู้เคราะห์ร้ายเหล่านั้นก็ได้ให้ความช่วยเหลือด้วยความจริงใจ ไม่ย่อท้อแม้การต่อสู้จะใช้ระยะเวลาหลายปี เมื่อพลังของประชาสังคมภายในและภายนอกสามารถประสานร่วมแรงกายและใจได้เช่นนี้ เมื่อนั้นเราก็จะพบว่าท่ามกลางพลังทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในนามของกระแสการค้า-การลงทุนอย่างอิสระที่เรียกว่าเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) องค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ ทั้งในด้านสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อมคุ้มครองผู้บริโภค สันติภาพ ฯลฯ ก็จะเป็นหนึ่งในพลังความหวังที่สำคัญของการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาพื้นฐานในสังคม ท่ามกลางข้อจำกัดและข้อบกพร่องของระบบเศรษฐกิจและการเมืองในระเบียบโลกใหม่ที่ดำรงอยู่

ท้ายที่สุดสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอยุติลงด้วยข้อสังเกตเล็กน้อยที่มีความน่าสนใจ 2 ประการ คือ ประเด็นแรก เราคงต้องยอมรับว่าความเปลี่ยนแปลงใหญ่ๆ ในพม่าที่เปิดตัวเองมานานเป็นกระบวนการที่คงไม่อาจเกิดขึ้นได้ในเวลาชั่วข้ามคืน คงต้องอาศัยเวลาอีกไม่น้อย และยังคงมีการประสานระหว่างแรงผลักดันทั้งจากภายในและภายนอกพม่าร่วมกัน แต่เมื่อพิจารณาการศึกษาเกี่ยวกับประเทศพม่าในปัจจุบันนี้เราก็จะพบว่า คนส่วนใหญ่เมื่อมองไปที่การเมืองพม่ามักจะเห็นตัวแสดงที่ต่อต้านระบอบทหารไม่กี่คน อาทิ นางอองซาน ซูจี ทั้งที่หลายปีที่ผ่านมาก็เห็นแล้วว่ารู้ดีว่าคนเหล่านี้มีข้อจำกัดในการผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเพราะถูกรัฐบาลทหารควบคุมอย่างเข้มงวด และเรามักจะมองข้ามตัวแสดงอื่นๆ ในบริบทของประชาสังคมของพม่า ที่มีความกล้าหาญและเด็ดเดี่ยวไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เช่น NGO ต่างๆ ที่เริ่มมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการให้ความช่วยเหลือแก่คนพม่าผู้โชคร้ายที่ไม่สามารถเลือกแผ่นดินเกิดได้ ดังนั้น บทบาทขององค์กรประชาสังคม ทั้งกลุ่มที่ประสบความสำเร็จอย่างน่าชื่นชมในกรณีโครงการยาดานาของบริษัทยูโนแคล รวมทั้งบทบาทของประชาสังคมอื่นๆ ของประเทศต่างๆ ที่มีความร่วมมือกันเพื่ออุ้มชูชาวพม่าและผู้อพยพชาวพม่าในประเทศไทยจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเฝ้าดูและศึกษาต่อไปในอนาคต

กรณีบริษัทยูโนแคลที่เกิดขึ้นในพม่า แม้จะคลี่คลายไปได้ด้วยดีแล้ว แต่กรณีนี้คงไม่ใช่กรณีสุดท้ายของประวัติศาสตร์พม่าที่ยังคงดำเนินต่อไปสู่ออนาคต การลงทุนทางเศรษฐกิจอื่นๆ ที่

ควรจะสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนพม่าและชนกลุ่มน้อยแต่กลับทำลายล้างชีวิตของคนเหล่านั้น จะยังต้องเกิดขึ้นอีกแน่ และคงไม่ได้เกิดขึ้นอีกเพียงกรณีเดียวเท่านั้น รัฐบาลพม่าและบริษัทต่างๆ คงไม่ระงับโครงการ Mega Project ที่มีผลประโยชน์มหาศาลรออยู่ข้างหน้า ดังเช่นกรณีการก่อสร้าง “โครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนสาละวิน” ที่กำลังเกิดขึ้น การสร้างเขื่อนดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์และคนในท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มีการกวาดล้างหมู่บ้านในรัฐกะเหรี่ยงที่อยู่บริเวณพื้นที่เลยบฝั่งแม่น้ำสาละวินครั้งรุนแรงที่สุดในรอบ 10 ปีของทหารพม่า มีการบังคับย้ายคนออกเพื่อเป็นพื้นที่ก่อสร้างเขื่อนและเพื่อเป็นเส้นทางที่รัฐบาลจะลำเลียงขนส่งวัสดุและอุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้ในการก่อสร้าง การสร้างเขื่อนนำมาซึ่งทหารจำนวนมาก ซึ่งย่อมหมายถึงว่าผู้หญิงมีโอกาสถูกข่มขืนมากขึ้น ส่วนผู้ชายก็จะถูกบังคับใช้แรงงาน ฯลฯ และจะนำมาซึ่งการลี้ภัยของผู้คนเข้ามายังฝั่งไทยเพิ่มมากขึ้น เสียงหนึ่งของชาวบ้านจากริมฝั่งแม่น้ำสาละวินที่เคยเจ็บสงบ แสดงความรู้สึกออกมาว่า “...เราอยากปกป้องแม่น้ำและชีวิตของเรา แต่เราเป็นเพียงชาวบ้าน เป็นชนกลุ่มน้อย เราไม่มีสิทธิมีเสียงบนแผ่นดินนี้...”¹ รูปแบบการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิของคนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในกรณีบริษัทยูโนแคลอาจเป็นต้นแบบที่องค์กรต่างๆ ควรนำไปศึกษา เพื่อนำมาปรับใช้เป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการต่อสู้เรียกร้องใดๆ ต่อไปในอนาคตได้ต่อไป

ในขณะเดียวกัน นอกเหนือจากประเด็นเรื่องความร่วมมือและรูปแบบการเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรประชาสังคมในลักษณะข้ามชาติ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่อีกประเด็นหนึ่งที่น่าจับตามองต่อไป เพราะเห็นได้ชัดเจนว่าจากความล้มเหลวในกรณีบริษัทยูโนแคลในพม่า รัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่แม้ไม่ได้สนใจภาคประชาสังคมในประเทศโลกที่สามมากนัก ก็ยังต้องหันมาให้ความสนใจกับภาคประชาสังคม เพราะเมื่อภาคประชาสังคมในประเทศโลกที่สามสามารถเข้าไปสร้างความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับองค์กรประชาสังคมขนาดใหญ่ในสหรัฐอเมริกา ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาก็ไม่น่าไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ดังนั้น จึงน่าจับตามองต่อไปว่าสหรัฐอเมริกาที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนมากและเห็นว่าตนคือผู้คุ้มครองสิทธิมนุษยชนของโลก จะมีที่ท่าอย่างไรต่อไปต่อการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมที่ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเสียผลประโยชน์ทางธุรกิจมาแล้ว รัฐบาลสหรัฐอเมริกายังคงสนับสนุนกระบวนการต่างๆและกฎหมายบางฉบับที่เป็นช่องทางให้กลุ่มประชาสังคมเข้ามาใช้จนกระทบต่อประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจในประเทศของตนต่อไปหรือไม่ อย่างไร เพราะจากการศึกษาที่ผ่านมาทำให้เราได้เข้าใจมากขึ้นว่า บรรษัทข้ามชาติของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะของนักการเมืองและชนชั้นนำในสหรัฐฯเดินทางไปตักตวงผลประโยชน์จากทั่วทุกมุมโลก แต่ดูเหมือนว่าความยุติธรรมของสหรัฐอเมริกาจะไม่ได้เดินทางมาพร้อมกับอิทธิพลของสหรัฐฯ ที่แทรกซึมไปทั่วโลกอย่างแท้จริง

¹ อาทิตย์ ธาราคำ, ““เขื่อนสาละวิน” โศกนาฏกรรมแห่งกอรุณ,” *สาละวินโพสต์* 15 (16 พฤษภาคม 2547).

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรรณชญา พูนพนิช. บรรษัทลงทุนข้ามชาติกับประเทศไทยที่สาม: อุตสาหกรรมดีบุกในประเทศไทย
ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- การคว่ำบาตรพม่าทางเศรษฐกิจ. ผู้จัดการรายวัน (24 กรกฎาคม 2546): 2.
- การลงทุนของต่างชาติในสหภาพพม่า. สยามจดหมายเหตุ 15 (22-28 มิ.ย. 2533): 719-720.
- การเยือนประเทศสหภาพพม่าของรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี. วารสารนโยบายพลังงาน
(เมษายน-มิถุนายน 2540): 3.
- กิตติภัทร วีระเตชะ. ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสิทธิ
มนุษยชน: ศึกษากรณีนโยบายสหรัฐอเมริกาต่อจีนระหว่าง ค.ศ. 1989-1998.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2542 ,
- กฤติดา สามะพุทธิ. โครงการท่อก๊าซ: จากปัญหาสิ่งแวดล้อมในไทยถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนใน
พม่า. สารคดี 149 (กรกฎาคม 2540): 36.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. พม่าผ่าเมือง. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์มติชน, 2536.
ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า. หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน. วารสาร
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 30(ม.ค.-เม.ย.2547).
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. ประชาคม: มิติใหม่ของการเมืองสาธารณะ. ใน ประชาสังคมกับ
สุขภาพ, หน้า 3. นนทบุรี: สำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข, 2544.
- คณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา. รายงานการ
พิจารณาของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่ง
ยาดานา. (กรุงเทพมหานคร: ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย,
2541), หน้า 21.
- โครีน เฟื่องเกษม. นโยบายต่างประเทศและการตอบสนองผลประโยชน์ของชาติ : การวิเคราะห์
ผลงานด้านการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย (ตุลาคม พ.ศ. 2535-2536). ใน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : นโยบายต่างประเทศยุคโลกาภิวัตน์, หน้า 8-9.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538.
- จุฬาร เอื้อรักสกุล. จาก Constructive engagement ถึง Flexible engagement กับปัญหา
พม่า-อาเซียนและปัญหาทวิภาคีไทย-พม่า. รัฐศาสตร์สาร 2 (มิถุนายน 2541): 135.

- จุฬารัตน์ อธิษฐานกุล. ไอแอลโอแซงชั่นและมาเลเซียกับการพบปะชู้จีน-จีน. เนชั่นสุดสัปดาห์ 452 (29 มกราคม-4 กุมภาพันธ์ 2544): 30-31.
- ชัยโชค จุลศิริวงศ์. พม่า: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น. ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. พม่า: ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น, 2523.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. พม่า: ประวัติศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. พม่า: อดีตและปัจจุบัน. เชียงใหม่: โครงการตำรามหาวิทยาลัย ห้องจำหน่ายหนังสือ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2526.
- แถลงการณ์ของรัฐบาลต่อปัญหาพม่า. เอกสารข่าวกระทรวงการต่างประเทศ. 10 มิถุนายน 2536.
- ทรายแก้ว ชูทรัพย์. สหภาพพม่า. ใน เอเชียรายปี 1991. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ทวี อร่ามเรืองกุล. นโยบายของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์: ศึกษาการดำเนินนโยบายการเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ. 2534-2537. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. ทหารกับสังคมนิยมในพม่า. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ, (ผู้พูด). คำแถลงในการสัมมนา เรื่องการค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่ห้องประชุมคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 25 สิงหาคม 2536.
- นาวาอากาศตรี สุรพล ทองอ่ำ และ นาวาอากาศตรี กฤษฏางค์ สุทัศน์ ณ อยุธยา. มองพม่า. นวกวิภาตีปดัยสาร 40 (กันยายน-ธันวาคม 2538): 54.
- บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด(มหาชน). โครงการยาดานา[Online]. Available from: <http://www.pttep.com/th/operations/index.asp?id=23>[2006,June 14]
- บริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนซี เน็ทเวอร์ค โครงการศึกษาแนวทางความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม ระหว่างไทย-สหภาพเมียนมาร์ ในเส้นทางแม่สอด-เมียวดี-มาะละแหม่ง-ย่างกุ้ง (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนซี เน็ทเวอร์ค, 2540).
- ประพาส ลิมปะพันธุ์. ท่าทีของบางประเทศต่อพม่า. รัฐจักพม่า 6 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2540): 3.
- พรพิมล ตริโชติ. ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในรอบ 50 ปี กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

- พรพิมล ตรีโชติ. จากลุ่มอิระวดีสู่สาละวิน: บทวิเคราะห์การเมือง สังคมและความสัมพันธ์ไทย-พม่า. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (กรพ.), 2547.
- พรพิมล ตรีโชติ. ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2542.
- พรพิมล ตรีโชติ. ปัญหาการเมืองเรื่องทรัพย์สินในดินของพม่า. มติชนสุดสัปดาห์ 1011 (4 ม.ค. 2543): 91.
- พรพิมล ตรีโชติ. มุมมองตะวันออกและตะวันตกต่อปัญหาพม่า. มติชนสุดสัปดาห์ 1032 (พฤษภาคม 2543): 91.
- พรพิมล ตรีโชติ. ไร้แผ่นดิน เส้นทางจากพม่าสู่ไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- พรสุข เกิดสว่าง และ กฤตยา อาชวนิจกุล. การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.
- พันธุ์สุรย์ อดาว์ลย์. การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองพม่า. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ, 2542.
- ภาณุ บุรุษรัตนพันธ์. มอญอพยพกับทางรถไฟสายมรณะสายใหม่ในพม่า. สารคดี 127 (กันยายน 2538): 159.
- ยูโนแคลยอสมชาติใช้-ผิตพลาดทอเก๊าชไทย-พม่า. ข่าวสด (15 ธันวาคม 2547): 15.
- รัฐบาลทหารพม่าห้ามทูตสหรัฐเข้าประเทศ. วัฏจักร (10 เมษายน 2541): 14.
- แรงงานโลกกดดัน “ยูโนแคล” ร่วมมือแก้ปัญหาสิทธิมนุษยชนในพม่า. กรุงเทพธุรกิจ (12 พฤษภาคม 2544): 12.
- วิชัย โถสุวรรณจินดา. พม่าขุมทองใหม่แห่งการลงทุน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, 2537.
- วิทยากร เชียงกูล. บรรษัทลงทุนข้ามชาติในระบบเศรษฐกิจโลก. ใน บรรษัทลงทุนข้ามชาติ ช่วยเหลือหรือช่วยเถื่อ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สนามหลวง, 2522.
- วิทยากร เชียงกูล, สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ และสุชาย ตริรัตน์. บรรษัทลงทุนข้ามชาติ: ช่วยเหลือหรือช่วยเถื่อ. กรุงเทพมหานคร: สนามหลวง, 2522.
- วีรวุฒิ ปภุสสร. NGOs 2000: สู่เอกภาพและความยั่งยืนของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2540.
- วีระศักดิ์ จันทรสังแสง. ท่อก๊าซไทยพม่า ปัญหาในวันยิ่งเด่นชัด. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 10 (6-12 สิงหาคม 2543): 27.
- เวณิกา บุญมาคลี. นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

- ศักดิ์ชาย วงศ์เกียรติสุภาพ. การค้าและการลงทุนประเทศไทย-พม่า. กรุงเทพมหานคร: สำนัก
พัฒนานโยบาย มาตรการและระบบสารสนเทศ กรมการค้าต่างประเทศ, 2545.
- ศิลป์ชัย ชาญเฉลิม. วิเคราะห์สังคมนิยมพม่า. กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนรักษาความปลอดภัย ,
.2511
- ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า. หนึ่งทศวรรษแห่งความสัมพันธ์ไทย-พม่า ด้านพลังงาน. วารสาร
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 1 (ม.ค.-เม.ย. 2547): 5.
- สมพงษ์ ชูมาก. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน(ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ส่วนเศรษฐกิจต่างประเทศ ฝ่ายวิชาการ ACMECS Weekly Focus. แหล่งค้าธรรมชาติของพม่า
[Online]. Available from: <http://www.exim.go.th/doc/research/ACMECS/4520.pdf>. [2006, June 10]
- สหรัฐผืนค้ำคิดว่าบาตรพม่าไม่ห่อเหมือนที่คิด. กรุงเทพธุรกิจ (28 เมษายน 2543): 27.
- สหรัฐฯ แหย่ผ่อนแผนกดดันพม่าซีเน็ตผ่านแค่แข่งก๊อชั้้นแบบจำกัด. ผู้จัดการรายวัน (28-27
กรกฎาคม 2539): .3
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักนายกรัฐมนตรื. คู่มือการลงทุนในพม่า.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2538.
- สุชาย ตรีรัตน์. บรรษัทลงทุนข้ามชาติกับการเมืองโลก. ใน บรรษัทลงทุนข้ามชาติช่วยเหลือหรือ
ช่วยเหลือ. กรุงเทพมหานคร: สนามหลวง, 2522.
- สุธี ประศาสน์เศรษฐ์. ตัวกำหนดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของบรรษัทข้ามชาติ. ใน บรรษัท
ข้ามชาติ: โฉมหน้าใหม่จักรพรรดินิยม. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์และ
บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2523.
- สุธี ประศาสน์เศรษฐ์. บรรษัทลงทุนข้ามชาติ: กลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยม. ใน บรรษัท
ลงทุนข้ามชาติช่วยเหลือหรือช่วยเหลือ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สนามหลวง, 2522.
- สุรพงษ์ ชัยนาม. ไทย อาเซียน และปัญหาพม่า: 8 ปี แห่งความอภัยศ. มติชนสุดสัปดาห์ 25
(22-28 เมษายน 2548): 25-26.
- องค์การแรงงานระหว่างประเทศ. แรงงานสัมพันธ์ 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2544): 35-36.
- อนุชาติ พวงสำลี. ประชาสังคม: คำ ความคิดและความหมาย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา, 2540.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. การเมืองของพลเมือง: สู่สหัสวรรษใหม่. กรุงเทพมหานคร: โครงการ
จัดพิมพ์คบไฟ, 2545.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. ประชาสังคม: ประสพการณ์จากการอ่านและสอนที่จอห์น ฮอปกินส์.
กรุงเทพมหานคร: ทีบีพี้ง พอยท์, 2546.

อาทิตย์ ธาราคำ. 'เขื่อนสาละวิน' ไศกนาฏกรรมแห่งกอทูเล. สาละวินโพสต์ 15(16 พฤษภาคม 2547).

อาเซียนย้ายขึ้นข้างพม่าเมินสหรัฐแข่งขึ้นลงทุน. วิญจักร (24 เมษายน 2540):13.

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. โลกาภิวัตน์ บรรษัทข้ามชาติ และความรับผิดชอบต่อสังคมของบรรษัท.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

เอิร์ธไรท์ อินเตอร์เนชั่นแนล. แรงงานทาสในพม่า: อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (เชียงใหม่: ศูนย์ข่าวสาละวิน, 2546)

ภาษาอังกฤษ

A Landmark Case[Online]. Available from: <http://www.hinduonnet.com/mag/2003/02/02/stories/2003020200100400.htm>[2006,June 20]

AFL-CIO, Worker Shareholders Challenge Unocal's Plans For New Investment in Burma and Ask for Commitment to Global Labor Standards[Online]. Available from: <http://www.commondreams.org/news2002/0520-04.htm>[2006,November 11]

Alden, Edward and Cameron, Doug. Unocal pays out in Burma abuse case[Online]. Available from: [file:///C:/Documents and Settings/VGN-S45SP/My Documents/19.htm](file:///C:/Documents%20and%20Settings/VGN-S45SP/My%20Documents/19.htm)[2006, November 16]

Andrews, Tim G. , Chompusri, Narnalin and Baldwin OBE, Bryan J. The changing face of multinationals in Southeast Asia. New York: Routledge, 2003.

Anheier, Helmut. Global civil society 2004/5. London: Sage, 2005

Anna Shelton. Storyteller for Human Rights.(Ka Hsaw wa, the human rights worker from Myanmar continues to work for a free Burma through his Earthrights International organization[Online]. Available from: http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1295/is_9_63/ai_55671576[2006,November 1]

Aptter, David E. and Wolf Goodman, Louiss. The Multinational Corporation and Social Change. New York: Praeger Publishers, 1976.

ASEAN to pursue Constructive Engagement with Myanmar After Power Struggle. [Online]. Available from: <http://www.aseansec.org/afp78.htm>[2006,July 17]

Baue, William. Does Supreme Court Validation of Alien Tort Claims Act Apply to Corporations?[Online]. Available from: <http://www.socialfunds.com/news/cgi/article1458.html>[2006,December 15]

- Baylis, John and Smith, Steve. The Globalization of World Politics. New York: Oxford University Press, 2001.
- Bayon, Ricardo. Institutional Investors Go Green Rights[Online]. Available from: <http://www.newamerica.net/index.cfm?pg=article&DocID=1139> [2006, December 25]
- Beeton, Dan. Free Burma: No Dollars for Dictators[Online]. Available from: <http://www.warresisters.org/nva0103-2.htm>[2006, November 1]
- Benson, Robert.. Unocal CA Charter Revocation[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199904/msg00212.html> [2006, May 25]
- Bernstein, Dennis and Kean, Leslie. Unocal accused in Federal Court of conspiring with narco-traffickers in Burma[Online]. Available from: <http://ciadrugs.homestead.com/files/BurmaUnocal.html>[2006, August 12]
- Boarman, Patrick M. and Schollhammer, Hans. Corporations and governments: Business-governments relations in an international context. London: Praeger Publishers.
- Boyd, Alan. Global Economy: Multinationals and Accountability[Online]. Available from: http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/EH19Dj01.html[2006, January 12]
- Branigin, William. Unocal 'Smoking Gun' Alleged[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/smoking050200.html>[2006, December 5]
- Bruno, Kenny. Groups Expose More United Nations affiliations with Corporate Predators [Online]. Available from: <http://www.corpwatch.org/article.php?id=940> [2006, October 23]
- Burma Campaign UK. The Burma Campaign UK: TOTAL Oil – pull out of Burma now! [Online]. Available from: http://burmacampaign.org.uk/total_vriefing.html [2006, June 13]
- Burma Center Netherlands(BCN), Transnational Institute (TNI). Strengthening civil society in Burma: possibilities and dilemmas for international NGOs. Chiang Mai: Silkworm Books, 1999.
- Burma Issues. After the 1997 Offensives: The Burma Army's Relocation program. Bangkok: Burma Issues, 2002.

- Burma Issues. Human Rights[Online]. Available from: [http://www.burmaissues.org/En/Newsletter/BINews 1994-04.php](http://www.burmaissues.org/En/Newsletter/BINews%201994-04.php)[2006,July 15]
- Buzzi, Camilla. Burma: twelve years after 1988-a common future?. Oslo: PD Burma/Worldview Rights, 2001.
- Cady, John F. Thailand, Burma, Laos & Cambodia. New Jersey: Prentice-Hall,Inc., n.d..
- Carey, Carlyn. Unocal Corporation[Online]. Available from: [http://www.wcl.american.edu/hrbrief/v 7i1/unocal.htm](http://www.wcl.american.edu/hrbrief/v7i1/unocal.htm)[2006,June 15]
- Cary, DLA Piper Rudnick Gray. Threat to the Peace: A Call for the Un Security Council to Act in Burma. Washington, D.C.: 2005.
- C.E.K. The Hidden Cost of Investment: Playing Politics[Online]. Available from: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch5.pdf [2006,September 28]
- Chaliand, Gerard. THIRD WORLD: definitions and descriptions[Online]. Available from: http://www.thirdworldtraveler.com/General/ThirdWorld_def.html[2006, January 14]
- Cohen, Robin and Kennedy, Paul. Global sociology. Houndmills: Macmillan Press, 2000.
- Collignon, Stefan. Burma: political economy under military rule. London: Hurst, 2001.
- Collingworth, Terry. The Key Human Rights Challenge: Developing Enforcement Mechanisms[Online]. Available from: <http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss15/collingworth.shtml>[2006,September 10]
- Corn, David. Corporate Human Rights[Online]. Available from: <http://www.thenation.com/doc/20020715corn>[2006,July 30]
- CorpWatch. Partial List of UN – Corporate Partnerships[Online]. Available from: <http://www.corpwatch.org/article.php?id=995>[2006,October 23]
- Danitz, Tiffany and Strobel, Warren P. Networking dissent: Cyber activists use the internet to promote democracy in Burma[Online]. Available from: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382/MR1382.ch5.pdf[2006,September 25]
- Dohrs, Larry. Profile of a defender[Online]. Available from: [http://www.amnestyusa.org/justearth/news letter/vol_3/xaseupdate.html](http://www.amnestyusa.org/justearth/newsletter/vol_3/xaseupdate.html)[2006,November 1]
- Drexler, Joe. Oil, Chemical & Atomic Workers Intl. Union, AFL-CIO[Online]. Available from: <http://www.webshells.com/ocaw/txts/doc9901.htm>[2006,September 18]

- Drohan, Madelaine. Abusive multinationals have a pal in Washington[Online]. Available from: http://www.nosafehaven.org/oped_drohan.html[2006,December 26]
- Earth Island. Earth Island Joins Move to Dissolve UNOCAL[Online]. Available from: <file://G:\Dissolve UNOCAL.htm>[2006,May 24]
- Earthrights International. Common Questions and Answers for ER[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/news/unocalfaq.shtml>[2006,April 18]
- Earthrights International. Doe V Unocal[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/unocal/index.shtml>[2006,January 12]
- Earthrights International. First Earthrights Round-Up House Party a Success[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/july18roundup/news.html> [2006,December 7]
- Earthrights International. Legal victory over unocal, Total[Online]. Available from: [http://www.ibiblio.org/obl/reg.burma/archives/199704/msg00200.html/](http://www.ibiblio.org/obl/reg.burma/archives/199704/msg00200.html) [2006,November 5]
- Earthrights International and International Labor Rights Fund. Plaintiffs Win Round in Yadana Lawsuit [Online]. Available from: http://www.earthrights.org/news/press_remand.shtml[2006,December 5]
- Earthrights International. The "Robinson Cable"[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/burma/robinsonintro.shtml>[2006,December 3]
- Earthrights International. Total Denial Continues : Earth Rights Abuses along the Yadana and Yetagun Pipelines in Burma. Chiangmai: Earthrights International, 2003.
- Earthrights International and Southeast Asian Information Network. Total Denial. Rangoon: Earthrights International and Southeast Asian Information Network, 1996.
- E, Margaret and Sikkink, Kathryn. Activists Beyond Borders. New York: Cornell University Press, 1998.
- English, Bella. Katie Redford's pipe dream[Online]. Available from: http://www.boston.com/news/globe/living/articles/2003/10/22/katie_redfords_pipe_dream/ [2006,November 2]
- Evans, Graham and Newnham, Jeffrey. The Penguin Dictionary of International Relations. London: Penguin Books, 1993.

- Eviatar, Daphne, Profits at Gunpoints[Online]. Available from: <http://www.thenation.com/doc/20030630/eviatar>[2006, June 28]
- Evidence of Unocal's Complicity[Online]. Available from: <http://homepages.uc.edu/thro/doe/complicity.html>[2006, June 14]
- Fahn, James. When gas is not so nature-friendly. The Nation (5 May 1997): 20.
- Falk, Richard. Human rights and global civil society: on the law of unintended effects. Fighting for human rights. London: Routledge, 2004.
- Florini, Ann M. The third force: the rise of transnational civil society. Tokyo: Japan Center for International Exchange, 2000.
- Federations of Trade unions of Burma. Activism[Online]. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Federation_of_Trade_Unions_of_Burma[2006, October 6]
- Forced labor in Burma[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199404/msg00040.html>[2006, August 15]
- Forefront. BURMA: Ka Hsaw Wa[Online]. Available from: <http://www.forefrontleaders.org/partners/asia/ka-hsaw-wa/>[2006, November 5]
- Fowler, Jonathan. U.N.: Myanmar Must Stop Forced Labor[Online]. Available from: www.political-news.org/breaking/8180/un-myanmar-must-stop-forced-labor.html - 25k -[2006, July 25]
- Free Burma Coalition. Media Tips[Online]. Available from: www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/promote.html[2006, October 12]
- Free Burma Coalition. Unocal Letter[Online]. Available from: www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/letter1.html[2006, October 12]
- Free Burma Coalition. Unocal: Making a killing in Burma[Online]. Available from: http://www.thirdworldtraveler.com/Oil_watch/Unocal_MakingKillingBurma.html [2006, May 3]
- Gary Risser. Constructive Engagement – Past and Present: The Thai Foreign Policy Dilemma and Myanmar, “Paper presented for the Conference: Myanmar Towards the 21st Century; Dynamic of Continuity and Change. Institute of Security and International Studies. June 2-3, 1995: 9.
- Gas pipeline adds to woes of Mons: Mon refugees 'being harassed'[Online]. Available from: <http://www.hartford-hwp.com/archives/54/073.html>[2006, July 21]
- Girion, Lisa. Judge OKs Unocal Abuse Lawsuit[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/judge061202.htm>[2006, December 18]

- Girion, Lisa. Unocal Must Face Abuse Suit[Online]. Available from: file://C:\Documents and Settings\VGN-S45SP\My Documents\16.htm[2006, November 11]
- Girion, Lisa. U.S.A: Court OKs Foreign-Abuse Suits[Online]. Available from: <http://www.corpwatch.org/article.php?id=11394>[2006, November 3]
- Girion, Lisa. U.S. Ruling Says Firms Liable for Abuse Abroad[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/unocal091902.htm>[2006,December 5]
- Gordon, Dick. Local Activism[Online]. Available from: http://www.theconnection.org/shows/2003/09/20030930_b_main.asp[2006,November 6]
- Graham, Ian. Burma Pull-out Urged: ICEM[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/200105/msg00037.html>[2006,November 12]
- Hawke, Bruce. The Burma-Thailand Gas Debacle[Online]. Available from: <http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=4216&print=yes&c=e>[2006,June 10]
- Historic Advance for Universal Human Rights: Unocal to Compensate Burmese Villagers [Online]. Available from: http://www.earthrights.org/news/press_unocal_settle.shtml[2006,April 18]
- Hudock, Ann C. NGOs and civil society: democracy by proxy?. Cambridge: Polity Press, 1999.
- Hulme, David and Edwards, Michael. NGOs, states and donors : too close for comfort?. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan Press in association with Save the Children, 1997.
- Human Rights Foundation of Monland(Burma). “NO LAND TO FARM” : A Comprehensive Report on Land, Real Estates and Properties Confiscations in Mon’s Area, Burma(1998-2002). Bangkok: 2003.
- International Crisis Group. Myanmar: the Role of Civil Society[Online]. Available from: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1530&l=1>[2006,January 13]
- International Herald tribune. Unocal Responds: LETTERS TO THE EDITOR[Online]. Available from: www.ihf.com/articles/1997/01/03/edlet.t_2.php[2006,August 28]
- International labor Rights Fund. History of ILRF[Online]. Available from: <http://www.ilrf.org/about/history.html>[2006,August 15]
- ILO Holds Conference[Online]. Available from: <http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=794&z=9>[2006,July 22]

- Johansen, Bruce E. Burma (Myanmar): Forced Labor in the World's Last Teak forest
 [Online]. Available from: <http://www.ratical.org/ratville/IPEIE/Burma.txt>
 [2006,June 15]
- Ka Hsaw Wa. Human Rights and the Environment,International Campaign: Burma
 [Online]. Available from: <http://www.sierraclub.org/humanrights/Burma/wa.asp>
 [2006,November 6]
- Keane, John. Global civil society. London: Sage, 2005.
- Kennedy, Kerry. Speak Truth to Power Defender[Online]. Available from: http://www.speaktruth.org/defend/profiles/profile_14.asp. [2006,November 1]
- Knight, Danielle. UN's Link with Corporate Under Fire[Online]. Available from:
<http://www.globalpolicy.org/reform/corp.htm>[2006,October 25]
- Koh,Harold Hongju. Wrong on Rights[Online]. Available from: file://G:\unocal\Wrong on
 Rights.htm [2006,December 28]
- Kurlantzick, Joshua. Pirates of the Corporation[Online]. Available from: file://C:
 documents and Settings\VGN-S45SP\My Documents\24.htm[2006,July 28]
- Kurlantzick, Joshua. Taking multinationals to court: How the Alien Tort Act promotes
 Human Rights[Online]. Available from: [http://worldpolicy.orh/journal/articles
 /wpj04-1/kurlantzick.htm](http://worldpolicy.orh/journal/articles/wpj04-1/kurlantzick.htm)[2006,August 15]
- Lane, Barry. Unocal Signs Myanmar Gas Sales and Pipeline Agreements[Online].
 Available from: <http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/unocal.txt>[2006,June
 13]
- Lang, Hazel J. Fear and sanctuary: Burmese refugees in Thailand Ithaca, NY.:
 Southeast Asia Program, Cornell University, 2002.
- Latin America Trek: Ka[Online]. Available from: [http://www.worldtrek.org/odyssey/
 latinamerica/goldman/ka.html](http://www.worldtrek.org/odyssey/latinamerica/goldman/ka.html)[2006,July 16]
- Laxer, Gordon and Halperin, Sandra. Global civil society and its limits. Palgrave:
 Macmillan, 2003.
- Layson, Letecia. Morphogenesis – Priestessing on the edge of chaos: PROTEST AT
 THE UNOCAL SHAREHOLDER MEETING[Online]. Available from: [http://www.
 morphogenesis.info/newslog2.php/__cat/_c2931/LA/ Orange+County+Events -
 36k](http://www.morphogenesis.info/newslog2.php/__cat/_c2931/LA/Orange+County+Events-36k) -[2006,December 12]
- Lebowitz, Robert. Court Decision could further isolate Burma[Online]. Available from:
<http://www.asiaobserver.com/Burma/Burma-story2.htm>[2006, June 22]

- Lee, Kyung Tae. Globalization and the Asia Pacific economy. London: Rout ledge, 2002.
- Letters and comment[Online]. Available from: <http://www.pathfinder.com/asiaweek/97/0307/letters.html> Case [2006,June 22]
- Liddell, Zunetta. International Policies towards Burma: Western governments, NGOs and multilateral institutions[Online]. Available from: http://english.dvb.no/e/docs/57burma_beyond_2000.pdf[2006, January 12]
- Lobe, Jim. South East asia: US court okays Unocal rights suit[Online]. Available from: http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/DI21Ae01.html [2006,January 13]
- Lobe, Jim. Villagers vs oil giant: Ashcroft to the rescue[Online]. Available from: http://www.atimes.com/atimes/Southeast_asia/EE17Ae03.html[2006,January 13]
- Local Activism[Online]. Available from: http://www.theconnection.org/shows/2003/09/20030930_b_main.asp[2006,November 3]
- Lorant, Richard. Motorola & Philips Electronics pulled out[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199611/msg00205.html - 8k - [2006,September 25]
- Manzella, Lillian. Judge finds evidence Unocal used Burmese Military despite knowing of its abuses [Online]. Available from: [http://www.earthrights.org/legalfeature/judge_finds_evidence_unocal used .Burmese_military_despite_knowing_of_its_abuses.html](http://www.earthrights.org/legalfeature/judge_finds_evidence_unocal_used_Burmese_military_despite_knowing_of_its_abuses.html)[2006,April 18]
- Marshall. Redford Appeals to Law Students to Fight Human Rights Abuses[Online]. Available from: http://www.law.virginia.edu/html/news/2005_spr/ps_redford.htm/ [2006,November 3]
- Maclean, Ken. Reconfiguring the debate on engagement: Burmese Exiles and the changing politics of aid. Critical Asian Studies 36 (September 2004): 338.
- Mirante, Edith T. Burma's Gas Pipeline – Litmus Test for Global Boycott Movement [Online]. Available from: <http://www.pacificnews.org/jinn/stories/2.12/960611-burma.html>[2006,June 15]
- Moberg, David. Inc. Keeping the pressure on the junta and its corporate partners [Online]. Available from: http://www.thirdworldtraveler.com/Asia/Burma_Inc.html[2006,August 2]

- Mon Information Service (Bangkok). Life in the country: Continued human rights violations in Burma.
- Montgomery, David. Pipeline to justice: A Burmese Activist Has the Attention of The White House and, He Hopes, the World[Online]. Available from: <http://www.grantsmanagement.com/cfhreports/earthrights/earthrights03.html>[2006, November 1]
- Nanda, Ved P. , Scarritt, James R. and Shepherd, Jr , George W. Global human rights: public policies, comparative measures, and NGO strategies. Boulder, Col.: Westview Press, 1981.
- National Coalition Government of the Union of Burma, Human Rights Documentation Unit. Human Rights Yearbook 1998-1999. Nonthaburi, Thailand: Human Rights Documentation Unit, NCGUB, 1999.
- Naud, Chris. Chris Naud[Online]. Available from: <http://criterion.uchicago.edu/issues/i4/naud.html>[2006,June 17]
- Naylor, Kelly. Harvard dumps Pepsi: Concern over connection to forced labor[Online]. Available from: www.ibiblio.org/freeburma/boycott/pepsico/harvard.txt[2006, September 18]
- Naylor, Kelly. The South Africa of the 1990s: Stanford joins Harvard in Opposing Corporations in Burma[Online]. Available from: www.ibiblio.org/freeburma/boycott/pepsico/stanford.txt[2006,September 18]
- Newman, Dan. California Treasurer Angelides Comments on Settlement in Unocal Human Rights Case Myanmar[Online]. Available from: <http://www.treasurer.ca.gov>[2006,December 1]
- Njwollman. [Announce]Slave Labor/Burma/TIAA-CREF[Online]. Available from: <http://www.comm-org.wisc.edu/pipermail/announce/2002April/000227.html> [2006,July 25]
- National council of the Union of Burma. Asean's Constructive Engagement Policy: A Boost to Increased Militarization and Human Rights Abuses in Burma.
- O'Donnell, Michael J. A turn for the worse: Foreign relations, corporate human rights abuse, and the courts[Online]. Available from: www.bc.edu/schools/law/lawreviews/meta-elements/journals/bctwj/24_1/11_TXT.htm - 99k - [2006,November 2]

- Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. Human Rights: the New Consensus. London: Regency Press in association with the United Nations High Commissioner for Refugees, 1994.
- Oil Workers Join hands with Student[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archive/199704/msg00267.html>[2006,October 12]
- Papp, Daniel S.. Contemporary International Relations, 4th edition. New York: Macmillan College Publishing company , 1994.
- Payne , Anthony. Globalization and Modes of Regionalist Governance. The Global Transformation reader: An Introduction to the Globalization Debate . Cambridge: Polity Press, 2003.
- Payen, Cyril. Burma: Total's former security chief talks-Forced Labor: Total Knew [Online]. Available from: <http://six.pairlist.net/pipermail/burmanet/20040113/000342.html>[2006,December 22]
- Pedersen, Morten B.. Burma-Myanmar: strong regime, weak state? (Adelaide, SA: Crawford House Publishing, 2000.
- Pilger, John. Burma : A Cry for Freedom[Online]. Available from: <http://www.newint.org/issue280/>[2006, June 22]
- PROJECT underground. Burma oil on the boil[Online]. Available from: <http://www.moles.org/Project Underground/drillbits/1215/96121501/html>[2006,October 12]
- Rajesh, Noel. Yadana Pipeline Rout Starts Controversy[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199701/msg00116.html>[2006,June 16]
- Redford, Katie. Court Finds Unocal Knew about and Benefited from Abuses, but Dismisses Legal Claims: Burmese Plaintiffs to Appeal Ruling on Unocal Case; Lawyers Optimistic[Online]. Available from: <http://www.earthrights.org/unocal/pr091100.shtml>[2006,July 30]
- Resolution to investigate Unocal's links to Drug Money Laundering[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199703/msg00359.html> [2006,September 26]
- Richards, Carol. Concerns About Burma Pipeline Dominate Unocal Annual meeting [Online]. Available from: <http://www.forests.org/archive/asia/unodomim.htm> [2006,June 25]

- Rodman, Kenneth A. Think Globally, Punish Locally: Nonstate Actors, Multinational Corporations, and Human Rights Sanctions. Ethics and International Affairs 12 (April 1998).
- Rotberg, Robert I. Burma: prospects for a democratic future. Cambridge, Mass: World Peace Foundation and Harvard Institute for International Development, 1998.
- Rourke, Dara O. Transnational at Work: Fueling Oppression(in Burma)[Online]. Available from: File://G:TNCs at work in Burma.htm[2006,June 10]
- Rudiger, Kevin. LA TIMES: Unocal Burma Demonstration[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199806/msg00052.html> [2006,September 28]
- Ruggie, John Gerard. Taking embedded liberalism: the corporate connection. In D. Held and M. Koenig-Archibugi (eds.), Taming globalization: Frontiers of governance, pp. 93-129. Blackwell: Polity, 2003.
- Said, Yahia. Global Civil Society: Oil and activism. In J. Keane (ed.), Global Civil Society, pp. 76-93. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Sanctions. USA Engage. Clinton. New[Online]. Available from: <http://www.ibiblio.org/obl/reg.burma/archives/199811/msg00300.html> [2006,November 9]
- Sandvig, Kai. Local Activists Fight Unocal Abroad[Online]. Available from: file://G:unocal\Local Activists Fight Unocal Abroad (February12,2004).htm [2006, September 15]
- Scholte, Jan Aart. Global Civil Society. In J.A. Scholte (ed.), Civil Society and Global Finance, pp. 173-201. London: Routledge, 2002.
- Shigetomi, Shinichi. The States and NGOs: Issues and Analytical framework. In S. Shigetomi (ed.), The States and NGOs: Perspective from Asia, pp. 1-33. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2002.
- Sieg, Martin. Unocal-Total Gas Pipeline and Slorc's use of Forced labor[Online]. Available from: <http://library.wustl.edu/~listmgr/devel-l/Jan1996/0146.html> 2006,June 12]
- Silverstein, Ken. The Village Voice "Local Lobbyists"[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199704/msg00259.html - 14k -[2006,July 15]

- Simmons, Marco. Unocal in Burma[Online]. Available from: <http://www.for.org/WSSD/Unocal.htm>[2006,July 20]
- Singh, Jaideep. Doing Bad Business: Multinationals are being held liable for dirty deeds abroad[Online]. Available from: [file:///G:/unocal/The College Hill/Independent.htm](file:///G:/unocal/The%20College%20Hill/Independent.htm) [2006,December 28]
- Smith, Jeremy. Tortured Soul[Online]. Available from: http://www.theecologist.org/archive_detail.asp?content_id=296[2006,June 19]
- Smith, Martin. Burma(Myanmar): the time for change. London: Minority Rights Group International, 2002.
- Statement by Ka Hsaw Wa at UNOCAI Shareholders Meeting[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199806/msg00206.html>[2006, September 27]
- Statement of Adelle Lutz at Unocal[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archive/199605/msg00346.html>[2006,October 12]
- Steinberg, David I. The Future of Burma: crisis and choice in Myanmar. Lanham, Md.: University Press of America, 1990.
- Strider, R. Blood in the Pipeline[Online]. Available from: www.multinationalmonitor.org/hyper/issues/1995/01/mm0195_09.html - 18k -[2006,August 2]
- Sussman, Anna. Big Business Keeps Eye on Historic Human Rights Case[Online]. Available from: www.imdiversity.com/Villages/Asian/world_international/archives/pns_unocal_1104.asp - 42k -[2006,] [2006,November 3]
- Tammachatwicht, Tavorn. Blood for Oil[Online]. Available from: <http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/pipeline.html>[2006,June 13]
- Tamn, Ingrid J. Dangerous Appetite: Human Rights Activism and Conflict Commodities. In Human Rights Watch Quarterly 26 (August 2004): 687-704.
- TED Case Studies[Online]. Available from: http://www.american.edu/TED/burma_pipeline.htm[2006, June 24]
- The Asian Forum for Human Rights and Development. Creating Asia: Flags of human rights,seeds of freedom. Bangkok: FORUM-ASIA, 2000.
- The Burma Campaign UK. TOTAL Oil – pull out of Burma now[Online]. Available from: http://www.burma_campaign.org.uk/total_briefing.html[2006,June 19]
- The Golden land: Counter media with media-2[Online]. Available from: http://www.myanmar Digest.com/eng_md/article/sept/sept05.htm[2006,October 3]

- The Irrawaddy. Earth Rights, Human Rights[Online]. Available from: <http://www.irrawaddy.org/aviewer.asp?a=1402&z=104>[2006,October 26]
- The Karen Human Rights Group. Effects of the gas pipeline project[Online]. Available from: <http://www.khrg.org/khrg96/khrg9621.html>[2006,July 29]
- The Nation. Slorc May Be in Albright's Gun Sight[Online]. Available from: http://www.burmanet.org/bnn_archives/a997/bnn0197n604.txt[2006,July 19]
- The Nautilus Institute for Security and Sustainable Development. Forging New Links: Promoting and Protecting Human Rights and the Environment[Online]. Available from: <http://www.nautilus.org/archives///cap/reports/casestudies.html> [2006, November 5]
- 'The Party is Over'[Online]. Available from: <http://www.laborrights.org/press/party062102.htm>[2006,August 18]
- The Southeast Asian Information Network and All Burma's Student Democratic Front. Burma: Human Lives for Natural Resources Oil and Natural Gas. Bangkok: Burma Issues, 1994.
- The Whitley Fund for Nature. Ka Hsaw Wa 2004 Burma[Online]. Available from: <http://www.whitley-award.org/display.php?id=37>[2006,November 2]
- Thomson, Mark. Students Push University of Virginia Out of Unocal [Online]. Available from: <http://www.socialfunds.com/news/article.cgi/article693.html>[2006, November 23]
- To Commission for Justice & Peace[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199902/msg00094.html>[2006,September 24]
- Tolley, Howard Jr. and Anne Lawrence, Doe v. Unocal: Forced Labor and Corporate Liability[Online]. Available from: <http://homepages.uc.edu/thro/doe>[2006, November 5]
- Total. Human Rights in Myanmar[Online]. Available from: http://burma.total.com/en/contexte/p_1_1.htm[2006,June 30]
- Total. Socio-Economic Program[Online]. Available from: http://burma.total.com/en/engagement/p_3_1_1.htm[2006,June 30]
- TOTAL and French blood[Online]. Available from: www.burmalibrary.org/reg.burma/archives/199708/msg00164.html[2006,July 22]
- Total Info/addresses[Online]. Available from: <http://www.burmalibrary.org/reg.burma/archive/199704/msg00138.html>[2006,October 30]

- Tun, Moe K. The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma. Bangkok: Burma Issues, 1997.
- United Nations. World Investment Report 1992: Transnational Corporations as engines of growth. New York: United Nations, 1992.
- United Nations. Transnational corporations and the developing pacific Island countries. Bangkok: ESCAP, 1985.
- United Nations. Transnational corporations in South Africa and Namibia: United Nations Public Hearings. New York: s.n., 1986.
- United Nations. Transnational Corporations in world development. New York: United Nations, 1988.
- United Nations. World Investment Report 1992: Transnational Corporations as Engines of Growth. New York: United Nations, 1988.
- Unocal[Online]. Available from: <http://www.marinerthai.com/webboard4/view.php?NO=812>[2006,June 14]
- Unocal. Another side to economic development[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/pep/pepintro.htm>[2006,May 20]
- Unocal. Federal Court Lawsuit[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/suit-fed.htm>[2006,May 12]
- Unocal. Improving lives in Myanmar[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/socecon.htm>[2006,July 26]
- Unocal. NGOs and Myanmar[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/ngos.htm>[2006,July 30]
- Unocal. Stockholders communication[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/stkhldr.htm>[2006,July 20]
- Unocal. The Activists' Lawsuits[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/suit.htm>[2006,July 31]
- Unocal. The Story You haven't heard about NGOs and Myanmar[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/ngos.htm>[2006,January 13]
- Unocal. The Yadana Humanitarian Report[Online]. Available from: <http://www.unocal.com/myanmar/report.htm>[2006,July 26]
- Unocal Fact Sheet: The Human Rights pipeline in Burma[Online]. Available from: <http://www.ibiblio.org/freeburma/boycott/oil/unocalfactsheet.txt>[2006,June 16]

Waldman, Peter. Unocal Will stand Trial Over Myanmar Venture Rights[Online].

Available from: [http:// www.laborrights.org/press/venture061102.htm](http://www.laborrights.org/press/venture061102.htm)[2006, December 18]

Westlund, Mark. Burmese-American block Unocal truck to protest company's pipeline

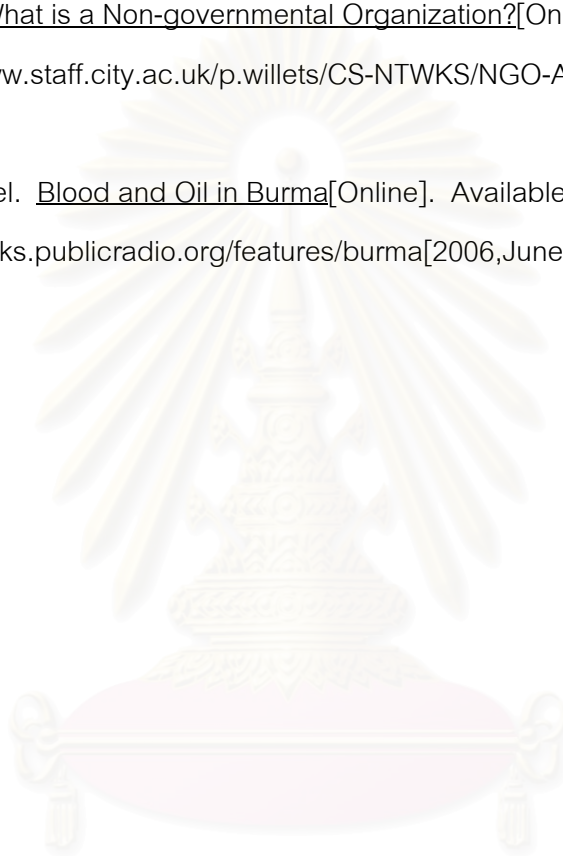
project[Online]. Available from: <http://forest.org/archive/asia/burmaact.htm> [2006, October 14]

Willets, Peter. What is a Non-governmental Organization?[Online]. Available from:

<http://www.staff.city.ac.uk/p.willets/CS-NTWKS/NGO-ART.HTM>[2006, January 16]

Zwerdling, Daniel. Blood and Oil in Burma[Online]. Available from: [http://american](http://americanradioworks.publicradio.org/features/burma)

[radioworks.publicradio.org/features/burma](http://americanradioworks.publicradio.org/features/burma)[2006, June 19]

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จดหมายจากนักศึกษากะเหรี่ยงที่ส่งไปร้องเรียนต่อผู้บริหารบริษัทยูโนแคลใน
สหรัฐอเมริกา¹

Dear Mr Hartley,
please allow us to introduce ourselves. We are students in Kaw Mao Rah High School, that is located in a Karen refugee camp near Mae Sot, Thailand. Now we are writing to you because we have heard that your company is cooperating with the SLORC to build a pipeline Burma.

According to the Bangkok Post newspaper, on February 2 you signed an agreement with the Thais and Burmese to build this pipeline.

We want to suggest to you that the way you have followed may be a good way for you, but it causes a lot of trouble for other people. Why do we talk like this? Because, what will happen to our ethnic groups of Burma, if you join your hands with the SLORC by building a pipeline? You may not believe this, but because of your help they can oppress our ethnic groups by fighting and forcing our people to do hard labour and beside this, the Burma Army soldiers make our women stay with them as if they are their wives. You are staying in America, far away from Burma, so you and your people do not have to bear the oppression of the SLORC, but we do.

Aparting from this oppression of our people, they have destroyed a lot of places and forests. By destroying forests and things like roads being made they also get money from when they sell the trees. So, our places get destroyed by logging and most of our places have lost their forests and become desertified. So, it hurts our natural environment, it does not hurt your natural environment. Are you happy to help the SLORC do like this?

We have read your report to stockholders, 'Unocal in Myanmar' from July 1994, and we were very surprised and mixed with sadness. Why is this? Because you said that as a result of your pipeline it will lead to a better standard of living in Burma. But now our ethnic groups in Burma do not even receive their basic rights, and what's more their situation is becoming worse and worse, and your pipeline will not make it better.

You say in your report that you have visited Burma and you saw that the situation is fine and there will be no problem with human rights and logging if you build a pipeline. For sure you don't know the situation better than us. You tell things to the people in America who don't know about the situation here. But we know the real situation and we know that what you say is not true. People who are living where you will make your pipeline and everywhere in Burma, have to do hard labour without getting any

¹ Earthrights International and Southeast Asian Information Network, Total Denial (Rangoon : EarthRights International Southeast Asian Information Network, 1996) p.79-80.

money. We are the people who had been living in Burma for all our lives, and because of the SLORC's oppression we had to escape to the Thai border. We did not do it because we wanted to come here. It was real that we could not bear the SLORC's oppression any longer.

In addition, you said that if you give your western values and culture to the people in Burma then it will be interesting and good for them. But personally, we think that our ethnic groups in Burma are not interested in your culture. They want to keep and develop their own culture and live in freedom and peace. Your culture is a very big culture, and so we are afraid of our small culture. Our small culture could be lost easily, because of your big culture.

So, although you say you think you have found the way to save our people in Burma from oppression it is actually the way to encourage the SLORC to push us down.

Although the SLORC's mouths are full of peace talk, their hands are trying to kill the innocent people in Burma. At the moment they are attacking our Karen people everywhere, especially in our old place of Kaw Moo Rah, where our friends and families stay to fight. They use big bombs, which we can hear everyday, and cause lots of trouble for our people.

Furthermore, looking at the situation of Aung San Sui Kyi and other Burmese people who are against the SLORC, although they have the same race and culture they have kept her in house arrest for five years and jailed or killed thousands of their own people. So, if that is what they do to their own people, what do you think they do to the other different races in Burma? You will know easily if you are thinking clearly.

All in all, we want to tell you please do not help the SLORC and join your hands with theirs by making a pipeline. We are worried about you because your hands are clean at the moment but if you shake your hands with hands that are dirty with blood then your hands will also be dirty.

Now we are expressing our opinion to you about your building of a pipeline in Burma, and we want to hear back from you also. So, please allow us to know your opinion about our ideas and reply to our letter once you have received it. We also want you to think about our people in Burma who are bearing the SLORC's oppression, and not only how to improve your own situation.

. Naw Lah Lah Htoo
Naw Lah Lah Htoo.

. Naw Moo Moo Htoo
Naw Moo Moo Htoo.

. Naw Wah Wah Htoo.
Naw Wah Wah Htoo.

Shaw
Saw Maef Sed
Mawfawm

Saw Min Wint

Saw Nay Kaw

21 February 1985

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายวรวิษ วสาคารวะ เกิดวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2525 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสเปน จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2546 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย